

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI



Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL X, Nr. 4—6

APRILIE—IUNIE, 1965

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI



APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFINȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Siblu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

	Pag.
† NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: Pastorală la Învierea Domnului, 1965	243—248
† TEOFIL, Episcopul Clujului: Pastorală la Învierea Domnului, 1965	249—253
† VALERIAN, Episcopul Oradiei: Pastorală la Învierea Domnului, 1965	254—260
Arhim. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: Slujitor la altar	261—264

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

Pr. Dr. TEODOR BODOGAE: Importanța monumentelor de artă bisericească și grija pentru păstrarea lor. Îndatoririle preoțimii	265—274
--	---------

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Vulgata	275—287
Arhid. Prof. Dr. IOAN ZĂGREANU: Un model de prietenie în Vechiul Testament: David și Ionatan	288—305

Teologie istorică

Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Sinodalitatea ortodoxă în veacurile XV—XVII	306—328
--	---------

Teologie sistematică

Prot. Dr. SIMION RADU: Pocăința în religiile precreeștine	329—347
---	---------

Teologie practică

Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Cu privire la necrolog	348—370
Pr. Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA: Necesitatea unității pascale creștine	371—418

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

Protos. ARSENIE OBANCEA: Predică la Duminica lăsatului de brînză	419—421
Ierod. TEOFIL PARĂIANU: Cuvînt la Duminica Ortodoxiei	421—424
— Cuvînt la Duminica a doua din Post	424—425
Preot NICHIFOR TODOR: Predică la Duminica Florilor	425—427
Arhim. NICOLAE MLADIN: Predică în Joia Mare	428—429
Diacon Prof. I. ZĂGREANU: Predică în Vinerea Patimilor, la Prohod	429—432
Pr. SIMION RADU: Bucuria Învierii (predică la Învierea Domnului)	432—434

(Continuare în p. III a copertei)

RECENZII

Pr. Lector CH. PISTRUI: <i>Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii: Predici, cuvântări epistole, apeluri</i>	435
Pr. Prof. ISIDOR TODORAN: <i>Heinrich Vogel, Das Nicaenische Glaubensbekenntnis</i>	436—437
Preot IOAN BUNEA: <i>La luncile soarelui. Antologie a colindelor laice</i>	437—439

VIAȚA BISERICESCĂ

Prot. IOAN VLAD: Conferințele preoțești de orientare din martie a. c. în Arhiepiscopia Sibiului	440—442
Pr. IULIAN CIRSTOIU: Conferințele preoțești de orientare din martie 1965 în Episcopia Oradea	442—446
GH. P.: <i>La Sf. Mănăstire Brincoveanu</i>	447—448
GR. MARCU: <i>Incheierea anului școlar 1964—1965 la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu</i>	449—456
RED.: <i>Incheierea anului școlar 1964—1965 la Seminarul Teologic din Cluj</i>	456—458
Prct. IOAN VLAD: Conferințele preoțești de orientare din mai a. c. în Arhiepiscopia Sibiului	458—460
Prot. Dr. VASILE COMAN: <i>Moartea protopopului stavr. Candid Mușlea</i>	461—462
Prot. IOAN VLAD: † Prot. stavr. Izidor Vlad	462—463
I. T.: <i>Frima sesiune a Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace</i>	464—466
M. ȘESAN: <i>Din activitatea Conferinței Creștine pentru Pace</i>	466—468

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

INSEMNĂRI

M. ȘESAN, RED., N. MLADIN și D. BEIU: <i>Despre iconografia ortodoxă. — Comemorarea lui Ioan Hus. — „Ziua Victoriei“. — Scump costă războaiele. — Între tradiționaliști și reformiști. — La Enugu. — În apărarea păcii. — Mărunte.</i>	469—479
--	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului“.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în românește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI



Biblioteca Mitropolitană Sibiu



ANUL X, Nr. 4—6

APRILIE—IUNIE, 1965

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

† NICOLAE

Din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe
Române de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al credincioșilor
ortodocși din Ardeal, Crișana și Maramureș.

*Iubitului cler și dreptcredincioșilor noștri creștini:
Har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos.*

„Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău
cu toată inima ta și cu tot sufletul tău și
cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și
cea dintîi poruncă. Iar a doua, asemenea
acesteia: Să iubești pe aproapele tău ca
pe tine însuși.”

(Matei 22, 37—38).

H R I S T O S A I N V I A T !

Iubiții mei fii sufletești,

Dăm mulțumită Părintelui ceresc că ne-a învrednicit să
ajungem iarăși zilele însoțite ale desprimăvăării. Trezită din
amorțeala iernii, ca dintr-un somn adînc, toată firea tresaltă în-
viorată. Viața — care nu încetează nici sub strînsoarea gerului
năpraznic — zvîcnește acum promițătoare de rod bogat oriunde
rîvna omului harnic și priceput pregătește ogorul din care cu
binecuvîntarea lui Dumnezeu va secera în puterea verii holdele
aurii.

Pentru noi, credincioșii, trezirea firii sub soarele primăverii
este totodată prilej de temeinică curățire a simțirilor, întru în-
tîmpinarea cu cuviință a „praznicului praznicelor” anului bise-
ricesc. Am străbătut creștinește calea sfîntului și marelui Post
al Paștilor. Ne-am căit pentru păcatele noastre și spovedindu-le,
am luat hotărîrea de-a nu ne mai pîngări făptura de Dumnezeu
zidită cu urîciunile lor. Ne-am primenit și înzdrăvenit sufletele,
căci am gustat și am văzut — cînd ne-am cuminecat — cît de
bun este Domnul. Bucuria învierii Domnului s-a sălășluit astfel
în sufletele noastre gătite de sărbătoare. Ea ne-a adunat laol-
altă în faptul dimineții Invierii, la sfintele rugăciuni ale Paș-

tilor. Purați pe aripile ei nevăzute punem inimă lângă inimă și glas lângă glas, cîntînd cu osîrdie cîntarea pururea nouă: „*Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le*”!

Bucuria învierii Domnului este bucuria adusă de biruința vieții asupra morții, a luminii asupra întunericului neștiinței, a virtuții asupra poticnirilor păcatului. Ca și primăvara — și totdeauna deodată cu ea — bucuria aceasta umple de vigoare duhovnicească ființa noastră, prefăcînd cu adevărat „omul nostru cel vechiu” în „făptură nouă”, ascultătoare de Dumnezeu și aplecată cu iubire spre semenii noștri.

Iubiții mei fii sufletești,

Neasemănata bucurie a învierii ne-o hărăzește an de an Cel ce este „știutorul inimilor”, prea-bunul Părinte ceresc. El este izvorul vieții și ne ajută s-o facem vrednică să fie trăită cu cinste pentru numele de creștin și cu folos pentru toți oamenii. Nu Dumnezeu a făcut moartea. Păcatul este cel ce a adus-o în lume. Ea este „plata” amară și meritată a acestuia, precum lămurit arată slova Scripturilor sfinte și cum propovăduiește Maica noastră Biserică dreptmăritoare. Providența dumnezeiască este aceea care a ținut vie flacăra vieții cînd întunecările păcatului amenințau s-o înnăbușe.

Dar, mai presus de toate, milostivul Dumnezeu a pus la cale, din vremuri străvechi, ocrotirea vieții față de asalturile morții prin trimiterea Fiului Său preaiubit în trup omenesc.

Pînă să iasă la propovăduire, El a trăit în smerenie și ascultare, împletind îndemînarea și hărnicia cu rugăciunea și curăția. Adeverea astfel că „întru El era viață”.¹

Dar ce să mai spunem de faptele Sale minunate? Ele erau fapte de milostivire dumnezeiască: nicio suferință omenească ieșită în calea lui Iisus Hristos n-a rămas nelecuită. A zădărit lacrimile celor întristați, a înzdrăvenit mădulare bîntuite de betșuguri, a slobozit din cătușele pierzaniei suflete bîntuite de dururi necurate, a făcut să se întoarcă viața în trupuri încremenite de suflarea morții. Faptele Sale erau fapte de binefacere și de iubire, fapte de ajutorare și de scăpare. Duminică de Duminică și sărbătoare de sărbătoare Sfînta Evanghelie ne înfățișează, la biserică, una sau alta din aceste fapte minunate.

Întru sfîrșit, El a primit a pătimi răstignire și moarte pentru noi și pentru a noastră mîntuire.

1 — 'Ioan 1, 4.

Mai ales în aceasta s-a arătat neistovita iubire cu care Făcătorul a toate purta grijă de facerea mîinilor Sale, „că Dumnezeu, pe Fiul Său cel unul născut l-a trimis în lume, ca printr-însul viață să avem”. „Iar dragostea întru aceasta este, că nu noi am iubit pe Dumnezeu, ci El ne-a iubit pe noi și a trimis pe Fiul Său jertfă de curățire pentru păcatele noastre”.² Precum zice același „ucenic pe care-l iubea Iisus”: „Așa (de mult) a iubit Dumnezeu lumea încît și pe Fiul Său cel unul născut l-a dat, ca tot cel ce crede într-însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică”.³

Nici o biruință răsunătoare nu se dobîndește fără jertfă, nici o faptă mare nu se săvîrșește fără lepădare de sine. Așa ne încredințează rînduiala firii și tot așa ne învață Scriptura sfîntă. Patimile Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos întăresc acest adevăr: la înviere se ajunge sfărîmînd cătușele morții. A arătat aceasta Domnul însuși cînd prevestindu-și moartea și învierea, a zis: „Grăunțele de grîu căzînd pe pămînt, de nu va muri, el singur rămîne, iar de va muri, multă roadă aduce”.⁴

Așa cum prin îngroparea și încolțirea grăunțelului de grîu se înmulțește în chip tainic pîinea trebuincioasă vieții noastre vremelnice, tot astfel prin moartea și învierea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos s-au înmulțit darurile cerului pentru dobîndirea vieții celei fără de sfîrșit. Jertfa Lui — mare și curată — a fost încununată de biruința vieții asupra morții. Moartea Lui a fost biruită de puterea învierii, căci Hristos, o dată înviat, nu mai moare, iar învierea Lui e cheazășia învierii noastre la viață nouă. „Soarele cel mai-nainte de soare, carele a apus oarecînd în mormînt”, astăzi învie, călcînd cu moartea pe moarte, — precum spune slăvita cântare bisericească.⁵

Iubiții mei fii sufletești,

Sîntem încredințați că „dacă vrăjmași fiind” — din pricina neascultării noastre — „ne-am împăcat cu Dumnezeu prin jertfa Fiului Său, cu atît mai vîrtos, după ce ne-am împăcat, ne vom mîntui prin viața Lui”.⁶

Încredințarea aceasta sporește negrăita bucurie a învierii Domnului, care ne umple inimile ca oarecînd Sfinților Apostoli și femeilor mironosițe. Ea ne luminează și ne înzdrăvenește întreaga ființă, ori de cîte ori prăznuim Sfintele Paști, tuturor celor ce am luat asupra noastră „jugul” lui Hristos și ne dăm

2 — I Ioan 4, 9—10.

3 — Ioan 3, 16.

4 — Ioan 12, 24.

5 — Din Canonul Paștilor.

6 — Romani 5, 10.

silința să-l purtăm cu creștinească vrednicie în toată vremea viețuirii noastre. Iar „jugul” acesta, ușor de purtat, în ascultarea și plinirea unei singure porunci zace: în *ascultarea de porunca dragostei*.

„Învățătorule, care este cea mai mare poruncă din Lege”? — l-a întrebat cândva un cărturar pe Domnul. „Iar Iisus a răspuns: Să iubești pe Domnul Dumnezeu tău cu toată inima ta și cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și cea dintâi poruncă. Iar a doua, asemenea acesteia: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși”.⁷ Iar aproapele nostru este orice om care are trebuință de sprijin și ajutor — așa cum ne arată Domnul în Pilda Samarineanului milostiv.

Noi îl iubim pe Dumnezeu, dragii mei, „pentru că El ne-a iubit mai întâi pe noi”.⁸ Din iubire a zidit Dumnezeu lumea; din iubire a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa; din iubire pentru om a împodobit cerul cu stele și pământul cu flori; din iubire a trimis prooroci îndrumători spre „lumina cunoștinței” care ni s-a dat în „Răsăritul cel de Sus”; din iubire ne-a trimis pe însuși Fiul Său jertfă de ispășire și prag de mântuire; din iubire ne poartă de grijă în toate zilele vieții noastre prin Maica Biserica dreptmăritoare, una, sfântă, sobornicească și apostolească; din iubire ne „ceartă” când greșim și ne dă nemăsurată mulțumire sufletească pentru tot binele pe care-l facem; din iubire ne întărește în încercări, ne povățuiește să scăpăm de rătăcirii, ne înalță din căderi și ne ridică din moarte la învierea vieții.

„Dacă Dumnezeu așa ne-a iubit pe noi, atunci și noi datori sîntem să ne iubim unul pe altul”.⁹ „Din aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii mei, de veți avea dragoste între voi”.¹⁰ Fără această virtute — mai de preț decît credința, mai luminoasă decît nădejdea, mai cuceritoare decît înțelepciunea și mai tare decît bărbăția — nu avem dreptul nici să ne numim creștini, adică ucenici ai lui Hristos, nici să așteptăm bună viețuire în lume, nici să ne înfruptăm din ospățul cel duhovnicesc al Sfințelor Paști. Nici de Dumnezeu și nici de oameni nu ne putem apropia decît prin dragoste, fiindcă „Dumnezeu dragoste este”.¹¹ Puntea de înțelegere și bunăvoință, de pace și frățescă împreună viețuire între oameni tot numai dragostea e în stare s-o întindă. „Noi această poruncă o avem de la El: Cel ce iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său”. Căci „de va zice cineva (dintre credincioși): Iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl

7 — Matei 22, 36—38.

8 — I Ioan 4, 19.

9 — I Ioan 4, 11.

10 — Ioan 13, 35.

11 — Ioan 4, 8.

urăște, mincinos este; că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care-l vede, cum poate să iubească pe Dumnezeu, pe care nu-l vede"?¹²

Bucurie mai mare decât aceea de a-și vedea fiii iubindu-se ca frații, nu are nici un părinte — și, cu atât mai puțin, atotputernicul și preabunul Părinte ceresc. Iubirea aceasta trebuie sporită, trebuie înmulțită, trebuie îmbogățită. Ea place lui Dumnezeu și este cu folos oamenilor.

Omenirea vremii noastre continuă să sufere încă de lipsă de iubire frățască. Inarmările sînt nu numai cea mai costisitoare risipă, dar și sărăcire de iubire frățască. Zîngănitul de arme, în oricare parte a lumii s-ar ciocni oțelele, este faptă de sărăcire a iubirii frățești. În schimb, curmarea vrajbei — cîtă mai este — ar face să triumfe pe pămînt iubirea frățască, prin întemeierea păcii trainice care nu se va clinti în fața nici unei amenințări războinice. Viața omenească va fi cruțată atunci de orice întîmplare rea și va înflori îmbelșugată și tihnită în orice țară și sub orice acoperiș. Într-o lume a păcii, ca cea pe care ne străduim cu toții s-o așezăm acum, știința va ucide microbii și va înlesni viața cu cuceririle ei minunate, dar nu va ucide oameni și nu va distruge bunuri agonisite de veacuri, căci inima omului îmbunat de iubirea față de aproapele n-o va lăsa să se înjosească nimicind și păgubind pe nimeni.

Iubirea de aproapele, dragii mei, va ajuta și legiuirile care rostuiesc viața de toate zilele să întemeieze o tot mai bună viațuire obștească. Știut este că plinirea unei legi sănătoase și bune tot de om atîrnă. Un cuget curat și-o inimă dreaptă va asculta de slova legii din dragoste de frate, iar un cuget viclean și-o inimă împietrită va găsi de cele mai multe ori calea piezișă și desfundată a înșelăciunii care mîhnește pe legiuitor și păgubește pe semenii.

Această dragoste de frate ne-o pilduiește Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos prin viața și răstignirea Sa de bunăvoie pe cruce. Această dragoste de frate ne-o pune mereu înaintea cuvîntului de viață dătător al Evangheliei și învățătura de credință a Sfintei noastre Bisericii ortodoxe.

Nu este alt semn mai lămurit al înfrățirii oamenilor decât dragostea de frate — și nici altă cale a fericirii. Nu este altă înțelepciune a vieții și nici altă evanghelie a mîntuirii decât neistovita iubire de aproapele, dragostea care „niciodată nu piere”,¹³ nici în veacul de-acum și nici în cel ce va să fie.

12 — I Ioan 4, 21 și 20.

13 — I Cor. 13, 8.

Iubiții mei fii sufletești,

„Noi știm că am trecut din moarte la viață fiindcă iubim pe frați. Cel ce nu iubește pe fratele său petrece în moarte”.¹⁴

Cade-se, însă, ca iubirea noastră de semenii să fie deplină și nezmintită. Pentru ca să fie așa, „să nu iubim numai cu cuvântul sau cu limba, ci cu fapta și cu adevărul”.¹⁵ „Cînd știți (unele ca) acestea — zice Domnul — fericiți sînteți de le veți și face”.¹⁶ Gata să fim în toate zilele vieții noastre să ascultăm și să dăm bucuros mîna de ajutor la săvîrșirea a tot lucrul bun. *Să ascultăm de voia lui Dumnezeu*, căci aceasta ne este de folos tuturor credincioșilor. *Să ascultăm de înțeleptele întocmiri prin care ocîrmuirea țării face ca Patria noastră să propășească spre mîndria și binele tuturor fiilor ei.*

Vă pun la inimă acest îndemn, purces din părintească iubire, încredințat fiind că aceasta e ceea ce așteaptă de la noi Hristos-Domnul.

Acum, cînd „toate de lumină s-au umplut — și cerul, și pămîntul, și cele dedesupt”, „cîntare să aducem Stăpînului și să vedem pe Hristos, soarele dreptății, tuturor viață răsărind”. „Să ne apropiem, purtători de lumină, de Hristos, cel ce a ieșit din mormînt ca un mire și să prăznuim împreună cu cetele cele iubitoare de praznice Paștile lui Dumnezeu cele mîntuitoare”. E ziua Învierii! Acum, „lumina cea fără de ani, din mormînt, trupește, tuturor a răsărit”. „Să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm”,¹⁷ ca fapte ale aceluiași Ziditor a toate, ca fii ai aceleiași Patrii, ca frate pe frate!

Părintele ceresc să Vă ajute să petreceți acest praznic mare și sfînt cu pace, sănătate și bucurie neîmpuținată — și să-l ajungeți sănătoși întru mulți și fericiți ani!

Cu părintească dragoste îndrept spre voi toți, cler și credincioși, străbunele noastre binețe creștinești:

H R I S T O S A Î N V I A T !

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu Voi cu toți.

Data în reședința Noastră mitropolitană din Sibiu, la Praznicul Învierii Domnului din anul 1965.

Al Vostru al tuturor, de tot binele voitor,

† NICOLAE

ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

14 — I Ioan 3, 14.

15 — I Ioan 3, 18.

16 — Ioan 13, 17.

17 — Din Canonul Paștilor.

† T E O F I L

DIN MILA LUI DUMNEZEU DREPTCREDINCIOSUL
EPISCOP AL EPARHIEI VADULUI, FELEACULUI
ȘI CLUJULUI

*Iubitului cler și binecredincioșilor creștini: har, milă și pace
de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos.*

„Această este ziua pe care a făcut-o
Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim
într-însa“.
(Ps. CXVII, 24).

Iubiții mei fii suflețești,

Milostivirea nețărnută a Părintelui ceresc ne-a ajutat să străbatem zilele de pocăință ale Postului Mare și să ajungem astăzi la Praznicul cel slăvit în care „toate s-au umplut de lumină: și cerul și pământul și cele dedesubt“. Cu cugetele eliberate de întunericul păcatelor, cu inimile ușurate de povara greșelilor noastre, cu sufletele adăpate din paharul vieții, din potirul sfintei împărtășanii — ne este ușor să împlinim îndemnarea Bisericii noastre străbune care ne spune: „Cerurile după cuviință să se veselească și pământul să se bucure și să prăznuiască toată lumea cea văzută și cea nevăzută; că Hristos s-a sculat veselia cea veșnică“. Curgerea cea nestăvilită a vremii ne-a adus din nou săbătoarea Paștilor: „Ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselăm într-însa“.

Hristos a înviat! Iată adevărul pe care -l vestește astăzi cu mare bucurie Biserica lui Dumnezeu. Iar Biserica l-a aflat din graiul îngerului cu înfățișarea ca fulgerul, cu îmbrăcămintea albă ca zăpada care în dimineața neuitată a zis mironosițelor femei, arătându-le mormântul gol: „*Iisus cel răstignit... nu este aici, că s-a sculat precum a zis...*“ (Matei XXVIII, 6).

Adevărul învierii Domnului Biserica îl cunoaște din mărturisirea Apostolilor și a sutelor de ucenici care L-au văzut pe Dumnezeiescul Înviat, l-au pipăit, au prânzit cu El și au vorbit cu El pînă la înălțare.

Sfântul Apostol Ioan în prima lui Epistolă sobornicească o vedește scriind: „*Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mîinile noastre au pipăit cu*

privire la Cuvîntul vieții (Iisus Hristos)... aceea vă vestim și vouă ca și voi să aveți împărtășire cu noi... Și acestea vi le scriem ca bucuria voastră să fie deplină (I Ioan I, 1—4).

Din scrisul Sfîntului Apostol Pavel, martorul cel vrednic de toată crezarea aflăm că Hristos cel înviat „...s-a arătat lui Chișă, apoi celor doisprezece. După aceea s-a arătat la peste cinci sute de frați deodată, dintre care cei mai mulți, sînt încă în viață, iar unii au adormit” (I Corinteni XV, 5. 6).

Hristos a înviat! Aceasta este și mărturia sutelor de mii de mucenici.

Hristos a înviat! Faptul istoric al învierii Nazarineanului, Biserica îl propovăduiește ca pe cel mai prețios adevăr, îl apără ca pe cel mai puternic stîlp de rezim al creștinismului. Acest adevăr Biserica îl mărturisește prin hotărîrile sinoadelor ecumenice și locale, îl vădește în cărțile ei de cult, în scrierile părinților și a scriitorilor bisericești, îl vădește prin glasul slujitorilor ei de totdeauna. Intreaga viață a Bisericii noastre e pătrunsă de puterea, de frumusețea și de strălucirea învierii Mîntuitorului.

Hristos a înviat! Iată mărturisirea pe care o facem și noi toți, fiii Sfîntei Biserici a lui Hristos, arătînd prin cuvînt și fapte, credința noastră nestrămutată în înviere. De aceea tineri și bătrîni, unindu-ne glasurile cîntăm cu bucurie minunata cîntare de Paști: „Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călînd și celor din morminte viață dăruindu-le”.

Iubiții mei fii sufletești,

În această sărbătoare noi preamărim o dată cu învierea Mîntuitorului și triumful binelui asupra răului, biruința vieții omului asupra morții. Prin învierea Mîntuitorului, Dumnezeu ne-a deschis și nouă celor botezați porțile vieții veșnice, întrucît „dacă ne-am făcut cu El (prin botez) o singură tulpină, întru asemănarea morții Lui, atunci vom fi la fel și întru înviere” (Romani VI, 5). „Precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos, toți vor învia, ci fiecare în rîndul cetei sale: pîrga este Hristos; apoi cei ai lui Hristos, la venirea Lui” (I Corinteni XV, 22—23). „Iar dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți, locuiește în voi, El, Cel ce a înviat pe Iisus din morți, va învia și trupurile voastre muritoare din pricina Duhului său care locuiește în voi” (Romani VIII, 11).

Să nu pierdem din vedere însă nici o clipă, iubiții mei, că Duhul Domnului sălășluiește numai în inimile curate, în sufle-

tele vii, slobode de orice păcat de moarte, slobode de patimele cele rele. Duhul Domnului sălășluiește în conștiințele primenite prin adevărată pocăință. Din graiul lămurit al Mîntuitorului cunoaștem că învierea obștească nu va aduce cu sine o fericire generală, obștească, ci ea va fi urmată de două sorți deosebite : „Nu vă mirați de aceasta că vine ceasul cînd toți cei din morminte vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu. Și vor ieși : cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele spre învierea osînde” (Ioan V, 28. 29).

Iubiții mei fii suflați,

Printre primele roade ale învierii Mîntuitorului nostru se înșiră Sfintele Taine: a botezului și a pocăinței. Botezul nostru creștinesc închipuiește și îndeplinește deodată și moartea și învierea sufletească a credinciosului care îl primește. Prin sculundarea în apa botezului și prin curățirea nevăzută pe care o săvîrșește în sufletul omului această Sfîntă Taină, se închipuiește moartea omului vechi, a omului păcătos și prin ridicarea din apă se închipuiește învierea lui, scularea lui pentru o viață nouă, curată, slobodă de patimi și de păcate. „Îngropați fiind împreună cu El — cu Hristos — prin botez — voi ați și înviați cu El în același botez, prin credința voastră în puterea lui Dumnezeu cel ce l-a sculat pe El din morți” (Coloseni II, 12).

Deprinderea pocăinței în Sfînta Taină a spovedaniei este rînduită să țină locul unui al doilea botez. Ea înnoiește curățirea de păcate întîmplată la botez, ea înnoiește scularea din păcat și învierea sufletească a fiului risipitor întors la casa părintească. La o asemenea moarte și înviere ne duce cu gîndul Sfînta noastră Biserică în cîntarea de la Paști care arată : „Ieri m-am îngropat împreună cu Tine Hristoase, astăzi mă scol împreună cu Tine, înviind* Țu. Răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine, Însuși împreună mă preamărește Mîntuitorule, întru împărăția Ta” (Peasna 3-a de la Utrenie).

Mînecind de la asemenea mîntuitoare adevăruri, Sfîntul Apostol Pavel, pentru coloseni ca și pentru noi, scrie aceste îndemnuri : „Așa dar dacă ați înviați împreună cu Hristos, căutați cele de sus, unde Hristos se află șezînd de-a dreapta lui Dumnezeu... Drept aceea, omoriți mădulele voastre — ale omului pămîntesc : desfrînarea, necurăția, patima, pofta rea și zgîrcenia, care este o închinare la idoli... Acum deci lepădați și voi toate acestea : mînia, mînușimea, răutatea, clevetirea, vorbele rușinoase din gura voastră. Nu vă mințiți unul pe altul,

fiindcă v-ați dezbrăcat de omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui și v-ați îmbrăcat în cel nou, care se înnoiește spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce l-a zidit" (Coloseni III, 1, 5, 8—10).

Același prealuminat Apostol Pavel în aceeași epistolă — către Coloseni — ne îndeamnă să nu ne mărginim numai la izgonirea răului, la truda de curățire, ci să desăvârșim năzuința noastră de înălțare prin săvârșirea binelui, prin împodobirea sufletului nostru cu fapte bune și cu virtuți plăcute lui Dumnezeu și oamenilor. În acest scop el scrie: „*Astfel dar ca niște aleși ai lui Dumnezeu, sfinți și prea iubiți, îmbrăcați-vă cu o inimă plină de îndurare, cu bunătate, cu smerenie, cu blindețe, cu îndelungă răbdare. Îngăduiți-vă unii pe alții. Și dacă unul are pricină să se plîngă de altul, iertați-vă unul pe altul. Cum v-a iertat Hristos, așa iertați-vă și voi. Dar mai presus de toate acestea îmbrăcați-vă cu dragostea, care este legătura desăvârșirii. Pacea lui Hristos la care ați fost chemați, ca să alcătuiți un singur trup, să stăpînească în inimile voastre...*" (Coloseni III, 12—15).

Biblioteca Mitropolitană Sibiu *Iubiții mei fii sufletești,*

Cele dintîi cuvinte pe care Mîntuitorul nostru le-a rostit către Sfinții Apostoli, după slăvită învierea Sa, au fost „Pace vouă!” În acest chip El a arătat încă odată că jertfa lui ne-a împăcat cu Tatăl cel ceresc, că fericirea omului se întemeiază pe pacea din sufletul său și tot astfel fericirea lumii trebuie să înceapă cu lășirea și întărirea păcii între popoare. Este înverdatat tuturor că pacea sporește nespus de mult binele de tot felul al fiecăruia. Cine dintre noi nu vede cît de mult a sporit frumusețea și belșugul din satele și orașele patriei noastre scumpe în cei 20 de ani de pace care s-au scurs de la încetarea războiului? Fabrici și uzine, școli și așezăminte de sănătate, blocuri pentru locuințe și alcătuiți gospodărești, înjghebări economice și comerciale de tot soiul, se înalță nespus de repede în toate regiunile țării. Ca un vast șantier, ca un furnicar de oameni harnici și însuflețiți se arată chipul țării noastre, intrată în rîndul statelor înfloritoare. Ogoarele muncite cu unelte mecanizate și cu efortări comune produc roade îmbelșugate spre îndestularea tuturor.

Prețuind așadar roadele binecuvîntate ale păcii, ca fii ai lui Dumnezeu și fii ai învierii (Luca XX, 36) chemați să înfăp-

tuiască binele și să cultive pacea, să sporim rugăciunile noastre pentru pace pe întreg globul pământesc.

Să nu șovăim a face cunoscută în toate țările voința noastră de a promova pacea și prietenia între neamuri și popoare, peste toate deosebirile de rasă, de cultură, de credință religioasă sau orînduire politică și socială.

Rugînd pe bunul Dumnezeu ca Paștile acestui an să fie pentru noi toți un început de viață nouă, ferită de bîntuirea patimilor rele și bogată în fapte bune — vă îmbrățișez cu dragoste de Păstor sufletesc și vă împărtășesc binecuvîntări arhieresti. Facă Hristos biruitorul morții ca sfintele sărbători ale Învierii Lui, din acest an, să le petreceți cu sănătate, cu pace, cu iubire întreolaltă și cu folos pentru mîntuirea sufletelor voastre. Domnul Iisus cel înviat să binecuvinteze pe toți cei scumpi ai voștri, truda și năzuințele voastre spre tot lucrul bun, vetrele și agoniseala strădaniilor voastre.

Al vostru al tuturor voitor de tot binele și pururea către Domnul rugător,

† TEOFIL

Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Data în reședința noastră din Cluj la praznicul Sfintelor Paști din anul Domnului 1965.

Nr. 1712/1965.

„Astăzi ziua învierii,
Părăsirea întristării,
Zi de mare bucurie,
Creștinilor să le fie...”.

(Simeon Fl. Marian, Colinde).

† VALERIAN

DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL ORADIEI

*Iubitului de Hristos cler și tuturor binecredincioșilor creștini,
din această de Dumnezeu păzită Eparhie, har și îndurare de
la Dumnezeu, Părintele nostru al tuturor, iar de la smerenia
Noastră arhieresci binecuvântări!*

HRISTOS A INVIAT!

Dragii mei fii întru Hristos cel înviat,

Bucuria și veselia a cuprins pământul o dată cu primii ghiocei și viorele, care au scos căpușoarele din amărârea iernii. Reîntoarcerea rîndunelelor și a păsărilor călătoare, cîntecul fermecat al păsărilor cîntătoare, vestesc lumii reînvierea naturii. O dată cu bucuria și veselia naturii și pentru noi creștinii a sosit ziua bucuriei și veseliei, pe care a proorocit-o psalmistul cu veacuri înainte, cînd a spus: „*Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim întrînsa*” (Psalm CXVII, 24).

Veselia și bucuria aceasta o simțim toți creștinii din întreaga lume, care-și adresează astăzi, unul altuia, salutul creștinesc, plin de îmbărbătare și de nădejde: *Hristos a înviat! și Adevărat a înviat!*

Iubiții mei fii duhovnicești,

Paștile este răsăritul vieții noastre duhovnicești. Răsăritul este momentul în care după o noapte întunecoasă apare soarele, care luminează și însuflește toată natura. Tot așa și Soarele nostru Iisus Hristos, prin răsăritul Său din întunecimile

mormîntului, ne cuprinde cu lumina Sa dumnezeiască, înviind și însuflețind totul, ca și pe cei doi ucenici pe drumul Emausului — Luca și Cleopa — care erau triști, dar care s-au umplut de bucurie mare, cînd „*li s-au deschis ochii să vadă*”, înțelegînd astfel minunea învierii.

În timpul patimilor viața Mîntuitorului a fost ca sîngele și purpura. În înviere ea ne apare luminoasă și plină de bucurie, așa cum s-a întîmplat oarecînd, cu dreptul Iov care, trecînd prin grele încercări și mari dureri, se consola cu speranța învierii, spunînd: „*Știu că Mîntuitorul meu trăiește și-n cea mai splendidă zi voi fi înălțat de pe pămînt*” (Iov XIX, 25).

Învierea Domnului Hristos din morți este cea mai puternică dovadă a Dumnezeirii Sale, arătîndu-ne că El este Stăpînul vieții și al morții. Iisus Hristos a înviat ca Dumnezeu „*rupînd legăturile morții, pentru că nu era cu putință să fie ținut de dînsa*” (Fapte II, 24). „*El a timpit boldul morții*”, zice Sfîntul Grigorie de Nazianz, „*a sfărîmat porțile cele întunecoase ale iadului, a dat libertate sufletelor*”.

Prin înviere Hristos ne-a adus bucuria vieții veșnice: *nemurirea*; aceasta a fost misiunea Lui: cîștigarea pentru ființa umană a învierii și a nemuririi. „*Precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia*” (I Corințeni XV, 22). „*Învierea Sa din morți este, pentru neamul muritor, un început la viața veșnică*”, adaugă Sfîntul Grigore de Nisa.

Bucuria Paștilor este și bucuria învierii noastre, pentru că El „*a înviat, pentru îndreptățirea noastră*” (Romani IV, 25). Dumnezeu, „*prin învierea lui Iisus Hristos din morți, ne-a născut pe noi din nou spre nădejde vie*” (I Petru I, 3), scrie Apostolul Petru. Lumina învierii revarsă torente de har și de dar asupra noastră, Adam cel vechi fiind schimbat cu totul într-un Adam nou, plin de duh și de sfințenie, plin de adevăr și dreptate, plin de iubire, bunătate, bucurie și veselie.

Ziua de Paști, care în evreiește înseamnă „Ziua trecerii”, aduce aminte de bucuria poporului ales, care și-a văzut pruncii cei întîi născuți scăpați de moarte, prin ungerea cu sîngele mielului jertfit a ușorilor de la ușile caselor lor. Tot așa și Mielul lui Dumnezeu, vîrsînd sîngele Său pe Sfînta Cruce, ne-a scăpat odată pentru totdeauna de amărăciunea morții veșnice și a iadului. După un post lung și aspru, plin de căință și de lacrimile pocăinței am trecut și noi la bucuria renașterii și învierii noastre cu Hristos și a trăirii în luminile Lui duhovnicești.

Ziua aceasta, numită „Sărbătoarea sărbătorilor“ și cîntată așa de frumos în Canonul Învierii: „*Această vestită și sfîntă zi, una a simbetelor, împărăteasă și doamnă, praznic al praznicelor și sărbătoare este a sărbătorilor...*“, este atît de sfîntă și încărcată de bucurie și veselie, pentru că astăzi poarta cerului, care fusese închisă oamenilor, a fost deschisă de Hristos tuturor celor ce-l mărturisesc. Pentru aceea colinda de Paști cîntă așa de frumos:

„Astăzi ziua Învierii,
Părăsirea întristării,
Zi de mare bucurie
Creștinilor să le fie...“.

Iubiții mei fii întru Hristos,

În ziua de Paști ne bucurăm de un obicei străvechi, plin de semnificație: ciocnirea ouălor roșii. În special la credincioșii ortodocși români acest obicei este foarte înrădăcinat. Oul roșu simbolizează sîngele Domnului Hristos vărsat pe Cruce pentru mîntuirea noastră. Pe ouăle de Paști credincioșii încondeiază nu numai culoarea roșie, ci și diferite culori și împetrișări ale unor lucruri sau obiecte din natura înconjurătoare. Din evlavie pentru Maica Domnului credincioșii încondeiază pe ouăle de Paști floarea crinului, purtată de Arhanghelul Gavril la vestirea întrupării lui Iisus, sau imaginea uneltelor de muncă ale săteanului, cum este fierul plugului. Din dragostea pentru natură se încondeiază pe ouăle roșii bradul, frunza stejarului, frunza de rovină, calea rătăcită, scrînciobul sau, din pietate pentru Mîntuitorul, se încondeiază steaua magilor.

Pe lîngă semnificația artistică, ouăle roșii de Paști au și un înțeles duhovnicesc în legătură cu învierea. Oul roșu este nădejdea învierii noastre, fiind simbolul perfect al învierii. Din oul lipsit de viață iese puiul cel viu. Coaja oului trebuie să se spargă pentru a putea ieși viața dintr-însul. Tot așa și coaja sau învelișul ființei umane — trupul — trebuie să se distrugă, să moară, pentru a putea apoi învia într-o făptură nouă: „*Tot ce semeni, nu dă viață de nu va muri*“, (I Corinteni XV, 36), spune Sfîntul Apostol Pavel.

Din niște materii viscoase ca ale oului — albuș și gălbenuș — prin clocire se scot puii, care sînt înzestrați cu toate organele și chiar cu glas. La fel va fi și la învierea morților, căci „*dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți locuiește întru*

voi", scria Sfântul Apostol Pavel, „*El, Cel ce a înviat pe Iisus din morți, vii va face și trupurile noastre muritoare din pricina Duhului Său, Care sălășluiește întru voi*” (Rom. VIII, 11).

Precum păsările care ies din ou se răsfață în puritatea și nemărginirea cerului așa și dreptii trecuți din viață vor ajunge la învierea morților, nefiind robiți de nimic, nici chiar de moarte. „*Cei ce nădăjduiesc întru Domnul se vor schimba întru putere..., vor prinde aripi ca vulturii*”, spune Isaia. „Puterea” aceasta înseamnă că trupurile — prin înviere — vor primi o înfățișare nouă, după cuvîntul Apostolului: „*asa și învierea morților; seamănă-se întru stricăciune, scula-se-va întru slavă; seamănă-se întru slăbiciune, scula-se-va întru putere; seamănă-se trup suflesc, scula-se-va trup duhovnicesc*” (I Corinteni XV, 42—44).

Slăbiciunile și imperfecțiunile noastre vor fi transformate în virtuți, în perfecțiuni sau desăvîrșire, biruind stricăciunea vieții. În această credință dreptii și-au sfîrșit viața pe patul de moarte, nu cuprinși de frică, ci cîntînd lui Dumnezeu cîntare de bucurie, ca și cum ar fi văzut cerurile deschizîndu-li-se și brațele Părintelui ceresc îmbrățișîndu-i cu iubire părintească.

Bucuria sfinților și dreptilor trecuți din viață va fi neîntinată, nestricată, neîmpuținată și nepieritoare. Nici un rău și nici un păcat nu o va putea stinge sub nici o formă. Pe pămînt nu există nici un bun care să nu fie întinat de ceva.

Toate acestea în ceruri vor dispărea, spune Apocalipsa (cap. 11); bucuria dreptilor va fi nesfîrșită, deplină și neumbrită, căci: „*Cele ce ochiul n-a văzut, nici urechea n-a auzit, nici la inima omului nu s-au suit, acelea a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe Dînsul*” (I Corinteni XI, 9); „*Acolo va șterge Dumnezeu toată lacrima de la ochii lor, și moarte nu va mai fi, nici plîngere, nici strigare, nici durere nu va fi mai mult*” (Apocalipsa XXI, 4); „*Dumnezeu va fi totul întru toate*” (I Corinteni XV, 28). Bucuria aceasta a unirii cu Dumnezeu nu va avea sfîrșit,

Din oceanul acestor bucurii gustăm și vom gusta și noi, prin învierea lui Hristos cel înviat din morți, pentru că învierea Lui este preludiul bucuriilor nesfîrșite ale sfinților și dreptilor, întrucît slava, care a înconjurat pe Hristos cel înviat, își va revărsa potopul de raze binefăcătoare și asupra aleșilor săi „*ca să aibă parte... de mărire veșnică*” (II Timotei II, 10) și să se împlinească aici cuvintele psalmistului: „*...umple-mă-vei de veselie cu fața Ta; și la dreapta Ta de frumuseți veșnice mă vei sătura*” (Psalm XV, 11).

„Doamne bine este nouă a fi aici!“, a exclamat Sfântul Apostol Petru, copleșit de potopul de lumină dumnezeiască ce se revărsa asupra celor de pe Muntele Taborului, în clipa când Mîntuitorul se schimbase la față. Bucuria aceasta cu greu s-ar putea exprima în cuvinte omenești, dar ea va fi nesfîrșită și nemărginită în ceruri, unde dreptii vor vedea față către față pe Acela care este izvorul nesecat de lumină, de strălucire și fericire veșnică. Putem exclama cu psalmistul: *„Schimbat-am plînsul meu întru bucurie, sfîșiat-am sacul meu (în cruce) și m-a înconjurat bucuria (în înviere) ca să-ți cînt Ție slava mea și să nu mă rușinezi“*.

Acestea sînt gîndurile, simțămintele și bucuriile ce ni le aduce praznicul Învierii, cînd sufletele noastre se deschid pentru primirea bogăției de lumină și haruri pe care Hristos o revărsă asupra tuturor celor ce cred și-L iubesc pe El. Acestea sînt nădejdlile binecuvîntate, pe care ni le aduce Sfînta Înviere a lui Hristos, cînd îl primim cu credință în cămara sufletului nostru și-L urmăm pe cărările mîntuirii.

Pentru aceea credincioșii noștri își exprimă bucuria prăznirii în colinda de Paști astfel:

„O, ce zile luminoase	Fiul lui Dumnezeu Hristos,
O, ce Paști mari și frumoase	Carele din iad ne-a scos,
O, și ce zile vestite,	Cu mărita înviere,
O, Paști nouă și sfințite!	Ne-a dăruit mîngîiere.

Iar noi norodul cel sfînt	Acum cu ouă roșii ne cînstim
Pliniri semnelor văzînd,	Și mult tare ne veselim,
Cu cîntări ne veselim,	Acum cel îngropat
Dumnezeiește prăznuind.	Din morți a înviat“.

(Gh. Breazu, Colînde, p. 453)

Iubiții mei fii întru Hristos cel înviat din morți,

Dacă vrem cu adevărat ca bucuria praznicului Învierii să fie deplină și să ne aducă folos sufletelor noastre, se cuvine ca lumina învățăturilor sfinte și duhul dragostei Celui înviat din morți, să pătrundă în sufletele și viața noastră de creștini. Să-L urmăm pe cărările mîntuirii arătate de El, calea adevărului, a sfințirii și iubirii de oameni. Nu există bucurie mai mare ca atunci cînd ierți și iubești pe aproapele tău și cînd săvîrșești binele.

Praznicul Învierii este praznicul iertării și al înfrățirii. „Paștile, cu bucurie unul pe altul să ne îmbrățișăm”, răsună astăzi cântarea praznicului. „Să zicem fraților și celor ce ne urâsc pe noi, să iertăm toate pentru înviere”.

Hristos s-a jertfit și a înviat ca să ne împace cu Dumnezeu și să ne facă să trăim cu oamenii în pace, în bună înțelegere, în armonie, în dragoste frățească, iertându-ne toate și ajutându-ne unii pe alții. Pentru cel ce nu iubește și nu iartă, Hristos n-a înviat, și de aceea parte cu Hristos, el nu poate avea.

Dacă ne mărturisim creștini, trebuie să ajungem la unitatea desăvârșită, „pentru că sîntem mădulari trupului Lui” (Efeseni V, 30), adică ale Bisericii, al cărei cap este El (Efeseni V, 23), iar El a dorit și s-a rugat să fim cu toții „Una” (Ioan XVII, 11).

Această unitate trebuie să se facă văzută; căci dacă ne iubim Biserica, tot cu aceeași putere și căldură trebuie să ne iubim și Patria noastră română în care trăim. Față de Patrie avem datorii sfinte și obligatorii, de la care nu ne putem abate fără a pierde chiar calitatea de buni creștini.

Vrajba, dezbinarea, cearta, ura națională, rasială sau religioasă, n-au ce căuta între noi. Avem o țară mîndră și frumoasă, binecuvîntată de Dumnezeu. Este însă de datoria fiecăruia dintre noi să o cinștim și să ajutăm la înălțarea și înflorirea ei, pentru ca toți fiii ei să aibă o viață fericită, prosperă și îmbelșugată, pentru a ne construi un viitor mai bun și o viață mai fericită și mai dreaptă pentru toți.

Cel dintîi cuvînt pe care-l rostește Iisus Hristos după înviere, este: „Pace vouă!” (Ioan XX, 19). Pacea și propășirea Patriei noastre să ne fie ideal și lege sfîntă, cărora să le închinăm toate gîndurile, activitatea și munca noastră. Pacea, fericirea și belșugul tuturor fiilor Patriei române, ca și a întregii lumi și a tuturor popoarelor, să fie strigătul și chemarea rugătoare a inimilor noastre creștinești și românești. Biserica vă binecuvîntează și totodată vă învață că Evanghelia lui Hristos înseamnă credința și biruința vieții asupra morții. Este bine să nu uităm aceasta, mai ales astăzi, cînd în unele părți ale lumii războiul blestemat și moartea nemiloasă, își arată din nou rînjetul hidos spre pomul luminos al vieții oamenilor și popoarelor.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Cu sufletele încărcate de bucuria și veselia învierii, să plecăm la casele noastre cu hotărîrea tare și de nezdruccinat de a

cinsti și iubi și pe mai departe, cu toată căldura, Biserica noastră Ortodoxă din care facem parte și care poartă grija mântuirii noastre veșnice. Să cinstim și să ne rugăm Maicii Domnului și tuturor sfinților, care ne ocrotesc cu rugăciunile lor neîncetate în fața județului celui înfricoșat al lui Hristos.

Cinstiți, iubiți și respectați Patria noastră dragă, ale cărei progrese mărețe ne umplu inimile de admirație și mândrie și pentru care noi toți nu trebuie să precupețim nici o muncă și nici un sacrificiu, oricât ar fi el de mare.

Imbrățișându-vă pe toți în inima mea de părinte duhovnicesc, și binecuvîntîndu-vă pe toți pentru praznicul cel mare al Învierii, vă doresc tuturor să aveți parte numai de bucurii, pace, sănătate deplină, mulțumire și îndestulare la toate bunătățile sufletești și trupești. Lumina lui Hristos, cel înviat din morți, să vă lumineze sufletele.

Chemînd peste noi toți, peste familiile și căminele voastre, mila și îndurările Părintelui cel atotputernic și a Fiului Său cel înviat și a Duhului Sfînt ce sfințește lumea, dimpreună cu ocrotirile și cu milostivirile Măicuței Sfinte și a tuturor cereștilor netrupești puteri, vă împărtășesc arhierestiile mele binecuvîntări și dorința fierbinte de a ne reîntîlni în nenumărați ani în salutul creștinesc:

HRISTOS A INVIAT!
ADEVĂRAT A INVIAT!

Al vostru rugător fierbinte către bunul Dumnezeu,

† VALERIAN
Episcopul Oradiei

Data în reședința Noastră episcopală din Oradea cu prilejul sărbătorilor Învierii Domnului din anul 1965.

SLUJITOR LA ALTAR

Preotul este mijlocitor între credincioși și Dumnezeu. Iisus Hristos revarsă harul Său asupra credincioșilor și doririle credincioșilor sînt aduse înaintea lui Iisus Hristos spre a primi binecuvîntarea cerului, prin slujirea preoției. Preot înseamnă, deci, prezența și lucrarea lui Hristos între credincioși și prezența credincioșilor în fața lui Hristos. De aceea esența preoției constă în comuniunea credincioșilor cu Hristos, prin care Hristos viază în noi și noi viiem în Hristos. În această perspectivă, inima slujirii preoțești este slujirea la altar, pentru că la Sf. Liturghie prezența și lucrarea lui Hristos are realitate și intensitate maximă și pentru că la Sf. Liturghie e întreaga Biserică, e toată comunitatea bisericească, ce se roagă și unindu-se cu Hristos devine ea însăși mai deplin una. Aici apare și preotul mai deplin ca slujitor al lui Hristos și al Bisericii. Din vatra de jar dumnezeiesc a altarului se răspîndesc raze de lumină divină și peste viața preotului și peste viața credincioșilor. Aici este izvorul permanent al neconținutei înnoiri a vieții noastre în duhul iubirii, purității, smereniei și păcii lui Hristos.

De aceea se cuvine să ne aducem iarăși și iarăși aminte și să medităm asupra slujirii preotului la altar nu atît ca un ritualist, în sensul de săvîrșitor al unor forme cultice, cît mai ales ca slujitor al lui Hristos, punte a comuniunii cu Hristos. Într-adevăr, Sfintele slujbe, care culminează în Sf. Liturghie — centrul întregului cult divin — sînt forme sensibile prin care și în care este prezent Iisus Hristos și intrăm în relație, în unire cu El. Iisus Hristos e prezent nu în mod abstract, ca o idee, ci ca persoană divin-umană, ca o persoană nevăzută și totuși simțită cu antenele credinței. Preotul, pătruns de credință va înțelege că spre a fi un adevărat mijlocitor între Hristos și credincioși, el însuși trebuie să fie nu numai împlinitor corect al formelor cultice, ci să și trăiască intens în Hristos, cel ce se coboară pe masa sfîntului altar și revarsă harul Său și darurile Sale peste toți. Aceasta e cea dintîi condiție a slujirii preoțești la altar: comuniunea preotului cu Hristos. Unde lipsește aceasta, sluji-

rea la altar devine pronunțare de cuvinte, săvîrșire de gesturi, cîntare „frumoasă”, cu gîndul numai la corectitudinea lor sau chiar fără nici un gînd.

Preotul care slujește, crede în prezența și lucrarea lui Hristos, sensibilizată prin cultul divin. Iisus Hristos fiind prezent ca persoană divin-umană, El e prezent nu ca persoană în general, ca persoană fără conținut, ci cu întreaga Lui viață, ca Fiu al lui Dumnezeu existent în veșnicie, îndrumător spre Mesia care va veni și împlinitor al nădejdlor mesianice prin întruparea, activitatea, răstignirea, învierea și înălțarea Sa la cer, veșnic viu în Biserica Sa și Cel ce va să vină, să se arate în strălucirea Sa dumnezeiască. De aceea la sfintele slujbe participăm la toată viața lui Hristos. Aici se actualizează toate etapele și faptele vieții Lui și astfel trăim toată istoria mîntuirii în Hristos și sîntem mereu cu El și ne împărtășim din darurile Lui. De aceea preotul (și credincioșii) trebuie să cunoască simbolismul actelor și momentelor cultice (liturgice), ca astfel să se simtă contemporan cu acele momente ale vieții lui Iisus, să trăiască împreună cu Iisus, să participe la nașterea, copilăria și tinerețea Lui, la botezul Lui, la activitatea Lui, la moartea, învierea și înălțarea Lui, la pogorîrea Sf. Duh, la lucrarea Lui în Biserică de-a lungul veacurilor. Comuniunea dintre persoane nu e o comuniune între două abstracțiuni, ci e comuniune concretă. Ea se stabilește și se întărește prin participare vie la bucuriile și durerile celuilalt, la întîmplările vieții lui. Prietenia e tocmai această unitate spirituală între persoane, prin care cele ale prietenului sînt și ale mele, toate au ecou adînc în mine însumi, toate sînt comune. Așa este și în comuniunea cu Iisus Hristos: noi participăm la viața Lui; El participă la viața noastră și ne ajută.

Credința aceasta este un îndemn pentru preot ca să se pregătească după cuviință pentru întîlnirea cu Hristos. Această întîlnire este cu adevărat rodnică dacă sufletul nostru se deschide, devine sensibil, receptiv față de prezența lui Hristos. Se știe însă că receptivitatea față de realitatea divină este condiționată nu numai de credință, ci și de puritatea vieții: „Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” — zice Mîntuitorul (Mt. 5, 8). Deci, cel ce are inima curată „vede pe Dumnezeu”, simte prezența lui Hristos. De aici rezultă că pregătirea pentru Sf. Liturghie constă în primul rînd în viețuirea preotului după voia lui Iisus Hristos, în neconținută strădanie de a se purifica, de a deveni mai plin de iubire de Hristos și de

om, de bunătate, de răbdare, de smerenie, cu un cuvînt: mai pur. Puritatea vieții, curățenia inimii, e pregătirea generală și permanent necesară preotului pentru slujirea la altar. Pe baza acestei pregătiri generale se poate face și pregătirea specială, apropiată, așa cum se cuvine. Această pregătire specială cere un examen de conștiință, cu pocăință și smerenie (care poate fi împreună cu spovedania), împăcarea cu cei ce ne-au supărat sau au fost supărați de noi, înfrînarea de la plăcerile trupești (inclusiv ȋumatul), meditația și rugăciunea. Cel ce slujește la altar se prezintă înaintea lui Dumnezeu purificat și împăcat cu toți, fără să aibă vrăjmășie pe nimeni. Nu poți sluji Dumnezeului iubirii cu sufletul învîrtejît de vijeliile urii. Cu atît mai gravă apare, astfel, îndrăzneala de a sluji la același altar a unor preoți care se vrăjmășesc și nici în fața jertfei de împăcare a Mîntuitorului nu vor să se ierte unul pe altul, să se împace, risipind norii vrăjmășiei dintre ei. Mîntuitorul ne poruncește expres: înainte de a veni la altar, împacă-te cu cel ce te-a supărat sau pe care l-ai supărat (Mt. 5, 23—24). La fel, greșită este socotința unora că rugăciunile pregătitoare pot fi făcute în vreme ce slujesc Utrenia sau chiar în vremea Sf. Liturghii (dacă sînt doi preoți). Aceste rugăciuni se fac sau seara, sau dimineața. La slujbă, preotul trebuie să fie atent la ceea ce face și zice, la sensul slujbei, și nu poate să rostească cu alenție și rugăciunile.

Pregătît astfel, preotul va păși pragul bisericii cu o stare sufletească potrivită slujirii la altar, conștient că de față e Hristos, că e slujitor al lui Hristos spre mîntuirea credincioșilor. Aceasta îi dă acea reculegere lăuntrică, acea evlavie, acea concentrare spre Hristos care îl adîncește în comuniunea cu Hristos și înlătură toată risipirea gîndurilor, toată minia și alte elemente tulburătoare. (De aceea e bine ca în altar să nu intre decît preotul și paraclisierul și ca credincioșii să-și aducă pomelnicele înainte de începerea Sf. Liturghii și în vremea liturghisirii să stea fiecare liniștit și recules la locul lui). El e senin, împăcat, plin de bucurie, binevoitor, smerit, înălțat sufletește. El simte adevărul cuvîntelor: „În biserica mării Tale stînd, în cer a sta ni se pare“. E împreună cu celele îngerești în fața lui Dumnezeu, învăluit în lumină divină. De aceea impresionează rău un preot care se enervează, strigă din altar la cîntăreț sau la paraclisier, care discută chestiuni particulare, etc. Ființa preotului să fie absorbită de taina prezenței și lucrării lui Hristos, încît

în felul lui de a se purta, de a se prezenta, de a vorbi, să se străvadă duhul lui Hristos, să se simtă că Hristos însuși e de față și lucrează așa cum a lucrat în vremea viețuirii Lui în Țara Sfântă. Adîncit în sensurile Sf. Liturghii, preotul va fi cel dintîi care participă la evenimentele vieții lui Iisus, arată actualizarea acestor evenimente. Din momentul cînd a intrat în biserică pînă în momentul cînd termină Sf. Liturghie, preotul trăiește în atmosfera spirituală a prezenței lui Hristos, se lasă copleșit de luminile harului divin, se simte înălțat la cer — și astfel — nu numai prin cuvinte și gesturi — ci și prin însăși persoana sa el transmite credincioșilor simțămîntul prezenței lui Hristos și le ajută să viețuiască și ei în Hristos, să simtă sălășluirea lui Hristos în ei, bucuria de a fi împreună cu El. Mai ales momentul epiclezei, de transformare a pîinii și vinului în trupul și sîngele Domnului, de actualizare a jertfei de pe Cruce, și momentul împărtășirii cu trupul și sîngele Domnului, constituie cea mai profundă experiență spirituală a prezenței divine, a unirii noastre cu Hristos. Cu toate acestea, uneori, risipiți cu gîndurile aproape tot timpul Sf. Liturghii, trecem și peste aceste momente cu ușurință, doar cu o vagă înfiorare sufletească.

Cel ce se pregătește și slujește la altar cu conștiința prezenței lui Hristos, acela primește de la altar noi forțe spirituale, ca să poată păși pe urmele lui Hristos. Dacă privirea unei opere de artă ne pune în contact cu spiritul creatorului ei și cu spiritul celui închipuit în opera aceea și ne îmbogățește sufletește, ne înalță, cu atît mai mult Sf. Liturghie (ea însăși și o operă de artă), unde e prezent Iisus Hristos, înalță și intensifică viața spirituală creștină, prin comuniunea cu El, atît a preotului slujitor, cît și a credincioșilor. Preotul la altar e ca un stîlp de foc în care se împreună flacăra harului divin cu flacăra credinței și rugăciunii Bisericii. El simte adevărul cuvintelor ce le rostesc preoții coliturghisitori: „Hristos în mijlocul nostru” — „Este și va fi”. Aceasta o simt și credincioșii. Aceasta e și năzuința noastră a tuturor, preoți sau credincioși: de a fi împreună cu Hristos și din unirea cu Hristos să putem lucra împreună cu Hristos pentru o viață mai bogată sufletește, pentru dragoste frățească activă și nestinsă, pentru pace și bunăvoință între oameni și popoare.

Arhim. NICOLAE MLADIN

IMPORTANȚA MONUMENTELOR DE ARTĂ BISERICESCĂ ȘI GRIJA PENTRU PĂSTRAREA LOR. INDATORIRILE PREOȚIMII¹

Cînd auzim vorbindu-se despre „monumentele istorice“, ori despre „monumente de artă“, gîndul se duce atît la edificii impozante care impresionează mai ales prin masivitate, prin monumentalitate, cît și la patrimoniul artistic de proporții mai reduse, mai mici. La noi, cele mai mari construcții ce intră în categoria „monumentelor artistice“ sînt castelele și fortărețele păstrate în întregime ori parțial, sau chiar numai ruinele lor. Așa avem cetatea Sucevei, castelul Corvineștilor din Hunedoara, fortărețele cetății din Alba Iulia, ori turnurile breslelor și centurile de apărare din Sibiu de altădată; iar din epoci mai vechi urmele vechilor cetăți grecești de pe malul mării, Histria, Dinogetia, Adam-Clisi, apoi cetățile dace din munții Orăștiei ori de la Tilișca, unul din avangardurile întăririlor lui Decebal. Toate acestea impun într-adevăr prin mărime și prin proporții vaste. Mai amintim tot în categoria aceasta și palatele, conacele, bisericile întărite, care și ele se ridică la înălțimi de 75 m ca cea din Bistrița, ori la complexe de sute de încăperi ca celatea țărănească din Prejmer (lîngă Brașov), sau palatele Brukenthal din Sibiu și Avrig.

O altă notă care intră în componența noțiunii de „monument istoric“ sau „de artă“ este vechimea. Într-adevăr „Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice“, din 1919, socotea că orice clădire zidită înainte de 1834, împreună cu toate obiectele și complexe legate de ele, se socotesc „monumente istorice“ și trebuie prețuite ca opere ale colectivității, ale întregului popor.

Dar alături de construcțiile „monumentale“ și „vechi“ se mai numără între „monumentele de artă“ și obiecte singuratice păstrate dintr-un complex de altădată, de pildă piesele de muzeu din întreg cuprinsul țării, ori și acelea care se află în muzeele, arhivele și bibliotecile țărilor străine, dar care au fost produse de înaintașii noștri, ori au stat în strînsă legătură cu viața materială și spirituală a poporului nostru de totdeauna. Condiția este ca ele să fi fost executate cu gust artistic și cu măiestrie deosebită. În categoria aceasta se numără miile de odoare prețioase aflate azi peste graniță, dar lucrate de meșterii de la noi, ori în legătură cu viața românească de altădată. La Sf. Munte, de pildă, se află un prapor sau drapel purtat de Ștefan cel Mare în luptele contra turcilor (un al doilea este în Muzeul Militar din București). Tot acolo se află, într-un chivot lucrat de meșteri din Sibiu în aur și argint filigranat, moaștele Sf. Nifon, patriarhul Constantinoplei († 1508), danie a evlaviosului voievod Neagoe Basarab

¹ Rostită în Conferința de orientare a preoțimii raionului Sibiu în 3 martie 1965.

și a soției lui, Despina. În arhivele și muzeele din Ierusalim, Cipru, Constantinopol, Atena, Belgrad, Sofia, Moscova, Viena, München și chiar în țări mai depărtate se află o mulțime de obiecte de artă profană sau bisericească doveditoare ale geniului creator al poporului nostru. Cine și-ar lua osteneala să frunzărească doar publicațiile mai vechi, ar vedea cât noian de operă artistică românească s-a dăruit pentru „dragostea de frate” tuturor celor de o credință cu noi și chiar celor de altă lege. Unele din piesele acestea (odăjdii, antimise ori epitafe cusute cu fir pe stofe scumpe, apoi chivote, candelă, potire, cruci ținecate în metal, icoane, evangheliare ținecate și tot soiul de manuscrise, uneori și cu conținut profan, dar interpretate în spirit religios, cum ne-a fost atmosfera spirituală a vremilor aceia), au „călătorit”, s-au strămutat cu vremurile, ajungând, de exemplu, în Alepul și Damascul Siriei, unde se păstrează minunate săbii frumos încrustate în metal țin de la Brîncoveanu, iar în vestita bibliotecă „Bodleiana” din Oxford se păstrează cele mai frumoase miniaturi în culori executate în 1429, pe un evangheliar slavon, de marele artist român Gavriil de la Neamț. În vremile noastre a fost publicat „Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare”, o minunată mărturie despre realizările artistice ale poporului nostru de altădată, obiecte din care unele se află pe teritoriul patriei, altele în străinătate, dar pe care sîntem datori să le cunoaștem și să le prețuim.

În afară de cele amintite, trebuie să spunem că și locuri sau locuințe legate de oameni sau de evenimente mai importante din trecut pot fi și au fost declarate monumente istorice și de artă: „Stejarul din Borzești” poate fi o legendă ca și peștera lui Daniil Sihastrul (deși sînt incluse în ultimul catalog al „Monumentelor de artă”), dar teiul lui Eminescu de la Copou sau „bojdeuca” lui Creangă din Tătărăși, ca și gorunul lui Avram Iancu de la Tebea sînt tot altele exemple despre ceea ce vrem să spunem. Dar, oare, instalațiile tipografice, atîtea cîte ni s-au păstrat de la cei vechi, casele memoriale în care s-au născut ori au murit marii noștri îndrumători de altădată sau chiar mormintele (de felul celui al lui Șaguna din Rășinari, Gheorghe Lazăr din Avrig, Ioan Rațiu, Papiu Ilarian și alții din cimitirele celor două biserici sibiene), spre a nu mai vorbi de clădirea celei mai vechi școli românești de pe pămîntul nostru (azi muzeu) aflată în curtea bisericii „Sf. Nicolae” din Brașov, oare nu sînt toate acestea vrednice a fi socotite monumente de artă sau monumente istorice?

În sfîrșit, amintim că s-a organizat și se va da în curînd în folosință publică „Muzeul unificării bisericești” din clădirile „Bisericii reîntregirii” din Alba Iulia, localitate în care s-a descoperit în lunile trecute urmele vechii mitropolii clădite de Mihai Viteazul.

Spre a sintetiza, vom spune că în totalitatea lor, monumentele de artă fiind realizări artistice deosebite, sau legate de momente mari din viața neamului și a Bisericii, sînt bunuri ale întregului popor și sînt trecute într-un inventar stabilit și controlat de organele de Stat. După ultimele cataloage, ele sînt împărțite în 4 categorii:

1. Monumente arheologice sau rezervații arheologice, în număr de 115 (movile, valuri de apărare, drumuri vechi, cimitire, etc.), care atestă viața istorică în trecutul îndepărtat. Așa avem în raionul Sibiu ruinele unui castru roman lîngă Tălmaci, urmele unui cimitir roman la Cașolt,

o cetate dacică la Tilișca. Asupra acestor monumente se pronunță Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.

2. Monumente de arhitectură, în număr de 3359, cele mai importante (cetăți, palate, conace, biserici, locuințe urbane și rurale — integrale sau parțiale — morminte, fresce, sculpturi, decorații, grădini, parcuri, porți, etc.), Astfel avem în Sibiu turnurile, bastioanele și fortificațiile orașului, bisericile-cetăți ale sașilor (Cisnădie și Cîrța, sec. XIII), Cisnădie, Sibiu, Șelimbăr, Tâlmăciu, Nocrich, Avrig, Cristian, Slimnic și altele, apoi palatele și casele vechi (Brukenthal, piața mare și mică cu protopopiatul evanghelic din 1502, toate bisericile romano-catolice din oraș, cazarma regimentului grăniceresc din Orlat, poșta din Porumbac, vămile din Porcești și Boița, precum și o serie de biserici românești, de care vom mai aminti.

3. Monumente de artă plastică, în număr de 405, sau piese desprinse din ansambluri, statui sau busturi, de pildă monumentele funerare din cimitirul Belu-București, apoi statuile: Barițiu, Coșbuc, Eminescu în Sibiu. Gh. Lazăr în Avrig, N. Henția în Săliște, sau iconostasul capelei mitropolitane din Sibiu, lucrare de sculptură și de pictură executată de meșteri greci. Grijă pentru aceste monumente o are Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.

4. Monumente istorice în sens restrîns, cum sînt urmele și obiectele legate de oameni și de evenimente importante din trecutul nostru. În categoria acestora amintim casele memoriale Eminescu (Ipotești), Creangă (Humulești), Rebreanu (Prislop), Cîmpia Libertății de la Blaj, monumentul eroilor din București, mormîntul lui Șaguna din Rășinari, ale lui Barițiu, P. Ilarian, Rațiu ș. a. lângă Biserica-Cibin etc. Și pentru ele grija o are tot Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.

Importanța tuturor acestor urme venerabile ale trecutului este de neîgăduit.

Mai întîi, din punct de vedere istoric-național, monumentele de artă sînt izvoare de mîna întîia pentru cunoașterea trecutului, a felului de trai, a condițiilor economice și sociale în care s-a dezvoltat poporul nostru. Mănăstirile și bisericuțele noastre, de lemn sau de piatră, au fost vechi urme de viață românească într-o vreme cînd se organizează voievodatele din nordul și sudul, respectiv răsăritul Carpaților. În anii regimului de democrație populară s-au descoperit în regiunea Oltenia și Dobrogea o serie de basilici creștine și obiecte de cult din veacurile V—VII, precum și fragmente de baptisterii și biserici bizantine cu inscripții slave din sec. X. Felul de construcție al acestor prime monumente precum și a celor mai vechi bisericuțe de lemn despre care ne amintește istoria, ne dau dovada unei organizații statale și economice legate de agricultură și de începuturile noastre feudale. Mai tîrziu, legăturile economice și comerciale contribuie la înflorirea centrelor orașenești. Cronicarii Moldovei vorbesc de biserici de lemn ca cea de la Volovăț, transportată dintr-un loc în altul. Inscripțiile cioplite în lemn ori în piatră, deasupra portalurilor mănăstirilor ori bisericilor, contribuie la clarificarea multor probleme de istoriografie. Lunga pisanie din biserica Stăneștilor (Vîlcea) ne descrie umă-nunțit luptele furtunoase ale Buzestilor din vremea lui Mihai Viteazul. Frumoasele cioplituri în piatră sau miniaturile și chenarele bisericii Antim din București, întocmai ca și ornamentele tipografice întîlnite în cărțile tipărite de Antim Ivireanul ne duc cu gîndul la viața culturală și ar-

tistică atât de bogată din vremea lui C. Brîncoveanu. Minunata dantelă în piatră de la Trei Ierarhii Iaşilor ne aduce aminte de geniul artistic al meşterilor lui Vasile Lupu, chiar dacă aceştia au folosit şi sugestii şi metode străine (ruseşti, armene etc.). Oricum, patriarhul Macarie al Antiohiei, care călătorea pe la 1657 prin ţară pe la noi, spunea că deşi nu sînt de proporţii mari, bisericile şi mănăstirile n-au egal în armonie şi pozoabi. Minunate sînt referinţele istorice păstrate pe filele îngălbenite ori picate de lumînări ale cărţilor bisericeşti sau în catastifele de socoteli ale unor bresle şi meşteşugari sau negustori. De acolo aflăm cum trăiau oamenii, la ce calamităţi sau evenimente importante au avut să facă faţă, cum gîndeau şi ce concepţii îşi formaseră despre lume şi viaţă. Cine ar vrea să-şi delecteze sufletul colindînd plăcut în vremile din ultimii 300 de ani să frunzărească publicaţia cercetătorului I. Strempel: „Copişti de manuscrise româneşti“, tipărită de Academia R.P.R. O lume întregă apare autentic din toate aceste urme clare ale trecutului, cu părţile lui bune şi mai puţin vrednice. Inscripţia bisericii de la Valea Albă descrie amănuntele luptei cu turcii pierdută de Ştefan. Cronica bisericii din Scheii Braşovului încrestează încercările frătunoase ale românilor în luptă cu acţiunea de dezbinare frăţească dusă de regimul habsburgic de la Viena, etc.

Sub raport artistic, monumentele istorice ale trecutului nostru sînt realizări excepţionale, dezvoltate oarecum după specific regional, dar şi după condiţii istorice. La munte sînt încă şi azi cîteva sute de biserici-cuţe de lemn, mai ales în Maramureş, în Bihor şi Arad. Turnul lor svelt ne aminteşte de silueta bradului, din al cărui lemn s-au luat solzii sau şitele acoperişului, iar îmbinarea măestră a birnelor de stejar, din care sînt formaţi pereţii şi pridvoarele bisericilor, ne amintesc de casele ţărăneşti atât de armonic construite. Mănăstirile şi bisericile din timpul lui Ştefan cel Mare aduc şi ele la planul arhitectonic al vremii tocmai acest specific al artei româneşti: cerdacul transformat în nartex ori tindă, cupola alungită după asemănările caselor luate din viaţa satelor de la munte, iar ca ornamentaţie policromă discurile de ceramică emailată, care amintesc de motivele de pe cusăturile populare şi care s-au descoperit în ultimii ani la lucrările de restaurare de la cetatea de scaun a Sucevei, la biserica Măn. Neamţ, la Roman, etc. Acelaşi simţ al proporţiilor şi al coloritului se resimte şi în sculptură şi în pictură şi în artele minore (gravură, broderie, orfevrerie sau miniaturistică). Imitînd la început modele bizantine (greceşti, sîrbeşti, ruseşti, armene), gotice sau romanice, meşterii şi zugravii români au introdus cu timpul teme şi sugestii din viziunea românească a satului şi a vieţii agricole şi pastorale de la noi, dîndu-le înuta cerută de scopul pentru care se lucra. În această privinţă, pe lângă minunatele icoane pe lemn sau pe metal, frumoase colorate şi anatomic proporţionate, avem în schimb o multime de biserici pictate sau avem singurătice icoane, cruci şi tot felul de alte obiecte lucrate cu multă gingăşie, poate chiar cu simplitate şi fără proporţionare anatomică, dar cu multă simţire şi cu multă evlavie în gesturi, în priviri. Nimic exagerat în colori, nimic în ţinută. De-altfel, la începutul Renaşterii italiene un Giotto, un Fra Angelico şi alţii ne-au lăsat tocmai această prospeţime şi gingăşie înainte de a veni criticismul portretului proporţionat anatomiceste din quattrocento şi cinquecento, din vremea lui Leonardo ori Michel Angelo.

Sub raport cultural, monumentele de artă bisericească sînt izvoare de mîna înlîia pentru studiul arhitecturii, sculpturii, picturii, argintăriei, săpării în lemn și a altor meșteșuguri. Fie că se construia în stil romanic-dreptunghiular cum sînt cele mai multe biserici din piatră și de lemn din Transilvania, la care se adaugă o absidă circulară sau poligonală, fie că se combină după influență bizantină și sîrbească planul cruciform sau treșlat cu brie de zidărie aparentă ca la Cozia ori la Biserica Domnească din Aigeș, adăogîndu-se ornamente sculpturale ori de artă aplicată și chiar adăugîndu-se și pictura zidurilor, exterioară, ca în bisericile Bucovinei (caz aproape unic în istoria artei universale), monumentele noastre de artă bisericească sînt tot alîtea mărturii minunate despre viața poporului nostru. Sub „pecelea vremii sau sub sărutul anilor“, cum se exprimă un cunoscător al artei românești vorbind despre patina sau farmecul pe care reacurile îl adaugă la valoarea lui, monumentul artistic știe grăi celui ce se apropie cu căldură și cu pricepere de el despre întreg complexul de viață, de muncă, de unelte și de oameni, de tot ceea ce ține de un popor cult.

Pentru ridicarea biseriței lui, satul trebuia să ceară aprobare de la domnul feodal pe teritoriul căruia se afla.

Cînd vechile mănăstiri au fost distruse (pe la 1762), noile construcții vor aninti de stilul compozit baroc și renaștere, cu unul sau două turnuri în față, ca la bisericile rom.-cat., ori protestante din Sibiu. Pentru pictură se făcea însă apel tot la zugravii de peste munți, cum e cazul la Săliște, Rășinari, Sadu și Tălmăcel. Mai tîrziu s-au format și aici școli de pictori și de zugravi, cum a fost cazul cu familia pictorilor Grecu din Săsăuși, care a executat lucrări la biserica din Mohu, la altele în părțile Făgărașului și o mulțime de icoane. După „dezrobirea religioasă“ din Ardeal, adică după ce și-au primit episcop propriu (chiar dacă la început acesta a fost sîrb și a trebuit să locuiască în Rășinari), aproape toate comunitățile ortodoxe, începînd de la Sebeș pînă la Făgăraș — unde teroarea a fost mai mare — și-au ridicat biserici noi, mărețe, chiar și în localitățile unde li s-a răpit biserica veche, iar ortodocșii au fost obligați să-și ridice alia, fapt care explică de ce în multe din satele ardelenе există tot cite două biserici ortodoxe, deși credincioșii nu erau prea numeroși.

Amintim, spre ilustrare, cîteva biserici din raionul Sibiu, declarate monumente istorice.

În oraș, cea mai veche este biserica revenită de peste Cibin, din 1778, apoi cea din str. Lungă, din 1791, cea de pe „Groapă“ din 1800, iar catedrala s-a clădit între 1902—1906.

În raion, Avrigul și Gura Riului (biserica revenită) par a fi cele mai vechi construcții bisericești, din sec. XVI, desigur pe urmele altora, de lemn, care nu se mai păstrează. După ele, urmează bisericile voievodale din Porcești (1653) și Ocna Sibiului (1697, pictată 1760). De pe la 1700 provin bisericile din Galeș, Orlat, Veștem, chiar dacă ele au fost cu timpul transformate, mai ales din ultimele două comune, unde erau centrele regimentelor grănicerești. În Săliște avem recunoscute monumente istorice biserica din Gruî, clădită în 1742 și „Biserica Mare“, din 1784, cu frumoasă frescă executată de pictorul Georgescu din Poiana. Biserica din Vale datează din 1763, cea din Cacova din 1771, cea din Sibiul din 1776, cea din Tilișca din 1795, cea din Cristian din 1791, cea din Topircea din

1762, biserica „Cuvioasa Paraschiva“ din Rășinari, din 1746, cea din Poplaca din 1797, cea din Sadu din 1755, cea din Tălmăcel din 1780, cea din Mohu din 1787, cea din Șura Mare din 1773, cea din Cornățel din 1791, cea din Sebeșul de sus, din 1760, iar după 1800 amintim bisericile din Sărata (1810), Boița (1822), Bungard (1824), Turnișor (1828) etc.

Listele întocmite în 1955 sînt cu greșeli, fără documentații. Au mai fost propuse între timp și alte biserici. Subsemnatul am strîns date pentru întocmirea unei monografii a bisericilor din raion, dar lucrarea nu poate avea încă pretenția de a fi completă.

În veacurile trecute, cînd lipsea școala publică, grămaticii și diecii s-au format în jurul stranei bisericești. Școala românească din Brașov, înființată înainte de 1500, n-a fost, desigur, singura. Se cunosc încă în veacurile XV și XVI destui preoți cărturari din Rășinari, Săliște și din alte părți, chemați la Sibiu sau trimiși peste munți să traducă ori să compună corespondență diplomatică sau comercială cu voievozii sau boierii de peste munți. Cu timpul s-au încheșat adevărate tradiții, unii din acești luminători copiind sau compunînd lucrări, manuscrise de mare valoare, intrate în patrimoniul culturii largi a poporului. Nume ca cele ale preoților Sava Popovici din Rășinari, Radu Tempea și frații Duma din Brașov, Savu Dășoreanul din Merghindeal, logofătul Matei Voileanu din Dirlos, N. Bobeș din Sibiu ori numele cîntărețului, crîșnicului și artistului multilateral Picu Pătruș din Săliște, au ajuns să fie cunoscute în viața culturală a țării întregi. Tot astfel pomenim și de școlile de pictură pe sticlă din părțile Sebeșului și Făgărașului, care au împînzit tot sudul Ardealului cu icoane pe sticlă și pe carton, din care avem astăzi strînse cîteva sute în colecția muzeului Brukenthal și prin satele noastre.

Ca monumente ale vieții religioase, creațiile artistice și bisericești au contribuit la făurirea și păstrarea unității spirituale a poporului nostru.

Din Banat pînă în Maramureș, aproape în toate satele și bisericile românești s-au aflat cărți de ritual și cărți populare tipărite la Rîmnici ori la București.

Modelele și meșterii picturii bisericești veneau „de dincolo“, iar ctitoriile voievozilor români din Ardeal (Brașov, Făgăraș, Porcești, Ocna Sibiului, Buia, Alba Iulia, Cetatea de Baltă, Ciceu, Vad, Feleac, etc.) aminteau și ele de vechi legături și interese pentru întreg pămîntul românesc. Azi, prin transformările economice și sociale și prin rezolvarea problemei naționale, bunurile de artă și cultură ale poporului român și ale populațiilor conlocuitoare își primesc valoarea cuvenită și se bucură deopotrivă de grija și protecția statului și a poporului întreg.

Grija pentru păstrarea monumentelor de artă a fost vie și pe vremuri, dar nu în măsura și cu competența cu care se face azi. Încă despre Ștefan cel Mare se știe că a restaurat Biserica Domnească din Rădăuți, aducînd acolo rămășițele pămîntești ale tuturor înaintașilor săi, iar despre grija pe care o purta ctitoriei sale de la Putna ne-au rămas frumoase însemnări de cronici. Un exemplu rar de împodobire și îngrijire a bisericii ne-a dat jertfelnicia lui Neagoe Voievod și a Despinei Milița pentru biserica din Curtea de Argeș. Despre Matei Basarab și Vasile Lupu se știe că și-au consfințit împăcarea construind fiecare cîte o biserică în țara celuiilalt. Cît de multă grijă purta Constantin Brîncoveanu bisericii din Ardeal se deduce și din faptul că-și avea strană în biserica din Brașov,

că a zidit frumoasele biserici din Făgăraș și din Ocna Sibiului, iar mitropoliei din Alba Iulia — pe care o vedea „primejduindu-se ca o corabie cuprinsă de valuri” — i-a dăruit moșii întinse și o danie de 6.000 de așpri. Până și domnii Țanarioși au ctitorit și îngrijit biserici, cum se vede din frumoasa construcție a Mavrocordăților de la Văcărești, dar în același timp trebuie să spunem că în timpul lor multe locașuri s-au păraginit sau au fost pur și simplu nimicite.

Prima îngrijire publică față de monumentele de artă s-a proclamat în secolul XIX de către domnii regulamentari, care au început a repara unele din vechile lăcașuri de cult. Mai temeinic s-a procedat după legea din 1892 și mai ales după 1913, când s-a înființat „Comisia monumentelor istorice”, care din 1908 publică și un buletin științific cu privire la conservarea și restaurarea monumentelor precum și la inventarierea vechilor clădire din bisericile și mănăstirile istorice. Suflul acestor lucrări a fost marele istoric Nicolae Iorga, care — mai ales după legea din 1919 — a desfășurat o bogată activitate în această direcție, dar trebuie să spunem că în afară de câteva lucrări meritorii ca cele de la Curtea Domnească din Argeș, Cozia, Neamțu, Mihai Vodă și Curtea Veche din București, este prea puțin din ce s-a realizat. Regimurile burgheze din 1918—1944 nu se grăbeau să acorde fonduri și să susțină statornic o muncă de specialiști într-un domeniu în care indiferența făcea cirdășie cu ignoranța cea mai condamnată. „M-am săturat de cerșitoria pentru un bun care trebuie să fie prețul de întreaga țară”, spunea adeseori N. Iorga.

Față de aceste împrejurări, regimul de democrație populară a schimbat cu totul atitudinea și metodele. Socotindu-le ca bunuri produse de popor și pentru popor, operele noastre de artă sînt astăzi puse sub controlul „Comisiei Științifice a Muzeelor și Monumentelor istorice și artistice” care lucrează pe lângă Consiliul de Miniștri potrivit Decretului 461/1951. Potrivit directivelor ei și mai ales „Regulamentului pentru păstrarea și folosirea Monumentelor de Cultură” publicat în H.C.M. 661-1955, s-a înființat o „Direcție a Monumentelor Istorice” (DMI) din „Comitetul de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistematizare” (CSCAS), care a inventariat toate monumentele de cultură clasindu-le pe categorii de importanță rațională, regională și republicană și repartizînd organelor de resort sarcini privind paza, conservarea și restaurarea lor. Comitetele executive ale Sfatului popular pe teritoriul cărora se află monumentele de artă supraveghează și coordonează această lucrare împreună cu deținătorii, persoane civile sau juridice (cum sînt preoții sau parohiile) și împreună cu care sînt personal răspunzători de orice stricăciune sau degradare.

În general, atribuirea sau pierderea calității de monument de cultură se face de Consiliul de Miniștri prin „Comisia Științifică a Muzeelor și Monumentelor istorice și artistice”. În catalogul publicat în 1955 sînt trecute 4.345 de așezăminte și obiecte cu semnificația de monument.

Dar aceste date nu sînt fixe. Organele de resort propun și dispun după caz sporirea sau specificarea lor. Pentru darea în folosință a unui monument de artă se încheie pe cel mult doi ani o „obligatie de folosință” între beneficiar și organele competente; în speță, parohia și secția respectivă a Sfatului popular, fără știrea cărora nu-i permisă restaurarea, modificarea ori mutarea lor din loc, iar în ce privește demolarea mo-

numentelor de artă decide numai Consiliul de Miniștri. Asta înseamnă că dacă biserica la care slujește vreunul din noi sau alte fragmente ori piese individuale situate în raza noastră de activitate sînt trecute în lista monumentelor de artă și de cultură, pe baza faptului prevăzut în decizia 17.302 din 17 mai 1948 „toți preoții parohi de la toate parohiile din țară sînt gestionari publici însărcinați cu conservarea bunurilor publice mobile, aflate în păstrarea lor și răspund personal de modul cum își îndeplinesc sarcina lor“. Avizul pentru orice construcție și reparație la astfel de monumente se dă numai de către Comitetul de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistematizare (CSCAS) completat cu cîte un delegat din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă sau Departamentul Cultelor.

Desigur, actele noastre se trimit toate prin organele noastre de resort (protopopiat și Consiliul Arhiepiscopesc).

Statul și Biserica inițiază în strînsă colaborare lucrări de studiere și de popularizare a acestor valori artistice din trecut. Aproape în fiecare an revistele noastre patriarhale conțin studii, articole, reproduceri sau îndrumări în această privință. S-au publicat pliante sau mici albume cu construcțiile sau operele mai reprezentative dintr-o unitate (și pentru Arhiepiscopia Sibiului avem ceva similar în pregătire). S-au publicat cîteva studii generale temeinice — ca „Istoria artei feudale în țările române“, de V. Vătășianu, „Istoria arhitecturii în România“, de Gr. Ionescu, „Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.“ (sub îndrumarea lui G. Oprescu) — apoi monografiile temeinice despre Voroneț, Sucevița, Moldovița, Neamț etc., precum și peste 50 broșuri ilustrate în editura „Meridiane“, ca să nu mai vorbim de o serie întreagă de reviste și publicații de specialitate (ca „Cercetări și studii de Istoria Artei“, „Revista Muzeelor“, „Monumente și Muze“ etc.). Paralel se fac studii istorice, arheologice, de arhitectură, de critică de artă, se acordă documentații, schițe și se acordă subvenții bănești prin Consiliul de Miniștri sau prin Departamentul Cultelor. E destul să spunem că pentru biserica din Bungard s-a chelluit în acest sens peste 100.000 lei pentru lucrări de consolidare și restaurare.

O campanie întreagă de astfel de lucrări s-au executat în cei peste 20 de ani de democrație populară. Amintim numai cîteva date, lucrări de restaurare parțială sau integrală.

În București, Biserica Patriarhală și palatul din jur, apoi mănăstirile Antim, Cernica, Snagov, Căldărușani, Tigănești și vechea biserică a Colței, cunoscută prin dascălii și școala pe care le adăpostea încă din sec. XVIII. În Oltenia, la Tismana s-a restaurat pictura, descoperindu-se sub al cincilea strat de culoare, opera originală. La Horez și Vișorîta, la Dealu, la măn. Zamfira și Văratec (unde se păstrează parte din fresca marelui Grigorescu), iar în Moldova și Bucovina la aproape toate marile ctitorii ale lui Ștefan, Rareș, Lăpușneanu, Movileștii și Lupu (măn. Neamț, Vatra Moldoviței, Slatina, Sucevița, Putna ca și la peste 20 biserici din Iași, culminînd cu mitropolia și cu sala gotică de la Trei-Ierarhi, apoi la Hirău, Botoșani, Baia, Suceava, Părhăuți, Humor etc.), pretutindenea s-a lucrat cu grijă și pricepere.

Toate lucrările amintite pînă acum s-au executat sub conducerea centrelor eparhiale și cu concursul forurilor de stat și locale. Dar, în primul rînd, Biserica este chemată să aibă grijă de bunurile încredințate ei spre

administrare și bună chivernisire. „Regulamentul pentru administrarea bunurilor bisericești” — redactat de Prea Fericitul Patriarh Justinian și aprobat de Marea Adunare Națională în 1950 — are prevederi clare în ce privește „păstrarea, întreținerea și repararea” lor (art. 11, d.), controlînd, prin serviciul tehnic, starea monumentelor și întocmind devize și planuri în acest sens (art. 15 a, b). Conducerea bisericească și Departamentul Cultelor au dat în repetate rînduri dispoziții și instrucțiuni lămuritoare pe această linie, din care amintim între altele pe cele din 1961, comunicate cu circularele protopop. 682 și 720-1961.

Pentru coordonarea lucrărilor de pictură bisericească și de restaurare a icoanelor și picturilor vechi, precum și pentru dotarea bisericilor cu odăjdii, obiecte de cult și chiar cu mobilier corespunzător (cruci, tretrapoade, străni, iconostase etc.) lucrate în spiritul vechilor construcții din mănăstirile și bisericile românești, s-au înființat și reorganizat, prin grija P. Fer. Patriarh Justinian, Comisia de pictură bisericească și o serie întreagă de ateliere în acest sens. Comisia de pictură îndrumă și avizează, „supraveghează și controlează din punct de vedere dogmatic și artistic atît tipărirea cărților de ritual și de icoane religioase, cît și operele de literatură și artă religioasă între care intră și pictura bisericilor” (Decizia 136 din 1950). Potrivit deciziei, nici o lucrare de pictură nouă sau de reparare nu se poate face decît cu pictori autorizați de Patriarhie și cu formele legale. Decizia 157 fixează norme de lucru pentru „Comisia de pictură bisericească”. În felul acesta au fost executate lucrări de pictură nouă și de restaurare la peste 500 de biserici în decursul celor 20 de ani, cheltuindu-se peste 100 mil. lei. Într-adevăr, nici cînd nu s-a cheltuit atîta pentru păstrarea și refacerea vechilor monumente de artă ca în vremile de azi.

Față de toate cele de mai sus, îndatoririle preoțimii sînt clare:

I. Dacă pentru sufletele încredințate nouă trebuie să răspundem cu toată rîvna și tactul nostru pastoral, atunci de bună seamă că și de buna păstrare și chivernisire a Casei Domnului tot noi va trebui să răspundem, cum zice Apostolul. Mai întîi, pentru că știm că în lăcașul unde slujim și unde ne rugăm, cu odăjdii, icoanele și între zidurile unde ne adăpostim ne silim să facem sălaș bine plăcut însuși Domnului, care împreună cu noi și cu sfinții îngeri — mai bine zis, prin învelișul nostru trupesc și prin împreună slujirea noastră — se aduce El însuși jertfă neruntă Tatălui ceresc.

În cartea „Păstorul” lui Herma stăruie minunata comparație a pietrelor cîi, mai mari sau mai mici, mai vechi și mai noi, ce se clădeau în zidirea tainică a trupului lui Hristos. În perspectiva în care totdeauna a văzut lucrurile Biserica Ortodoxă, noi să nu ne simțim bine într-o biserică în care s-au rugat și strămoșii noștri și în care desigur și acum se mai roagă cu noi? Cum să nu porți atunci de grijă, cum să nu păstrezi curată nu numai sfînta masă și ordinea din biserică, ci însuși scheletul sau trupul ei dinafară, cel văzut? Ți-e rușine să slujești într-o biserică ce poartă rugina vremii? Adu-ți aminte de cuvîntul marelui nostru dascăl Nicolae Iorga care zicea cîndva: „Noi n-avem drept să luăm unui monument rugina veacurilor, căci un colț atins de ruină spune mai mult decît o înnoire scînteind de aur sau înălbind de var proaspăt. Tu n-ai datoria decît să păstrezi și unde se poate să tîmăduiești, dar cu grijă, iar nu să schimbi. Ceea ce s-a mai putut păstra împotriva greutății vremurilor și a lipsei de

înțelegere a oamenilor este de așa de mare preț, încît avem datoria să îngrijim de ele ca de noi, fiindcă prin ele trăim, de ieri, de azi și de totdeauna“.

2. În al doilea rînd este o datorie patriotică față de creațiile poporului. De intri, de pildă, în bisericuța din Albac, în care s-a rugat Horea și care azi se află în stațiunea Olănești, oare nu te înfiori ducîndu-te cu gîndul la vremile de grea cumpănă de acum 200 de ani? Dar cînd treci pe lîngă umbrele Coziei, nu simți și tu cuvintele ctitorului ei, care-și apăra sărăcia și nevoile și neamul? Iar dacă zăbovești pe sub streășina bisericii din Rășinari poți să adulmeci peste veacuri glasul preotului cărturar Sava Popovici, ori a împreună-slujitorilor lui, care zugrăvind biserica au plasat la intrare scena cu paul și cu bîrna din ochiul tău (Matei 7, 3), iar în latura din spre nord observația usturătoare la adresa unui ctitor care s-a fîgăduit că plătește pictatul icoanei, dar apoi s-a răs-gîndit și de aceea a fost arătat aici spre a fi înfruntată prin zgîrcenia lui orice negrijă pentru cele sfînte.

3. În sfîrșit, să nu uităm că pentru toate cele amintite, legile de azi fixează sarcini concrete pentru orice gestionar. În campaniile de săpături la șantierele arheologice, în lucrările de reparație și de restaurări ale vechilor lăcașuri; ori în avîntul de cunoaștere și prezentare a bunurilor spirituale și materiale produse de popor, preotul nu poate lipsi. Să îngrijim comorile trecutului, să fim vrednici de ele.

Pr. Dr. T. BODOGAE

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

BIBLIOGRAFIE

Prea Fericitul Patriarh Justinian: Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române, București 1953.

N. Iorga: Monumentele noastre și opera Comisiei Monumentelor Istorice, București 1938.

Pr. Prof. Gh. I. Moisescu: Rolul preoțimii în păstrarea monumentelor de artă și de istorie bisericească, în „Studii Teologice” 1949, p. 268—285.

Pr. Al. Ciurea: Monumentele bisericești și grija pentru conservarea lor, în „Glasul Bisericii”, 1956, p. 39—46.

I. D. Ștefănescu: Restaurarea monumentelor istorice, „B.O.R.” 1963, p. 140—153.

Dumitru Năstase: Restaurarea monumentelor de artă medievală în R.P.R., în „Studii și cercetări din istoria artei” 1960, p. 143—17.

Academia R.P.R.: Lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R., București 1956.

Teodora Voinescu: Principii călăuzitoare în restaurarea monumentelor artistice de la Bibescu pînă azi.

Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R., București 1957.

I. Barnea: Monumentele de artă creștină descoperite pe teritoriul R.P.R., „Studii Teologice” 1958, p. 287—310.

V. Vătășianu: Istoria artei feudale în țările române, vol. I, București 1959.

Gr. Ionescu: Istoria arhitecturii în România, I, București 1963.

V. Brătulescu: Bisericile din Maramureș.

Direcția Monumentelor Istorice: 1. Cetatea țărănească de la Prejmer, 1964. 2. Bisericile de lemn Plopiș, Surdești și Rogoz, ed. „Meridiane”, 1964. 3. Studii și lucrări de restaurare (volum închinat celei de a douăzecea aniversare a eliberării Patriei noastre), București 1964.

VULGATA

Vulgata¹ este numele ce se dă traducerii latine a cărților Sfintei Scripturi. Acest text a devenit oficial în Biserica romano-catolică. Adjectivul feminin „vulgata“ (ceva obișnuit, de toate zilele, răspândit, promulgat) devine titlul Sfintei Scripturi pe care Biserica rom.-cat. a promulgat-o ca lectură obișnuită și carte de toate zilele a credincioșilor ei.² Adjectivul se aduce în legătură cu vulgus — mulțime, masă, popor, generalitate — pentru că Sf. Scriptură, în ediția ei latină, devine cartea mulțimii credincioase, care pentru răspândirea și adoptarea ei generală e numită *Vulgata* (versio sau interpretatio).³

Originea Vulgatei se aduce în legătură cu necesitatea ivită în urma răspândirii creștinismului între popoarele care vorbeau limba latină. Pentru creștinii din Roma, din Italia și Africa — care nu cunoșteau limba ebraică și greacă — era o necesitate traducerea Sfintei Scripturi în limba latină. Ce-i drept, exista un text latin al Bibliei, așa-numita *Itala*, pentru că s-a alcătuit în Italia, dar acest text avea prea multe variante. Prea mulți și-au luat îndrăzneala de a face schimbări în textul latin al Bi-

1 Cele mai de seamă studii despre Vulgata sînt: I. Bianchini, *Vindiciae can. Scripturarum Vulgatae editionis*, Roma 1740; G. Riegler, *Kritische Geschichte der Vulgata*, Sulzbach 1829; L. van Ess, *Pragmatisch kritische Geschichte der Vulgata*, Tübingen 1824; A. Schmitter, *Kurze Geschichte der hieronimianischen Bibelübersetzung*, Friesing 1842; E. Kaulen, *Geschichte der Vulgata*, Mainz 1868; Rönsch, *Itala und Vulgata: Das Sprachidiom*, ed. II-a Marburg 1875; W. Nowack, *Die Bedeutung des Hieronimus für die alttestamentliche Textkritik*, 1875; Ph. Tielmann, *Beiträge zur Textkritik der Vulgata*, Speyer 1883; Goelzer, *Étude lexicographique et grammaticale de la latinité de s. Jérôme*, Paris 1884; S. Berger, *Histoire de la Vulgate*, Paris 1893; E. Dobschütz, *Studien zur Textkritik der Vulgata*, Leipzig 1894; J. Champman, O.S.B., *Notes of the early of the Vulgata Gospels*, Oxford 1903; O. Röttmann, *Zur Geschichte der Vulgata*, 1903; Baumgarten, *Die Vulgata Sixtina von 1590...*, Münster 1911; Fr. Amann, *Die Vulgata Sixtina von 1590*, Freiburg 1812; Stummer, *Einleitung in die lateinische Bibel*, 1928.

2. Deși realitatea este alta, Biserica romano-catolică nu poate pune Vulgata în mîna credincioșilor, pentru că ea fiind scrisă în limba latină, puțini ar înțelege-o. Considerînd învățătura lăsată de Mîntuitorul și de Apostolii Săi, Biserica Ortodoxă nu acceptă formula unei singure limbi, ci stă pe principiul răspîndirii Sfintei Scripturi în toate limbile.

3 Numirea „Vulgata“ s-a aplicat la început Septuagintei. Fer. Ieronim (în Is. 65, 20) și fer. Augustin (De civ. Dei 16, 10) numesc traducerea celor 72, Vulgata. Uneori *Itala* (vechea traducere latină a Bibliei) se numește tot Vulgata, b.o. fer. Ieronim în Is. 49, 5).

bliei. În afară de aceea, vechea traducere, Itala, era alcătuită într-o limbă la un nivel prea scăzut, care nu se vorbea în centrele culturale și mai ales în cercurile care se numeau culte, într-o limbă rustică, în uz la păgîni și la periferiile Romei. Itala conținea multe ebraisme, iar termenii greci erau destul de frecvenți.⁴

Recenziunile prea numeroase au îndemnat pe papa Damasus (—384) să se îngrijească de alcătuirea unui nou text latin al Sf. Scripturi. Spre scopul acesta a căutat un bărbat destoinic în a face traducerea și îndreptarea textului Bibliei. Acest bărbat era fer. Ieronim. În alegerea persoanei, papa Damasus a fost cît se poate de norocos, căci Ieronim, omul chemat să ducă la îndeplinire această necesitate, a fost unul dintre cei mai culți bărbați ai epocii.

Născut din părinți creștini, pe la 340, în Stridon, probabil orașul de azi Grahovo-Plaje din Dalmația, a studiat la Roma literale (gramatica, retorica, filozofia și teologia), avînd dascăli, între alții, pe renumiții Victorin și Donat. A cercetat diferite centre culturale mai de seamă. A stat în Treves (în Galia), în Aquilea (lîngă Adriatică), Antiohia Siriei, Constantinopol, Alexandria, Atena. A fost ucenicul lui Grigorie de Nissa și a învățat greaca în școala lui Grigorie de Nazianz, a lui Apolinarie din Antiohia și a lui Didim Orbul din Alexandria. Pentru a studia limbile ebraică și aramaică se stabilește pe mai mult timp în Palestina. Se așează în Betleem, unde trăiește pînă la sfîrșitul vieții sale, cam 35 de ani, în muncă și rugăciune. A făcut dese călătorii la locurile memoriale din Orientul biblic și cu osebire la Ierusalim.

Ieronim credea că va înțelege mai bine Scriptura dacă va vedea locurile unde s-a desăvîrșit istoria Vechiului și Noului Testament, locurile acelea răzlețe unde „plugarul ținînd coar-nele plugului, cîntă aleluia; așudînd secerătorul se mîngîie cu psalmi și tunzînd vița cu cosorul grădinarul cîntă cîntece davidice”.⁵

Limba ebraică a învățat-o ca autodidact, dar ajutat în cazuri mai dificile de rabini.

În urma unui sinod local, ținut la Roma în 383, la care a luat parte și Ieronim, Papa Damasus I îi încredințează oficial însărcinarea de a corecta Biblia latină.⁶

4 „Allofili”, „zelotipus”, „zizania”, „opderes”, „aromatizare”, „iudaizare” etc.

5. N. Iorga. Oameni reprezentativi în purtarea ideilor I, p. 68.

6 L. Dennefeld, *Histoire des Livres de l'Ancien Testament*, Paris 1929, p. 119.

În anul 390—391 începe traducerea Sf. Scripturi. Revizuieste, după textul grecesc, Noul Testament și Psaltirea, după evreiește Vechiul Testament, iar în limba aramaică (caldeeană), cărțile Tovit și Iudit.

La baza lucrării sale Ieronim așează Itala, pe care în unele părți numai o revizuieste. Terminînd Noul Testament, Ieronim declară: „Novum Testamentum graece fidei restitui...”,⁷ „Novum Testamenti graece reddidi auctoritati...”⁸

Vechiul Testament constituie opera de căpetenie a fer. Ieronim. Prin traducerea Vechiului Testament din limba ebraică, Ieronim a săvîrșit o operă care constituie un titlu de glorie al activității sale.

Principala cauză pentru traducerea de pe textul ebraic a fost continua ceartă din v. IV și V între creștini și evrei în jurul împlinirii profețiilor mesianice și a interpretării acelor texte. Despre acestea, evreii spuneau că într-un fel sînt scrise în original și altcum sînt redată în textul latin al Italei.⁹

Incepută în anul 390—391, lucrarea sfîrșește în 405. Iată ordinea¹⁰ în care s-au tradus cărțile Vechiului Testament: Cărțile lui Samuil și ale Regilor. Terminînd aceste patru cărți scrise o introducere, cunoscută sub titulatura de Prologus galeatus. Această introducere devine introducerea întregii Scripturi, cu toate că mai tîrziu a scris Praefationes la unele cărți.

Între 393—394 a tradus cărțile Iov, Psaltirea și Profeții. Psaltirea aceasta este a treia traducere, de data aceasta din evreiește. Prima Psaltire este cea după Septuaginta, numită Psalterium romanum, pentru că a intrat în uz în Biserica din Roma și Italia. După anul 386 așezîndu-se în Cezareea, alcătuieste o nouă traducere a Psaltirei, după Exapla lui Origen. Această psaltire fu introdusă mai întîi în Biserica din Galia,¹¹ de unde numirea de Psalterium gallicanum.

În 395 a tradus cărțile Cronicilor, Esdra și Neemia și trei cărți ale lui Solomon, Proverbele, Ecclesiastul și Cîntarea Cîntărilor.¹²

7. „Am reconstituit fidel textul grecesc al Noului Testament”. (De Viris illustribus, 135).

8. „Am redat autoritatea Noului Testament grec” (Ep. 71 ad Lucinium).

9. Dr. Tihomir D. Radovanovici, Istoria traducerilor Vechiului Testament (în l. sîrbă), Beograd 1929; în rom. de M. Belențan, Sibiu 1952 (Ms. Dis. Nr. 277 de la Institutul Teologic), p. 58.

10. În înșirarea ordinei în care s-a succedat traducerea cărților nu există unitate de vederi între teologi. Noi am acceptat ordinea fixată de episcopul sîrb Radovanovici, în lucrarea citată la punctul 9.

11. Azi, în întreaga Biserică romano-catolică.

12. Radovanovici, o. c., p. 58.

Eclesiastul a fost tradus cam în grabă și în mod destul de liber. S-a orientat după Simah.¹³

În 398 a început traducerea Octateuhului.¹⁴ A lucrat pînă în 405. În acest an a tradus și cărțile necanonice Tovit și Iudit, de pe textul aramaic, iar fragmentele necanonice la Estera, Daniil și Ieremia — de pe textul grec. Celelalte cărți necanonice — Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirah, Cărțile Macabeilor și a lui Baruh — n-a apucat să le traducă. Ele au fost adăugate, după moartea lui, traducerii sale din traducerea latină veche, Itala.¹⁵

Tot așa a intrat în Vulgata nu Psaltirea tradusă din evreiește, ci versiunea Psalterium gallicanum.

La alcătuirea textului latin, fer. Ieronim s-a folosit de cele mai bune manuscrise ebraice, în special de manuscrisul care era în uz la sinagoga din Betleem,¹⁶ pe care l-a copiat personal cu cea mai mare atenție. A avut la îndemînă traducerea veche latină, Itala, Septuaginta și traduceri grecești de mai târziu, ale lui Achila, Simach și Teodotion.¹⁷

În scrierile sale, Ieronim mărturisește că s-a folosit de îndrumările date de către învățații iudei, cînd a cerut contribuția lor.¹⁸ Ieronim s-a servit și de tradiționala exegeză a scriitorilor evrei.¹⁹

În îndeplinirea operei sale, fer. Ieronim a procedat cu elan și îndrăzneală, a creat termeni noi, mai expresivi și a dat limbii sale adevărata latinitate, realizînd „un monument unic și fără egal între vechile traduceri”.²⁰

Limba traducerii e populară. Celelalte lucrări ale lui Ieronim sînt scrise într-o limbă mai literară, fiindcă n-au fost dedicate mulțimii. Ea nu e nici literală pentru că redă fondul. Spre scopul acesta traducătorul a evitat frazele lungi și repetițiile, iar pentru înțelegerea justă a textului a adăugat glose explicative, mai ales în părțile de caracter dogmatic.

13 Cf. I. Popescu-Mălăești, *Eclesiastul*, București 1933, p. 63. Aceasta este de-altcun și părerea rom.-cat. B.o. Podechard susține (în *L'Ecclesiaste*, Paris 1912, p. 211) că „traducerea aflată în Vulgata este lucrul lui Ieronim. Ea fu tradusă după evreiește, dar cam în grabă și destul de liber. Ieronim s-a inspirat din Simah”.

14 Primele opt cărți ale Bibliei: Facerea, Ieșirea, Leviticul, Numeri, Deuteronom, Iosua, Judecători, Rut.

15 Radovanovici, o. c., p. 58.

16 Radovanovici, o. c., p. 59.

17 Ep. CXXV ad Damascum și în Prefața la Iov.

18 Radovanovici, p. 59.

19 Radovanovici, p. 59.

20 L. Cl. Fillion, *L'Etude de la Bible*, Paris 1922, p. 179.

Folosește termeni în sensul necunoscut de scriitorii clasici, de ex.: „aemulator“, zelos, în loc de imitator; „compositio“ cu însemnarea de podoabă; „conditio“, cu cea de creare; „confesio“, cu cea de laudă, etc. Dar el creează expresii proprii Vulgatei, ca de ex.: „abra“, „acetabulum“, „bardo“, „camus“, „expensa“, „grossitudo“ etc.²¹

Vulgata este de mare importanță pentru critica textului biblic, pentru că aduce cu sine o tradiție de veacuri, dar totuși trebuie avut în vedere principiul de bază pe care l-a urmat Ieronim la alcătuirea textului latin. El urmărea „non verbum e verbo, sed sensum exprimere de sensu“.

Adesea a înlocuit numele cu pronumele (Exod. 2, 1), a contras expuneri largi (Lev. 5, 23), dar nu s-a îndepărtat prea mult de original. Astfel în Exod 3, 22 traduce fidel pe „națal“ cu „spoliare“, căci „națal“ nu înseamnă a fura, a-și însuși ceva prin viclenie, cum interpretează unii traducători, ci a despuia.²²

În ce privește cărțile lui Samuil (I și II Imp.) Vulgata urmează fidel textul ebraic. Doar în locurile dificile e de acord cu Aquila.

S-au relevat de mult timp unele cazuri unde traducerea veche latină s-a menținut alături de cea a fer. Ieronim. Se dă ca ex. II Sam 1, 18, 19 și 4, 15.²³

În cartea IV Împărați, 16, 18 lasă netradus cuvântul ebraic „musach“.

În ce privește *Eclesiastul*, uneori se inspiră din *Simah*.²⁴

Cîntarea Cîntărilor a tradus-o de pe evreiește, consultînd LXX și alte traduceri grecești. Traducerea sa este mult mai literală decît cea a Septuagintei. Se adoptă modul de interpretare a celor șaptezeci, dar adesea preferă pe cea a lui *Simah*. Cazurile în care Ieronim se îndepărtează de LXX sînt demne de atenție, căci traducerea lui ne oferă o versiune deosebită, sau o interpretare a iudeilor pe care i-a consultat el. Între traducerile interesante ale Vulgatei. P. Joüon citează Cîntarea Cîntărilor 2, 4; 4, 4; 4, 9; 4, 11 și 8, 5.²⁵

În traducerea cărții *Iov*, fer. Ieronim pornește de la textul original ebraic. Aceasta o declară singur: „haec enim translatio

21 Fillion, o. c., p. 180, Latinismele sînt destul de dese; cf. *Iov* 6, 7; *Iov* 16, 12; *Iov* 21, 3; *Iov* 24, 17; *Iov* 25, 4; *Iov* 38, 4; *Iov* 39, 1.

22 V. Tarnavski, *Exodul*, 1923, p. 15.

23 P. Dhorme, *Les livres de Samuel*, Paris 1910, p. 3.

24 Cazuri mai multe la Podechard, *L'Ecclesiaste*, p. 212.

25 *Le Cantique des Cantiques*, p. 95.

nullum de veteribus sequitur interpretem, sed ex ipso hebraico...".²⁶ Mai ales cartea Iov dovedește din belșug utilizarea textului ebraic.

Dacă se simte trebuința de a se recurge la textul ebraic al unei cărți, apoi aceasta se poate face mai ales la cartea lui Iov, pentru că „textul grec nu numai că era incomplet, ba uneori era defectuos și nu reda decât în mod nedeplin pe cel ebraic”.²⁷

O examinare mai de aproape a textelor grec și latin dovedește din belșug dependența Vulgatei de Septuaginta.²⁸

A consultat pe Simah,²⁹ Aquila³⁰ și Teodotion.³¹ Cît despre asemănările cu Peșita, ele se pot reduce la o tradiție comună a celor două traduceri.

La traducerea profetului Ieremia urmează textul ebraic. În redarea lui Ieremia, Ieronim urmărește și un scop apologetic: să dovedească evreilor că textul său consună cu cel original. Nu are plusul care apare în Septuaginta, pentru că acela lipsește în textul ebraic. Folosește și în cazul de aici Septuaginta, pe Aquila, Simah și Teodotion. S-a folosit însă de traduceri numai cînd nu era în ordine cel ebraic sau cînd nu-l înțelegea pe acela.

„Plîngerile” sînt traduse după textul ebraic. Dovadă că Pl. 1, 3 urmează prin acel „inter augustias” textului masoretic. Tot așa e de acord Vulgata prin „recordata est”, cu textul ebraic din Pl. 1, 7 a cărui punctuație este discutată. Traduce fidel pe hillel din 2, 2 cu „pollerit”, literal pe „el rapaim”, din 3, 41, prin „cum manibus”, dă cuvintelor „avne kodeș” sensul pe care-l au de obicei în limba ebraică („lapides sanctuarii”).

Cartea Naum este fidelă textului ebraic. Cu timpul, însă, cei care au transmis textul Bibliei latine au contopit textul traducerii lui Ieronim cu traducerea mai veche Itala, care era făcută

²⁶ Migne P.L., tom. 28, col. 1080.

²⁷ P. Dhorme, *Le livre de Iob*, Paris 1922, p. CLXXI.

²⁸ Dependența Vulgatei de Septuaginta se poate constata în multe cazuri. Dhorme menționează doar: Iov 2, 10; 3, 12, 13; 6, 16; 6, 19; 6, 24; 6, 26; 6, 27; 6, 30; 7, 1; 7, 21; 8, 5; 8, 7; 10, 2; 11, 10; 12, 2; 13, 25; 14, 17; 15, 13; 15, 34; 16, 9; 18, 18; 19, 9; 19, 19; 20, 8; 20, 22; 21, 17; 22, 25; 23, 7; 23, 10; 23, 12; 24, 7; 26, 2—3; 28, 11; 29, 9; 29, 17; 30, 11; 30, 14; 30, 15; 30, 19; 30, 28; 31, 26; 31, 28; 31, 31; 31, 32; 33, 21; 34, 14; 38, 3; 41, 14.

²⁹ Relația dintre Vulgata și Simah, în ce privește cartea Iov, se poate constata din Iov. 1, 3; 6, 5; 7, 8; 8, 20; 10, 12; 14, 11; 20, 11, 23, 3; 24, 4; 26, 12; 28, 3; 30, 1; 40, 8; 41, 20; 42, 3.

³⁰ Relația între Vulgata și Aquila o observăm în Iov 1, 1; 4, 6; 5, 7; 7, 8; 9, 4; 10, 10; 11, 7; 16, 8; 26, 7; 37, 3; 39, 9; 41, 7.

³¹ Că există o dependență a Vulgatei de Teodotion e dovadă: Iov 13, 2; 20, 9; 21, 31; 22, 30; 26, 5; 28, 7; 31, 3; 36, 9; 38, 32; 42, 10.

după LXX și din această cauză și în traducerea Vulgatei de azi constatăm deosebiri atât față de textul ebraic cât și față de celelalte versiuni. T. S. Negoită, care s-a ocupat de cartea profetului Naum, constată că Vulgata are omiteri (2, 12; 3, 14), adausuri (1, 11; 2, 7; 2, 14; 3, 8), rea despărțire (în 1, 15), alte cuvinte decât cele din textul ebraic (3, 14; 3, 8), traducere laxată (1, 1; 1, 3; 2, 4; 2, 8; 3, 1; 3, 4; 3, 8; 3, 11; 3, 16).³²

În traducerea lui Avacum e de acord cu textul ebraic. El redă sensul textului original, potrivit spiritului limbii. Această afirmație se poate confirma cu Av. 1, 5 când redă pe „bagoim” cu „in gentibus”. Av. 1, 9 („omnes ad paeda venient”) presupune textul original, pe care-l redă exact. În 3, 2 Vulgata redă fidel textul ebraic, câtă vreme unele versiuni se apropie numai de acest sens.³³

La Zaharia, Vulgata urmează uneori Septuagintei b.o. în Zah. 3, 1 adaugă după verbul „vaiareni” (și mi-a arătat) cuvîntul Dominus, pentru că Septuaginta are Κύριος. Ce-i drept, în textul ebraic lipsește, este însă un complement explicativ. În schimb, traduce pe Iehoșua cu Jesus (Iisus) și a înlesnit, în felul acesta, apropierea numelui de numele Mîntuitorului, creînd astfel posibilitatea de interpretare alegorică a textului.³⁴ Expresia ebraică „al iemino” (Zah. 1, 1), care arată calitatea raporturilor dintre două persoane, Vulgata o redă întocmai prin „a dextris ejus”.

Expresia „lifne” o redă ca în ebraică, prin „coram” și în genere se poate vădi apropierea de originalul ebraic.³⁵

În înșirarea profeților, Vulgata urmează ordinea canonului ebraic.

Considerăm că ajung aceste exemple pentru a ne forma o imagine generală asupra operei îndeplinite de Ieronim și pentru a accepta într-o măsură oarecare punctul de vedere apusean că Ieronim „a îmbinat în mod fericit cercetările personale cu respectul tradiției iudaice și creștine, ținînd seama de justele exigențe ale bunului gust și îndeplinind astfel toate condițiile necesare pentru a face un lucru excelent”.³⁶

32 T. S. Negoită, Proorocul Naum, București (nedată), p. 31.

33 Cf. mai multe cazuri la Vlad. Prelipceanu, Profetul Avacum, Cernăuți 1934.

34 Ion V. Georgescu, Demonologia Vechiului Testament. Satan în Profeția lui Zaharia, București 1938, p. 7.

35 Georgescu, o. c., p. 7.

36 Vulgata, în: Dict. de la Bible, col. 2464.

Ieronim a lucrat foarte repede. După însăși declarațiile sale, cartea Tovit a tradus-o într-o singură zi, în decursul unei nopți; Cîntarea Cîntărilor, Ecclesiastul și Proverbele le numește „tridui opu”, pentru că n-a lucrat decît trei zile la traducerea lor.³⁷ Această grabă a produs strecurarea în text a multor erori. Între acestea se înșiră ebraismele și grecismele, care puteau fi evitate.

Termenii „gan eden” (grădina Edenului din Gen. 2, 15) îi traduce cu „paradisus voluptatis”.

Are omiteri, adausuri, alte cuvinte decît cele din textul ebraic.

O eroare observăm în modul cum traduce locul din Gen. 3, 15, în partea a doua a frazei, unde Vulgata are ipsa în loc de ipse (conteret caput tuum). E interesant faptul că în comentariul său la Geneză, Ieronim are ipse.³⁸ De-altcun, Sf. Părinți au ipse; abia cu Ambrozie și fer. Augustin începînd s-a introdus ipsa.³⁹

Introducerea lui ipsa în Vulgata este greșită din punct de vedere gramatical. „Hu” nu-i un feminin, cum îl privește fer. Ieronim, ca să se gîndească la o femeie a viitorului. Dacă acel „hu” ar fi feminin, atunci ar trebui să stea în textul original „hu ieșufeka”, pentru că „ieșufeka” este o formă masculină. Pronumele „hu” se referă la „zera” nu la „ișah”. În grabă, fer. Ieronim n-a observat raportul dintre ipse și semen. Dacă pronumele „hu” s-ar referi la „ișah”, atunci ar fi trebuit să stea în Septuaginta αὐτῇ, ori în Septuaginta stă αὐτῶς. Dacă s-ar referi la „zera” ar fi trebuit să stea αὐτῇ pentru că τὸ σπέρμα este un neutru în grecește. Septuaginta nu traduce nici cu neutru, nici cu feminin, ci cu masculinul αὐτῶς, pentru că se gîndește la un bărbat al viitorului, astfel încît traducerea este corectă atît din punct de vedere gramatical cît și din punct de vedere dogmatic.

Ar putea ca „ipsa” să nu fie o eroare a fer. Ieronim, ci o greșală a copistului, pentru că sînt exemplare de-ale Vulgatei cu ipse. Ipse se află de ex. la Irineu, Ciprian, Tertullian.⁴⁰

În Gen. 4, 16 „vaiășeb beereț Nod” (și locui în țara de Nord) traduce: „et habitavit profugus in terra...”. „Ur Kasdim” (Ur al Chaldeilor) traduce cu foc- „ignis Chaldeorum” și nu consideră că Ur e nume propriu; tot așa Gen. 23, Bekiriat Arba cu „în civitate Arba”.

37 Praef. in libros Solomonis, M. L. tom. 28 col. 1241.

38 Quaestiones in Genesim M.L. tom. 23, col. 991.

39 Zapletal, Alttestamentliches 1909, p. 19.

40 N. Neaga, Contribuții la lămurirea textelor mesianice din Cartea Facerii, Sibiu 1933, p. 17.

Uneori este atât de literal încît devine obscur. Exemplificăm cazul cu 49, 10 și cu Is. 18, 1 ș. u. Alteori nu prinde corect sensul și dă o interpretare personală textului. Aceasta, mai ales în ce privește locurile mesianice unde uneori profețiile care se referă la împărăția mesianică le referă la persoana lui Mesia (Is. 45, 8; Is. 51, 5). Este concludentă în privința aceasta aprecierea lui Hetzenauer: „Ieronim a lăsat uneori textul neschimbat acolo unde era defectuos, iar alteori și-a luat prea multă libertate. Aici adaugă, acolo lasă...“.⁴¹

Greșit redă pe No Amon cu Alexandria și nu cu Teba (Ier. 46, 25; Ez. 30, 14; Naum 3, 2), Italia în loc de Cipru (Num, 24, 24; Is. 66, 19).

În Zaharia 3, 1 prin verbele întrebuintate slăbește mult nuanța de viziune, de arătare, pe care o accentuează forma verbului ebraic „m-a făcut să văd”, fără voia mea și fără vreo contribuție din partea mea.⁴² Vulgata urmează întocmai Septuagintei cînd zice: „ostendit mihi...”. Tot așa în 3, 4 cuvîntul „respondeo” nu are în sine decît nuanța de a răspunde, deci e inferior ca expresie textului ebraic.⁴³

Poate tocmai pentru aceste temeuri Ieronim a întâmpinat unele dificultăți și opoziția cîtorva teologi de seamă. Încă în viață fiind fer. Augustin, un spirit mai conservativ decît Ieronim, un om de știință și erudiție, îi scrie la Betleem și referindu-se la traducerea sa îl numește „inovator”.⁴⁴ Augustin văzu în opera lui Ieronim o depreciere excesivă a venerabilului text al Septuagintei și a întregii tradiții care s-a format din momentul cînd Sf. Apostoli se serviră de Septuaginta.⁴⁵

Rufin a scris o întreagă carte împotriva lui, în care a mers pînă la a-i reproșa de a fi culpabil de erezie și de trădare față de Biserică.⁴⁶

Rufin poate să fi luat această atitudine pentru că Ieronim a prețuit prea peste măsură textul ebraic, pe care l-a numit: „hebraica veritas”, „fons veritas”, iar despre cel grecesc spunea că-i avariat și că Apostolii ar fi utilizat numai acele locuri care au fost cu totul de acord cu textul ebraic.⁴⁷

Deodată cu moartea fer. Ieronim, amuțiră glasurile detractorilor. Pe măsură ce trecea timpul, numărul admiratorilor creș-

41 Kornely, Introduction, ed. franceză, Paris 1928, p. 215.

42 I. V. Georgescu, o. c., p. 7.

43 I. V. Georgescu, o. c., p. 18.

44 Epist. 82, 5, 35, M.L. tom. 33, col. 291; L. Dennefeld, o. c., p. 125.

45 Dennefeld, o. c., p. 125.

46 Cf. Ieronim, Apologia adversus libros Rufini II, 24—35, M.L., tom. 23, col. 447—456; V. Tarnavski, Intr. p. 256; Dennefeld, o. c., p. 125.

47 Radovanovici, o. c., p. 61.

tea. Scriitorii bisericești din veacurile următoare — ca Ioan Casian († 425), Euheriu († 450), Vincențiu de Lerin († 460), Leon cel Mare († 460), Prosper din Aquitania († 463), Ilarie († 369), Salvian († 500), Avit din Viena († 518), Grigorie cel Mare († 604) ș. a. — îi citează textul în lucrările lor.⁴⁸ Conciliile din Tours (597), Sevilla (590) și Lateran (649), citează numai din textul alcătuit de Ieronim. După cum mărturisește Isidor de Sevilla († 636) întrebuințarea devine generală, iar Beda Venerabilul o numește „a noastră”.⁴⁹

Înmulțindu-se manuscrisele, din cauza întrebuințării generale, în Biserica din Apus s-au strecurat greșeli în text. Pentru a se opri această degradare se luară măsuri severe. Încă Casiodor († 570) dădu monahilor ordine severe de a se copia fidel textul. Carol cel Mare încredință — la finea sec. IX — învățatului Alcuin, revizuirea textului. Fiindcă Alcuin nu cunoștea limba ebraică, corectarea lui a devenit de fapt nu o îndreptare, ci o îndepărtare de textul lui Ieronim. Indreptări făcu și Teodulf, episcop în Orleans († 821), după manuscrisele spaniole. Asemenea lucrări au întreprins Lanfranc, episcop în Anglia (Canterbury) († 1079), Ștefan Harding († 1134), card. Nicolae Massiaconia (sec. XII).

În sec. XIII, Universitatea din Paris stabili un colegiu care corectă textul. O importantă muncă depun călugării dominicani pe linia aceasta, cunoscută sub numele de Correctorium parisiensianum, spre deosebire de opera franciscanilor, Correctorium sobornicum, și o altă lucrare oficială a Bisericii zisă Correctorium Vaticanum.

Un punct culminant în istoria Vulgatei îl constituie Sinodul de la Trident, din 8 aprilie 1546. În ședința a IV-a a Sinodului se dă un decret în care se fixează canonul cărților biblice și se hotărăște: „Considerînd că ar putea fi foarte folositor pentru Biserică de a cunoaște că dintre toate edițiile latine ale cărților sfinte care circulă, cea care trebuie considerată de autentică este Vulgata, care în Biserică s-a aprobat prin îndelungată întrebuințare, ea să se întrebuințeze la toate serviciile, în citiri, discuții, predici și expunerile biblice. Nimeni să nu aibă îndrăzneala s-o desconsidere pentru nici un motiv...”⁵⁰

Înșiși rom.-cat. recunosc că Sinodul de la Trident „nu pronunță autenticitatea absolută a Vulgatei, ci numai autoritatea

48 Cf. V. Tarnavski, o. c., p. 157 și Dennefeld, o. c., p. 135.

49 Dennefeld, o. c., p. 126.

50 Tarnavski, o. c., p. 159; Dennefeld, o. c., p. 132.

ei substanțială, el nu ia o atitudine de depreciere fie față de textele originale ebraic, aramaic sau grec, fie față de vechile traduceri, ca și când ar trebui considerate mai puțin autentice. Dovadă că nici nu le amintește. Conciliul relevă valoarea Vulgalei numai în comparație cu alte traduceri latine. El nu diminuează în nici un fel autoritatea Bibliei ebraice sau a Bibliei celor 70 de traducători și nu spune că nu s-ar putea lua de acolo argumente dogmatice...”.⁵¹

Din când în când, teologii Bisericii rom.-cat. revizuiră și corectară textul. O astfel de lucrare a întreprins Facultatea de Teologie din Louvain, al cărei text s-a publicat în mai multe ediții.

O ediție importantă rămîne însă cea a papei Sixt V (1585—1590), tipărită în 1590 și reconsiderată sub papa Clement VIII (1592—1605), de unde și denumirea de Biblia Sixto-Clementină. Opera lui Sixt rămîne foarte importantă prin faptul că el s-a străduit să redea textul lui Ieronim „qualis prima ab ipsius manu stiloque prodierat”.⁵²

Pînă la inventarea tiparului, răspîndirea textului se făcea prin manuscrise.

Manuscrise la Vulgata sînt multe, teologii vorbesc de un număr de peste 8.000. Unele redau textul biblic întreg, altele numai fragmentar. Cele mai însemnate manuscrise la Vulgata sînt:

1. Codex Toledanus (lucrat probabil în Toledo). Datează din sec. VIII. Conține V. și N. T. întreg. Astăzi se păstrează la Madrid.

2. Codex Ottobonianus din veacul VIII. Conține Octateuhul (Geneza ... Rut). Se află în Biblioteca Vaticană din Roma.

3. Codex Amiatianus, numit așa pentru că se afla în mănăstirea Amiata. Azi e în Florența. Datează din v. VIII—IX. Conține V. și N. Testament.

4. Codex Vatticellianus, din sec. IV. Conține V. și N. T. Se află în Roma.

5. Codex Cavinsis, numit așa după Cava, lîngă Palermo (Italia). E din v. VIII—IX. Conține V. și N. Testament.

6. Codex Hubertianus, din sec. IX. Conține V. și N. T. Se află în Anglia.

7. Codex Coloniensis, din sec. IX. Conține V. și N. Testament.

⁵¹ Dennefeld, o. c., p. 134.

⁵² Dennefeld, o. c., p. 137.

8. Codex Paulinus, din sec. IX. Conține V. și N. T. (cu excepția lui Baruh).

9. Codex Turnensis (Zürich), din sec. IX. Conține V. și N. Testament.

10. Codex Bambergensis, din sec. IX. Conține V. și N. Testament.

11. Codex Turonensis (Tur), din sec. IX. Conține Octateuhul.

12. Codex Langermanensis, din sec. IX—X. Conține V. și N. T. Se află la Paris.

13. Codex Granvullensis, din sec. IX. Conține V. și N. T. Se găsește în Anglia.

14. Codex Theodulphianus, din sec. IX. Conține V. și N. T. Se păstrează în Paris.

15. Codex Fuldensis, din sec. VIII—IX, editat de Ranke (München 1868).

16. Codex Complutensis, din sec. IX—X. Conține V. și N. T. Se află în Madrid.

17. Codex Legionensis, din sec. X. Conține V. și N. T. Se află la Lyon.

Ediții tipărite sînt multe. Primele tipărituri n-au indicația anului și locului apariției. Se presupune că prima ediție s-a tipărit la Mainz, în 1450.

Iată pe cele mai de seamă, în afară de mulțimea de poliglote: 1. Van Ess, Roma 1592; Plantiu, Anvers 1599; Ambrosie Vitre, Paris 1662; V. Loch, Ratisbona 1849; Carol Vercelloni, Roma 1861, una din cele mai bune ediții; Tischendorf, Lipsca 1873; L. Cl. Fillion, Paris 1887, care a apărut în multe ediții; M. Hetzenauer, Innsbruck 1906; A. Gramatica, Milan 1914; Seminarul Teologic Saint Sulpice și Facultatea de Teologie din Paris 1927 (a 3-a ediție).

Sub îndrumarea Romei, începînd cu anul 1926, cînd apărură Geneza, se publică în mai multe volume o ediție nouă a Vulgatei, cu un vast aparat critic. "Titlul este: „Biblia Sacra juxta latinam Vulgatam Versionam ad codicum fidem jussu Pii P P XI cura et studio monachorum Sancti Benedictio edita. Librum Genesis ex interpretatione S. Hieronymi ... adjectis Prolegomenis recensuit D. Henaricus Quentin" (Romae 1926).

Biserica de Răsărit, cea ortodoxă în general, se poate spune că a primit prietenește traducerea în limba latină a Sfintei Scripturi. Încă pe vremea lui Ieronim, unii episcopi au aprobat traducerea lui și s-au servit de ea. Liciniu, episcopul Andaluzei, a tri-

mis în anul 398 pe oamenii săi la Betleem și Roma să copieze traducerea latină a lui Ieronim, a V. T., lucrată după textul ebraic. Ieronim le-a dat personal aproape toată traducerea.⁵³

Atitudinea favorabilă față de Vulgata s-a exprimat în multe ocazii în Biserica Ortodoxă, și nu mai puțin în Biserica Ortodoxă Română. Teologul Iuliu Olariu o numește „traducere corectă făcută după manuscrise evreiești, folosind tradiția exegetică a iudeilor, precum și traduceri de mai înainte, îndeosebi LXX, care avea autoritate canonică. Nu se abate de la original, e cea mai bună traducere din acel timp, ... temîndu-se de înnoiri a jertfit convingerea sa autorităților mai vechi”.⁵⁴

Concepția aceasta o exprimă și V. Tarnavski, care în manualul său de „Introducere” își începe capitolul despre originea Vulgatei astfel: „De mare importanță a fost pentru Biserica occidentală traducerea latină a Vechiului Testament, pe care Ieronim a făcut-o”.⁵⁵

În manualul de Studiul Vechiului Testament, din 1955, profesorii Institutelor noastre Teologice, cînd expun traduceri latine ale Bibliei, consideră că: „Critica de azi socotește lucrarea lui Ieronim ca cea mai bună, care pentru fidelitatea și exactitatea ei, întrece toate traduceri vechi. Este adevărat că traducerea are și greșeli, aceasta se explică însă prin graba cu care a lucrat cîteodată și prin faptul că a avut la dispoziție un text ebraic, deosebit de cel de azi, fie prin scăpări, fie că a fost influențat de unele interpretări ale dascălilor lui, iudei. Aceste lipsuri scad însă foarte puțin din valoarea însăși a traducerii”.⁵⁶

Intr-adevăr, ceea ce a realizat Ieronim este un lucru de seamă pentru o vreme cînd nu existau catedre de limbi orientale, cînd traducătorul nu avea dicționar, gramatici și lexicoane la îndemînă și nici o tradiție de muncă literară bine definită.

Dacă Ieronim n-ar fi realizat nici o altă lucrare în afară de „opera de răbdare neîntrecută”, traducerea Bibliei în limba latină, i s-ar cuveni un loc de frunte între oamenii reprezentativi ai creștinismului. Nu se poate face istoria Cărții Sfinte fără să se pomenească, cu evlavie, numele acelui bărbat providențial pe care Răsăritul îl numește „fericit”, iar Apusul îl așează între sfinții săi.

Pr. Dr. NICOLAE NEAGA
Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

⁵³ Radovanovici, o. c., p. 62.

⁵⁴ I. Olariu, *Introducere în Sfintele Cărți ale Vechiului și Noului Testament*, Caransebeș 1891, p. 370.

⁵⁵ Manual, p. 151.

⁵⁶ Manual, p. 52.

UN MODEL DE PRIETENIE ÎN VECHIUL TESTAMENT

— DAVID ȘI IONATAN —

Din îndepărtata antichitate și pînă în zilele noastre, literatura universală abundă de nenumărate și felurite scrieri în care se preamărește una dintre cele mai cunoscute relații sociale ale oamenilor, dar și una dintre cele mai frumoase și mai prețuite în toate timpurile — și anume prietenia. Mulți scriitori, poeți și filozofi, făcînd parte din cele mai felurite curente, sisteme, ori școli filozofice și etice, începînd cu îndepărtatul Orient al antichității, și pînă în Europa epocii moderne, ba chiar al zilelor noastre, au scris numeroase și felurite cărți în care se cuprind judicioase aprecieri asupra prieteniei, cele mai multe dintre acestea recunoscîndu-i acesteia o înaltă semnificație și valoare morală și socială și recunoscînd-o ca pe una dintre virtuțile cele mai alese și mai vrednice de prețuit și cultivat.

Precum remarcă teologul ortodox Andruțos,¹ prietenia a fost slăvită în antichitate îndeosebi la greci, din cauza semnificației scăzute pe care o avea viața familială la ei. Dacă admitemi fără nici o rezervă adevărul acestei afirmații, atunci putem înțelege mai bine de ce, în general, la toate popoarele vechi, la care viața familială se afla într-o totală scădere, chiar în acel timp prietenia a fost mai mult cultivată și prețuită, iar pildele de prietenie pe care ni le înfățișează literatura acelor vremuri, au devenit exemple clasice, care se citează și în zilele noastre. Se pare deci că, în acele vremuri, prietenia devenise o compensație necesară pentru cei din clasele sociale de sus, datorită puținelor satisfacții ce li se ofereau de către viața familială.

Numeroase cugetări și maxime asupra prieteniei se cunosc la aproape toate popoarele vechi de care se ocupă istoria, începînd cu popoarele Orientului îndepărtat și pînă la cele care au trăit pe continentul lumii noi, cele mai multe dintre aceste cugetări aflîndu-se în vechile cărți de cuprins religios ale acestora, ca și în maximele și proverbele populare, ori în operele unor

¹ H. Andruțos, Sistem de morală, traducere din grecește de I. Lancrăjan și E. Mudopoulos, Sibiu 1947, p. 328.

scriitori mai vechi sau mai noi. Astfel de cugetări asupra prieteniei se află în vechile scrieri babiloniene, persane, indiene,² chineze, egiptene, mexicane, etc., dar e neîndoiebnic că literatura cea mai bogată asupra prieteniei o formează operele scriitorilor greci și romani. Poeții și filozofii greci și romani ne-au lăsat pagini neîntrecute despre prietenie, soriind numeroase opere, unele chiar cu acest titlu; astfel de lucrări au scris: Hesiod, Euripide, Aristip, Platon,³ Speusip, Xenocrate, Aristotel, Teofrast, Epicur și îndeosebi filozofii stoici, începînd cu Zenon, iar în Italia Pitagora, Cicero,⁴ Seneca, Epictet, Plutarh și alții.⁵

Filozoful Aristotel, în opera sa „Etica către Nicomachos“, a încercat să formuleze o adevărată teorie despre prietenie, susținînd că există trei feluri de prietenii: din sociabilitate, din bunătate și din interes, dintre care cea mai vrednică de prețuire este cea din bunătate, iar Euripide zice că, în durere și suferință, cel nenorocit are nevoie de un prieten, ca și bolnavul de un medic. Definiția prieteniei dată de Aristotel, a rămas reprezentativă pentru întreaga antichitate: După el, prietenia este același suflet care însă trăiește în două trupuri diferite.⁶ Dintre scriitorii latini care s-au ocupat cu acest subiect, Cicero este cel mai reprezentativ.⁷ Fără a avea o concepție proprie asupra prieteniei, în cartea sa „De amicitiā“, pe care o dedică acesteia, redă cugetări despre prietenie de-ale scriitorilor greci și romani dinaintea sa. Remarcăm și la el, ca și la Aristotel și la mulți dintre scriitorii antici, că la temelia prieteniei trebuie să stea virtutea, așadar, nu poate exista prietenie decît între cei buni.⁸

Dar prietenia la greci și la romani a fost și un important obiect al variatelor prelegeri pe care reprezentanții diferitelor școli filozofice le țineau discipolilor și auditorilor lor, așa că

2 La indieni, vechimea unora dintre aceste scrieri se ridică pînă aproape de anul 2.000 a.Hr., tot așa și la egipteni, în timp ce la sumerieni și babilonieni aceste scrieri sînt cu mult mai vechi.

3 Dialogul platonice Lysis are subtitlul: Despre prietenie.

4 Scrierea lui Cicero despre prietenie poartă titlul: Laelius sive de amicitiā liber.

5 Vezi Diogenes Laertis, Despre viețile și doctrinele filozofilor, traducere din limba greacă de prof. Const. Balmuș, cu un studiu introductiv și comentarii de prof. Aram M. Frenkian; Editura Academiei Republicii Populare Române, București 1963.

6 În cartea lui Iovan Ducici, Comoara împăratului Radovav, traducere de B. Pisarov. București 1946, în capitolul: Despre prietenie, se cuprind foarte interesante reflexii asupra prieteniei; de asemenea autorul reproduce părerile unor numeroși scriitori, poeți și filozofi din toate timpurile, privitoare la prietenie.

7 I. Ducici, o. c., p. 193 urm.

8 Aristotel, Etica către Nicomachos, 1.156 b. 6 urm., 1.158 a, cf. H. Andrusos, o. c., p. 327 și 329 și I. Ducici, o. c., p. 143 urm.

pe drept cuvînt se poate spune că în antichitatea greco-romană s-a vorbit cu mult mai mult despre prietenie, decît s-a scris. Din acest motiv, cultul prieteniei în lumea greco-romană era atît de cunoscut, răspîndit și prețuit încît orice încălcare a datoriei prieteniei provoca reacțiuni foarte puternice. Așa se explică nu numai reprobarea, ci și odiul întregii antichități asupra lui Alexandru cel Mare care, în Persia, fiind în stare de beție, a aruncat lancea și a ucis pe cel mai bun prieten al său, Clit, care îi salvase viața în lupta de la Granicos.⁹

Dar în lumea greco-romană prietenia n-a fost cîntată numai în operele rapsozilor, ori preamărită în operele filozofilor, deoarece exemplele clasice de prietenie, ca prietenia dintre Ahile și Patrocle, ori cea dintre Oreste și Pilade, au fost dublate de exemple istorice, care n-au avut un caracter legendar, ca cele dintîi, deci care nu pot fi nicidecum contestate. Astfel, la greci este cunoscută prietenia dintre Pelopidas și Epaminondas, dintre Alexandru cel Mare și filozoful Aristotel, iar la romani cea dintre Scipio și Lelius, cea dintre Tiberius Grahus și Caius Blossius, ori cea dintre Lucius și Brutus. Despre aceasta din urmă, istoria păstrează următoarele date: În lupta de la Filipi, Lucius a ieșit înaintea soldaților lui Marcus Antonius care îl căutau pe Brutus, spunînd că el este Brutus și lăsîndu-se astfel prins în locul prietenului său.¹⁰ De aceea, nu-i de mirare că Horațiu, în una din odele sale spune că nimic în lume nu se poate compara cu un prieten bun, iar Terențiu zice că nu se poate numi fericire ceea ce nu se poate împărți cu un prieten, în timp ce Catul, plîngînd moartea unui prieten al său, mărturisește că acesta duce cu sine în mormînt și sufletul poetului, alături de trupul său. Numai așa ne putem explica de ce scriitorii și filozofii antici au preamărit prietenia mai mult decît iubirea.

Dar dacă prietenia a constituit nu numai un obiect de cercetare, ci adeseori a fost preamărită în operele scriitorilor antici, iar unele popoare din antichitatea păgînă i-au închinat acesteia un adevărat cult, ea nu este trecută cu vederea nici în cărțile Vechiului Testament. În cărțile V. T. — în mare parte scrise cu o mie de ani înainte de Hristos, iar unele din ele chiar cu mult mai înainte, așadar cu mult înainte a unor opere clasice despre prietenie, ale unor soriitori păgîni — prietenia nu numai că nu este trecută sub tăcere, dar adeseori este recomandată și lău-

⁹ I. Ducici, o. c., p. 198.

¹⁰ Ibid., p. 196.

dată. Iar dacă în mai multe dintre cărțile canonice ale V. T., cărți scrise sub inspirație dumnezeiască (Judecători, Rut, Samuil, Regi, Proverbe, Daniil, etc.), se cuprind numeroase cugetări, aprecieri, exemple și recomandări cu privire la prietenie, acest lucru nu trebuie să surprindă, căci dacă, în general, în viața popoarelor antice prietenia era o relație socială nu numai cunoscută, ci și cultivată ca una dintre cele mai prețuite virtuți — fapt ce rezultă în mod neîndoielnic din operele scriitorilor antici — este cu atât mai firesc ca ea să fi constituit, cu mult mai înainte, o preocupare a autorilor sfinți, cărora înțelepciunea divină cea nemărginită le-a insuflat cugetări, sentințe și aprecieri asupra prieteniei, o relație socială atât de importantă în viața tuturor oamenilor. Așadar, cu mult mai înainte de când literatura antică greco-romană proslăvea prietenia, în cărțile V. T. se aflau numeroase pagini dedicate acestui subiect.

Este evident că prietenia este cea mai aleasă manifestare a sociabilității, ea unind de obicei două, și numai arareori un număr mai mare de persoane, acestea putînd avea origini cu totul diferite, putînd face parte din clase ori categorii sociale cu totul deosebite, putînd avea cultură și preocupări practice diferite, dar trebuind să aibă totdeauna năzuințe și aspirații comune și aceasta îndeosebi în direcția realizării binelui, de asemenea trebuind să aibă reciprocitate în încredere, în dragoste și în dăruirea unuia față de celălalt.

Nu urmărim în cele ce urmează să facem un studiu psihologic sau etic asupra prieteniei, întrucît aceasta ar depăși cadrul preocupărilor noastre de față. Ceea ce ne-am propus aici este să înfățișăm un cunoscut exemplu de prietenie din cărțile V. T., exemplu adeseori citat alături de alte exemple clasice de prietenie și anume prietenia dintre David și Ionatan, arătînd temeiurile acesteia; de asemenea, să desprindem din acest exemplu îndemnuri privitoare la cultivarea unei asemenea prietenii, chiar pentru noi, creștinii din zilele de astăzi.

Precum am arătat mai înainte, în mai multe cărți ale V. T. se cuprind cugetări, exemple, aprecieri și recomandări asupra prieteniei, dar cele mai multe dintre acestea se găsesc în cartea Proverbelor sau Pildelor lui Solomon, carte canonică, așadar inspirată, scrisă acum aproape trei mii de ani; de asemenea, în cartea necanonică Înțelepciunea lui Iisus Sirah, carte scrisă cam cu două sute de ani înainte de Hristos. Aceste cugetări sînt formulate în sentințe scurte. Din cuprinsul lor rezultă numeroase alte adevăruri privitoare la prietenie, ceea ce întărește în con-

vingerea că aceste învățăături nu pot avea decît o origine revelațională. Iată cîteva dintre aceste sentințe:

Cel ce disprețuiește pe prietenul său, săvîrșește un păcat (Prov. 14, 21).

Prietenul adevărat este plin de iubire în orice vreme, iar în nenorocire el este ca un frate (Prov. 17, 17).

Sînt prieteni aducători de nenorocire, dar este cîte unul mai apropiat decît un frate (Prov. 18, 24).

Ca un smintit care aruncă săgeți arzătoare și lănci pricinuitoare de moarte, așa e și omul care înșeală pe prietenul său și zice: „Da, am glumit“ (Prov. 26, 18—19).

Mai cu credință sînt muștrările unui prieten, decît sărutările viclene ale unui dușman (Prov. 27, 6).

Un prieten credincios este acoperămint tare și cel ce l-a găsit, a găsit comoară (Iis. Sirah 6, 13).

Nimic nu prețuiește mai mult ca un prieten credincios, nici un cîntar nu poate să-l cîntărească (Iis. Sirah 6, 14).

Un prieten credincios este leacul vieții și cei ce se tem de Domnul, vor avea parte de el (Iis. Sirah 6, 15).

Nu părăsi pe prietenul cel vechi, căci cel nou nu este asemenea lui. Ca vinul cel nou este prietenul nou; de se va învechi, cu veselie îl vei bea (Iis. Sirah 9, 10).

Dacă ai deschis gura împotriva prietenului tău, nu te teme, căci poți să vă împăcați, afară doar de ocară și de obrăznicie, de descoperirea tainei și de bîrfire vicleană, căci de unele ca acestea fuge orice prieten (Iis. Sirah 22, 20).

Dacă în cărțile V. T. se cuprînd astfel de cugetări și îndemnuri cu privire la prietenie, este neîndoielnic că, în viața poporului evreu, atît înainte de Robia Babilonică, cît și după aceasta, aceste învățăături au fost traduse în viață, prietenia fiind prețuită și cultivată, iar ca urmare a acestui fapt, în cărțile istorice și profetice ale V. T. nu lipsesc exemple de adevărată prietenie.¹¹ Dintre toate aceste exemple, unul se impune cu o putere deosebită, depășindu-le pe toate celelalte atît prin poziția socială a celor doi prieteni, cît și prin calitățile morale ale acestora, de asemenea prin intensitatea, durata și roadele acestei prietenii. Este vorba de prietenia dintre David și Ionatan.

David era fiul mai mic al lui Iesei Betleemiteanul, cel care avea opt feciori. Cînd Domnul a trimis pe Samuil la Betleem ca să ungă rege în locul lui Saul pe unul dintre fiii lui Iesei, el era un copil andru bălai la față și frumos la înfățișare, care atunci păștea oile tatălui său (I. Sam. 16, 12). Dar cu toate că frații săi erau mai arătoși și mai chipeși, Domnul i-a zis atunci

¹¹ Astfel de exemple sînt: Avram și Lot, Noemi și Rut, Ioab și Abesalon, etc.

lui Samuil: „Nu căuta la înfățișarea nici la înălțimea staturii lui, căci Domnul nu se uită cum se uită omul: Omul se uită la ochi, iar Domnul se uită la inimă“ (I Sam. 16, 7). De aceea, la porunca Domnului, Samuil îl unge pe David de rege în mijlocul fraților săi, iar de atunci încolo, Duhul Domnului a venit năvalnic asupra lui (I Sam. 16, 13).

Dar feciorul mezin al lui Iesei nu era numai frumos la înfățișare, ci avea și alte calități: Vorbea bine, ceea ce dovedea că era posesorul unei inteligențe remarcabile, era un virtuos cîntăreț din harfă, era ambițios și dornic de afirmare, fără însă a fi mîndru, era foarte curajos și viteaz, fiind încrezător în puterile lui, dar era și dîrz, tenace, răbdător și credincios făgăduințelor și cuvîntului dat. Mai presus de toate, era încredințat că atîta vreme cît va umbla în căile Domnului, mila și ajutorul Lui nu-i vor lipsi (cf. I. Sam. 16, 12; 16, 18; 17, 28; 17, 24—36; 17, 49—51; 18, 6—7; 1ș, 27; 20, 1; 20, 20; 20, 24; 22, 1; 22, 13; 22, 9—11; 26, 24; etc.).

La rîndul său, Ionatan, fiul cel mai mare al regelui Saul, era un războinic și un viteaz neîntrecut, plin de îndrăzneală, ce uneori mergea pînă la temeritate, însă de-altfel chibzuit și ascultător față de tatăl său, fire simțitoare și dreaptă, credincios făgăduințelor și legămîntului făcut și mai presus de toate atras către fiul lui Iesei cu toată puterea dragostei, cu toate că avea convingerea că acesta și nu el este alesul Domnului ca să urmeze la tron, după tatăl său Saul (I Sam. 14, 1—4; 14, 45; II Sam. 1, 22; I Sam. 18, 1; 18, 3—4; 19, 2 urm.; 20, 2 urm.; 20, 16—17; 20, 32—34; 20, 41—42; 23, 17; etc.).

Care au fost temeiurile prieteniei dintre David și Ionatan?

Ca orice prietenie adevărată, prietenia dintre David și Ionatan și-a avut temeiuri și motive foarte puternice, care, cu timpul, s-au adîncit din ce în ce mai mult, dînd naștere la una dintre cele mai frumoase și mai curate prietenii pe care le-a cunoscut istoria omenirii.

Atît înainte, cît și după ce Saul a ajuns rege, fiul său, Ionatan, nu a cunoscut pe fiul lui Iesei, deoarece ei erau nu numai din seminții diferite, dar și din localități diferite. Abia după ce David — cel ce fusese uns de rege în ascuns de către Samuil — a fost adus la curtea lui Saul, viitorii prieteni se cunosc dar această cunoștință n-a putut crea între ei mai mult decît o simpatie spontană, cu toată atracția pe care Ionatan o simțea față de fiul lui Iesei, deoarece situația pe care acesta o avea la curtea

lui Saul nu putea îngădui fiului celui mai mare al regelui, prezumtivului moștenitor al tronului după dreptul iudaic, să se avînte într-o prietenie cu unul care nu era decît un fel de copil de curte, care n-avea alt rost în casa regelui decît acela de a-i cînta din cînd în cînd din harfă, căci faptul că el fusese uns de rege de către Samuil era un secret ce încă nu fusese dat la iveală.

Dar o dată cu biruința neașteptată pe care tînărul fiu al lui Iesei a raportat-o asupra uriașului filistean Goliat — biruință care i-a adus nu numai dragostea întregului popor, ci, la început și prețuirea regelui Saul — era firesc ca Ionatan să-și dea seama nu numai de pericolul din care fapta eroică a lui David a salvat tronul tatălui său, ci totodată să iubească și să prețuiască din ce în ce mai mult pe acela care, pînă mai ieri, nu putea fi bănuît de a fi în stare să săvîrșească un asemenea act de vitejie. De aceea — spune autorul cărții I Samuil — după ce regele Saul a primit la sine pe David, îndată după uciderea filisteanului și după ce s-a convins că eroul vitejiei de necrezut nu este altul decît tînărul cîntăreț din harfă de la curtea sa, „sufletul lui Ionatan s-a alipit de sufletul lui David, așa încît Ionatan îl iubea ca pe sine însuși“ (I Sam. 18, 1).

Deși s-ar putea crede că marea dragoste a lui Ionatan față de David a fost o țîșnire spontană din profunzimile sufletului său — întocmai ca izvorul răcoritor ce țîșnește cu putere dintr-o stîncă, ceea ce înțelepții de mai tîrziu ai lumii antice credeau că se întîmplă în cazul marilor prietenii — totuși ea își are temeiuri și de altă natură: Ionatan nu și-a alipit sufletul său de David decît după ce s-a convins că acesta, prin calitățile pe care le are, merită din plin dragostea și prietenia sa; de aceea, ei au încheiat atunci un legămînt de prietenie, legămînt care ulterior va fi reînnoit în mai multe rînduri (I Sam. 18, 3; 20, 16; 20, 42; 23, 18).

La rîndul său, David răspunde acestei prietenii ce i se oferă cu generozitate și sinceritate, cu tot entuziasmul și curătenia sufletului său, fără să facă aceasta din vreun calcul. În acele vremuri, ca și cu mult mai tîrziu, prietenia fiilor de regi era căutată în mod cu totul interesat. Cîți lingușitori nu s-au îngămădit totdeauna în jurul fiilor de regi numai de dragul de a fi socotiți între prietenii acestora, pentru ca mai apoi să poată obține diferite favoruri!

Spontan în hotărîri și acțiuni, David se dăruiește acestei

prietenii în mod sincer, fără a urmări prin aceasta vreun interes personal. Convins că din voia Domnului a fost uns de Samuil ca rege, nu se socotește nevrednic de prietenia ce i se oferise cu atita generozitate de către fiul cel mai mare al regelui Saul, ci răspunde la aceasta din toate puterile sufletului său. Cît de mult a fost legat David de Ionatan și l-a iubit pe acesta se poate vedea îndeosebi, după ce acesta a căzut vitejește, ucis de filistenii pe muntele Ghilboa (I Sam. 31, 2; 31, 8; II Sam. 1, 4—6; I Cron. 10, 1—2), din cîntarea de jale pe care el a compus-o pentru Saul și pentru Ionatan, după ce a aflat de moartea vitejească a acestora. „Cum au căzut vitejii în luptă! Ionatan omorît pe înălțimile tale. Jale grea este în sufletul meu după tine, frate-meu, Ionatane! Cît de drag mi-ai fost tu! Mai de preț mi-a fost dragostea ta pentru mine, decît mi-a fost dragostea femeilor“ (II Sam. 1, 25—26).

Prietenia dintre David și Ionatan a luat naștere dintr-o afecțiune reciprocă, fără să fi fost în ea nimic interesat. Cu timpul, această afecțiune s-a adîncit, ceea ce a avut ca urmare dezvoltarea relațiilor ulterioare dintre cei doi prieteni, destinele căroră aveau să fie atît de diferite.

Pentru a ne putea explica îndeajuns tăria sentimentelor ce-l țineau legat pe Ionatan de David trebuie să luăm în considerare și faptul că o dată ce David a ajuns ginerele regelui Saul, Ionatan avea un nou temei — de astă dată de înrudire — spre a se alipi cu sufletul și mai mult de feciorul lui Iesei, care acum îi era cumnat, dar pe care tatăl său și-l făcuse ginere, numai spre a-l avea mai la îndemînă, ca să se poată răzbuna pe el. Fire simțitoare și dreaptă, Ionatan nu poate îndura nedreptatea pe care tatăl său i-o face lui David; de aceea, în loc să se îndeparteze de acesta, așa precum dorea și îi cerea tatăl său prin aspre muștrări el se simte și mai strîns legat de prieten și aceasta o face chiar cu pericolul propriei sale vieți.

Marea prietenie dintre Ionatan și David s-a manifestat și prin numeroase semne exterioare. Cel dintîi semn l-a arătat Ionatan îndată după uciderea lui Goliat, cu prilejul încheierii legămîntului de prietenie dintre ei, cînd i-a dăruit biruitorului mantaua și celelalte veșminte ale sale, dimpreună cu cingătoarea, arcul și sabia (I Sam. 18, 4). Mare cinste a însemnat această manifestare de dragoste a fiului regelui pentru fiul lui Iesei, care va avea să înfrunte grele și îndelungate prigoniri din partea lui Saul; fiind încunoștințat de către Samuil că va pierde domnia din cauza păcatelor sale, aceasta urmînd să fie dată al-

tuia mai bun decît el (I Sam. 15, 26—28), întrezărea în el pe viitorul rege, sau cel puțin un pretendent la domnie, cu toate că nu știa nimic despre ungerea secretă a acestuia.

Desfășurarea ulterioară a evenimentelor avea să dovedească, pe de o parte, toată ura și toate uneltirile lui Saul împotriva lui David, iar pe de altă parte, nobila și statornica prietenie a lui Ionatan pentru David, și aceasta în cele mai grele împrejurări pentru viața amîndurora. În aceste împrejurări, s-a dovedit adevărul celor afirmate în cărțile V. T. despre prietenul adevărat, care se cunoaște numai la nevoie (Prov. 17, 17; Iis. Sirah 12, 10); adevăr pe care antichitatea romană ni l-a lăsat moștenire, cu mult mai tîrziu, în dictonul: „Amicus certus in re incerta cernitur“ (prietenul adevărat la nevoie se cunoaște).

Celelalte semne de manifestare a acestei prietenii sînt strîns legate de numeroase împrejurări în care cei doi prieteni au avut prilejul să-și dovedească prietenia, pe deasupra oricăror adversități.

În momentul în care regele Saul începe să-l prigonească pe David, invidios fiind de trecerea de care acesta se bucura în fața poporului pentru biruința repurtată asupra filisteanului și îi dă tot felul de misiuni grele în războiul împotriva filistenilor, cu gîndul ascuns că-și va pierde viața în lupte, singurul sprijin moral pe care-l mai avea David la curtea lui Saul, era prietenia cu Ionatan. Dar cu cît cursele pe care Saul le întindea lui David erau mai grele, iar acesta scăpa din ele, cu atît ura lui Saul împotriva lui creștea, deoarece regele era convins că mîna Domnului era peste David; această convingere a devenit certitudine neîndoielnică, atunci cînd i s-a adus la cunoștință dragostea fiicei sale, Mical, pentru David, de aceea Saul a aflat de bine ca să folosească această împrejurare drept cursă pentru David, pe care, în cele din urmă și-l face ginere, nu fără un nou examen de vitejie al acestuia, din dorința de a se putea răzbuna mai ușor pe el (I Sam. 18, 20—21).

În tot timpul acestei situații încordate dintre rege și David, Ionatan urmărește cu grijă uneltirile tatălui său împotriva lui David și are prilejul să-și manifeste prietenia și dragostea față de acesta.

Îndată ce David a ajuns ginerele regelui, Saul dezvăluie fiului său Ionatan și slujitorilor săi mai apropiați, gîndul că voiește să-l omoare de David. Ionatan îl înștiințează pe David despre aceasta, sfătuindu-l să se păzească și să se ascundă pînă

dimineața, urmînd ca a doua zi, Ionatan să intervină în favorul acestuia.

Această sarcină grea, fiul regelui o duce la îndeplinire cu chibzuință. Intr-adevăr cu tot riscul unei astfel de intervenții, Ionatan îndrăznește să ia apărarea lui David în fața tatălui său, spunîndu-i deschis acestuia să nu păcătuiască împotriva lui David, deoarece acesta n-a greșit cu nimic față de el ci din contră, faptele și purtarea lui, nu i-au adus decît foloase. Saul își dă seama de întregul adevăr al celor spuse de fiul său, de aceea îi jură acestuia că nu va omorî pe David (I Sam. 19, 4—6). Iată o frumoasă biruință a prieteniei, egală cel puțin cu o biruință cîștigată pe cîmpul de luptă!

Cu nespusă bucurie Ionatan i-a adus această veste lui David, iar apoi l-a readus pe acesta în casa lui Saul. Prin această intervenție, el și-a manifestat dragostea și prietenia față de David, a reușit să restabilească pentru cîtăva vreme, relațiile normale dintre socru și ginere. Dar n-a trecut multă vreme și Saul începe din nou prigoana împotriva lui David, ceea ce îl face pe acesta — cu complicitatea soției sale, Mical — să fugă la Samuil în Rama, iar de acolo la Naiot (I Sam. 19, 18).

Urmărit de Saul în Naiotul Ramei, — cu care ocazie s-a pogorît asupra lui Saul duh proorocesc — David se reîntoarce în cetatea de domnie, spre a se întîlni cu Ionatan, pe care voia să-l roage ca să intervină din nou pe lîngă tatăl său ca să nu-l mai prigonească, deoarece e cu totul nevinovat. Ionatan îl asigură pe prietenul său că nu va fi omorît de tatăl său, deoarece acesta nu face nici un lucru, oricît de neînsemnat, fără să i-l descopere lui. David, neîncrezător în Saul, îi mărturisește lui Ionatan cu jurămint că, de astă dată, între el și moarte nu este decît un pas, deoarece Saul știind că Ionatan îl iubește pe David, nu-i va spune acestuia nimic în legătură cu intenția sa de a-l ucide pe David, spre a nu-l întrista.

În această situație Ionatan îl întreabă pe David ce ar dori sufletul său să facă pentru el, asigurîndu-l că este gata să facă orice, numai să-i poată veni în ajutor (I Sam. 20, 4). O mai frumoasă atitudine prietenească nici nu se putea arăta. Prin aceasta, Ionatan se expunea celui mai mare pericol, știind că prin intervenția sa va stîrni și mai mult mînia tatălui său nu numai împotriva lui David, dar și împotriva sa.

Atunci David îi dezvăluie lui Ionatan planul său. Astfel, el îi spune prietenului său că în ziua următoare, cînd urma să fie lună nouă, deci avea să fie zi de sărbătoare, el va lipsi de la

masa regelui, iar dacă regele va întreba de el, atunci să-i spună că el, Ionatan, l-a învoit pe David să meargă la Betleem, pentru a aduce jertfa anuală pentru tot neamul său. Dacă regele se va mînia, e semn că s-a hotărît să-l omoare. Cei doi prieteni s-au mai înțeles ca Ionatan să-i dea de știre lui David orice ar pune la cale tatăl său împotriva lui, lucru la care Ionatan s-a legat cu jurămint. Mai mult, Ionatan fiind convins că David e alesul Domnului, care avea să urmeze la tron după tatăl său, l-a rugat pe acesta să nu-și retragă niciodată mila de la casa sa, chiar și atunci cînd Domnul va stîrpi pe toți vrăjmașii lui David de pe fața pămîntului. Ionatan i-a cerut lui David să se lege cu jurămint că va respecta acest legămint, ceea ce David a și făcut (I Sam. 20, 16—17).

Iată, deci, că nici certitudinea că el nu va putea ajunge niciodată rege, deși i s-ar fi cuvenit tronul, n-a putut arunca nici o umbră de răceală asupra prieteniei dintre ei! O astfel de ținută din partea lui Ionatan nu poate fi explicată decît dacă admitem că dragostea și prietenia lui pentru David, a depășit tot ce mințea omenească poate concepe în privința altruismului și a spiritului de jertfelniciei!

Observînd lipsa lui David de la masă, Saul n-a zis nimic, dar a socotit-o ca o dovadă despre vinovăția lui David. Văzînd locul lui David neocupat, l-a întrebat pe Ionatan pentru ce fiul lui Iesei n-a venit la masă de două zile. Ionatan, conform înțelegerii, i-a răspuns tatălui său că el l-a învoit pe David, spre a participa la o jertfă familiară la Betleem. La această știre, Saul s-a aprins de mînie împotriva lui Ionatan, coplesindu-l cu cuvînte de ocară și făcîndu-i aspre muștrări pentru prietenia pe care i-o purta lui David. I-a mai spus apoi fiului său că atîta vreme cît va trăi fiul lui Iesei pe pămînt, nici Ionatan, nici regatul nu vor fi în siguranță. În cele din urmă l-a somat pe Ionatan să-l aducă la el pe David, cel sortit morții.

Dar și de data aceasta, prietenia înfruntă mînia și asprimea părintească, astfel că Ionatan nu se teme să ia din nou apărarea lui David în fața tatălui său înfuriat, răspunzîndu-i: „De ce să moară? Ce rău a făcut?” (I Sam. 20, 32). La acest răspuns furia părintelui său nu mai cunoaște margini; în culmea mîniei, aruncă lancea după fiul său, voind să-l străpungă. Acesta însă se ferește, dar își dă seama că soarta prietenului său David este definitiv pecetluită. Dar ca un semn de protest, Ionatan, plin de mînie, se ridică de la masă, fără să fi gustat ceva din bucate (I Sam. 20, 34). Iată ce a fost în stare să înfrunte

fiul regelui, cu pericolul propriei sale vieți, numai pentru a-și apăra prietenul nevinovat!

Conform înțelegerii avute, Ionatan a ieșit a treia zi la câmp, pentru a-l înștiința pe David despre groaznicul pericol ce-l amenința. Acesta, văzînd că Ionatan se îndrepta spre locul unde era ascuns, îi iese în întâmpinare, cade cu fața la pămînt închinîndu-i-se de trei ori, apoi se ridică și își îmbrățișează prietenul, plîngînd amîndoi cu lacrimi amare. Dar David a plîns mai mult (I Sam. 20, 41). Era în acest plîns nu numai bucuria revederii și recunoștința pentru fidelitatea prieteniei, ci și durerea și suferința despărțirii inevitabile ce avea să urmeze în curînd, precum și ofensa pricinuită de nedreptatea pe care unul o îndura, iar celălalt n-o putea înlătura. S-au despărțit după ce au întărit prin jurămint legămîntul pe care îl făcuseră mai înainte (I Sam, 20, 42; cf. 20, 15—17).

Cartea I Samuil (cap. 21 și pînă la sfîrșit) istorisește pe larg peripețiile surghiunului și a fugii lui David, precum și urmărirea acestuia de către Saul, pînă la tragicul sfîrșit al vieții regelui și a fiilor săi în război cu filistenii.

La un moment dat, prigonitorul lui David se găsea pe înălțimile Ghibeonului, sub un stejar mare, înconjurat de slujitorii săi. El le face acestora muștrări, deoarece tocmai ei, cei din seminția Beniamin, seminția sa, s-au unit împotriva lui, fiindcă nimenia dintre ei nu i-a descoperit că fiul său Ionatan a făcut legămînt cu David și a înlesnit răscularea acestuia împotriva sa. Oare cu ce-i va răsplăti David dacă au fost în stare să comită o asemenea mișelie? (I Sam. 22, 7—8).

E neîndoielnic că în acest timp Ionatan nu se găsea împreună cu tatăl său, deoarece nu voia să participe la prigonirea prietenului său nevinovat. Cu această ocazie, spre a îmbuna pe rege, un slujitor netrebnic cu numele de Doeg Edomiteanul, îi dezvăluie acestuia purtarea binevoitoare a arhiereului Ahimelec față de David, la Nob; arhiereul, fără să știe că ginerele regelui e prigonit de socrul său, i-a dat acestuia și însoțitorilor săi să mănînce pîinile punerii înainte. Urmarea acestei destăinuiți a fost că regele Saul și-a revărsat furia împotriva arhiereului, a preoților și a cetății Nob, trecînd totul prin ascuțișul sabiei, din acest măcel putînd scăpa abia un fiu al lui Ahimelec, care va ajunge arhiereu (I Sam. 22, 11—23).

Ionatan nu numai că nu a luat parte la acțiunea nedreaptă a tatălui său împotriva lui David, dar e sigur că adeseori va fi încercat să intervină în favorul acestuia, atunci cînd tatăl său era mai liniștit.

Această prigonire a încetat datorită unor cauze neprevăzute. Izbucnind un nou război cu filistenii, Saul este cuprins de o teamă grozavă, mai ales că a auzit că David a fost găzduit de principele filistean Achiș din Gat. Această teamă l-a copleșit cu totul, după ce a chemat, la Endor, spiritul lui Samuil, ca să-l întrebe de soarta războiului și după ce acesta i-a prezis moartea sa și a fiilor săi. Intr-adevăr, regele Saul cu fiii săi Ionatan, Aminadab și Malchișua și-au pierdut viața în războiul su filistenii, cu toată vitejia pe care au dovedit-o în lupte. Așa și-a sfârșit viața cel mai bun prieten al lui David și deodată cu aceasta și cel mai neîmpăcat vrăjmaș și prigonitor al său, regele Saul.

Luînd cunoștință de moartea lui Saul și a prietenului său, Ionatan, David, în loc să se bucure că a scăpat de cel mai mare și mai înverșunat vrăjmaș al său, a fost cuprins de o tristețe sfîșietoare și a jelit pe Saul și pe Ionatan, postind pînă seara. Marea durere și jale ce l-a cuprins pe David la auzul acestei vești, se poate vedea din conținutul cîntării de jale (sau a plîngerii) pe care el a făcut-o pentru moartea lui Saul și a lui Ionatan, cîntare care, la porunca lui David, a fost învățată și cîntată de către toți fiii lui Iuda (II Sam. 1, 17—18). În ea David preamărește vitejia lui Saul și a fiului său, Ionatan, spunînd că pe cei ce s-au iubit în viață nici moartea nu i-a despărțit (I Sam. 1, 26).

După moartea lui Ionatan, este rîndul lui David să-și manifeste prietenia față de casa acestuia, potrivit legămîntului încheiat între el și întărit de mai multe ori, și în conformitate cu propriile sale sentimente față de urmașii celui dispărut. După ce David își consolidează domnia ca rege peste întregul Israel, află răgazul să-și aducă la îndeplinire legămîntul încheiat cu Ionatan. David se informează dacă mai supraviețuiește cineva din casa lui Ionatan. Aducîndu-i-se la cunoștință de către o fostă slugă a regelui Saul, care se numea Tiba, că din casa lui Saul a mai rămas în viață numai un fiu al lui Ionatan, cu numele Mefiboșet, olog de amîndouă picioarele (deoarece, pe cînd era copil mic, fusese scăpat din brațe de doica sa), care era găzduit la casa unui binevoitor, David dă ordin ca acesta să fie adus cît mai curînd înaintea sa.

Mefiboșet, înfricoșat, a căzut cu fața la pămînt, deoarece credea că regele David, socotindu-l pretendent la domnie, voia să-l omoare. Regele David îi aduce la cunoștință că vrea să-și arate față de el toată mărinimia și bunătatea, fiindcă el este fiul

bunului său prieten Ionatan, că îi dăruiește toate pământurile și moșiile care au fost proprietatea lui Saul și pe deasupra, în tot timpul cât va trăi, va fi întreținut de către rege, mîncînd la masa acestuia. Față de această mărinimie regească, surpriza lui Mefiboșet a fost atît de mare și neașteptată încît nu s-a putut să nu exclame: „Ce sînt eu, robul tău, de cauți la un cîine mort, asemenea mie?” (II Sam. 9, 8). Imdată după aceasta, regele David a chemat pe Țiba și i-a dat în primire toate fostele proprietăți ale lui Saul cu obligația de a le lucra el și cei din casa sa în folosul lui Mefiboșet, iar pe acesta l-a adus la Ierusalim, punîndu-l să mănînce la masa sa, alături de fiii săi.

Un astfel de act de mărinimie și bunătate depășește orice așteptare; potrivit legămîntului pe care-l făcuse cu prietenul său, el nu era obligat față de acesta, decît să nu-și retragă mila sa de la casa lui Ionatan, adică să se arate binevoitor și milostiv față de urmașii lui Ionatan, dar nu adică să-i redea lui Mefiboșet toate proprietățile lui Saul și să-l pună pe tot timpul vieții la masa sa. Acest fapt dovedește că regele David n-au căutat să respecte — acum cînd deținea puterea — numai formal legămîntul pe care l-a încheiat cu Ionatan. Dragostea față de acesta, s-a revărsat și asupra fiului, față de care i s-a dat prilejul să și-o manifeste.

Dar regelui David i se dă un nou prilej nu numai să se dovedească credincios legămîntului încheiat cu Ionatan, ci și să-și dovedească din nou marea sa prietenie față de acesta, în împrejurări din cele mai neașteptate pentru el. Fiind silit să se refugieze din Ierusalim, din cauza răzvrătirii fiului său Abesalon, care voia să-i ocupe tronul, în timp ce David, însoțit de slujitori și credincioși și de gărzile regale — cu toții fiind în număr de 600 de inși — trecea peste spinarea muntelui Măslinilor, luînd calea pribegiei spre rîul Iordanului, l-a întîmpinat Țiba, care s-a apropiat cu viclenie de rege, încărcat cu provizii, pentru a-i cîștiga bunăvoința. Acesta l-a pîrît pe Mefiboșet că n-a voit să ia calea pribegiei alături de David, deoarece nădăjduia că i se va reda lui domnia peste casa lui Israel. Aceasta a fost o mincinoasă insinuaare, făcută cu nădejdea de cîștig, pe care însă David, în acele împrejurări, nu putea să nu o creadă; de aceea i-a spus lui Țiba că, drept pedeapsă pentru ingrât și trădător, îi dăruiește lui toate proprietățile lui Mefiboșet, pe care Țiba le luase.

Această nedreptate temporară pe care a făcut-o fiului prietenului său, regele are în curînd ocazia s-o îndrepte, în vreme

ce se întorcea din pribegie spre Ierusalim (după uciderea lui Abesalon), spre a-și reocupa tronul. Căci contrar celor insinuate de către Țiba, Mefiboșet a fost profund afectat de fuga lui David din Ierusalim, dar n-a putut să-l urmeze pe acesta în pribegie, deoarece Țiba îl indusese în eroare și plecase înaintea lui — fără să-i dea ajutor, așa cum promisese — cu gândul vrășmaș de a-l pîrî regelui David pentru necredință față de el. Dar Mefiboșet, îndată ce a auzit că regele se întoarce la Ierusalim, a ieșit întru întâmpinarea lui într-o ținută jalnică, murdar și cu barba nerasă din ziua în care regele David a plecat, fugind dinaintea fiului său Abesalon.

Îndată ce l-a văzut, David l-a întrebat pentru ce nu a plecat din Ierusalim deodată cu el? Atunci Mefiboșet i-a descoperit regelui toată viclenia lui Țiba, care l-a vorbit de rău numai spre a fi răsplătit de rege. Mefiboșet i-a mai spus lui David că el l-a considerat totdeauna pe rege ca pe un înger al lui Dumnezeu, deoarece îl loc să-l piardă, i-a dat mîncare la masa sa, punîndu-l alături de fiii săi. Așadar, să facă regele ceea ce va găsi de cuviință cu el (II Sam. 19, 25—28). Regele, convingîndu-se de nevinovăția lui Mefiboșet, dar nevoind să fie nerecunoscător nici față de Țiba, care îi adusese provizii cînd plecase în pribegie, a dat poruncă în privința moșiei, în sensul că aceasta să fie împărțită cu Țiba, pe dindouă. Dar Mefiboșet a refuzat, zicînd să ia Țiba întreagă moșia, deoarece pentru el este destulă răsplată bucuria că regele s-a întors în pace la casa sa. Astfel, Mefiboșet reintră iar la masa regelui, iar acesta este bucuros că a putut înlătura nedreptatea pe care i-o făcuse fiului prietenului său.

*

Prietenia dintre fiul regelui Saul și viitorul rege al lui Israel a fost una dintre cele mai dezinteresate și mai duiioase prietenii din cîte le-a cunoscut istoria. Ea n-a fost tulburată nici cînd de vreun gînd, interes ori ambiție personală; de asemenea n-a avut nici un răstimp de ezitare ori de rezervă din cauza lipsei de fidelitate a vreunui dintre cei doi prieteni. De la început această prietenie a avut la temelie o încredere reciprocă fără rezerve. Dacă înțelepții greci spuneau, mai tîrziu, că adevărații prieteni s-au căutat mai înainte de a se fi găsit, iar dacă în cele din urmă s-au găsit, aceasta s-a întîmplat numai prin grația zeilor, cu atît mai mult vom putea spune noi — și aceasta chiar pe baza unor texte din Sf. Scriptură — că în prietenia dintre David și Ionatan s-a vădit în mod neîndoielnic mîna Domnului care a apropiat pe cei doi prieteni care apoi s-au iubit atît

de mult. De asemenea, gîndindu-se la înălțimea morală a acestei prietenii și la vicisitudinile pe care ea a fost în stare să le înfrunte fără nici o cîrtire și fără nici un regret, — ba, dimpotrivă, acestea au nutrit-o și au făcut-o să sporească din ce în ce mai mult — atunci trebuie să recunoaștem că în ea s-a ilustrat adevărul cuvintelor spuse despre prietenie de către filozoful francez Montaigne, cu 25 de veacuri mai tîrziu — și anume că adevărata prietenie este deasupra rațiunii și mai adîncă decît aceasta.

Cu toate că prietenia aceasta n-a ajuns pe culmile prieteniei creștine care, prin dragostea față de aproapele, tinde să se răspîndească nu numai în cercuri din ce în ce mai largi, dar năzuiește să îmbrățișeze pe toți creștinii, potrivit cuvintelor Mîntuitorului: „Voi prietenii mei sînteți, dacă faceți ce vă poruncesc” (Ioan 15, 14), nu stă totuși departe de aceasta, deoarece ea a pus în lumină, pentru vremurile în care s-a manifestat, cele mai înalte calități morale ale celor doi prieteni: dragostea reciprocă, respectul pentru adevăr, imparțialitatea, înfruntarea celor mai mari pericole — chiar dacă aceasta s-a făcut cu primejduirea vieții — bucuria pentru succesele prietenului, noblețea inimii și a sentimentelor, lipsa de lingușire și trivialitate, fidelitate deplină, recunoștință, și altele. Iată de ce această prietenie a devenit un model vrednic de urmat.

Această prietenie mai confirmă încă un adevăr de nedesmințit: Prietenii mari și adevărate își pun temelile în tinerețe. Cea mai potrivită vîrstă pentru legarea prietenii este tinerețea, deoarece atunci elanurile, năzuințele și aspirațiile își află cel mai puternic avînt. O prietenie din tinerețe, dacă este cultivată, rămîne pe întreaga viață și — după cuvîntul Scripturii — trebuie să fie socotită un adevărat dar de la Dumnezeu.

În sfîrșit, prietenia dintre David și Ionatan mai confirmă încă un adevăr pe care îl cuprind nu numai cărțile V. T., ci îl recunosc și îl afirmă mai tîrziu poeți și filozofi greci și romani: Prietenia adevărată nu poate exista decît între oameni buni; deci, la baza prieteniei trebuie să stea virtutea. Cicero spunea: „Sed haec ipsa virtus amicitiam et gignit et continet; nec potest amicitia ullo pacto sine virtute esse”,¹² iar în alt loc: „Nulla, nisi inter bonos amicitia”.¹³ Acelaș lucru îl spusese și Aristotel cu trei veacuri mai înainte: „Desăvîrșită este prietenia doar a unor

¹² Cicero, *De amicitia*, VI, 20.

¹³ Ibid., vezi și H. Andrutsos, o. c., p. 327.

oameni buni și asemănători în virtute. De aceea, prietenia între astfel de oameni rămîne numai cîtă vreme sînt buni, virtutea este însă statornică“. Aceasta va fi de-altcun cea dintîi condiție și pentru prietenia creștină.

Înfățișînd prietenia dintre David și Ionatan ca un model, recunoaștem că și astăzi prietenia adevărată își are locul său în viața socială. Mai mult, astăzi cînd viața socială de pretutindeni își găsește și își făurește temelii noi, iar adevărul exprimat de către înțeleptul Solomon în unul din proverbele sale — „Pentru omul harnic, munca este cea mai scumpă comoară“ — a ajuns să constituie adevărul fundamental al vieții noi ce se statornicește în lumea întreagă, prietenia își găsește un nou temel, atît de strîns legat de viața socială: acest temel este m u n c a. De aceea, în înțelesul mai larg al termenului, orice tovarăș de muncă al nostru ne este prieten dacă am ajuns să-i împărtășim sincer și deschis tot ceea ce ne preocupă în munca noastră comună și să cerem sau îi dăm un sfat, cînd are nevoie de el, nu numai în problemele muncii, ci și în cele ale vieții personale.¹⁴ Considerate în acest sens, prieteniiile dintre oamenii muncii sînt numeroase, deoarece, în acest caz, prietenia ca relație socială se extinde în cercuri din ce în ce mai largi, ea fiind în funcție de noile relații pe care le creează între oameni munca. În acest sens, general, prin prietenie înțelegem acele legături dintre oameni care se stabilesc pe bază de simpatie și respect reciproc, pe baza comunității de interese, de convingeri, de sentimente, de acțiuni, toate acestea fiind strîns legate de procesul muncii. Considerată fiind astfel prietenia, între termenii „prieten“ și „tovarăș“ nu este nici o deosebire.

Aceste legături dintre două persoane uneori se pot adînci, ele pot deveni mai strînse, astfel că ele îmbrățișează toate problemele vieții personale, încît cele două persoane simt nevoia reciprocă de a sta cît mai mult împreună și de a-și împărtăși cît mai des gîndurile și dorințele care-i frămîntă. În acest caz, de la prietenia în înțelesul general al cuvîntului, se trece la prietenia în sens restrîns, deci la prietenia în înțeles propriu, prietenie care nu îmbrățișează pe toți tovarășii de muncă, ci se limitează la unul sau doi dintre aceștia, cărora noi le împărtășim, zi de zi, nu numai bucuriile și neplăcerile, ori grijile mai mari sau mai mici din viața noastră, ci și năzuințele și aspirațiile noastre, succesele ori insuccesele noastre, cerîndu-le aprobare,

14 Vezi Vera Frimu Popovici, *Prietenie, dragoste, căsătorie*, Buc., 1962, p. 7.

sfat sau sprijin. Aşa se înfiripează şi se clădesc prietenii adevărate, care nu pot dăinui decît acolo unde şi-au găsit locul sentimentele superioare de omenie, respect, dreptate şi recunoştinţă faţă de prieten; de asemenea, dorinţa sinceră de a-şi veni unul altuia în ajutor, chiar dacă aceasta s-ar face cu daune sau sacrificii personale. Iar dacă la acestea se mai adaugă şi o comunitate de idei şi năzuinţe de luptă şi de muncă în slujba binelui obştesc, deci a colectivităţii, atunci într-adevăr este vorba de o prietenie înălţătoare, deoarece ea nu urmăreşte realizarea binelui individual, ci a binelui obştesc.¹⁵

Prietenia dintre David şi Ionatan a avut aproape toate însuşirile care se cer şi astăzi pentru o mare şi adevărată prietenie. Dar, pe deasupra tuturor, ea a avut la temelie convingerea că însuşi Dumnezeu o voieşte, o aprobă şi este martorul acesteia. De aceea ea a fost întărită cu jurămint în mai multe ocazii. Iar dacă noi am înfăţişat-o ca un model de prietenie vrednic de urmat, am făcut-o în dorinţa ca toţi creştinii care voiesc să devină cu adevărat prieteni, să-şi zidească prietenia pe aceleaşi temeluri morale pe care s-a durat prietenia dintre David şi Ionatan.

Biblioteca Mitropoliei Cluj

Arhid. Dr. IOAN ZĂGREANU
Profesor la Seminarul Teologic din Cluj

¹⁵ Ibid., p. 8.

SINODALITATEA ORTODOXĂ ÎN VEACURILE XV—XVII

Prin căderea Constantinopolului, la 29 mai 1453, sub turci, s-a alterat, e drept, mersul istoriei pentru ortodocșii din Imperiul otoman, dar nu a încetat nicidecum sistemul sinodal obișnuit al Patriarhiei ecumenice din trecut (vezi Șesan M., Sinodalitatea ortodoxă în veacurile XIII-XV, Mitropolia Ardealului 1/3 1965).

Acum însă, în fața sinodalității ortodoxe, stau probleme noi, interne și externe precum: definiri de autonomii și autocefalii ortodoxe locale, proclamarea Patriarhiei ruse, Uniația papală și protestantismul cu cazul Patr. Ciril Lucaris (vezi Șesan M., Biserica ortodoxă în veacurile XV—XVII, Mitropolia Ardealului 11/12 1963, și idem, Ortodoxia în fața Uniației și a Protestantismului, Mitropolia Ardealului 3/6 1962, unde vezi și bibliografia în chestiune).

Toate aceste împrejurări vor determina chiar o sinodalitate sporită, încît sinoadele interortodoxe și interpatriarhale vor purta adesea caracter de întruniri panortodoxe, în sensul actual.

1453/4 — Constantinopole

Cucerind Constantinopole, la 29 mai 1453, sultanul Mohamed II a intrat în contact cu reprezentanții Patriarhiei ecumenice, îndeosebi cu Gheorghe Scholariul. Aflînd că patriarhia este vacantă din 1450, a dispus ocuparea scaunului patriarhal „după cum prescriu legile”. Deci s-a adunat un sinod (synodo coacta) și a fost ales Gh. Scholariul și instalat în biserica Sf. Apostoli. După acest sistem s-a procedat apoi mai departe, dar în curînd s-a introdus sistemul „ternarului”, de alegere a trei candidați din care sultanul numea apoi unul; dar în soborul electoral participau, alături de ierarhi, arhimandriți, clerici, nobili și reprezentanți din popor, pentru că patriarhul devenise și „etnarh”, adică reprezentant politic al ortodocșilor greci. (Crusius M., Turco-graecia, Basilea 1584, p. 107, 123, 131—163; dar Mitr. Ghenadie zice, în rev. Ekklesia X, 1941, p. 47 că alegerea se făcea „după un teribil ordin turcesc”).

1457 — *Moldova*

Fiind la Ohrida Dorotei ca „arhiepiscop al Justinianei Prima, al bulgarilor, sîrbilor și regiunilor de nord”, a fost înțrebat de Ștefan cel Mare al Moldovei, cum este felul instalării unui mitropolit. Arhiep. Dorotei a răspuns în 1457, că nu poate veni personal în Moldova, trebuind să plece la Constantinopole, dar că potrivit canoanelor moldovenii au dreptul să-și aleagă singuri mitropolitul, pe care îl pot hirotoni episcopii moldoveni și să-l intronizeze, invitînd și pe mitropolitul Ungrovlahiei, care de asemenea ține de Ohrida. Din acest răspuns se desprinde îndemnul ca Mitropolia Moldovei să-și țină sinoade sau soboare proprii locale. (Gelzer, *Das Patriarchat von Achrida*, p. 22s). Dovadă, că existau episcopiile sufragane la Roman și Rădăuți.

1458 — *Moscova*

Pe baza unirii de la Florența, din 1439, papa Piu II și regele polon Kazimir au impus la Kiev pe mitropolitul filounionist Grigore, cu titlul de „mitropolit de Kiev și al întregii Rusii”. Acest fapt a provocat supărarea mitropolitului de la Moscova, care tot „mitropolit al întregii Rusii” se numea. Fiind deci pericolul unui conflict și al unei dezbinări, mitrop. Iona din Moscova a convocat la Moscova, în noiembrie 1458, un mare sinod al ierarhilor din Rusia, Polonia, Lituania, Kiev și Haliciu. Au venit numai episcopii din Rusia, ceilalți fiind împiedicați de autoritatea polonă să se prezinte, în afară de episc. din Briansk, care însă a trebuit să rămînă în Rusia. Deși s-a hotărît ca toți episcopii să asculte numai de mitropolitul de la Moscova, după moartea mitr. Iona, în 1461 s-a produs sciziunea, ca și în 1414, Mitropolia Kievului separîndu-se de cea rusă și supunîndu-se patriarhiei ecumenice. (Winter E., *Russland und das Papstum*, Berlin 1960, p. 152ss).

1467 — *Constantinopole*

Pe vremea patr. Marcu s-a întrunit la Constantinopole — Istanbulul turcesc — în biserica Pammacarista, un sinod numeros de ierarhi, pentru a lămuri variate probleme de pastorație. Cu această ocazie patr. Marcu s-a plîns că a fost înlăturat de la tronul patriarhal de către arhiep. Dionisie din Filipopole, sprijinit de Maria, nepoata sultanului Mohamed II. Sinodul s-a divizat, și atunci unii au propus drept candidat pe ep. Simeon. Pînă la urmă s-a impus Dionisie. (Crusius, p. 126).

1472 — Constantinopole

Fiind patriarh Dionisie, s-a adunat un mare sobor cu ierarhi și mireni (nobili, orășeni și popor) pentru a discuta probleme interne. Cu această ocazie patr. Dionisie a fost acuzat că s-ar fi turcit (tăiat împrejur). Deși a dovedit falsitatea acuzei, totuși s-a retras din scaun. Atunci soborul a fost pus în situația de a alege un patriarh nou, fapt care a produs frământări și sciziuni, precum și apucătura nouă de a oferi sultanului și vizirilor plocoane bănești, încât o alegere de patriarh devenea pentru aceștia izvor de venituri. A fost ales patr. Simeon din Trapezunt (—1486) care a declarat că Constantinopole a rămas ortodoxă, nefiind atinsă de unionismul latin. (Crusius 128s; Gedeon, Pinakes, p. 483s).

1483/4 — Constantinopole

Patr. Simeon a întrunit în biserica Pammakarista un numeros sinod, pregătit încă de patr. Maxim, cu caracter interpatriarhal, căci au patricipat la el și reprezentanții Patriarhiilor din Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Scopul a fost de a se stăvili uniatismul latin, manifestat în Creta, în Orient și în Africa coptică. În consecință sinodul, cuprinzând reprezentanții tuturor celor patru Patriarii, avea caracter chiar panortodox, și în acest cadru el a respins unirea florentină, a aprobat atitudinea mitrop. Marcu Eugenicul și a lui Gh. Scholariul, a anulat și a apelat la toți ortodocșii să se ferească de prozelitismul latin. El a aprobat în acest sens lucrarea patr. Simeon: Akolutia contra latinilor, și a stabilit că în cazul revenirii de la altă credință (latină), respectivul va fi remiruit ortodox. Apoi sinodul a reglementat diferendul dintre Patriarhia Ierusalimului, a Alexandriei și Arhiep. Sinai, ivit prin faptul că în timpul stăpînirii cruciate în Palestina, patriarhul Alexandriei hirotonea pe protosul Sinaiului, înlocuind astfel pe patriarhul Ierusalimului care nu o putea face. În consecință celor hotărîte, urmașul în scaunul patriarhiei ecumenice, Nifon II, va întruni o serie de sinoade și soboare contra uniatismului latin. (Gedeon, Pinakes, p. 488, 522; Rallys, Synagma V, p. 143ss; Papadopoulos, Istoria tes ekklesias Alexandrias, p. 582ss; Mitr. Ghermanos de Ainos, Despre felul botezării ereticilor (în grecește), Ortodoxia 27, 1955).

1490 — Moscova

Erezia iudaizantă a lui Zaharia a amăgit din 1470 pe preoții Gabriil, Dionisie și Alexie, care o răspîndesc și la Moscova. Au

fost combătuți de arhiep. Ghenadie din Novgorod și de mitrop. Gherontie. Atunci mitrop. Zosima și marele cneaz Ivan II au convocat un sinod la Moscova, la 17 octombrie 1490, care a analizat erezia. El a constatat că noua erezie combate Sf. Treime, Sf. icoane, învierea morților și viața viitoare. Ca pedeapsă s-a propus față de această „ceată a satanei” pedeapsa cu moartea, dar contra ei erau marii pustnici Paisie, Iaroslav și Nil din Sora (Sorski). La frământare a mai contribuit și prozelitismul latin din Lituania, combătut însă de cuv. Iosif din Volokolamsk. (Filaret, *Geschichte der Kirche Russlands*, I, p. 287ss).

1492 — *Moscova*

Deoarece în 1492 s-au împlinit cei 7000 de ani de la „Facerea lumii”, unii credincioși au crezut că a sosit timpul Parusiei Domnului. Dar pentru că „semnele” venirii nu se arătau, s-a crezut în amânarea sorocului pentru Parusie, pentru că în lume nu s-a păstrat adevărata credință. Atunci arhiep. Ghenadie a venit cu lămuriri și mitrop. Zosima a convocat un sinod la Moscova. Acesta a precizat că soroacele omenești nu corespund Sf. Scripturi și ca să se evite pe viitor astfel de tulburări a dispus să se facă calculul Pascaliei pe anii viitori, ca să se vadă că Biserica nu așteaptă această Parusie după un soroc omenesc. Tot atunci a fost fixat și Anul nou pe 1 septembrie și nu 1 martie cum era încă obiceiul. (Strahl, *Gesch. der russ. Kirche* 1, p. 506ss).

1499/1502 — *Muntenia*

Patr. Nifon II, fugărit din Istanbul, a venit în Țara Românească, la invitația lui Radu cel Mare pentru a reorganiza Mitropolia. El a întrunit un mare sobor, cu Domnul, boieri, cler, egumeni și mireni „și slobozi izvoare de învățătură, grăind din pravilă de tocmirea bisericii ... după așezământul Sf. Apostoli. Apoi hirotoni doi episcopi (pentru Severin și Buzău) și-i învăță cum vor purta de grijă ... ca să îndrepteze toată țara de la arhieriei. Aceasta echivala cu declararea cel puțin a autonomiei locale. Apoi a lămurit decizia antiunionistă din 1483/4. (Gavriil Protul, *Viața Sf. Nifon*, ediția de Episc. Tit Simedrea, Buc. 1937, p. 9s).

1502 — *Constantinopole*

Patr. Nifon II a trebuit iar să se retragă din scaun și atunci sinodul ierarhilor era chemat să propună candidați. Dar nu s-a ajuns la nici o concluzie. Astfel sinodul a alcătuit din sînul său

un consiliu restrîns, care pînă la urmă a ales ca patriarh pe mitrop. Pahomie din Zichnos. (Crusius, p. 145). Acesta este un caz nou, fără precedent, de alegere patriarhală.

1503 — Moscova

Frămîntarea eresului iudaizant a mai continuat, amestecîndu-se în discuție și monahii, după înțelepciunea lor. Și astfel s-au întrunit mai multe sinoade pentru disciplinarea monahilor. Sinodul din 1503 s-a ocupat cu lămurirea problemei privitoare la averea mănăstirească (îmbogățire). Pentru această avere era starețul Iosif de la Vologda și contra ei isihastă Ciril de la Beloozero, Nil Sorski, Maxim și alții, ca și strigolnicii de la Novgorod. Al doilea sinod, din decembrie 1504, în prezența cneazului Vasile III Ivanovici, a condamnat erezia iudaizantă și pe adepții ei la ardere pe rug, și exilare pentru alții. Textul condamnării a fost adăugat apoi la Sinodicul contra ereziilor din Duminica Ortodoxiei. (Filaret, p. 287ss; Gedeon, Pinakes 497; Meyendorf J., Partisans et ennemis des biens eccles., Irenikon 29, 1956, p. 28s, 151s).

1509 — Vilna

După separarea Mitropoliei de Kiev de Mitropolia Rusiei de la Moscova, în 1461, mitrop. Iosif Soltan de Kiev a convocat, cu învoirea Patriarhiei ecumenice, un sinod la Vilna pentru reglementarea disciplinei credincioșilor. După dezbateri s-a precizat: se interzice ascensiunea în posturi clericale (episcopale) prin simonie; nu poate fi hirotonit cineva din altă eparhie; să fie hirotoniți bărbați aleși și cu mărturii vrednice; cei nevrednici să fie înlăturați din posturi; toți să aibă carte canonică pentru exercitarea funcțiunii; preoții văduvi trebuie să intre în mănăstire; nu se admite înstrăinarea bisericilor (prin prozelitism); dacă un nobil răpește o biserică, comuna va rămîne fără cleric pînă la îndreptare; un nobil nu poate lăsa neocupată o biserică mai mult de 3 luni, căci după acest termen episcopul singur îl va impune; bisericile să nu fie private de bunurile lor; clericul agreeat de nobil și nu de episcop va fi depus; asemenea și egumenii care își părăsesc metania și mănăstirea; episcopii să nu absenteze de la adunările eparhiale, petrecînd pe la curțile nobililor (poloni) și dacă un nobil ar cere de la un episcop ceva ce este în contra regulilor bisericești, sinodul va căuta să lămurească chestiunea. Se observă dorința de a îngădi influența nobililor (latinilor) în treburile ortodoxe.

Un sinod din 1539 a mai completat apoi cu dispoziții despre felul veniturilor și oprește pe clerici să apară în fața unei judecăți, decât numai dacă au primit o somație sau înștiințarea din partea episcopului eparhiot. S-a mai precizat și contribuția Frățiilor de bresle ortodoxe pentru sprijinirea vieții ortodoxe. Prin aceste măsuri se apăra Mitropolia ortodoxă de Kiev-Vilna din Polonia de silințele unioniste ale Arhiepiscopului latin Ioan Laski de la Gnezno. (Filaret I, p. 244ss; Hefele, Conciles VIII-1, p. 513ss).

1516 — Muntenegru

Demisionînd prințul George Cernoievici, autoritatea politică a trecut asupra Mitropolitului din Cetinie, fapt aprobat de Adunarea națională din 1516. De atunci și pînă în 1852, Muntenegru a fost un stat teocratic, Vlădicul fiind și principe, de fiecare dată ales de Adunarea națională. — Din 1697 demnitatea dublă s-a transmis în familia Petrovici-Niegoș, dar din 1718 a apărut alături de Vlădică și un guvernator politic. Bisericește, Vlădicul era supus Patriarhiei ecumenice, din 1459, și între 1557—1766 depindea de Patriarhia sîrbă de Ipek. (Hudal, Die serbische orthodoxe Kirche, p. 34).

1517 — Argeș

Terminînd zidirea bisericii mărețe de la Curtea de Argeș, Neagoe Vodă a invitat la tîrnosirea ei pe Gavriil Protul, biograful patr. Nifon II și pe egumenii de la Athos. A venit și patriarhul ecumenic Teolipt cu 4 mitropoliți, apoi egumenii munteni și clerul, în frunte cu mitrop. Macarie. Cu această ocazie, Patr. Teolipt a ținut un sobor cu cei de față (sîntul sobor), din 14—17 august 1517, care a dat dispoziții pentru păstrarea rînduielii stabilite în Ungrovlahia de patr. Nifon II și s-a hotărît mutarea Mitropoliei de la Argeș la Tîrgoviște; s-a dat cinstire deosebită stareților de la Argeș și Tismana. (G. Protul, Viața Sf. Nifon, ed. Ep. Tit, 1937, p. 29s).

1523 — Constantinopole

Nemulțumirea sultanului Selim I cu patr. ecum. Ioanichie, care reușise să îmbunătățească oarecum situația ortodocșilor — pe baza invocării drepturilor acordate de Mohamed II, a determinat întrunirea unei Adunări bisericești, care l-a ales în cele din urmă ca patriarh pe Ieremia I (—1537). Devenise acum o regulă, ca la alegerea patriarhului să participe și mirenii, el fiind și etnarh politic. (Gedeon, Pinakes 502; Crusius, p. 157s)).

Patr. Ieremia a refuzat apoi, la sinodul următor, cererea patr. Prochor al Ohridei de a-i restitui eparhiile Beroia și Severia, atribuite arhiepiscopiei de împ. Mihail VIII. (Gelzer, p. 24).

1526 — Ierusalim

Patriarhul ecumenic Ioanichie s-a retras la Ierusalim și aici l-a convins pe patr. Ierusalimului să țină un sinod contra patr. Ieremia I. A venit la sinod și patr. Mihail IV al Antiohiei, dar nu s-a realizat nimic, pentru că sultanul Soliman ținea partea lui Ieremia. (Papadopoulos, p. 602).

1528/9 — Ohrida

Ierarhia sîrbă nu era mulțumită cu jurisdicția Patriarhiei (bulgare) de la Ohrida, instaurată după 1459. Dar patr. Prohor al Ohridei, cu autorizația Porții turcești, a ținut un sinod la Ohrida, la care episc. Pavel de Smederevo, care se revoltase contra acestei jurisdicții, a fost condamnat; aceeași măsură se lua și față de orice cleric sau laic, care ar fi încercat să destituie un ierarh sau să ocupe o eparhie vacantă, fără știrea și voia sinodului și a patriarhului din Ohrida. Pentru această rezoluție, patr. Prohor invoca o decizie comună a celor patru patriarhi ortodocși. De fapt, patr. Ioachim al Alexandriei a aprobat punctul de vedere al lui Prohor, că încetînd Sîrbia să fie stat independent a pierdut și dreptul la autocefalie. (Dar și Ohrida stetea în aceeași situație!). (Kostici M., Documente despre protestul ep. Pavel contra Arhiepiscopiei din Ohrida, Spomenik 56, Belgrad 1922, p. 32ss).

1544 — Tirgoviște

Radu Paisie, după numele său monahal: Petru de la Argeș, ajungînd Domn al Țării Românești, a emis la 17 sept. 1544 o decizie pentru justificarea înființării episcopiei de la Buzău, căci după exemplul Patriarhiei ecumenice — unde ierarhii și boierii constituie un sobor, — și el dorea să aibă în țară un asemenea sobor venerabil. (Iorga, Byzance après Byzance, p. 134; de fapt Mitropoliile române nu puteau ține sf. sinoade, ci numai soboare, căci fiecare Mitropolie avea doar cîte 2 episcopi sufragani, iar la întruniri veneau Domnul, boierii și stareții; vezi Drăgușin C., Cronicile românești ca izvoare ale dreptului bis., Studii Teol. 9/10, 1957, p. 702).

1545 — Constantinopole

După moartea patr. Ieremia, situația s-a înrăutățit. Soborul electoral nu se putea decide, și haraciul către viziri sporea. După multe deliberări, în aprilie 1545 a fost ales mitrop. Dionisie din Nicomidia, dar frământările nu au încetat cu aceasta. (Crusius, p. 165s).

1547/9 — Moscova

Două sinoade de pe vremea mitrop. Macarie și a țarului Ivan IV au alcătuit o listă de 75 sfinți ruși, dintre care 52 primeau un cult generalizat în întreaga Rusie; era dovadă de deplină autocefalie. (Golubinski E., Istoria kanonizării sviatăch Rosii, Moscova 1903).

1551 — Moscova

Mitropolitul Macarie și țarul Ivan IV cel Groaznic au întrunit un sinod local la Moscova, la 23 februarie 1551, căci țarul dorea răspuns la 100 de întrebări ale sale. Au venit 9 episcopi, arhimandriți și boieri. În răspunsul său sinodul a precizat următoarele, în completarea celor stabilite în 1503: se introduce pretutindeni oficiul de „cleric senior“, sau „senior local“ ca să vegheze asupra bunelor moravuri în viața clerului și credincioșilor; sumele încasate să fie înregistrate și comunicate la eparhie de el; seniorul participă la ședințele judecătorești și verifică gestiunile la anchete și procese; în caz dat, va apela la chiriarh și la boier; deciziile unei judecăți boierești trebuie supuse chiriarhului spre verificare; revizuirea judecății contra clerului pentru chestiuni civile (proprietate) o face „Tribunalul marelui palat“, care controlează și gestiunea averilor mănăstirești; sînt supuși chiriarhului local toți egumenii, afară de cei exempti (supuși patriarhului, mitropolitului sau unui boier); alegerea mitropolitului depinde de sinod și numai la instalare participă și puterea politică; pentru a spori veniturile, se pun taxe pe hirotonie și căsătorie; abuzurile funcționarilor inferiori sînt tratate cu înțelegere; se recomandă susținerea de școli pentru luminare, căci este slabă cunoștința multora; se constată nepreciziile textului din cărțile de cult și se cere îndreptare cuvenită; pictorii să facă opere vrednice de biserică, să fie controlați de chiriarhi, pictînd după exemplul marelui Rubliev; crucea să fie săvîrșită după tipic (al Sf. Ignatie Teoforul); apoi s-au dat dispoziții cu privire la cîntarea bisericască, disciplina în biserică, la restrîngerea participării mirenilor în tribunalele bisericesti, și cu privire la jurămînt, superstiții, sodomie, magie etc.

Sinodul a continuat și în 1553. Motivul prim a fost discuția în jurul pictării lui Dumnezeu de către Silvestru în biserica din Novgorod. Poporul s-a ridicat contra zugrăvirii Sf. Treimi, avînd în frunte pe diacul Viskovatie și pe monahul Zenovie, ucenicul marelui teolog Maxim Grecul și pictorul a fost acuzat de „nihilism Bașkinist” (după pictorul Matei Bașkin), care strică tradiția. Atunci mitrop. Macarie a convocat spre finele anului 1553 un sobor, la care Viskovatie arăta că inovațiile lui Silvestru sînt oprite de deciziile sin. VII ecumenic, căci persoana Tatălui nu poate fi imaginată concret. Dar soborul a constatat că sinodul VII nu oprește reprezentări iconografice care nu lovesc în dogmă. De aceea Viskovatie a trebuit să-și recunoască greșala pripirii, totuși îndoiala s-a strecurat în sufletele credincioșilor tradiționaliști. În continuare soborul a hotărît, în legătură cu alte 69 întrebări ale țarului, următoarele: să fie reintrodusă ordinea și combătute abuzurile; textele sfînte să fie supuse revizuirii și corectării; clerul să primească școlire mai bună; să fie păstrată disciplina clerului și a monahilor; să fie înlăturate resturile credințelor păgîne și superstițiile.

La întrebările țarului s-a răspuns prin 100 de articole, ceea ce în limba rusă era exprimat prin „Stoglav”. Inșiși participanții au recunoscut că soborul lor este „sinod stoglav”. Dar textul nu a apărut în redacție oficială, ci în ediție particulară, ca manuscrise, în care însă s-au adăugat și lucruri pe care sinoadele nu le-au discutat și chiar unele chestiuni opuse învățăturii bisericești; astfel Stoglavul care circula în popor cuprindea și afirmații greșite, fapt ce se va constata mai tîrziu. (Filaret I, p. 248ss, 301s, 328s, 335ss, Florovski, Puti russk bogoslovie, 1937, p. 26; — Ediția Stoglav, Londra 1860; Lebedev N., Stoglavii sobor, 1882; Stepanovici D., Stoglav, 1899; Nikonov V., Sobor g. 1551, Jurnalul Patriarhiei din Moscova 9, 1951).

1553 — Nestorienii

Inconjurați de mohamedani, nestorienii din Siria și Mesopotamia au ajuns în grea situație, care a înrîurit și alegerile de catolicoși. La sinodul electoral al catolicosului, din 1553, unii s-au adresat papii Iuliu III, fiind împotriva moștenirii catolicatului într-o singură familie. Papa Piu IV însărcinează pe patriarhul nestorian unit Ebed-Jesu, din Mossul, să mijlocească unificarea nestorienilor. (Kyriakos-Rausch, Geschichte der Oriental-Kirche, 1902, p. 261).

1555 — Antiohia

În Patriarhia Antiohiei, care din 1269 își avea reședința la Damasc, s-au născut fricțiuni între ortodocșii greci și cei arabi. De aceea în 1555 credincioșii ortodocși arabi din Damasc l-au alungat pe patr. Mihail V și constituind o Adunare, l-au ales pe episcopul arab Iochim din Tripoli. Schisma i-a divizat astfel pe ortodocșii antiohieni, fapt care va avea urmări grave pentru Patriarhie. (Kiriakos, p. 58s).

1557 — Constantinopole-Ipek

Restabilirea patriarhiei sîrbe în 1557 de către marele vizir Mehmed Ali Sokolovici pentru fratele său Macarie, trebuia să aibă la bază o decizie sinodală a Patriarhiei ecumenice. Dar nu se cunoaște vreun document în această privință (vezi Gedeon, Pinakes, p. 511s). Aceasta e dovadă că opoziția contra reînființării ei, susținută de patr. Nicanor al Ohridei, a fost împărțită și de patr. ecumenic Ioasaf II (—1565). (Gelzer, p. 25; Snegarov, Skopskata eparchia 2, Sofia 1939, p. 13s).

Intinderea jurisdicției Patriarhiei sîrbe crește odată cu lățirea imperiului turcesc spre Europa centrală, peste Ungaria, Transilvania și Bosnia și chiar în dauna Patriarhiei din Ohrida. Prin urmare sinoadele locale ale Patriarhiei sîrbe vor avea o importanță deosebită.

1565 — Constantinopole

Patr. Ioasaf II a fost judecat de un sobor din 1565, sub acuza de a fi practicat simonia. La Adrianopole, unde s-a întrunit soborul, a venit și patr. Nicanor din Ohrida cu 40 de episcopi (cifra este exagerată). Documentul l-au semnat patr. Paisie al Ohridei și 51 de chiriarhi din Patriarhia ecumenică. Ca patriarh ecumenic a fost ales Mitrofan din Cesarea. Acesta, cu încuviințarea sultanului Selim II, a ținut un sinod, în iulie 1566, la care patr. Paisie a fost însărcinat să-l numească pe episc. Timotei ca exarh patriarhal pentru Italia, Apulia, Ambrakia, Calabria, Sicilia, Malta și Dalmația. Dar atunci a făcut plîngere către cele trei Patriarhii orientale, către cea din Ohrida și Ipek, fostul patr. ecum. Ioasaf, afirmînd că ar fi fost depus din cauza unor intrigi. (Crusius, p. 170ss; Gelzer, p. 24s).

1567—1570 — Teiuș-Aiud-Cluj

„Mitropolitul“ Ardealului Gheorghe de Sîngeorz, de fapt episcop-superintendent calvin, a întrunit un sobor la Teiuș, la 2

oct. 1567 pentru a impune unele principii calvine, cerute de Sigismund Zapolya și de Dieta ardeleană din 30 noiembrie 1566. S-a cerut: aplicarea limbii române în cult (pentru strecurarea ideilor calvine), împărțirea eparhiilor în protopopiate (arhidiaconate) și unele impozite pe cler.

Urmașul său, superintendentul român Pavel Tordaș, a ținut al doilea sobor, la Aiud, la 16 oct. 1569, în care s-a interzis cultul Sfinților și al morților, liturghia în limba slavonă (căci era ortodoxă), s-a impus predica regulată (cu idei calvine) care trebuia ascultată de toți credincioșii și s-a îngăduit căsătoria a doua a preoților ortodocși văduvi.

Același Pavel Tordaș a convocat la Cluj, la 9 dec. 1570, al doilea sobor, pentru unire cu calvinismul și pentru a impune cumpărarea de cărți cu conținut calvinizant.

Crezînd că credincioșii ortodocși români s-au luminat bine și că au părăsit religia grecească, Dieta din oct. 1579 de la Turda le permite să-și aleagă (în sobor) pe superintendentul propriu. (Iorga, Ist. Bis. Rom. 1, p. 180ss; Manual de Ist. Bis. Rom. 1957, 1, p. 364ss).

1572 — Constantinopole

Patr. Ieremia II (—1579), fiind ales de sinod, în urma demisiei patr. Mitrofan, la 4 mai 1572, a adunat în continuare un sobor pentru combaterea simoniei în Biserică. Ședința s-a ținut în Vlah-Serai, noua locuința patriarhală, cu 23 episcopi și clerici, pentru a lua măsurile cuvenite, în baza canoanelor 29 și 30 apostolice și a dispozițiilor canonice ale Sf. Vasile cel Mare, după comentariul lui Zonaras. Înțelegîndu-se apoi cu sultanul Murad III, căsătorit cu o fiică a Doamnei Chiajna, din Muntenia, patr. Ieremia a putut restaura în splendoare bizantină biserica Pam-makarista, fiind aclamat ca un nou Solomon și Justinian. (Gedeon, Pinakes, p. 521; Crusius, p. 176ss, 183).

1572— Moscova

Țarul Ivan IV cel Groaznic al Rusiei, devenind văduv pentru a 3-a oară, a convocat la Moscova, în aprilie 1572, un sinod, spre a-i acorda dispensa pentru căsătoria a 4-a, ca să poată da fiului său minor o mamă. Au venit 10 episcopi și numeroși arhimandriți, sub președinția arhiep. Leonida din Novgorod, în biserica Sf. Fecioare Maria din Moscova. S-au citit vechile decizii ale sinoadelor și s-a acordat dispensa, cerîndu-se de la țar o penitență publică timp de un an, pentru credincioși, însă s-a în-

terzis căsătoria a 4-a. Apoi sinodul l-a ales ca mitropolit al Moscovei pe arhiep. Antonie din Polotsk. Dar mai târziu, țarul și-a trimis soția la mănăstire și s-a mai căsătorit încă de trei ori. Pentru aceasta a fost condamnat de opinia credincioșilor. (Strahl 1, p. 606s).

1574 — Ipek

La sinodul episcopilor de la Ipek, pentru alegerea unui nou patriarh, a participat și patriarhul Alexandriei, care a săvârșit sfințirea patriarhului sîrb. Totuși se pare mai corespunzătoare mutarea patr. Macarie de la Ipek la Ohrida. (Crusius, p. 197; Iorga, Byzance ... p. 126; Gelzer, p. 25s).

1575 — Constantinopole

Pentru că între Patriarhia Ierusalimului, a Alexandriei și Arhiepiscopia Sinaiului au continuat fricțiunile pentru jurisdicție, fapt care nu a fost rezolvat nici de sinodul de la Cairo, din 1557, patr. Ieremia II a convocat un sinod la Constantinopole, în 1575. S-a hotărît ca Arhiepiscopia din Sinai să fie autonomă și hirotonia protosului să o săvârșească patriarhul Ierusalimului, respectîndu-se vechea situație. Dispoziția a fost reconfirmată la sinodul constantinopolitan din 1583. (Papadopoulos, p. 609; Iorga, Byzance, p. 75; Milaș, Das Kirchenrecht ..., 1897, p. 284).

1583 — Constantinopole

Patriarhul ecum. Ieremia II fiind sesizat în august 1583 de către papa Grigore XIII despre reforma calendarului iulian în Apus, a întrunit un sinod ca să discute la el problema pusă. Au venit patriarhul Silvestru al Alexandriei, care făcea calculul Pascaliei și mulți mitropoliți. Pînă la urmă, reforma gregoriană a fost refuzată, pentru că se opuneau ortodocșii, sultanul și protestanții și pentru că reforma nu părea pe deplin satisfăcătoare. S-a recunoscut, ce-i drept, necesitatea reformării calendarului iulian, dar realizarea ei s-a amînat pe mai târziu. (Gheorghiu V., Noțiuni de cronologie, Buc. 1936; idem, Calendarul, Mitropolia Banatului 7/9 1957, p. 23).

1589 — Moscova

Venind patr. Ioachim al Antiohiei la Moscova, în 1586, țarul Teodor Ivanovici i-a cerut îngăduința să admită transformarea Mitropoliei ruse în Patriarhie. Despre aceasta a vorbit și cu patr. Ieremia II și mitrop. Ierotei de Monembasia, veniți în Rusia în vara 1588. Atunci a făcut propunerea ca Patriarhia

ecumenică să se mute în Rusia, la Vladimir. Patriarhul a răspuns că va rămîne în încercatul Bizanț și pentru Rusia se poate admite înființarea Patriarhiei, căci și cei trei patriarhi orientali ar fi de acord. Deci pentru pregătirea lucrărilor s-a întrunit la Moscova, la 10 ianuarie 1589, un mare sinod, care a propus trei candidați, din care sorții au căzut pe mitrop. Iov al Moscovei (—1605), susținut de cneazul Boris Godunov. La 26 ian. a avut loc instalarea prin patr. Ieremia. Sinodul a mai decis ca pe viitor alegerea și instalarea unui patriarh rus să cadă în seama exclusivă a mitropoliților ruși, deși la început patriarhul ecumenic și-a păstrat încă dreptul de confirmare. Documentul cuvenit a fost parafat de țar. Patriarhia nouă rusă cuprindea 4 mitropolii, 6 arhiepiscopii și 8 episcopii. La sinod s-a mai făcut și codificarea canoanelor după redacția lui Zonaras-Balsamon și s-au adăugat și deciziile a 26 sinoade locale ruse. Totuși mitrop. Ierotei se temea ca proclamarea patriarhiei ruse să nu ducă la schismă, în sensul că patriarhul rus ar dori să ajungă patriarh ecumenic; dar aceasta nu s-a întîmplat niciodată. (Filaret 2, p. 2ss; Suchanov M., Despre sinoadele ruse, Petrograd 1803; Iorga, Byzance, p. 111).

1589 — Ucraina polonă

Venind în Polonia, patr. Ieremia II a ținut cu mitrop. de Kiev un sinod la Tarnopol, în primăvara 1589, cu care ocazie a binecuvîntat lucrarea Frățiilor ortodoxe de bresle din Ostrog și Leov, dorind ca numărul lor să sporească și mai mult, ca stavilă a prozelitismului unionist. Pe această bază se vor mai înființa Frățiile din Vilna, Kiev, Moghilău și Lutsk, cu școli și tipografii.

Dar pentru situația grea a ortodocșilor din Polonia, episc. Terlețki din Lutsk a propus, la sinodul din 20—24 iunie 1590, ca salvarea să vină sub forma unirii cu Roma, pe baza deciziilor de la Florența, din 1439, fiind păstrată credința și ritul. (Winter, p. 261s).

1590 — Constantinopole

Inapoiindu-se acasă, patr. Ieremia II a convocat, la 8 mai 1590, un sinod interpatriarhal, la care au participat patriarhii din Antiohia și Ierusalim, peste 80 chiriarhi și mitropolitul Gheorghe Movilă din Moldova. Înființarea Patriarhiei ruse a fost aprobată unanim, dîndu-i-se locul 5 după Patriarhia Ierusalimului, cu dreptul ca pe viitor biserica rusă singură să-și aleagă

proestosul său. (Actul sinodal la Regel W., *Analecta byzant.-russica*, Petropole 1891, p. 85ss).

1591 — București

Venind patr. Ieremia II la București, el a prezidat sinodul Mitropoliei Ungrovlahiei din octombrie 1591. Cu această ocazie el a confirmat donațiile făcute de voievozii români către mănăstirile Athosului (Simopetra). Măsura era luată pentru faptul că pe atunci Muntele Athos își afirma autonomia chiar contra voii patriarhului ecumenic. De aceea patriarhul a fost nevoit să țină sinod și pentru disciplinarea monahismului. (Iorga, *Byzance*, p. 71s).

1593 — Constantinopole

Pentru recunoașterea canonică a Patriarhiei ruse, patr. Ieremia II a mai convocat un mare sinod interpatriarhal, la care au participat patr. Meletie Piga al Alexandriei, Ioachim VI al Antiohiei și Sofronie IV al Ierusalimului, apoi 42 mitropoliți, 19 arhiepiscopi și 20 episcopi. De față era și exarhul Cîril Lucaris. Sinodul s-a deschis la 12 febr. 1593 în biserica din Vlah Serai. Ținînd seamă de hotărîrile patriarhale din 1590 și 1592, sinodul a aprobat înființarea și recunoașterea Patriarhiei ruse, în rînd cu celelalte patru Patriarhii vechi, și i-a dat locul 5, deși țarul ar fi dorit să obțină locul 3, avînd în vedere importanța Bisericii ruse. A fost recunoscut patriarh Iov și a fost rugat ca pe viitor să participe și la sinoadele interpatriarhale, „avînd locul onorific după Ierusalim și recunoscînd locul prim pentru patriarhul din Constantinopole, cum fac și ceilalți trei patriarhi vechi”. Astfel era conferită Bisericii ruse calitatea de patriarhie efectivă, egală în calitate cu cele vechi.

Sinodul și-a continuat lucrările pînă spre finele lui mai, fiind de față patr. Ieremia II, patr. Meletie și 40 chiriarhi. S-au discutat problemele legate de apariția protestantismului și de reforma gregoriană a calendarului, care a fost respinsă. În fine s-a precizat, în conformitate cu can. 24 de la Chalcedon și 41 Trulan, că monahii care petrec în regiuni ortodoxe, sînt obligați să se supună episcopului eparhiot respectiv. (Patr. Dositei, *Tomos agapes*, p. 541ss; Rallys V, p. 149ss; Gedeon, *Pinakes*, p. 531s; Gedeon, *Diataxeis I*, p. 34ss; Filaret 2, p. 6).

1595 — Iași

Presiunea unionistă din Polonia creștea mereu, cu sprijinul regelui Sigismund III și al papei. De aceea mitr. Mihail de Kiev

a căutat reazim la patriarhul ecumenic și la cel rus, mai ales că episc. C. Terlețki și Ipatie Posii au reușit să obțină semnături în alb, la adunarea din februarie 1595 de la Brest, pe motiv că se cere convocarea parlamentului, dar în realitate semnăturile au fost folosite ca adeviziuni pentru unire cu Roma. De aceea regele a și acordat, la 30 iulie, clericilor uniți aceleași drepturi cu clericii catolici.

În fața acestei situații, exarhii patriarhali Nicefor Parrhasie Dascăluș și Kiril Lucaris s-au retras în Moldova. Aici, la Iași, la 16—17 august 1595 exarhul Nicefor a ținut sinod de ierahii ruși și români (3 moldoveni și 3 munteni) pentru a combate uniaticismul. Era prezent și ep. Ghedeon Balaban din Leov-Halicu. (Iorga, Ist. Bis. Rom. I, p. 204s; P. P. Panaitescu este pentru data de 17 august 1594, dar N. Șerbănescu, S-a ținut un sinod antiunionist la Iași în 1595?, B.O.R. 7/8 1963, p. 768ss, nu crede în ținerea unui sinod efectiv, ci într-un act sinodal, pus apoi pe seama unui pretins sinod de la Iași, p. 779s).

1596 — Țîrgoviște

La porunca lui Mihai Viteazul, „arhimitropolitul“ Eftimie a ținut sobor mare, la 13 aprilie, cu „arhiepiscopii“ Teofil al Rîmnicului și Luca al Buzăului, cu egumeni, preoți, călugări și dregători, ca să așeze lucrurile pentru buna gospodărire a mănăstirilor din Țara Românească; se rînduiește rolul soborului din mănăstire, judecarea călugărilor și aplicarea pravilelor Bisericii. (Iorga, p. 219s; Manual I.B.R. I, p. 398).

1596 — Brest

În urma tratativelor de la Roma, din 23 dec. 1595, papa a emis bula de unire pe care mai târziu ar fi iscălit-o și mitrop. Mihail de Kiev, cu unii episcopi. În consecință, regele polon Sigismund III a autorizat convocarea sinodului la Brest, în 16—20 octombrie 1596, pentru proclamarea solemnă a unirii. Delegații latini, în frunte cu arhiep. catolic de Leov, delegații regelui, cu iezuitul Petru Skarga și episcopii de Lutsk și Chelm și unii filounioniști s-au întrunit în ședință; dar delegații ortodocși, în frunte cu mitrop. Mihail, episcopii de Leov, Przemysl și Muncaci, cu principele Constantin din Ostrog, delegații Frățiilor de bresle și exarhii Nichifor și Kiril Lucaris, înțelegînd cursa ce le-a fost întinsă, s-au întrunit în altă ședință. Aici ei au declarat: să nu se mai dea ascultare episcopilor uniți și să nu se mai facă nimic fără știrea patriarhului ecumenic. Apoi

ambele ședințe s-au excomunicat reciproc (ca la sinodul III ecumenic). În urmă a început un crunt război între catolici și ortodocși. (Filaret 2, p. 54ss; Zukovici Il., Seimovaia borba pravoslavia s cerkovnoi uniei, 7 vol. Petrograd 1901/6; Winter, p. 253ss).

1599 — Vilno

Protestanții și Antitrinitarii lui F. Socinus din Lituania au căutat o alianță cu Patriarhia din Constantinople contra prozelitismului iezuit. În acest sens s-a ținut o conferință la Vilno, cu delegați protestanți și ortodocși, sprijinită de principele Constantin din Ostrog; la ea „unirea de la Brest” a fost socotită drept „revoluție” care strică datinile. Cu această ocazie delegatul Uniunii Fraților Cehi, Simon Turnovsky, a amintit de tratativele lui Petru Payneus-Anglicul la Constantinople în 1451, când urmașii lui Hus căutau o apropiere de Ortodoxie. (Olianczyn D., Zur Frage der general konföderation zwischen Protestanten und Orthodoxen zu Vilno, Kyrios 1/2 1936, p. 29s; Paulova M., în Byzantinoslavica XIV, 1953, p. 223; Winter, p. 271).

1599 — India

În cadrul uniaticismului, trimișii papii s-au adresat și creștinilor din India. La sinodul de la Diamper s-a unit o parte din creștinii Sf. Toma cu Roma, așa că acum creștinii din India s-au divizat în: Creștinii Sf. Toma uniți și neuniți. (Popovici Eus., Ist. Bis. Univ., IV, p. 540).

1600 — Iași

Mihai Viteazul, sprijinit de patr. Meletie al Alexandriei și de greci, care nădăjduiau să-l vadă „basileu” la Bizanț, a dorit autocefalia deplină a Bisericii românești, aprobată de patr. Meletie pentru Ungrovlahia și Moldova, pe baza recunoașterii că mitropoliții respectivi au fost aleși în mod canonic de soboarele locale. De aceea a întrunit un sinod la Iași, la 2 iunie; se discută poziția vlădicilor plecați din scaun împreună cu Ieremia Movilă în Polonia. Sinodul, sub președinția patr. Nectarie al Ohridei, intitulat „al Primei Justiniana, al Bulgariei, Sîrbiei și regiunilor de Nord”, și în prezența mitr. Dionisie Ralli din Tîrnova și a unor episcopi greci, ruteni și români, a dispus înlocuirea episcopilor plecați cu alții credincioși Domnului. Cu această ocazie s-a manifestat independența Mitropoliei Moldovene de Patriarhia ecumenică. Sinodul a aprobat apelul lui Mihai Viteazul către

papă de a se lăsa de schismă și uniaticism; el a aprobat și înființarea episcopiei de la Huși. La 15 iunie, sinodul s-a pronunțat pentru apărarea Ortodoxiei, potrivit cu dreptele dogme și pravele ale Bisericii; s-au mai luat măsuri și pentru disciplinarea vieții monahale. (Iorga, Byzance, p. 146s; Manual I.B.R. I, p. 400).

1600 — Cipru

După cucerirea insulei Cipru de la latini de către turci, în 1571, patr. Ioachim al Antiohiei a încercat să-și întindă jurisdicția și peste această Arhiepiscopie. S-a opus însă sinodul episcopilor ciprioți și patr. Meletie Piga al Alexandriei a lămurit problema, pe baza deciziei sinodului III ecumenic, care îi acorda autocefalia. (Kyriakos, op. cit., p. 69).

cca 1610 — Constantinopole

Problema căsătoriei a necesitat lămuriri canonice, pe care le-a dat un sinod patriarhal, condus de patr. Neofit (—1612), pe baza dispozițiilor vechi ale împ. Alexie I Comnenul. A participat și patr. Teofan al Ierusalimului (—1644), pe cînd patriarhii din Ohrida și Ipek erau nevoiți să caute ajutor la Patriarhia rusă, nu la cea ecumenică. (Rallys V, 156s; Gelzer, p. 26).

1619 — Moscova

După înfrîngerea stăpînirii polone, la Moscova, a ajuns țar Mihail Romanov, în 1613. Pentru a întări poziția sa, țarul a căutat să așeze pe tatăl său, mitrop. Filaret de Rostov, ca patriarh al Rusiei, ca un fel de coregent. În acest sens a convocat sinodul local, care face alegerea și la 24 iunie 1619 patriarhul Teofan al Ierusalimului a săvîrșit intronizarea noului patriarh rus. Tot patr. Teofan a reorganizat atunci și Mitropolia Kievului. Apoi, la ședința din 16 oct. 1620, sinodul, condus de patr. Filaret, a răspuns „scandaloasei uniri de la Brest” și adaosului „filioque”, refuzînd să recunoască botezul latinilor și cerînd rebotezarea celui latin care vine la Biserica ortodoxă. (Trebnik din 1651; Filaret 2, p. 21; Winter, p. 291s).

1620 — Constantinopole

După moartea patr. Timotei II, membrii sinodului patriarhal dorind ca scaunul ecumenic „să nu fie răpit de vreun neofit și fără vot sinodal”, au convocat un sinod, la care l-au invitat încă și pe patr. Ciril Lucaris de la Alexandria. S-a întrunit un sobor, la începutul lui noiembrie 1620, în biserica Sf. Gheorghe,

și au fost propuși 3 candidați (ternar); dintre aceștia sinodul de 24 chiriarhi a ales, cu vot unanim, pe patr. Ciril, „ierarh vestit, virtuos și înțelept“. Pe atunci însă Ciril Lucaris se afla în Țara Românească. A fost chemat și intronizat. (Actele la Legrand E., Bibliographie hellénique, p. 340ss).

1621 — Ucraina

Ortodocșii ucrainieni, opriți de latinism, au opus o puternică rezistență prin Frățiile de bresle, sprijinite de ierarhia ortodoxă, care existau la Ostrog, Leov, Vilna, Kiev, Moghilău, Lutsk și apoi la Pinsk și Minsk. De aceea s-a convocat un sobor ortodox la Tarnopol, care a decis să se ia măsurile convenite pentru apărarea Ortodoxiei. Ca mijloace s-a propus: vîgilența clerului, curăția vieții, răbdarea și lărgirea organizării Frățiilor, ca să susțină Ortodoxia și prin tipărituri și școli. (Filaret 2, p. 71s).

1622 — Constantinopole

Canonizarea de sfinți a fost o practică veche a Bisericii ortodoxe, în fiecare Biserică autocefală. Cel mai vechi act de canonizare, după cel al Sf. Nifon II, este al Sf. Gherasim din Cefalonie, pe baza deciziei sinodale a patr. Ciril Lucaris din iulie 1622 (7130). (Mitr. Tit Simedrea, Viața Sf. Nifon, B.O.R. 5/6 1937; Golubinski E., Istoria kanonizacii sviatych, 1903, p. 385ss).

1626 — Iași

Pentru a preciza rînduiala vieții monahale, Miron Vodă Barnovschi și mitrop. Atanasie Crimca au convocat un sobor, la 20 sept. 1626, fiind de față și episcopii. După Sf. Pravilă și canoanele Sf. Vasile, folosite de patr. Teofan pentru reorganizarea monahismului în Rusia și Kiev, s-a orientat și soborul ieșean stabilind dispoziții în problemele: averii personale, a petrecerii călugărilor străini, a vieții în comun, a petrecerii străinilor prin mănăstiri, chestiunea vizitelor din partea rudelor, slujbele administrative și de serviciu să nu mai fie săvîrșite de oameni țigani ci de cei rînduiți și plătiți din vistierie, conducerea mănăstirii să dea seamă în fața soborului călugărilor; numai mănăstirile cu viață exemplară erau asigurate de scutiri de dări. Soborul a continuat și la 20 martie 1627. (Manual I.B.R., p. 419).

1627 — Alba Iulia

Mitropolitul Dosoftei al Transilvaniei a ținut sobor, în vara anului 1627, pentru reglementarea moravurilor clerului și ține-

rea sărbătorilor, cerînd ca preoții să poarte haine lungi și să săvîrșească cultul în limba română. (Popovici IV, p. 436, 442).

1627/8 — Kiev

Sub presiunea uniatismului, M. Smotrițki a acceptat să se supună papii și arhiepiscopului unit Iosif Rutski. În acest scop el a alcătuit lucrarea „Apologia unui pelerin prin părțile Orientului”. Apoi a propus ținerea unui sobor ortodox de unire, în mănăstirea Peșterilor de la Kiev, la 8 sept. 1627. Dar soborul nu s-a putut realiza, căci a venit numai mitrop. Iov al Kievului, arhim. Petru Movilă al Lavrei Peșterilor și Smotrițki. Deci soborul s-a amînat pe 15 aug. 1628 ca să participe la el și reprezentanții Frățiilor, ai nobilimii și ai burgheziei. Pînă la urmă Smotrițki a trebuit să-și retracteze propunerile. Apoi a ripostat iar. Pacea între uniți și ortodocși avea să o realizeze un sobor mixt de la Leov, dar soborul întrunit a putut doar avea caracter unit, ca al doilea de la Brest, fără ortodocși. (Bodogae T., Din istoria Bisericii ortodoxe de acum 300 ani, 1943, p. 90s; B.O.R. 7/8 1954, p. 906; Winter, p. 299ss).

1630 — Constantinopole

Din 1621 patr. Ciril Lucaris al Alexandriei era arhipăstor ecumenic. Dar a avut multă dușmănie de înfruntat, pentru postul deținut, pe motivul că ar fi publicat „Mărturisirea calvinizantă” de la Geneva. A fost deci înlăturat, dar patr. Isak din Chalcedon nu s-a menținut, și patr. Ciril Lucaris a revenit în tron. În mai 1630 el a convocat soborul, compus din 26 arhieriei și 17 clerici, care l-au confirmat în post, pentru a 4-a oară. (Gedeon, Pinakes, p. 556, 563s).

1633 — Iași

Pentru a potoli frământarea în legătură cu acuza că patr. Ciril Lucaris ar fi autorul Mărturisirii de la Geneva, patr. Teofan II al Ierusalimului, fiind în trecere prin Moldova, a adunat un sobor de clerici și mireni pentru a declara că patr. Ciril este cu desăvîrșire străin de erezia calvină și că Mărturisirea nu-i aparține. (Hatziantoniou G., în Patr. K. Lukaris, Atena 1954, amănunte).

1638/9 — Constantinopole

Ciril Kontaris a reușit să-l surpe pe patr. Ciril Lucaris la un sobor din 24 sept. 1638, sub acuza că ar fi „uneltit contra bisericii și statului”. La sobor au venit 22 arhieriei și 22 demnitari bisericești. Actele poartă și semnătura lui Mitrofan Kri-

topulos și a patr. Teofan II al Ierusalimului (?). Condamnarea a fost apoi repetată și la soborul din mai 1639, dar el singur, Kontaris a fost osîndit la porunca sultanului Murad IV și omorît. (Bodogae, p. 53; Karmiris, *Ta dogmatika kai symbolika mne-meia* I, p. 563ss).

1639 — Constantinople

La soborul electoral din biserica Sf. Gheorghe, întrunit la 1 iulie, s-au prezentat 27 ierarhi, pentru a desemna 3 candidați (ternar) pentru postul de patriarh ecumenic. Ciril Kontaris a fost încă odată condamnat ca „necanonic și samavolnic“. În ternar au ajuns: mitr. Partenie din Adrianopole, mitr. Porfirie al Niceei și mitr. Varlaam al Moldovei, susținut de Vasile Vodă Lupu al Moldovei, fapt care dovedește importanța înrîurire românească chiar la Patriarhia ecumenică. A fost designat Partenie I. (Russo D., Varlaam candidat la scaunul Patriarhiei ecumenice, 1939, p. 229ss).

1639 — Iași

În cadrul tulburărilor vremii, Vasile Lupu a întrunit un sobor la Iași, la care a fost luat la cunoștință decretul patr. Partenie prin care recunoștea autocefalia Mitropoliei Moldovei; numai mitropolitul urma să-și ia binecuvîntare de la patriarhul ecumenic; faptul să fi fost recunoscut și de ceilalți trei patriarhi din Orient precum și de cel din Ohrida, cu mențiunea că: Mitropolitul Moldovei nu este supus nici unui patriarh, fiind liber în eparhia sa ca și patriarhul Ohridei. (D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, cap. 7, ed. 1875).

1640 — Kiev

Deoarece Mărturisirea pseudolucariană aducea smintiri, mitrop. Petru Movilă al Kievului (—1647) a convocat un sobor mixt la Kiev, la 4 iunie 1640, de ierarhi, arhimandriți și egumeni, spre a combate uniatismul și calvinismul. Apoi a propus, la 8 septembrie, spre aprobare Catehismul său. Cu ocazia discuțiilor, susținute de S. Sizek, I. Kononovici și I. Oxenovici, a fost respinsă învățătura latină despre purgatoriu și cea calvină despre predestinație. Catehismul a primit numirea de: „Expunerea credinței rușilor“. De față la sobor au fost patriarhii Teofan II al Ierusalimului și Macarie al Antiohiei, însoțiți de cronicarul Paul din Alep. Cu această ocazie mitrop. Petru Movilă i-a îndemnat pe ortodocși să sprijine Frățiile de breaslă. (Bodogae, p. 95ss).

1641 — Constantinopole

Fiind mult îndatorat față de voievodul Vasile Lupu, patr. Partenie I, care la sinodul din 1640 a restabilit memoria patr. Ciril Lucaris ca „martir pentru Ortodoxie“, a întrunit un sobor de 13 chiriarhi și demnitari, în iunie 1641; pentru ca „după chibzuință de obște“ să cedeze Mitropoliei Moldovei moaștele Sf. Cuv. Maice Paraschiva de la Epivat. (Manual I.B.R. 2, p. 20).

1642 — Constantinopole

Primind știrea despre catehismul mitrop. Petru Movilă, patr. Partenie I a convocat un sobor la Constantinopole, în biserica Pammakarista, în mai 1642, la care Meletie Sirigul și alții constată că mărturisirea de la Geneva este eretică și a fost scornită pentru a produce smintire în Biserica ortodoxă. Cei 14 vlădici și 17 demnitari patriarhali și alți 15 participanți, clerici „exokatakelli“ au recunoscut ortodoxia lui C. Lucaris și au propus, la învitarea lui Vasile Lupu, să organizeze soborul de verificare la Iași. (Karmiris 1, p. 575ss; Manual de Istoria Bis. universală, Buc. 1956, p. 320s).

1642 — Iași

În urma pregătirilor la Iași, soborul s-a deschis la 15 septembrie 1642, venind la el: delegații Patriarhiei ecumenice: mitrop. Porfirie al Niceii și Meletie Sirigul; apoi delegații Mitropoliei Kievului: rectorul S. Pociatki, I. Trofimovici, I. Kononovici și Ig. Xenovici; și din Moldova: mitrop. Varlaam cu vlădicii și dascăli moldoveni. A fost un adevărat sobor interortodox, pentru că au fost reprezentate pentru prima dată integral cele trei ramuri etnice ortodoxe: greacă, slavonă și română. Dezbaterile au durat pînă la 27 oct. cu concluzia că: mărturisirea de la Geneva nu este scrisă de patr. C. Lucaris, ci a fost tipărită sub numele lui de pastorul ambasadei olandeze; și că Mărturisirea de credință a mitrop. Petru Movilă este perfect ortodoxă și merită să fie răspîndită în întreaga Biserică ortodoxă. A fost o hotărîre crucială pentru Biserica ortodoxă și actul sinodal a fost apoi semnat de însuși patr. ecumenic Partenie I și de 38 chiriarhi. Confirmarea a făcut-o apoi sinodul patriarhal din 30 octombrie 1642. Vasile Lupu însă a pus și 6 condiții, pentru a continua ajutorarea Patriarhiei ecumenice. (Vezi Șesan M., În amintirea soborului de la Iași, Candela 1942/3 cu bibliografie; numește întrunirea „sobor“; Gedeon, Pinakes, p. 571s; Patr. Do-

sitei, Enchiridion ce respinge nebunia calvinească, 1690, p. 24ss; Iorga, Ist. Bis. Rom., I, p. 309ss și Byzance, p. 168 îl numește „soboraș”; Karmiris I, p. 371s îl numește „synodos topike”; Florovski, Puti russk. bogoslovija 1938, p. 50 îl numește „constă-tuire”; Bodogae, p. 128s; Manualul I.B.R. 2, p. 21ss îl numește „sinod“).

1643 — Constantinopole

Bucuros de hotărârile de la Iași, patr. Partenie I a convocat sinodul de la Constantinopole din 11 martie 1643, cu prezența reprezentanților celor patru patriarhii vechi și a 22 de chiriarhi. Catehismul sau Expunerea credinței mitrop. Petru Movilă este aprobată și intitulată în sens panortodox: Orthodoxos omologia — Mărturisirea de credință ortodoxă a Bisericii catolice și apostolice a Răsăritului, cu recomandarea ca toate Bisericile ortodoxe locale să și-o însușească. Dar mitr. Petru Movilă a primit textul corectat și aprobat abia după doi ani. (Vezi nota precedentă; Filaret 2, p. 84; Karmiris 592ss).

1645 — Iași

La Iași s-a mai ținut un sobor, cu prezența ierarhilor moldoveni și munteni pentru a combate Catehismul calvinesc din 1644. Soborul îl condamnă și dispune să se publice „Răspunsurile la catehismul calvinesc” compus de mitr. Varlaam. Se dau în el răspunsuri ortodoxe cu privire la Sf. Scriptură, Sf. Treime, Sf. Tradiție, Sf. Euharistie, credință și fapte bune și e condamnată predestinația, despre Biserică, cultul sfinților, al sf. moaște și sf. icoane.

Cu această ocazie Vasile Lupu a recomandat ca să fie hirotonit în Biserica Sf. Trei Ierarhi, Paisie de la Galata pentru Patriarhia Ierusalimului, la 24 martie 1645. Actul sfințirii a fost săvârșit de mitrop. Varlaam, de mitrop. Grigorie din Larissa, delegatul Patriarhiei ecumenice și de alți episcopi. (N. Șerbănescu, în B.O.R. 10, 1957, p. 1032).

1646 — Constantinopole

Problema relațiilor Arhiepiscopiei Sinaiului față de Patriarhiile din Ierusalim și Alexandria a fost discutată și de Vasile Lupu al Moldovei, care nutrea interes și în acele regiuni orientale. El cere deci arhiepiscopului-egumen Ioasaf, la 10 august 1645, să renunțe la pretenția după autocefalie și l-a îndemnat pe patriarhul ecumenic Ioanichie II, pe care l-a sprijinit

în alegerile din oct. 1646, să arbitreze problema. La sinodul patriarhal s-a dat decizia de împăcare și Vasile Lupu a intervenit la Patriarhiile Antiohiei și Ierusalimului, așa că pacea a fost restabilită și arhiepiscopul Sinaiului a renunțat la pretențiile sale de autocefalie. (Iorga, Byzance, p. 172s).

1651/2 — Damasc

Patriarhul Macarie al Antiohiei a întrunit o Adunare patriarhală, la Damasc, de chiriarhi, egumeni, clerici și mireni, spre a discuta necesitatea unui ajutor bănesc din țările creștine europene. Atunci Vasile Lupu se oferă să preia datoriile Patriarhiei antiohiene, precum preluase și cele ale Patriarhiei ecumenice și ale celei alexandrine. Patr. Macarie și adunarea sînt de acord și deci pleacă patr. Macarie spre Constantinopole, ca împreună cu patr. ecum. Paisie să vină în Țara Românească și în Moldova. (Radu V., Voyage du patr. Macarie, Paris 1927, p. 49).

1652 — Ohrida

Din cauza greutăților generale, pe vremea sultanului Mohamed IV, sinodul celor 17 chiriarhi ai Patriarhiei din Ohrida, 7 mitropoliți și 10 episcopi, l-a însărcinat pe patriarhul-arhiepiscop Dionisie să plece la patr. Iosif al Moscovei după ajutoare. El moare însă în Muntenia și deci a fost ales ca urmaș Gavriil, care împreună cu patriarhul ecumenic Partenie II și mitropolitul Ciril al Tîrnovei au cerut împăratului german Ferdinand III să înceapă o cruciadă pentru eliberarea creștinilor de sub jugul turcesc. (Gelzer, p. 28ss).

În concluzie, sinoadele interortodoxe și interpatriarhale, precum și prezența variațiilor patriarhi la sinoadele Bisericilor locale europene, au dovedit o deosebită înflorire a sinodalității ortodoxe, care a contribuit esențial la păstrarea comunității pan-ortodoxe în dogmă, morală, cult și drept în întreaga Biserică ortodoxă.

Pr. Dr. MILAN ȘESAN
Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

POCĂINȚA ÎN RELIGIILE PRECREȘTINE

1. INTRODUCERE: SUPERLATIVUL VIEȚII UMANE

Luînd trup omenesc, Mîntuitorul Hristos a revelat omenirii calea către realizarea idealului îndumnezeirii prin porunca: „Fiți desăvîrșiți precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrșit este” (Mt. 5, 48).

Impotriva atingerii acestui ideal stă păcatul, abaterea liberă și conștiință de la voia lui Dumnezeu.

Expresia supremă a acestei legi este dragostea, izvorul și axa vieții, legea atracției și a armoniei în relațiile divino-umane și intersihice.

Dragostea este deschidere și jertfă pentru altul, este altruism, revărsare de bunătate și binefacere în afară, și condiția solidarității umane organice. Egoismul este negația dragostei deoarece este întoarcere către sine, — este deschidere spre ego și închidere către alter. Dragostea este prețuirea altuia, egoismul este disprețuirea lui.

Păcatul desfigurează chipul divin din suflet, îl întuneacă, slăbește voința morală și pervertește inima către cele inferioare, care-i răpesc omului fericirea primară. Păcatul este cauza tulburărilor abisale din conștiință, este izvorul arățărilor enigmatice, ca în cazul lui Belșatar blasfemitorul, despre care relatează profetul Daniil (5, 5). El provoacă remușcări irezistibile. O conștiință încărcată de păcat și viscolită de crivățul remușcărilor este iadul pe pămînt. Cazul lui Cain fraticidul, este bine cunoscut. Vinovatul caută să se salveze din tortura în care a ajuns liber, din invidie și ură față de Abel, dar în zadar.

Tulburată de remușcări, conștiința morală dorește pace și liniște, caută ușurare și strigă după eliberare din robia păcatului, dar un glas lăuntric îi spune că le află numai împăcîndu-se cu Dumnezeu prin pocăință.

Libertatea morală este aspirația supremă a sufletului și se manifestă cu forță irezistibilă, direct proporțional cu gravitatea

vinei pentru păcatul săvârșit. Ea nu este egală cu posibilitatea de a face orice, chiar împotriva voinței divine, deoarece lucrând astfel conștiința se încarcă cu mai multe păcate și zbuciumul său crește pentru că se afundă într-o și mai grea robie spiritual-morală.

Libertatea morală este independență de păcat provenită din stăpânirea instinctelor pervertite după drama edenică. Am spus „independență” deoarece tot cel ce face păcat este rob păcatului (In. 8, 34), iar plata păcatului este moartea (Rom. 6, 23). Hristos Domnul, Om și Dumnezeu, ne-a scos din păcatul strămoșesc și din temnița păcatelor personale prin jertfa Sa.

În cele următoare vom încerca să arătăm succint că pocăința, care urmărește să salveze sufletul din păcat, o găsim în toate timpurile și în toate religiile precreștine.

2. POCĂINȚA ÎN RELIGIILE PĂGINE

De la ieșirea din Eden și odată cu intrarea sa în istorie, omul a făcut trista experiență că păcatul este o povară grea pe sufletul său, l-a simțit ca o răzvrătire personală contra Divinității sau a zeilor atotputernici și s-a căit de el.

Pocăința este legată strâns de vina pentru păcat și se ține de om ca însuși păcatul. Ea coexistă cu păcatul și cu omul istoric. Despre lucrul acesta ne vorbesc toate practicile penitențiale pe care le găsim în toate religiile naturiste, la clanuri și triburi, la popoare mari și mici, barbare și civilizate, și au scopul să ușureze conștiința morală de păcate, împăcînd-o — prin iertare — cu zeitățile neîmblînzite.

Raoul Allier, într-una din lucrările sale, spune că a găsit la triburile primitive din Africa, America de nord și Asia, practica mărturisirii păcatelor în formă publică și particulară, care se făcea înaintea preoților, a părinților, a soților, a vrăjitorilor și a întregului popor, la diferitele ceremonii religioase. Cu prilejul acesta se mărturiseau păcatele împotriva moralei sociale sau individuale: furtul, minciuna, perversiunile sexuale, violarea obiectelor „tabu” etc.¹ Practica mărturisirii era stropirea păcătosului cu apă, spălarea lui în mare sau în râu, risipirea de așchii sau bucățele de paie la asfințitul soarelui etc. Toate exprimau dorința ca păcatul să nu se mai întoarcă în veac, vina lui să se steargă și cele dinăuntru să se purifice. Existau apoi alte ceremonii mai impresionante, de ex. scoaterea de sînge din trupul celui vinovat de păcat și aruncarea lui spre cer pentru ca odată cu aceasta, să iasă afară tot răul, păcătosul să-și recîștige liniștea dorită, iar în viața socială să se sălășluiască armonia și buna înțelegere. După credința triburilor amintite, scopul acestor practici era ispășirea și iertarea păcatelor, care aduceau cu sine liniștea sufletului și pacea inimii.²

1 La confession publique des pechés chez les peuples noncivilisés, *Mercure de France*, 1935, p. 450—452 sq.

2 Cf. Raf. Pettazzoni, *La confession des pechés*, trad. R. Monnot, Paris, 1931, vol. I, p. 7, 33, 38—39, 56—58, 113—116.

Autorul citat, Pettazzoni, relatează că triburile din Nicaragua au obiceiul ca odată cu mărturisirea particulară a păcatului în fața preotului, acesta să facă vinovatului tăieturi de-a lungul limbii sau în ureche, iar cu sîngele care curge să se ungă statuia unei zeiței din templu care iartă.³

În monahismul taoist, înainte de mărturisirea păcatelor, se făcea examenul conștiinței, se reflecta serios asupra greșelilor și, apoi, se rosteau cîteva reguli de pocăință vrednice de toată lauda. Una din ele spunea: „Cel ce nu-și recunoaște păcatele cu buzele și întîrzie să se căiască sincer din toată inima, cel ce este curat în vorbe dar murdar în fapte, cel ce este cu rîvnă numai la început iar la sfîrșit se lenevește, cel ce face lucrul pe jumătate, acela face în mod conștient și liber un păcat îndoit de grav. Iar dacă faptele lui au mers așa de departe că nu mai poate da semn de pocăință, el este pierdut pentru veșnicie”.⁴

La chinezi, împăratul, socotit zeul soarelui, este paznicul legii divine în lume. Călcarea legii este păcat față de el și urmările lui ating pe toți. De aceea păcatul trebuie mărturisit în fața tuturor, iar vinovatul este dator să se căiască de el și să-l expieze. După ce se făceau jurăminte de îndreptare în fața zeilor, păcatele se scriau pe o hîrtie care se arunca în apa curgătoare.⁵

Practicile penitențiale, legate de mărturisirea și îndreptarea păcatelor, de expiațiune și purificare, le aflăm apoi în parsism. Izvorit din religia lui Zoroastru, dualismul persan desparte pe oameni în buni și răi, curați și spurcați, virtuoși și păcătoși. Primii slujesc lui Ormuzd, zeul binelui și al luminii, ceilalți fac voia lui Ahriman, zeul răutății și al întinericului. Între mijloacele pentru promovarea binelui asupra răului amintim prescripțiile religioase și împlinirea poruncilor morale, rugăciunea și postul, jertfele publice și lăvațiunile, ofrandele, flagelările și asistența etc. Dintre acestea unele erau foarte grele fiindcă erau împreunate cu moartea celui vinovat. Acesta expia greșala sa față de Ormuzd înaintea întregului popor, chemat să ia pildă de îndreptare. Scopul practicilor era să preamărească și să întărească puterea lui Ormuzd în lume și să slăbească forțele lui Ahriman.⁶

Însă cele mai bogate dovezi de pocăință le găsim la babilonenii antici. În rugăciunile lor, aceștia au „psalmii de pocăință”, în care credinciosul, pe lîngă mărturisirea și plîngerea păcatelor, invocă cu strigăte desperate ajutorul zeilor și al stihilor cosmice, aer și apă, animale și păsări etc., ca să nimicească puterea răului și să ușureze păcatele care sînt multe și generale.⁷

La brahmani, credinciosul cere de la Varuna iertare pentru păcatele săvîrșite public sau particular și aduce rugăciuni, imnuri și jertfe de ispășire însoțite de rostirea unor formule de pocăință. În ritualul penitențial, pentru împăcare cu divinitățile, la mărturisire aflăm înșirate pomelnice întregi de păcate care se citesc de cei vinovați. Este interesant să constatăm că pentru fiecare păcat se dă un anumit canon, pe care penitentul trebuie să-l satisfacă necondiționat, indiferent de consecințele lui.⁸

3 Cf. Ibid., p. 260—264.

4 Id., ibid., Paris 1932, vol. II, p. 39, 41—54.

5 Cf. Id., ibid., p. 27—28.

6 Cf. Albert Carnoy, *La religion des Perses*, in: *Christus*, de J. Huby, ed. VI. Paris 1934, p. 364.

7 Cf. Pettazzoni, ibid., p. 86—87.

8 Cf. Id., ibid., vol. II, p. 67, 75—79, 85, 92—94.

După legile lui Manu nu există păcate voluntare și involuntare; toate abaterile sînt egale și vina este aceeași variind numai criteriile de pedepsire a vinovaților. Aceste criterii cuprind o scară de pedepse groaznice, impuse de metempsihoza sufletului care aduce cu sine „întroparea în zeci de mii și milioane sînuri de mamă”. Salvarea sau ușurarea acestei întropări chinuătoare o dă numai expierea păcatelor și mărturisirea lor cu o căință profundă. Gradul expierii și actele legate de ea le determină factorul etic și juridic al păcatelor și felul însuși al mărturisirii.⁹

Forme de pocăință abundente și impresionante aflăm în religia gai-nistă, antemergătoare budhismului. Aici credinciosul își mărturisește păcatele unui preot-duhovnic numit „guru”, sau se mărturisește sie însuși, cu fața spre răsărit și cu mîna pe virful capului, rostindu-și păcatele în fața „sfîinților sublimi”. După spovedanie el primește canoane proporționale cu gravitatea lor. Dintre aceste canoane nu lipsesc rugăciunea, postul și asceza, exercițiile spirituale, meditațiile și cercetarea templului etc. De remarcat că aici aflăm mărturisirea colectivă a poporului la sfîrșitul anului, după ce vreme de 8 zile au venit la templu și au ținut post negru. În ziua a opta, în obscuritatea templului, toți își mărturisesc păcatele, se salută și se iartă reciproc. Apoi preoții citesc cu glas tare rugăciunea de dezlegare pentru toți.¹⁰

În budhism, întreg ritualul pocăinței, mărturisirea păcatelor, asceza, meditația, etc. au scopul să distrugă setea de viață și voința de a trăi, care sînt izvorul păcatelor și cauza suferinței în om și în lume. După această religie recunoașterea și mărturisirea păcatelor, dacă este sinceră, se aseamănă cu ploaia binefăcătoare care spală și curăță sufletul de orice întinăciune.¹¹

Budhismul japonez are o practică penitențială cu totul înfiorătoare, urmărind să determine pe vinovați să-și mărturisească păcatele sincer și deplin. Aceștia sînt urcați pe un munte pe care este așezată o balanță care atîrnă în abis. Ei sînt provocați apoi de către preotul „goki” să-și declare în public toate păcatele, amenințîndu-i că în caz de minciună vor fi răsturnați de pe balanță în vid.¹²

La egipteni, după cum citim în Cartea morților din anii 1580—1100 î.Hr., mărturisirea păcatelor se făcea după moarte în fața lui Osiris, asistat de 12 judecători. Dacă sufletul este găsit nevinovat, intră la Osiris și se bucură cu el, în caz contrar, inima este mîncată de Baabi, monstrul de temut.¹³

La vechii sirieni, pocăința era însoțită de declararea păcatelor după care urma pedepsirea lor, cu flagelații și loviri aspre cerute de zei.¹⁴

La fel la greco-romani aflăm pedeapsa nemiloasă pentru expierea păcatelor nemărturisite. Dacă pe pămînt săvîrșea ceva ascuns, urma pedeapsa zeilor, care se da în tartar, locul suferințelor și al durerilor morale și fizice despre care vorbește Virgiliu în Eneida. Poetul latin arată că Radamante din Creta stăpînește peste împărăția suferinței și a durerii și

9 Cf. Id., *ibid.*, Legea lui Manu XI, p. 95.

10 Cf. Id., *ibid.*, p. 103—107.

11 Cf. Id., *ibid.*, p. 185—186.

12 Cf. Id., *Ibid.*, p. 218.

13 Cf. Pettazzoni, *ibid.*, p. 88.

14 Cf. Id., *ibid.*, p. 90.

„pedepsește pe cei vinovați, îi ascultă și-i silește să-și mărturisească nelegiuirile făcute pe pământ“. Una din furii, Trifisona, se răzbună crunt. Ea pune mîna pe bici și bate pe vinovați, ocărîndu-i, iar cu stînga întinde șerpi cu ochi fioroși. După expieri și purificări îndelungate, cei vrednici sorb din băutura nemuririi, din apa rîului Lete și apoi se întrupează pentru a începe o nouă viață.¹⁵

Credința în necesitatea pocăinței, a ispășirii și a curățirii de păcate o găsim, apoi, în operele marilor scriitori, istorici și filozofi antici ca Hesiod și Homer, Menandru și Plutarh, Herodot și Tacit, Juvenal și Ovidiu, Pitagora și Socrate, Platon și Aristotel, Zenon și Plotin, Cicero și Marc Aureliu etc.

Ca practici penitențiale în religiile păgîne precreștine se aduceu jertfe de animale și pasări, fecioare și copii etc., culminînd cu jertfirea persoanei celui vinovat.

Toate urmăreau descătușarea sufletului din robia patimilor și erau însoțite de vagă părere de rău, de o căință obscură pentru răul săvîrșit și de o promisiune de îndreptare. Ele erau însoțite de rugăciuni și post, spălare, flagelații etc.

Concluzii. Pe baza scurtei retropriviri istorice putem spune, în concluzie, că pocăința este un fenomen general uman, căci este la toate popoarele și toate triburile. Ea intră în componența tuturor religiilor naturale precreștine, semn că aparține spiritualității omului și are un caracter ireversibil, nu se poate refuza sau suprima. Mai mult sau mai puțin clară, pocăința, însoțită de sentimentul regretului și al durerii pentru răul făcut față de voința zeilor, o vedem străbătînd istoria religiilor însoțită permanent de conștiința păcatului. Aceasta arată că sufletul omenesc a simțit totdeauna repulsie, frică și teamă față de păcate, fapt pentru care omul a căutat metode și mijloace adecvate cu civilizația și cultura sa să se elibereze de robia lor, să le mărturisească, să le ispășească și să se curețe de ele, ca, astfel să se împace cu zeitățile atotputernice, să le îmblînzească și să le cîștige grațiile și ocrotirea pentru o viață mai demnă de sine.

Odinioară filozoful creștin Tertullian a spus că sufletul omenesc este creștin prin natura sa. Prin analogie cu el, pornind de la conștiința universalității pocăinței, pe temeiul faptelor istorice arătate, putem afirma că *sufletul omenesc prin natura sa este aplecat către pocăință*, după cum — din nenorocire și ca efect al concupiscentei — este repede aplecat spre păcat.

În consecință, pocăința nu este ceva cîștigat ocazional, ceva artificial și secundar, de care s-ar putea dispensa fără o pagubă pentru binele său, ci este un dat organic și natural al său. Atunci, este just să întrebăm de unde provine, care este originea pocăinței? Convingerea noastră este că pocăința este *transpersonală și transsubiectivă*. Ea este în om, dar depășește omul; este legată de conștiința sa morală și grăiește prin ea. Pocăința este de la Dumnezeu, dar nu este identică cu El, deoarece uneori strigătul ei poate fi înăbușit și, pentru un moment, slăbit, dar nu poate fi smulsă și anulată definitiv.

Pocăința în om are două cauze. Deoparte, este fondul sănătos superior care s-a păstrat nealterat în adîncul de taină al sufletului din revelația

15 Cf. Eneida, C. 6, 618—622, trad. N. Pandelea, ed. IV, p. 129.

supranaturală primară după căderea protopărinților în păcat. De altă parte, pocăința izvorăște din sentimentul nostalgic după paradisul pierdut rămas în străfundul inimii acestor părinți vinovați de neascultarea de Dumnezeu, care a trecut peste veacuri ca o moștenire sfântă și ca o chemare puternică adresată conștiinței fiului pierdut — omenirii întregi — ca să se întoarcă la „casa” Părintelui ceresc care-l așteaptă cu brațele deschise (Lc. 15). Numai în această „casă” sufletul omenesc își află leagănul său și este fericit. De aceea însetează și aleargă după ea pînă la mormînt, iar pocăința adevărată — pe care păgînii abia o întrezăresc, dar o doresc cu ardoare — în parte le-o dă.

Universalitatea pocăinței o confirmă strălucit revelația Vechiului Testament.

3. POCĂINȚA ÎN VECHIUL TESTAMENT

Vechiul Testament cuprinde revelația supranaturală făcută lui Adam și urmașilor lui, patriarhi, prooroci și aleșilor lui Dumnezeu. El este rădăcina creștinismului, religia harului și a iubirii divine, religia restaurării omului în Dumnezeu prin întruparea și jertfa Fiului Său.

În V. T., pocăința apare legată de păcatul lui Adam și Eva săvîrșit cu deplină libertate morală și conștiință lucidă. Consecințele acestui păcat sînt extraordinare pentru că a produs o tulburare profundă în structura spiritual-morală și fizică a omului care se permanentizează în omenire pînă la venirea Mîniuitorului Iisus Hristos. Păcatul acesta este izvorul tuturor celorlalte păcate care sînt în lume, el este cauza răului spiritual-moral și fizic, din micro și macrocosmos. Pe urma lui, protopărinții noștri pierd grația divină și armonia cu Dumnezeu, pierd starea de nevinovăție și fericirea edenică; chipul lui Dumnezeu din ei se desfigurează și se întunecă, voința morală slăbește, inima se pervertește și ajung în necazuri, dureri și moarte.

Pocăința lui Adam se afirmă imediat după cădere și lucrează cu forță neînfrîntă. Ea se arată ca vinovăție, apoi ca rușine și frică de Dumnezeu de care încearcă să se ascundă dar înzadar (Fac. 3, 9—10). Faptul acesta dovedește că glasul adînc al conștiinței strigă după pocăință ca după o satisfacție subiectivă pentru vina păcatului. Sf. Scriptură zice că adînc pe adînc cheamă. Pocăința se manifestă ca durere și părere de rău pentru ceea ce a făcut și a pierdut, ca dorință de iertare și întoarcere la starea de har.

Pocăința o găsim, astfel, dintru început în făptura spirituală a primului om și se va transplanta în chip minunat de la suflet la suflet, din tată în fiu și din generație în generație, devenind o moștenire sfîntă a neamului omenesc pe drumul regăsirii paradisului pierdut.

În V. T. pocăința merge paralel cu nevoia ispășirii păcatului și va străjui nădejdea venirii Mesiei Izbăvitorul. Începută cu Adam, ea este flacăra divină a sufletului omenesc în avântul său de împăcare cu Dumnezeu, de sfințire și unire cu El. De aceea pocăința arde puternic în toți aleșii lui Dumnezeu, în toți dreptii Lui, în patriarhi și profeți pînă la Ioan Botezătorul, și dincolo de el, pînă la sfîrșitul veacurilor.

Vom arăta mai departe pocăința la profeți și în practica cultului divin.

a) *Pocăința în cuvîntările profeților*

Alăute și harpe ale Duhului Sfînt, profeții sînt graiul lui Dumnezeu care cheamă statornic sufletul omenesc în general — și al poporului ales în special — la pocăință și — prin ea —, la armonia și pacea cu Dumnezeu. Centrul cuvîntărilor lor de foc — care fac să vibreze cele mai profunde coarde ale inimii și ridică viața duhovnicească la cel mai înalt nivel posibil înainte de Hristos — este pocăința sinceră și profundă pentru tot păcatul făcut în trup și afară de trup, cu gîndul, cu vorba și cu fapta.

Grăitorul de Dumnezeu Moisi, primul profet, a primit de la Creator decalogul, minunatul cod al legii morale pozitive, fundamentat pe legea morală naturală. El conține cea mai înaltă concepție despre lume și viață din religiile și filozofiile precresătine. În decalog, ca în toată legislația religios-ritualistică, moral-juridică și social-politică, Moisi voiește să determine poporul să rămîină monoteist, ascultător față de Iehova, să facă binele și să evite răul, ca să fie fericit. În numele lui Dumnezeu grăiește: „Am pus înaintea ta (izraele) viața și moartea, binecuvîntare și blestem; alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi“ (Deut. 30, 15—19). Dar dacă păcătuiești înaintea lui Dumnezeu și a semenului tău ești dator să-ți mărturisești păcatul și să-l despăgubești, să dai *satisfacție* și să-l *expiezi* în chip sporit (Num. 5, 6—7).

Psaltirea împăratului-profet David cuprinde imne de pocăință de valoare eternă, de aceea mulți psalmi au intrat în uzul cultului mozaic și creștin. Psalmii sînt comoară de forțe nescădate pentru viața religios-morală. Profunzi în simțire duhovnicească, ei purifică și înalță inima pe culmile cerești; trezesc sentimentele de ardoare și dragoste de a trăi în comunitatea cu Dumnezeu. Ei sînt strigătul omului cinstit după ajutorul divin, sînt făclii aprinse conștiinței umane de Duhul Sfînt care i-a inspirat, ca să o lumineze și să o ridice, să o întărească, să o mîngie și să o călăuzească spre idealul mîntuirii și al fericirii, pe

drumul spinos al vieții. Psalmii sînt fețele luminoase ale sufletului omenesc dogorit de razele Soarelui divin; sînt biruințele omului legat cu nădejde de Dumnezeu în lupta împotriva celui rău, sînt clipe de trăire în veșnicie. Ei deschid drumul sfințirii și al desăvîrșirii omului, dacă inima sa se pleacă la chemările pocăinței.

Astfel în psalmul 6, profetul David imploră cu încredere mila lui Dumnezeu ca să-l vindece de ranele păcatelor, să-l ierte că este neputincios și oasele i s-au zdruncinat. „Sufletul mi-e tulburat foarte... Intoarce-te Doamne, izbăvește sufletul meu și mă mîntuiește pentru mila ta“ (v. 1—4). Din cauza păcatelor, „în toate nopțile spăl patul și ud așternutul cu lacrimi“. Și fiind bun, Domnul „a auzit glasul plîngerii mele, a primit rugăciunea mea“ (v. 6—9), l-a tămăduit și de aici izbucnește puternic veselie inimii sale.

Psalmistul este convins că păcatele sînt cauza răului din viața sa. Ele atrag mînia și pedeapsa lui Dumnezeu, pun pe suflet povară mare, umplu inima de tristețe și amărăciune, iar trupul îl slăbește prin boală. Drept aceea, înfricoșat de vina și de urmările păcatelor mărturisește: „Din pricina mîniei Tale nu e sănătate în trupul meu, nu e pace în oasele mele, din pricina păcatelor mele. Căci răutățile mele au covîrșit capul meu, ca o sarcină grea apasă asupra mea. Pui puturos curge din rănile trupului meu, din pricina nebuniei mele ... răcnesc de durerea inimii mele... Inima mi se zbate tare și m-au părăsit puterile mele și nici lumina ochilor mei nu o mai am. Prietenii și cunoscuții mei s-au depărtat din pricina ranelor mele“ (Ps. 37, 2—11). În această nenorocire numai Dumnezeu este nădejdea sa, și-L roagă cu suspine adînci să nu-l părăsească și să-l scape din mîna vrăjmașilor săi care sînt mai tari decît el (v. 15, 19, 21).

Trecem peste psalmul 50 căci vom reveni asupra lui la pilde de pocăință, și ne oprim la psalmul 101. David accentuează aici din nou consecințele funeste ale păcatelor. Din pricina lor zilele se sting ca fumul și oasele ard ca tăciunele; trăiește o viață de mizerie și fără bucurie, sufletul este cuprins de întristare și jale. În loc de pîine, „ cenușă am mîncat și băutura mea cu lacrimi am amestecat“. Ca iarba se usucă și somn nu mai are, petrece izolat; toți caută să-l piardă. Dumnezeu înalță și coboară. Totul se schimbă; El e veșnic (v. 4—13).

Temeiul pocăinței în psalmi este virtutea *nădejdi* și ajutorul lui Dumnezeu care este atotbun și mult milostiv. Ei ascultă

glasul celor ce strigă către El din adâncul necazurilor, trece peste fărădelegi, *iartă păcatele* și mîntuiește pe cei care-și întorc inima de la rău (Ps. 129, 1—2). Omul care se căiește este dator să fie drept, să nu umble în calea păcătoșilor, să nu facă răul, ci neîncetat să cugete la legea Domnului ziua și noaptea, să facă binele și va fi fericit în veci (Ps. 1, 1—2).

Întoarcerea poporului la pocăință formează axa activității și predicii profeților mari și mici după dezbinarea regatului și ducerea în cele două robii. Dealtminteri chiar robiile sînt urmare firească a păcatelor săvîrșite de conducători și de popor împreună. De aceea cu grai ceresc, profeții cheamă insistent pe toți la pocăință, singura cale prin care se cîștigă îndurarea lui Dumnezeu, iertarea fărădelegilor, biruința vrăjmașilor și vrednicia de a vedea împlinite și de a trăi în timpurile fericite mesianice.

Astfel marele Isaia strigă în numele Domnului: „Întoarceți-vă cu pocăință la acela de la care ați căzut atît de adînc (c. 31, 6)... Întoarceți-vă către mine cu pocăință și veți fi mîntuiți (c. 44, 22; 45, 22)... Cel ticălos să lase calea lui și omul nedrept vicleniile lui și să se întoarcă spre Domnul, ... și atunci se va îndura de el“ (c. 55, 7). Pentru ca toți să se mîntuiască el cheamă la o convertire generală întreg poporul.

La rîndul său profetul Ieremia îndeamnă pe toți să vină la Domnul cu inima zdrobită, că este îndelung răbdător. „Pocăiți-vă, voi copii, căzuți de la credință, zice el... Pocăiți-vă, copii necredincioși cu credință și cu inimă curată. Să se întoarcă fiecare de la calea lui cea rea; să-i pară rău fiecăruia de viața lui cea rea. Îmbunătățiți-vă căile și faptele voastre... Pocăiți-vă că eu voi vindeca necredința voastră“. „Iertarea vine numai prin pocăință“ (c. 3, 14, 22; 4, 2, 7, 18, 11; 24, 7; 25, 5; 36, 3). În plîngerile sale adaugă: „Să cercetăm purtarea noastră, să luăm aminte și să ne întoarcem la Domnul. Să ridicăm inimile și mîinile noastre către Dumnezeu. Noi am păcătuit și ne-am amărit și tu ne-ai iertat“ (c. 3, 40—42).

Ezechiil, profetul nădejdlor mesianice și al învierii naționale, sfătuiește poporul să se înnoiască prin pocăință, să se întoarcă la Domnul și să facă voia Lui. „Pocăiți-vă, zice el, și vă întoarceți de la toate nelegiuirile voastre... Lepădați de la voi păcatele voastre, ... și să faceți o *inimă nouă* și un *duh nou*... De ce să muriți ... căci eu nu voiesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă de la căile sale și să fie viu“ (c. 18, 23, 30—32). La rîndul său, în robia babilonică Daniil cheamă pe toți „să ne ferim de fărădelegile noastre și să ne întoarcem la credința noastră“ (c. 9, 13).

Profetul Osea nu cheamă numai poporul la pocăință, dar îi dă și un model de rugăciune de acest fel, zicînd: „Întoarce-te israiele la Domnul Dumnezeuul tău, căci tu te-ai poticnit din pricina fărădelegilor tale! Găsiți *rugi de pocăință*, întoarceți-vă către Domnul și ziceți lui: Iartă-ne orice fărădelege, ca să ne bucurăm de milostivirea ta și să plătim roada ticăloaselor noastre buze“ (c. 14, 2—3).

Cu același glas de foc grăiește poporului evreu Ioil, profetul nădejdlor penticostale și al judecății viitoare, spunînd: „Ziua Domnului este mare și înfricoșată foarte și cine va putea sta împotriva ei? Și acum, zice Domnul, întoarceți-vă la mine *din toată inima* voastră, cu postiri, cu plîns și cu jelanie. *Sfîșiați* inimile și nu hainele voastre și întoarceți-vă către Domnul Dumnezeuul vostru căci el este milosîrd și îndurat, încet la mînie și mult milostiv... O, de v-ați întoarce și v-ați pocăi, ar rămîne de pe urma voastră o proslăvire, un prisos de jertfă cu turnare pentru Domnul Dumnezeuul vostru“ (c. 2, 11—14). El îi sfătuiește să se îmbrace cu sac și să strige către Dumnezeu din toată puterea și fiecare cu pocăință să se întoarcă de la calea lui cea rea: „...să nu mai săvîrșească fapte silnice. Efectul acestor păcate a fost minunat, căci Domnul i-a iertat“ (3, 8—10). Profetul Zaharie spune: „Așa zice Domnul Savaot: nu fiți ca părinții noștri, întoarceți-vă de la căile voastre cele rele și de la faptele voastre cele ticăloase... Dar ei n-au ascultat ... și nu s-au pocăit“, de aceea au întărit mînia lui Dumnezeu (Zah. 1, 4, 12).

Indemnînd la pocăință, proorocul Maleahi arată darurile ei. În numele Domnului, el zice: „V-ați depărtat de la îndreptările mele și nu le-ați păzit. Întoarceți-vă către mine și eu mă voi întoarce către voi; nu mă înșelați și veți vedea că voi deschide stăvilarele cerului și vă voi vărsa binecuvîntare din belșug“. „Fără pocăință, toți care fac fărădelege vor arde ca paie“ (3, 7, 10, 19).

Valoarea deosebită a pocăinței se vede și în alte cărți ale V. T. Așa în cartea Tobit, citim că bătrînul Tobit, recunoscător față de Dumnezeu și fericit că i-a redat vederea prin trimiterea îngerului Rafail care i-a însoțit pe feciorul Tobie în Raga Midiei, înalță această rugăciune de laudă: „Binecuvîntat este Dumnezeu cel veșnic viu și binecuvîntată este împărăția lui. Căci el pedepsește și miluiește, pogoară pînă la iad și iarăși înalță și nu-i nimeni care ar scăpa de mîna lui... Preamăriți-L în fața păgînilor. Vestiți acolo mărirea lui, preaînălțați-L înaintea tuturor celor vii, căci el este Domnul și Dumnezeu și Tatăl nostru în toți

vecii. El ne va pedepsi pentru nedreptățile noastre și iarăși ne va milui... *De vă veți întoarce* la dînsul cu toată inima voastră și cu tot sufletul vostru, ca să umblați înaintea lui cu dreptate, *alunci el se va întoarce spre voi... Întoarceți-vă păcătoși și faceți dreptate înaintea lui*" (c. 13, 1—6).

Vorbînd despre binefacerile mărturisirii păcatelor, Proverbele lui Solomon spun: „Cel ce-și ascunde păcatele lui nu propășește, iar cel ce le mărturisește și *se lasă de ele*, va fi miluit (28, 13). Dumnezeu miluiește pe toți, căci toate le poate și trece cu vederea greșalele celor ce se pocăiesc (c. 11, 23). El dă loc de pocăință celor păcătoși, deși știe că neamul lor este viclean și răutatea lor este firească, adînc răsădită în lăuntrul lor și nu se schimbă în veac. Stăpîn al puterii, Dumnezeu judecă cu blîndețe și ne cîrmuiește cu multă cruțare, lăsînd timp să se pocăiască de păcate — celor greu vinovați, ca să se abată de la nelegiuirea lor (c. 12, 11, 19—20).

Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirah sfătuiește pe om să nu umbie după poftele inimii sale și să nu stăruie în păcat spunînd că Domnul este îndelung răbdător. Omul să caute curățenia, să nu fie necinstit ca să adauge păcate peste păcate. Să nu zică: „mila-lui Dumnezeu este mare și va curăți mulțimea păcatelor mele“. El să nu amîne pocăința din zi în zi. „Căci fără de veste va veni mînia Domnului și în vremea izbîndirii te va pierde“ (c. 5, 2—9). Degrabă „întoarce-te la Domnul și părăsește păcatele, roagă-te înaintea feții Lui și împuținează sminteala. Sîrguiește către Cel Preaînalt și te întoarce de la nedreptate și foarte te scîrbește de lucru urît. Mare este milostivirea lui și dăruiește mila celor ce se întorc la El“ (c. 17, 20—24). Sfatul înțeleptului Sirah este izbăvitor: El îndeamnă pe cel păcătos să nu mai continue cu fărădelegile sale, să se căiască pentru cele dinainte și să se roage de iertare, pentru că sfîrșitul său este groapa iadului (c. 21, 1, 11).

Dar pe lîngă repetatele apeluri la pocăință ale profeților, care clatină temeliiile inimii omenești, monoteismul iudaic cuprinde multe practici penitențiale impresionante care au scopul purificării de păcate și împăcarea cu Dumnezeu. Le vom vedea mai departe.

b) *Practica pocăinței în monoteismul și cultul iudaic*

Experiența religioasă arată că pocăința și muștrările conștiinței apăsătoare de păcat nu pot fi complet refulate, ci duc firesc la manifestări exterioare, la practici penitențiale.

O seamă din aceste practici le-am văzut și în păgânism: ex. rugăciunea, postul, mărturisirile, spălările, ruperea hainelor, umblarea în sac etc. (Iona 2, 7—8). Dar, pe lângă acestea, sînt unele proprii monoteismului și cultului iudaic, ex.: căderea în genunchi, ridicarea mîinilor la cer (Ez. 9, 57; Iona 3, 6), nazireatul (Num. 6, 1—6), smulgerea părului și a bărbii, baterea pieptului cu fruntea la pămînt (Ez. 9, 3; Lc. 18, 15). presărutul capului cu cenușă (Iov 42, 6; Num. 9, 1), mîncarea cenușei (Ps. 101, 10, etc.).

În fruntea acestor practici stă abundența de spălări și jertfe ritualistice, expresie veridică a regretului pentru păcate și a dorinței celui vinovat de a fi iertat și a rămîne în comunitatea templului.

Spălările purificatoare erau cerute de lege pentru necurătenia provenită din atingerea unui lepros, cadavru, sau mormînt, etc. Pentru păcate din știință sau din neștiință se aduceau multe sacrificii de animale și păsări, cereale, legume și fructe, arătate amănunțit în Levitic (c. 4) și trebuiau împlinite cu formalități și precizie matematică.¹⁶

Cu deosebire era extrem de impresionantă prin simbolul său mare jertfa din „ziua împăcării”. Aceasta se aducea regulat la templu odată pe an de către marele arhiereu, în numele, în locul și pentru iertarea păcatelor poporului. Ea consta din doi „țapi ispășitori” din care primul era sacrificat prin sorși pe altar, iar cu sîngele lui se stropea chivotul legii, cortul sfînt și poporul (Ev. 9, 22). Jertfa simboliza sacrificiul Mîntuitorului Hristos care se va da pe Sine răscumpărare pentru iertarea păcatelor și împăcarea neamului omenesc întreg cu Dumnezeu (Rom. 5, 9; Ev. 9, 12; 10, 19; 12, 24; Ef. 2, 13; Col. 1, 24; 1 In. 1, 8; 1 Petru 1, 19; Apoc. 1, 5). Țapul al doilea era destinat lui Azazel. Moisi zice: „Aron va pune mîinile sale pe capul țapului viu și va mărturisi asupra lui toate nelegiuirile fiilor lui Israel, toate nedreptățile și toate păcatele lor, și punîndu-le pe acestea pe capul țapului îl va trimite cu un om în pustie. Și va duce țapul cu sine toate nelegiuirile lor în pămîntul neumblat și omul va da drumul țapului în pustie” (Lev. 16, 10, 12).

De reținut că această jertfă era centrală în practica pocăinței. Păcatele comunității treceau asupra victimei care se ducea în pustie să piară și odată cu ea să dispară tot răul care trebuia să vină peste toți (Lev. 16, 15). Jertfa avea un simbol îndoit: unul de expiațiune colectivă, purificare și sîntînire; altul profetic. Primul simbol este arătat chiar în ritualul ei, căci sîngele „va curăți locașul sfînt de necurăția fiilor lui Israel, de nelegiuirile și păcatele lor... Așa se va curăți omul pe sine cu toată casa sa și toată obștea fiilor lui Israel ... și se vor sfinți” (Lev. 16, 16, 19). Al doilea simbol este mesianic. Jertfa avea să țină în om trează conștiința și vina păcatului, odată cu nădejdea și dorința arzătoare după mîntuire de el prin Mesia-Hristos. Acesta avea să desființeze puterea răului și a păcatului din lăuntru și din afară de om, în fața căruia sîngele de țapi și de viței era neputincios, iar inima rămînea tot încărcată și robită de rău (Ev. 10, 4).

Peste tot jertfele V. T. — și în special cea de la „Ziua împăcării” — erau umbra Noului Așezămînt, după cuvîntul Sf. Ap. Pavel, era simbolul bunătăților viitoare căci, prin ele însele, „nu pot să facă desăvîrșiți pe cei ce iau parte la ele...”; pentru că cei „odată sfințiți n-ar mai avea

16 Cf. pe larg V. Tarnavski, *Arheologie Biblică*, Cernăuți 1930, p. 565—590.

cunoștință de păcate" (Ev. 10, 1—3). Odată cu venirea Domnului Hristos în lume, aceste prinoase, arderi de tot și jertfe pentru păcat încetează fiind înlocuite cu jertfa Trupului Său care se aduce pînă la sfîrșitul veacurilor pentru toate limbile pămîntului. Prin Singele Său se iartă toate păcatele, se sfințesc, se mîntuiesc și se îndumnezeiesc toate sufletele. Dar pentru acestea se cade să „ne apropiem de Iisus (Preotul cel mare) cu inima curată și cu credință, curățîndu-ne, prin stropire, inimile de cugete reie ... și îndemnîndu-ne la dragoste și la fapte bune" (Ev. 10, 9—24).

În concluzie putem spune că practica penitențială mozaică, pe care o găsim de-a lungul istoriei iudaice, este superioară celei păgîne. Prin ideea monoteistă, ea a reușit într-o mare măsură să trezească sufletul la o adîncă și sinceră pocăință, să-l ridice și să-l apropie cu credință de Dumnezeu, izvorul vieții, dar *l-a lăsat totuși departe de idealul desăvîrșirii*. Conștiința morală a rămas tulburată de păcat pentru că puterile naturale ale spiritului omenesc sînt mereu slabe pentru a liniști, împăca și împreuna cu Dumnezeu. Această practică a ținut aprinsă conștiința păcătului, dorul după iertarea și izbăvirea de ele prin Mesia. De aceea nădejdea în El este neîncetat în aleșii lui Dumnezeu.

c) *Pilde de pocăință în Vechiul Testament*

Răsfoind paginile Scripturii vechi-testamentare sîntem plăcut impresionat de mulțimea pildele de pocăință care ne întîmpină, ca flori duhovnicești binemiroitoare în grădina raiului și icoane prin care Dumnezeu se preamărește de sufletele nobile, pînă la sfîrșitul veacurilor. Cunoșcînd aceste pilde venerabile de urmat, înțelegem cuvîntul Apostolului că „toată Scriptura fiind insuflată de Dumnezeu" folosește omului credincios să se înțeleptească, să se îndrepte și să se desăvîrșască în lucrul cel bun (II Tim. 3, 16—17).

Șirul acestor pilde începe cu Adam, despre care Înțelepciunea lui Solomon zice: „Înțelepciunea a păzit pe primul om ... și l-a scos din păcatul lui și i-a dat putere să stăpînească toată făptura" (c. 10, 1—2). Lui îi urmează Enoh care a bine plăcut Domnului prin pilda sa de pocăință înaintea neamurilor, de aceea l-a mutat la cer (I. Sirah 44, 10; 49, 16). Îndelung răbdătorul Iov după ce respinge ispitele prietenilor care se îndoiu de dreptatea sa, se smerește din toată inima înaintea Domnului care lucrează taine în viața sa și zice: „Doamne, ... Tu ești minunat în fapăturile naturii. Pentru aceasta mă urgisesc pe mine însumi și mă pocăiesc în praf și cenușă" (c. 42).

În epoca Judecătorilor, începînd să slăbească viața religios-morală a izraeliților, arhiereul Samuil înființează la Rama o școală profetică ca să regenereze energiile spirituale molesite ale poporului și să-l ridice din păcate, spre independența națională, la gloria religios-morală de sub David și Solomon (I Regi 19, 18—20; III Regi 2, 17).

O pildă clasică de pocăință este profetul David care mărturisește înțeleptului Natan *dublul păcat* făcut înaintea lui Dumnezeu al uciderii lui Urie și al adulterului cu Batseba, soția lui (II Regi 12, 12). Psalmul 50, alcătuit acum de David în haina de penitent, este o zguduitoare rugăciune de pocăință, fapt pentru care în Biserica creștină a fost consacrat acestui scop. Penitentul imploră marea milă a lui Dumnezeu pentru ca să-i șteargă fărâdelegea, să-l curețe de păcatul pe care-l recunoaște dar care este pu-

rurea înaintea lui. Dorește ca Dumnezeu să-și întoarcă fața de la nelegiuirile sale și să-i zidească o „inimă curată în duh drept” (v. 1, 11). Conștiința păcătoșeniei sale e mare, dar și căința sa este profundă. El nu-și pierde nădejdea de scăpare, ci se roagă lui Dumnezeu cu încredere: „Nu mă lepăda pe mine de la fața ta și duhul tău cel sfânt nu-l lua de la mine” (v. 12). Drept jertfă de expiere, pentru iertarea și bucuria mântuirii pe care le cere, făgăduiește să-i aducă cea mai plăcută jertfă de pocăință din toate veacurile, căința sa: „duhul umilit; inima înfrântă și smerită (pe care) Dumnezeu nu o va urgisi” (v. 18). Înarmat cu aceste forțe duhovnicești, este decis să înceapă o viață fără de prihană.¹⁷

Împăratul Solomon zidește lăcașul de rugăciune și de pocăință pentru popor, de mărturisire și jertfă pentru păcate, de iertare și mântuire (III Regi 8, 10—61). Rugându-se la sfințirea lui, a rostit între altele: „...Cind poporul tău va fi bătut de dușman pentru că a păcătuit înaintea ta și ei se vor întoarce spre tine și se vor mărturisi numelui tău și-ți vor aduce rugi și cereri în această biserică, ... să ierți păcatele poporului...” (Ibid 8, 33—34). Cind se vor ruga în pământul lor zicind: am păcătuit, ... vinovați sîntem ... și se vor întoarce către tine cu toată inima, să ascuți din cer rugăciunea lor ... și să ierți pe poporul tău de cele ce a păcătuit... (II Par. 6, 37—40). Sf. Scriptură spune că Dumnezeu a primit rugăciunea lui Solomon, căci „s-a pogorît foc din cer și a mistuit arderea de tot și jertfele și slava Domnului a umplut casa” (Ibid. 7).

La fel de pilduitoare este pocăința publică a ninivitenilor, la care a trimis Dumnezeu pe Iona să le strige că cetatea va pieri după 40 de zile (3, 4), din cauza fărădelegilor. Vestea aceasta a căzut ca un trăznet peste niniviteni care s-au pocăit, au ținut post și au umblat în sac. Sf. Scriptură zice că însuși împăratul s-a sculat de pe scaunul său, și-a lepădat veșmîntul său cel scump, s-a acoperit cu sac și s-a culcat în cenușă. Apoi a dat poruncă: „Oamenii și dobitoacele ... să nu mănînce nimic, să nu pască și să nu bea apă; ci să se îmbrace cu sac și să strige către Dumnezeu din toată puterea și *fiecare să se întoarcă de pe calea lui cea rea*, ... poate Dumnezeu se va întoarce și se va milostivi ... ca să nu pierim”. Și i s-a făcut milă lui Dumnezeu de ei, căci s-au căit și n-a mai venit prăpădul (Ibid 3, 7—10). Astfel rugăciunea tuturor, postul public, înfrînarea generală, căința tuturor salvează sufletele de la moarte, coboară mila de sus.

Pildă de pocăință este apoi Ezdra care, întors din robie, face pocăință la Ierusalim în numele poporului întreg, rupîndu-și hainele în genunchi, cu mîinile ridicate spre cer și se roagă cu inima frîntă de durere, zicînd: „Mă rușinez și mă tem ... pentru că *fărădelegile noastre* au trecut peste cap și vina noastră s-a mărit pînă la cer... Din zilele părinților noștri am fost dați ... în mîinile celor de alt neam... Noi ne-am abătut de la poruncile tale care tu le-ai dat prin prooroci, ... (dar) nu te-ai purtat cu noi după fărădelegile noastre și ne-ai dat și izbăvirea aceasta” (c. 9, 6—7, 10—13).

Chip de pocăință avem pe Ahab, regele idolatru și ucigaș, care prin vicleșug a răpit pământul lui Nabot. La glasul profetului Ilie, că vor linge

17 Aici se vede clar că pocăința cuprinde întreg procesul de convertire către Dumnezeu, iar căința este partea sa lăuntrică și centrală, este simțirea durerii, inima frîntă și smerită care face pocăința eficientă.

cîini. sîngele lui unde au lins sîngele lui Nabot, iar soția sa Izabela va fi mîncată de cîini și toată familia sa va fi distrusă (III Regi 21, 19—26), Ahab s-a pocăit. El „și-a rupt veșmintele și și-a pus sac pe capul lui și a postit. Și se culca învelit în veșmintul său de jale și umbla abătut. Iar Dumnezeu a zis lui Ilie: Ai văzut cum s-a umilit Ahab înaintea mea? Și fiindcă s-a umilit întru alit, nu voi abate în zilele lui nenorociri, ci în zilele fiului său voi prăvăli nenorociri peste casa lui” (Ibid. 21, 27—28).

Dar cel mai zguduitor model de pocăință — alături de David — este fără îndoială regele iudeu Manase, aflat în robia babilonică. El este autorul adînc mișcătoarei rugăciuni de pocăință care-i poartă numele și înpreună cu psalmul 50 a intrat în cultul Bisericii noastre. Efectele sale minunate și tămăduitoare asupra oricărui suflet încercat și dosădit se explică numai prin faptul că ea este o rugăciune de inspirație divină. Pentru valoarea și frumusețea sa duhovnicească, unică în literatura biblică, patristică și bisericească, o redăm mai jos: „Doamne, Atotîitorule, Dumnezeu Părinților noștri, al lui Avraam, al lui Isaac, al lui Iacob și al seminției celei drepte, care ai făcut cerul și pămîntul cu toată podoaba lor, care ai zăgrăvit marea cu cuvintele poruncii tale, care ai încercat adîncul pe care l-ai pecetluit cu înfricoșatul și preaslăvitul tău nume, înaintea căruia cu frică se cutremură toate din pricina atotputerniciei Tale! Căci cine poate să stea în fața strălucirii slavei tale și să îndure urgia cu care ameninți pe prooroci. Milostivirea pe care tu ai făgăduit-o este nemăsurată și necuprinsă fiindcă Tu, Doamne, ești prea înalt, îndurat, îndelung răbdător și mult milostiv, și-ți pare rău de răutățile oamenilor. Tu, Doamne, Dumnezeu celor drepti, n-ai așezat pocăința pentru cei drepti, pentru Avraam, pentru Isaac și pentru Iacob, care n-au păcătuit împotriva Ta, ci ai așezat pocăința pentru mine păcătosul, căci am săvîrșit păcate mai multe decît boabele de nisip de pe țărîmul mării și fărădelegile mele s-au înmulțit, Doamne, s-au înmulțit încît nu sînt vrednic să ridic ochii și să privesc înălțimea cerului din pricina mulțimii fărădelegilor mele. Strîns sînt de cătușele cele multe de fier și nu pot să ridic capul din pricina păcatelor mele și *n-am tihnă*, pentru că ți-am întărit mînia Ta și rău am făcut înaintea Ta, căci am așezat idoli și chipurile de ocară le-am înmulțit în templul Tău. Și acum îmi plec genunchii inimii mele și mă rog milostivirii Tale: Păcătuit-am, Doamne, păcătuit-am și cunosc greșalele mele! Deci Te rog fierbinte: Iartă-mă, Doamne, iartă-mă și nu mă pierde din pricina fărădelegilor mele. Nu te întărita de-a pururi înaintea mea și nici nu păstra faptele mele cele rele și nici nu mă osîndi cînd voi fi în împărăția morții, ci *arată-ți îndurarea* și, nevrednic fiind eu, mîntuiește-mă după mulțimea îndurării Tale, ca să Te laud pe Tine în toate zilele vieții mele. Căci pe Tine te laudă toate puterile cerești și a Ta este slava în veci. Amin”.¹⁸

Motivul care dă rugăciunii lui Manase valoare excepțională stă în faptul că regele-penitent este în mare nenorocire din cauza păcatelor lui. El se află în robia morală și fizică, iar sufletul și inima sa fac sînta experiență că nimeni nu-l poate salva de aici, numai atotputernicul Dumnezeu. De aceea i se adresează Lui — ca și David — cu cea mai mare încredere, nădejde și stăruință și acestea-l izbăvesc.¹⁹

¹⁸ Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură, trad. de Vasile Radu și Gala Galaction, București 1938, p. 1098.

¹⁹ Cf. și Il. V. Felea, Pocăința, Sibiu 1939, p. 30—38.

Rugăciunea aceasta este model concret și nemuritor de pocăință izbăvitoare cum o cere Mîntuitorul Hristos în Noul Așezămînt pe care îl găsim arătat în Tradiția Apostolică și bisericească. Fundamentul său esie credința în Dumnezeu, Creatorul lumii, pe care omul îl batjocorește prin păcatele sale și ar trebui să piară. Dar El, fiind Părinte mult milostiv și îndelung răbdător, nu voiește moartea păcătosului — de care se bucură numai diavolul. De aceea a așezat pocăința pentru izbăvirea păcătoșilor. Ea scoate la lumină și aduce libertatea morală — și fizică uneori — dacă penitentul își recunoaște păcatele și nu disperează, ci se căiește de ele cu „inimă frîntă și smerită“, adică simte durere și părere de rău în adîncul cugetului său, le mărturisește înaintea Lui, implorînd milă și *iertare* pentru osînda sa și este hotărît să înceapă o viață nouă care are ca centru preamărirea lui Dumnezeu și împlinirea voii Sale.

În esență, pocăința lui Manase cuprinde *patru* elemente esențiale, prin care sufletul credincios se ridică spre Dumnezeu. Acestea sînt: *recunoașterea* și *mărturisirea* păcatelor, *căința* pentru ele și dorința de *iertare* împreună cu hotărîrea de îndreptare. Biserica creștină ortodoxă a considerat de la început aceste momente, sau trepte, ca absolut necesare pentru adevărata pocăință. La acestea ea a adăugat *dezlegarea* pe baza puterii primită de la Hristos Dumnezeu de Apostoli și urmașii lor, de a lega și a dezlega păcatele oamenilor pe pămînt și în cer (Mt. 16, 19; 18, 18; In. 20, 22—23). Această ultimă treaptă schimbă *radical structura pocăinței* în sensul că, din virtute naturală, devine *Taină sfîntă cu valoare soteriologică absolută*. Împărtășind real harul Sf. Duh, pe temeiul voinței divine, ea iartă sau ține toate păcatele, căci sentința dată aici jos de preoți o aprobă Dumnezeu în cer, zice Sf. Ioan Hrisostom.²⁰ În baza acestei „sentințe“ dezlegări — care nu era în Vechiul Testament — Sf. Pocăință ca taină reabilitează sufletul în starea de har, îl face nevinovat și-l așează în viața cerească.

Abia mai este necesar să spunem că V. T. cuprinde — pe lîngă icoane vii de pocăință vrednice de urmat — pilde negative de nepocăință, suflete întunecate și inimi de piatră, dure și aspre, care au fost șterse din cartea vieții pentru păcatele lor. Din rîndul acestora amintim pe contemporanii lui Noe care au pierit în potop (Fc. 6, 5—7), la fel cu locuitorii Sodomei și Gomorei care au sfîrșit în foc și pucioasă pentru fărâdelegilor lor (Fc. 19). Aceeași soartă a avut-o faraon cel tare la cerbice care s-a înecat în valurile Mării Roșii cu toată oastea sa (Ex. 8, 28; 9, 34; 14, 5), apoi izraeliții răzvrătiți în pustie împotriva lui Moise, care au fost mușcați de șerpi veninoși (Num. 14—16), contemporanii profetului Ilie care au murit în secetă (Is. Sirah 48, 12—16). Ce să mai vorbim de regii din Israel și de poporul lor care, refuzînd chemările cerești de pocăință ale profeților, au dispărut în robia asiriană. La rîndul său, trufașul rege, Antioh Epifaniu, care sufla văpăi de foc și ură împotriva credinței iudaice, face pocăință nesinceră și a sfîrșit jalnic, în munți, în țară străină (II Mc. 9, 28).

Aceste exemple rele le putem înmulți, dar sînt suficiente să ilustreze cu dovezi istorice prețul pocăinței care dă viață, în timp ce, cei ce au inimă învîrtoșată în rău, sfîrșesc în moarte.

20 Cf. Despre Preoție, tr. A. Geamănu, Craiova 1941, c. III, cf. V.

4. CONCLUZII GENERALE

În cele expuse am încercat să arătăm că pocăința este glasul lui Dumnezeu în sufletul omenesc pe care-l strigă să se ridice din noroiul păcatelor către piscurile de lumină ale idealului îndumnezeirii. Ea este invitația cea mai profundă care se face omului să se întoarcă la Dumnezeu, izvorul fericirii sale.

Adevărul acesta rezultă din următoarele concluzii generale:

1. Pocăința o găsim de-a lungul istoriei antice, la toate popoarele și în toate religiile naturale sau supranaturale precreștine. Aceasta dovedește că este o realitate a vieții omenești, un dat ontologic al naturii umane. Ea este un fenomen spiritual universal în timp și spațiu legat de omul istoric.

Pocăința apare în istorie o dată cu păcatul strămoșesc care a rănit adânc sufletul omenesc și a desfigurat chipul lui Dumnezeu în om. În starea paradisiacă nu era pocăință. Pocăința merge paralel cu omul, cu păcatele lui pe care le însoțește pretutindeni și dispare o dată cu împăcarea lui cu Divinitatea sau cu zeitățile.

Păcatul și pocăința sînt adînci și universale în natura umană. Într-un anume fel, păcatul săvîrșit trezește conștiința ca să-l urmărească și strigă după pocăință, o cheamă și o caută ca pe o scîndură de salvare să scoată sufletul din temnița păcatului și să-i redea libertatea morală și fericirea primară.

2. Realitatea obiectivă și istorică a pocăinței o dovedesc întemeietorii de religii păgîne și profeții Vechiului Testament care într-un unison impresionant, mai luminos sau mai tenebros, cheamă sufletele credincioșilor la ispășirea păcatelor și îndreptarea vieții. Cu deosebire predicile penitențiale profetice sînt chemări ale Duhului Sfînt adresate sufletului omenesc pentru înnoirea vieții. Ele au valoare eternă pentru că redau lupta permanentă dintre ideal și realitate, aspirație și posibilitate, virtute și păcat, sfințenie și impuritate morală, fericire și durere etc.

3. Pocăința sinceră implică necesar practica ei, în forme variate de cult, de la cele mai simple pînă la cele mai complexe încărcate de simboale. Practica penitențială are în centrul său conștiința vinei pentru păcate și dorința iertării prin expiere. Scopul final este curățirea și împăcarea sufletului cu Divinitatea, îmblînzirea zeilor și cîștigarea favorurilor lor pentru o viață mai bună.

Alături de jertfe ispășitoare, spălări și alte practici penitențiale, aflăm permanent mărturisirea păcatelor cu căința profundă

care, uneori este publică — și se face prin preot — alteori este particulară. În cazuri grele, de păcătoșenie colectivă, penitența este generală, avînd ca scop înduplecarea milei divine pentru iertarea vinovaților. Refuzul pocăinței generale și al îndreptării, atrage cu sine pedeapsa cerului.

4. Pocăința în toate religiile precreștine nu avea puterea purificării păcatelor ori în ce formă ar fi fost satisfăcute, mărturisite și ispășite, pentru că nu avea harul divin. Deși în Vechiul Așezămînt găsim modele de pocăință pe care Biserica ni le dă ca pilde vrednice de imitat, totuși ea *nu este Taină Sfîntă*, nu ardea păcatul în cel convertit, deoarece *îi lipsea harul supranatural, factorul primordial care o face eficace*. Cauza este că Mîntuitorul Hristos nu adusese încă Jertfa Sa de pe Golgota, nu se preamărise prin Înviere. Omenirea zăcea sub blestemul păcatului strămoșesc; ea nu era încă împăcată cu Dumnezeu.

Pîna la Domnul Hristos care ne-a adus harul înfierii (In. 1, 17), pocăința era o virtute naturală superioară, o floare aleasă a sufletului omenesc demnă de toată lauda, admirația și cinstea, cu o mare valoare pedagogică, însoțită de un ceremonial impresionant, dar care n-a rodit idealul desăvîrșirii și îndumnezeirii vieții (Mt. 5, 48), pentru că era umbrită de păcatul lui Adam. Ea are însă meritul de a fi făcut să vibreze abisurile conștiinței umane și coardele cele mai sensibile ale inimii pe drumul către întoarcerea în paradisul pierdut.

În monoteismul iudaic, pocăința a rămas un simbol religios-moral strălucit care vestea lumii răsăritul Soarelui Hristos. Acesta avea s-o așeze ca Taină cu puterea de a renaște și a restaura sufletul omenesc în comunitatea de viață cu Dumnezeu. În frunte cu David și Manase, pocăința precreștină — în special cea veterotestamentară — a dus sufletul către lumina lui Hristos. Astfel se confirmă încă o dată cuvîntul Sf. Pavel, că Legea Vechiului Testament a fost pedagog spre Hristos (Gal. 3, 24).

5. Universalitatea pocăinței — la fel ca și a păcatului strămoșesc — este o dovadă în plus despre *unitatea* neamului omenesc întreg, despre originea sa monogenistă, despre descendența tuturor oamenilor din Adam cel căzut, autorul primului păcat și izvorul tuturor păcatelor, pe care le întîlnim în istorie.

6. Această universalitate ne îndreptățește să credem că pocăința este sădită în sufletul omenesc de Creatorul însuși după căderea în păcat, pentru roadele sale soteriologice și morale.

Rolul ei este să călăuzească ființa umană pe calea binelui și pentru întoarcerea sa în Eden.

Factor esențial pentru destinul omului, pocăința — și sentimentul căinței care o însoțește neconținut — sînt forțe motrice ale progresului duhovnicesc, izvor de purificare și de regenerare a vieții religios-morale pe dimensiuni uriașe. Ea dinamizează fondul superior al sufletului către creații majore în toate epocile, în toate locurile și în toate religiile. Cu deosebire ea împlinește acest rol în creștinism. Aici este condiția sine qua non a urcușului către nepătimire și îndumnezeire. De aceea orice suflet și orice inimă omenească, pe orice scară de îmbunătățire duhovnicească ar fi — chiar pe cea mai înaltă — are nevoie de ea căci și dreptul cade de șapte ori pe zi (Ecl. 7, 20) și se ridică numai prin căință plăcută lui Dumnezeu. Prin puterea harului divin ea are minunate efecte transfiguratoare, căci clădește o viață nouă pe ruinele omului vechi, împătimit în rele. Din picuri de lacrimi ale vameșilor, ea împletește cunună neveștejită de flori veșnice ale vieții sfinților, care înfloresc în grădina raiului.

De aceea se poate afirma — după soteriologia creștină ortodoxă — că raiul este plin de păcătoși, dar care au răspuns la chemările Domnului, s-au căit pentru fărădelegile lor și prin viața lor au sfințit pămîntul.

Prot. Dr. SIMION RADU

Duhovnic la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

CU PRIVIRE LA NECROLOG

1. — PRELIMINARII

Obişnuit, propovăduirea învăţăturilor descoperite se face — precum se ştie — pe calea predicii sintetice şi pe calea predicii analitice. Dar — se ştie de asemenea — lucrul propovăduirii se înfăptuieşte şi pe calea cuvîntărilor determinate de felurile evenimente mai importante din viaţa credincioşilor, cum sînt, de pildă, botezurile, cununiile, înmormîntările etc. Cuvîntările acestea din urmă poartă numele de cuvîntări ocazionale.

În timp ce predicile tematice şi cele analitice se susţin cu regularitatea dictată de succesiunea Duminicilor şi sărbătorilor anului liturgic, cuvîntările ocazionale — precum însăşi denumirea lor o arată — sînt condiţionate în alcătuirea şi rostirea lor, de evenimentele mai importante ce survin în viaţa credincioşilor consideraţi ca unităţi individuale sau ca comunitate parohială.

Dacă predicile tematice şi omiletice au misiunea de a satisface obişnuitele trebuinţe duhovniceşti ale parohienilor şi anume trebuinţele duhovniceşti permanente ale tuturor parohienilor, cuvîntările ocazionale au menirea de a valorifica din punctul de vedere al credinţei creştine, evenimentele mai importante privind un grup restrîns, o familie sau chiar un singur credincios.

Cuvîntările ocazionale prezintă importanţa lor şi de aceea au şi ele un loc în cadrul Omileticii.

Spuneam că în categoria unor asemenea cuvîntări intră şi cuvîntările funebre sau necrologurile. În cele următoare vom încerca să spunem ceva în legătură cu acest gen de cuvîntări bisericeşti.

2. — NOȚIUNEA ȘI SCOPUL NECROLOGULUI

Prin necrolog se înțelege cuvîntarea religioasă rostită de către preotul slujitor la înmormîntarea unui credincios al său, cuvîntare în care se face referire în mod obişnuit la învățături cuprinse în dogma eshatologică.

Zicem: *cuvîntare religioasă*, mai întîi pentru că la înmormîntări se pot rosti și altfel de cuvîntări. Pe noi însă ne interesează aici numai cuvîntările funebre alcătuite în spirit religios.

În al doilea rînd determinativul *religios* vrea să atragă atenția vorbitorului ca la alcătuirea necrologului să nu piardă din vedere spiritul și perspectiva religioasă creștină.

Spunem: *rostită de către preotul slujitor*, pentru că în cadrul Bisericii noastre factorul însărcinat cu misiunea propovăduirii este preotul canonic rînduit la conducerea oficiului parohial. Ca factor responsabil — în subordinea episcopului, firește — de mersul propovăduirii în cuprinsul parohiei sale, preotul are obligația ca, în toate cuvîntările sale, să se călăuzească după principiul omiletic fundamental al propovăduirii Evangheliei („Mergeți ... și propovăduiți Evanghelia...” Mc. 16, 15). Nu numai predica tematică și omilia dar și cuvîntările ocazionale inclusiv necrologul trebuie să rămînă constant sub imperiul principiului acum amintit.

Am specificat în definiție: *la înmormîntarea unui credincios al său*, fiindcă de regulă necrologul se rostește în strînsă legătură cu slujba înhumării rămășițelor pămîntesti ale unui parohian și anume înainte de actul însuși al înmormîntării. Tocmai împrejurarea *inhumării* a determinat intrarea în circulație a termenului tehnic de necrolog sau cuvîntare funebră. Cuvîntările rostite la *reinhumări* sau la un *parastas* au alt caracter și anume au caracter *comemorativ*.

Expresia: *în care se face referire la învățăături eshatologice* vrea să arate că, prin obiectul ei, cuvîntarea funebră, rămînînd mereu în sfera propovăduirii Evangheliei, va trebui să dea atenție deosebită învățăturilor cuprinse în dogma eshatologică.

Necrologul nu trebuie confundat cu panegiricul. Panegiricul e cuvîntare de laudă în cinstea Preacuratei, a Sfinților, a credincioșilor care și-au cîștigat merite deosebite pentru comunitatea bisericească.

Necrologul e cuvîntarea prin care preotul tălmăcește, în lumina învățăturii creștine, trecerea unui parohian din spațiul liturgic al parohiei, al locașului de închinare, în acela al cimitirului, și din Biserica de aici, în Biserica de dincolo.

Panegiricul se rostește de regulă în biserică, în fața întregii comunități parohiale. Necrologul poate fi rostit și în altă parte: în capela mortuară; înainte de coborîrea sicriului. Cît despre ascultătorii necrologului, aceștia, de obicei, sînt un grup restrîns.

Panegiricul e străbătut de un puternic suflu de bucurie determinat de înfrîngerea suferită de păcat în persoana Sfinților și de fericita lor trecere din Biserica luptătoare în Biserica triumfătoare.

Necrologul însă dă curs — în anumite limite — și unor sentimente de durere, de înlăcrimată întristare pentru pierderea unuia sau altuia dintre credincioși.

Panegiricul se repetă. În fiecare an, la fiecare sărbătoare închinată Preacuratei Fecioare și Sfinților pot fi rostite tot alte și alte cuvîntări de laudă. Cuvîntarea funebră însă nu se repetă. Și nu se repetă pentru că nimeni nu moare și nu e înmormîntat de mai multe ori. Din acest punct de vedere, necrologul se poate asemăna cu cuvîntarea rostită la Botez. După cum cuvîntul de la Botez nu se repetă nefiind decît un singur Botez, la fel necrologul nu se repetă, neexistînd decît o singură înmormîntare pentru cel decedat.

Lăsînd la o parte scopul final al necrologului care se încadrează în acela al propovăduirii în general, vom spune aici că prin cuvîntarea funebră se urmăresc ca scopuri apropiate:

a) Manifestarea părerii de rău pentru pierderea unuia din membrele organismului parohial. potrivit cuvîntului Sf. Pavel care zice: „Dacă un mădular suferă, toate măduarele suferă împreună...” (I Cor. 12, 26).

b) Mîngîierea celor îndoliați.

c) Avertizarea credincioșilor participanți la înmormîntare de a se lepăda de păcat; de a se hotărî pentru o viață nouă și de a merge cu hotărîre pe calea aceasta.

d) Instruirea atît a celor îndoliați cît și a tuturor celorlalți participanți.

3. — SCURT ISTORIC AL NECROLOGULUI

Necrologul nu-i o cuvîntare specific creștină. Nu Biserica creștină este cea dintîi care-l pune în circulație. Cuvîntarea funebră e cunoscută și practică cu mult înainte de apariția creștinismului.

La greci, de pildă, o asemenea cuvîntare se chema λόγος ἐπιτάφιος.

Pe cît se pare, la greci primul λόγος ἐπιτάφιος a fost cel rostit de către Aristide întru glorificarea eroilor căzuți în lupta de la Plateea (479 î.Hr.)¹

¹ Ἐπιτάφιος în Friedrich Lübker's Reallexikon des klassischen Alterthums VI Aufl. Herausg. von Prof. Dr. Max Erler. Leipzig 1882, p. 380.

Vestită între toate este cuvîntarea epitafică a lui Pericle, rostită în cinstea celor căzuți în lupta de la Samos (440 a.Chr.). Cuvîntarea ne-a fost păstrată de Thukydides în opera sa Războiul peloponeziac. Iată, pe scurt, cuprinsul ei:

După ce înaltă un imn de slavă patriei, autorul arată că aceasta, patria, împreună cu binefacerile ei este „rodul virtuților acestora (căzuți la Samos) și al unora ca ei”. Ascultătorii să roage pe zei ca să le dea zile de pace, dar în același timp ei să fie hotărîți a se arăta tot atît de viteji în fața adversarilor, așa cum s-au arătat cei căzuți la Samos.

Părinții celor căzuți să nu se lase cuprinși de jale, căci moartea fiilor a fost o moarte glorioasă. Cuvinte de îmbărbătare sînt adresate de asemenea, copiilor, văduvelor și fraților celor căzuți. „Am rostit și eu — încheie Pericle — ceea ce am crezut de folos. Cei ce se îngroapă astăzi au primit în fapt o parte din cinstea cuvenită; pe copiii lor Statul îi va îngriji pe cheltuiala sa de acum și pînă la tinerețe, oferind o cunună folositoare celor căzuți pentru apărarea patriei și copiilor lor. Căci unde sînt cele mai frumoase răsplăți pentru virtute, acolo și bărbății își împlinesc mai bine datoriile de cetățeni. Acum plîngeți fiecare pe cine ați pierdut și vă duceți pe la casele voastre”.²

Treptat s-a ajuns ca asemenea cuvîntări să fie rostite nu numai din motive de Stat, dar și din îndemnul firesc de a cinsti memoria bărbatilor iluștri cum au procedat Gorgias (sec. IV a.Chr.), Lysias (440—380 a.Chr.), Isocrate (436—338 a.Chr.), Demostene (384—322 a.Chr.) etc.

La romani cuvîntările de care vorbim se numeau *laudatio funebris* și se roșteau cu scopul de a elogia calitățile și faptele defunctului. *Laudatio funebris* se rostea în Senat sau *pro rostris*, în tribuna din piața publică.

Dintre romani, Valerius Poplicola (sec. VI a.Chr.) a fost primul care a rostit o asemenea cuvîntare și anume cu prilejul morții consulului Lucius Junius Brutus. Relatînd faptul, Plutarh scrie: „Consulul (Valerius) a rostit și o laudă de înmormîntare care a plăcut atît de mult și a avut un așa de mare farmec, încît de atunci există obiceiul ca, la moartea oamenilor cu vază și cum se cade, cei mai buni cetățeni să pronunțe laude de înmormîntare. Se zice că acea laudă de înmormîntare a fost mai veche decît laudele la înmormîntările grecești, dacă nu cumva și

² Thukydides, Războiul peloponeziac. Cartea II, cap. 35—46 (trad. Prof. M. Jacotă), Buc. 1941.

acest obicei a fost întemeiat de Solon, după cum istorisește retorul Anaximenes".³

Dar și în familii era uzitată asemenea practică. Cezar de exemplu, a rostit (sec. I a.Chr.) cuvântări funebre la moartea mătușei sale Iulia și a primei sale soții. August († 37 p.Chr.), la moartea tatălui său etc.⁴

La început, în Biserica creștină nu era obiceiul de a se rosti cuvântări la înmormântare. „O cuvântare funebră în înțelesul de azi a fost necunoscută Bisericii vechi”.⁵ Pentru cei morți se făceau, atunci, rugăciuni, nu însă și cuvântări.⁶

Nu se poate spune că apariția necrologului în aria propovăduirii creștine nu s-ar datora și înrîuririi exercitate de cultivarea lui în sfera celeilalte oratorii. Dar înrîurirea aceasta a fost de ordin extern, formal, fondul și perspectiva fiind altele în cuvântările funebre rostite în cadrul Bisericii.

În creștinism, primul care le-a folosit și încă la un înalt nivel de măiestrie retorică, a fost Sf. Grigorie de Nazianz (329—390).⁷ El este socotit „creatorul acestui gen literar în literatura patristică”.⁸

Ni s-au păstrat de la Sf. Grigorie: Cuvântare la moartea fratelui său, Cezar, rostită în prezența părinților (a VII în ordinea celor 45 cuvântări ale Sfântului);⁹ Cuvântare la moartea sorei sale Gorgonia (a VIII în ordinea celor 45);¹⁰ Cuvântare la moartea tatălui său în prezența lui Vasile (a XVIII);¹¹ Cuvântare la moartea lui Vasile cel Mare, episcopul Capadochiei (a XLIII).¹²

Cuvântarea la moartea lui Cezar a fost rostită la sfârșitul anului 368 sau începutul anului următor.

Urmînd Scripturii care spune că pomenirea dreptului se face cu laudă (Prov. 10, 7), dar și cu întristare și lacrimi (Is. Sirah 38, 16), autorul arată că în cuvîntarea sa dă expresie și

3 Plutarh, Vieți paralele I. (Studiu introductiv, trad. și note de prof. N. I. Barbu), Buc. 1960, p. 252.

4 Art. Bestattung in Fried. Lübker's Reallexikon, ... p. 193.

5 Art. Begräbnis in Realencyklopädie für protestantische Theol. und Kirche. Bd. II, III Aufl. 1904, p. 527.

6 Krüll, Grabreden in Realencyklopädie der christlichen Alterthümer. Bd. I, Fr. i. Br. 1882, p. 632.

7 Sdralek, Trauer in Realencyklopädie der christlichen Alterthümer. Bd. II. Fr. i. Br. 1886, p. 920.

8 Pr. Prof. I. G. Coman, Patrologie, Buc. 1956, p. 180.

9 MPG, 35, 576 sq.

10 MPG, id. col. 789 sq.

11 Ibid, col. 985 sq.

12 MPG, 36, 493 sq.

laudelor, dar și întristării pentru pierderea lui Cezar. Apoi va adăuga cuvinte de mîngîiere pentru cei îndurerați din pricina unei asemenea pierderi.

Trecînd la dezvoltarea acestor puncte, Sf. Grigorie vorbește despre nașterea, pregătirea și activitatea desfășurată de către Cezar. Dintre virtuțile acestuia cea mai de preț a fost evlavia, virtute pe care părinții i-au cultivat-o cu multă grijă. Și tatăl și mama au fost oameni evlavioși, și-au iubit copiii și singura lor fericire a fost să și-i vadă virtuoși. Cezar a fost înzestrat cu minte ageră. A făcut studii la Alexandria. Și-a iubit părinții. A cultivat prietenia cu cei mai buni. A fost respectat de toți pentru purtarea și cunoștințele lui.

După ce istorisește o serie de fapte din viața lui Cezar din care ies la iveală alte și alte virtuți ale lui, ca: tăria în credință, generozitatea, iubirea de adevăr etc. Sf. Grigorie relatează că fratele său, scăpînd teafăr dintr-un cutremur catastrofal, s-a hotărît să-și închine lui Dumnezeu restul zilelor. Dar moartea l-a împiedicat de a-și împlini această făgăduință.

Cuvîntătorul arată că oferă defunctului său frate, drept cunună, cuvîntarea care se va transmite, poate, din generație în generație și-i va păstra vie amintirea. La acest dar se va adăuga comemorarea anuală și mai ales primirea lui de către Dumnezeu în ceata dreptilor.

În continuare, Sfîntul rostește cuvinte de mîngîiere pentru părinții care, însuflețiți de iubire, au făcut totul pentru copii, rămînînd în același timp în cea mai deplină ascultare față de Hristos și învățătura Lui. Părinții să aibă răbdare. În curînd trecînd și ei dincolo, se vor întîlni cu fiul lor. Și apoi despărțirea de trup nu înseamnă nimicire, ci apropiere de Domnul. La înviere ne vom întîlni cu Cezar, nu cu cel din coșciug, ci cu cel învăluit în lumină și strălucire.

În încheiere, oratorul formulează îndemnul ca ascultătorii, gîndindu-se la moarte și judecată, să se ferească de inactivitate și minciună, de vanitate și alipire totală de cele trecătoare. Nimeni să nu uite că e părtaș ființei divine și-n consecință să ocolească păcatul. Dacă e ca un credincios să se teamă de ceva apoi nu de moarte trebuie să se teamă, ci de înjosirea sufletului prin păcat. Numai cine merge hotărît pe calea cea îngustă a virtuții poate nădăjdui să primească viața de veci. De asemenea viață să fie făcut părtaș și Cezar. Și, la vremea sa, fiecare dintre ascultători.

Al doilea necrolog a fost rostit la moartea sorei sale Gorgonia în 373 sau 374.

Părinții Gorgoniei au fost ca un alt Abraam și o altă Sara, și unul și altul, model de virtute. De la ei și-a primit Gorgonia nu numai viața, dar și tăria de a umbla pe calea evlaviei și de a pleca de aici plină de nădejde. A cumulat virtuțile femeii căsătorite cu ale celei necăsătorite. A fost curată, fără îngîmîare. În trup fiind n-a pierdut legătura cu Dumnezeu. A știut păstra măsura și în tristețe și în bucurie. A îmbinat simplitatea și cuviința cu prietenia și demnitatea. Cu urechea mereu plecată la cuvîntul lui Dumnezeu, era gata să-i vestească și să-i laude binefacerile. Dintre podoabele femeiești n-a găsit niciuna mai de preț ca puritatea și frumusețea sufletului. Din întreaga sa ființă a făcut un templu viu al lui Dumnezeu. Casa i-a fost mereu deschisă pentru cei ce-aveau nevoie de ajutor. N-a lăsat nici o avere. Virtuțile ei au fost singura bogăție lăsată copiilor. Prin tăria ei sufletească a arătat că numai după trup, nu și după suflet, se deosebește femeia de bărbat.

Răspлата virtuții? Aici a primit de sus puterea de a trece cu bine peste necazuri și mai ales peste acelea ale unei boli grele. S-a desprins liniștită de viață, încredințată că a fi lângă Hristos face mai mult decît toate bunurile și lucrurile de aici. Cînd i s-a apropiat sfîrșitul și-a chemat soțul, copiii, frații și le-a vorbit ca unora pe care i-a iubit mult, împletind în vorbirea ei gînduri înalte despre viața de dincolo. Sfîrșitul i-a fost asemenea unei slujbe dumnezeiești. Partea ei dincolo e cu îngerii și cetele cerești și e bucuria de a privi față către față cele dumnezeiești, Treimea cea sfîntă.

Incheie cu îndemnul ca toți să se facă vrednici de cîntea plăcută lui Dumnezeu.

Necrologul la moartea tatălui său a fost rostit pe la jumătatea anului 374.

Prin felul său de viață, tatăl aparținea creștinilor înainte de a face parte din comunitatea lor. După cum dintre credincioși, mulți nu sînt realmente creștini, așa dintre necredincioși mulți o iau înaintea creștinilor, prin faptele lor. Tatăl Sfîntului a făcut parte dintre aceștia. S-a distins prin moderație, dreptate, prudență. Soția i-a fost nu numai ajutor dar și îndrumătoare, prin viață și cuvînt, spre credință și evlavie. Frămîntările, lacrimile, rugăciunile, evlavia ei caldă n-au rămas fără rezultat: soțul ei s-a botezat. După Botez, tatăl a ajuns conducător bisericesc, vădind în această demnitate calități rare: tact,

hărnicie, înțelepciune, evlavie, dragoste față de cei nevoiași, negrijă față de glorie, grijă pentru înlăturarea neînțelegerilor, smerenie, simplitate, lipsă de vicleșug, bunătate. Ca semn al dragostei față de credincioșii săi stă, între altele, măreața biserică la zidirea căreia el și-a adus contribuția cea mai mare.

Pentru mîngîierea celor rămași, oratorul relevă că numai viața împreună cu Dumnezeu este netrecătoare. Singura moarte de care un credincios trebuie să se teamă este aceea care urmează păcatului: moartea sufletească.

Intristarea despărțirii să fie îmbinată cu bucuria nădejii în viața de dincolo.

Necrologul Sf. Vasile cel Mare († 379) e rostit de către Sf. Grigorie de Nazianz la doi ani după decesul marelui său prieten, adică în anul 381.

Cît e de greu — zice Sf. Grigorie — să-ntocmești o cuvîntare potrivită pentru acela care și-a făcut din propovăduire scopul vieții sale. În treacăt arată că dacă a întîrziat cu rostirea cuvîntului de cinstire aceasta s-a datorat faptului că a fost angajat în altă parte în acțiunea de apărare a izbăvitoarei învățături creștine.

Înainteșii Sf. Vasile au fost vestiți prin activitatea lor pentru obște, dar și prin evlavia lor. De la ei a primit Vasile multe daruri prin instrucție și educație, pe care și le-a desăvîrșit apoi prin străduința proprie la școlile din Cezareea, Constantinopole și Atena, remarcîndu-se peste tot, nu numai prin rîvna pentru dobîndirea cunoștințelor, dar și mai ales prin seriozitatea și tăria caracterului său moral.

După ce amintește cu duioșie despre adîncă prietenie care l-a înfrățit cu Sf. Vasile încă de la Atena, și după ce relevă împrejurările în care prietenul său a ajuns preot, apoi episcop, vorbitorul înfățișează însușirile de conducător bisericesc ale marelui ierarh. Dîrzenie împotriva nedreptăților celor de sus; apărător al eparhioților săi oropsiți; ctitor a numeroase instituții de asistență socială; luptător contra lăcomiei cămătarilor și a celor bogați, iată cîteva numai din virtuțile relevate de Sf. Grigorie ca aparținînd Sfîntului Vasile cel Mare. Care, cum zice autorul necrologului, nu s-a mulțumit să ridice mîinile în sus și să ceară a fi scăpat de strîmtorări și necazuri, ci la rugăciune a adăugat scrisul, călătoriile și fapta, munca, încordările sale. A fost mereu preocupat de cei suferinzi, de puritatea credinței și de sfințenia vieții sale și a celor din jur.

La moartea Sfântului Vasile jalea a fost mare. L-au jeli, nu numai credincioșii de aproape dar și cei de departe. Nu numai creștini, ci și iudei și păgâni dintre care unii au făcut drum lung numai să-i poată aduce un ultim omagiu.

După moarte, Vasile s-a sălășluit în cer unde aduce jertfă și se roagă pentru cei din viața aceasta. Ochii tuturor credincioșilor să fie îndreptați asupra lui ca asupra unei legi vii. Păstoririi lui să se lase călăuziți și mai departe în viață, de duhul păstorului lor.

Incheie cu implorarea ca Sf. Vasile să facă rugăciuni pentru cei rămași în viața aceasta.

Cuvântări funebre a rostit și Sf. Grigorie Nisanul († 394).

Prima cuvântare funebră a fratelui Sfântului Vasile cel Mare a fost cea rostită la moartea lui Meletie, episcopul Antiohiei.¹³ Cuvântarea a fost ținută în anul 381.

Oratorul arată mai întâi meritele lui Meletie pe care-l prezintă ca pe un om cu inimă curată, sfânt, vestitor al cuvântului. Venirea lui în fruntea eparhiei a-nsemnat bucurie mare pentru credincioși. Despărțirea de eparhie înseamnă întristare mare. Dar Meletie e acum lângă Dumnezeu unde mijlocește pentru păcatele tuturor.

Ascultătorii să se consoleze și să nu fie ca cei ce n-au nădejde.

O altă cuvântare funebră a rostit Sf. Grigorie Nisanul la moartea Pulcheriei, fiica lui Teodosie I. Necrologul a fost rostit în anul 385.¹⁴

Durerea pricinuită de moartea Pulcheriei a fost mare. Cu atât mai mare cu cât e vorba de o moarte întâmplată cu mult înainte de vreme. Dar cei rămași să nu fie ca cei ce n-au nădejde (I Tes. 4, 13). Inchizînd ochii pentru cele de aici, Pulcheria i-a deschis pentru lumina cea fără de sfîrșit. Din grădina de aici trece în grădina paradisului. Dezbrăcînd purpura pămîntească, ea îmbracă haina împărăției de sus. Viața Pulcheriei a fost împodobită cu multe virtuți printre care credința, simplitatea, integritatea, nevinovăția nu sînt cele din urmă. În fața primejdiei de a-și pierde pe unicul său fiu, Abraam nu și-a pierdut liniștea rezemîndu-se pe credința în Dumnezeu. La fel Iov, aflînd despre moartea tuturor fiilor săi s-a plecat cu smerenie în fața voînței lui Dumnezeu. Căci ai Lui sîntem toți. Și fiind ai Lui, El are dreptul să ne și cheme, cînd voiește, acolo sus.

¹³ MPG, 46, 852 sq.

¹⁴ Ibid., 864 sq.

Prin moarte, Dumnezeu vrea să refacă vasul acesta atins de păcat și să-l readucă în starea de la început.

Ascultătorii să înlăture din suflet întristarea care copleșește numai pe cei ce n-au nădejde. Iar nădejdea credincioșilor este Hristos.

O a treia cuvîntare funebră a Sf. Grigorie Nisanul a fost cea rostită la moartea Placillei,¹⁵ soția lui Teodosie I, și anume tot în 385 cînd a fost ținut și necrologul întru cinstirea Pulcheriei. Necrologul pornește de la textul Mt. 24, 45; Lc. 12, 42. Durerea încercată prin pierderea Placillei este mare și pentru a o prezenta ar fi nevoie de cuvintele lui Ieremia. În viață, Placilla a fost sprijin al dreptății; model de umanitate și de iubire conjugală; tezaur al sobrietății și cinstei; pildă de zel pentru cele ale pietății; bogăție a săracilor; port de adăpost pentru cei necăjiți.

Vorbitorul relevă că la scurtă vreme după înmormîntarea fiicei, urmează înmormîntarea mamei. Atunci floarea, acum ramura care o purta. Atunci frumusețea nădăjduită, acum frumusețea în deplina ei dezvoltare. Dar și moartea e cu știrea Domnului.

Urmează cuvinte de mîngîiere cu valorificarea unor teme iuri scripturistice ca: Viața împreună cu Hristos e plină de fericire (Rom. 7, 24; Filip. 1, 23; Ps. 141, 8; Ps. 19, 5). Lîngă Hristos nimeni nu mai poate fi înșelat, calomniat, mințit. Acolo nu mai este durere, nici întristare și nici supărare (Is. 35, 10). Moștenitori ai împărăției vor fi cei ce au hrănit pe flămînzii, au dat de băut celor însetați; au primit pe pribegii nevoiași; au îmbrăcat pe cei goi; au cercetat pe bolnavi și pe întemnițați (Mt. 25, 34 și urm.). Așa a lucrat Placilla. A îmbrăcat pe mulți. A dat la mulți hrană cu mîna ei. A cercetat pe întemnițați și pe mulți i-a eliberat. Pe mulți condamnați la moarte i-a salvat.

Cum a crezut așa a trăit. Acum ea este în sînul lui Avraam, în paradis de care Hristos să-i facă vrednici pe toți.

Cuvîntarea funebră la fratele său Vasile¹⁶ e mai mult o cuvîntare de laudă în genul encomiului la Sf. Efrem.

În Apus cele mai vechi cuvîntări funebre le avem de la Sf. Ambrozie. E vorba de necrologurile la moartea fratelui său

15 Ibid., 877 sq.

16 Ibid., 788 sq.

17 Ibid., 826 sq.

Satyr;¹⁸ la moartea lui Valentinian II;¹⁹ la moartea lui Teodosie cel Mare.²⁰

În legătură cu moartea fratelui său Satyr, Sf. Ambrozie a ținut două cuvîntări: Prima a fost rostită în prezența trupului neînsufățit al fratelui; cea de a doua, după șapte zile la mormîntul lui. Ambele cuvîntări au fost rostite în anul 379.

De observat că ele ne-au parvenit sub titlul: De excessu fratris sui Satyri libri duo. Din titlu ar rezulta că e vorba de *cărți*, nu de *cuvîntări*. Dar nu încapă nici o îndoială că aceste două cărți nu-s altceva decît cele două necrologuri amintite, dar publicate într-o formă mai amplificată.

În primul necrolog vorbește despre durerea pricinuită de moartea fratelui. Durere mare. Dar și mai mare bucuria de a-l fi avut frate. Durerea pierderii lui e împlînzită și de faptul că pe Satyr îl plîng toți pentru calitățile lui: pentru credința, cumpătarea, curățenia, talentul lui oratoric, grija de a nu primi Botezul de la un schismatic, dragostea lui față de cei lipsiți. După ce rostește cîteva cuvinte de mîngîiere pentru sora sa Marcela, Ambrozie încheie cu o rugăciune.

În cea de a doua cuvîntare funebră, autorul relevă că moartea ne e comună tuturor. Ea e calea către înviere a cărei cea mai bună cheazășie este învierea lui Iisus Hristos.

În cuvîntarea la moartea lui Valentinian II — ținută în 392 — după ce dă expresie tristeții care a cuprins pe toți, prieteni și adversari, la vestea încetării din viață a celui ce a prilejuit adunarea de doliu, vorbitorul scoate în relief însușirile mai de seamă ale defunctului. Iată cîteva din aceste însușiri: pietatea, iubirea față de cei mulți pe care i-a scutit de biruri și pe care a fof gata să-i apere cu prețul vieții de năvălitorii barbari. A fost binevoitor față de prieteni și a arătat o caldă dragoste surorilor sale. Sfîntul ține să sublinieze că Valentinian II deși a murit neboțezat, el a primit totuși harul potrivit cuvîntului: „Cel drept chiar cînd apucă să moară mai de vreme dă de odihnă” (Înt. Sol. 4, 7).

Încheie cu o rugăciune.

În cuvîntarea la moartea lui Teodosie I — cuvîntare ținută în 395 — Sf. Ambrozie îndeamnă pe fiii defunctului (Arcadiu și Onoriu) să nu se tînguie cînd sînt în posesia unei moșteniri atît de mari: virtuțile tatălui și harul lui Hristos. Virtuțile ta-

18 MPL 16, 1345 sq.

19 Ibid., 1417 sq.

20 Ibid., 1447 sq.

tălui? Clemența, dreptatea, smerenia de a se fi supus penitenței publice.

În continuare sînt amintite poverile și greutățile mari cărorora Teodosie a avut să le facă față în viața de aici. Dincolo însă va fi în liniște.

Incheie cu cuvinte de mîngîiere pentru Onoriu care din motive binecuvîntate nu poate însoți pînă la Constantinopole rămășițele pămîntești ale tatălui.

Nu mai amintim aici despre epitafiile epistolare ale lui Ieronym și anume: Epist. XXXIX Ad Paulum super obitu Blesillae filiae;²¹ Epist. LX Ad Heliodorum. Epitaphium Nepotiani;²² Epist. LXXVII Ad Oceanum. De morte Fabiolae,²³ care au fost scrise numai pentru uz privat, nu pentru a fi rostite în public.²⁴

Reflectînd asupra cuvîntărilor funebre al căror cuprins l-am redat pe scurt mai sus, putem constata următoarele:

1. — Ele se referă, toate, la persoane care au avut de îndeplinit un rol mai mult sau mai puțin important în viața publică.

2. — Toți cei care au rostit amintitele necrologuri au fost căpetenii ale Bisericii și buni cunoscători ai tradiției oratorice grecești și romane.

3. — În general, necrologurile amintite dau expresie mai întîi suferinții determinate de moartea celui pentru care se rostește cuvîntarea funebă; se face o schiță a vieții lui, cu relevarea însușirilor mai importante: se rostesc cuvinte de mîngîiere și îmbărbătare în spiritul și pe temeiul învățaturii creștine despre moarte și înviere.

4. — Toate necrologurile menționate, dar mai ales ale Sf. Grigorie Nisanul, vădesc tendința pe de o parte de a păstra în limitele indicate de realitate cele ce privesc viața defuncților; pe de alta — de a pune la temelia lor învățătura dogmatică și morală creștină.

5. — Se poate spune că procedeul acesta a rămas normativ în dezvoltarea ulterioară a acestui gen de predică.

Ce privește epoca postpatristică, pînă la Bossuet (1627—1704) necrologul nu și-a mai găsit reprezentanți vrednici de amintit.²⁵

21 MPL 22, 465 sq.

22 Ibid., 589 sq.

23 Ibid., 690 sq.

24 Krüll, Grabreden in Realencyklopädie, Bd. I, Fr. i. Br. 1882, 632.

25 Prof. Cedomir Drașcovič, Privire retrospectivă asupra unui gen de predică, în rev. Bogoslovie a Fac. teol. Belgrad, an. I, nr. 2/1957. Recenzie de N. Corneanu, în: Mitropolia Olteniei, iulie-aug. 1958, p. 599.

În Răsărit ar putea fi menționat Teodor Studitul († 826) cu Catechesis funebris in matrem suam;²⁶ Petros episcop de Argos († după 920), cu o cuvîntare funebră la Atanasie, episcop de Methona; Mihail Psellos cu un necrolog la moartea lui Ioan Xifilinos (2 aug. 1075).

Din Apus pot fi amintiți: Wolfgang de Regensburg († 994) cu o cuvîntare la moartea episcopului Ulrich de Augsburg (973); Imbrico de Müzsburg, la moartea episcopului Otton de Bamberg (1139)²⁸ etc.

Dar cel care a ridicat din nou necrologul la un nivel înalt de măiestrie oratorică și de gîndire religioasă a fost Bossuet și am adăuga — în imediata lui apropiere: Fléchier (1632—1710).

În toate cuvîntările lor funebre atît Bossuet cît și Fléchier pornesc de la texte scripturistice în perspectiva cărora își structurează cu grijă strălucitele lor expuneri. Și unul și altul cu diferențele rezultînd din temperamentul și stilul personal, își centrează necrologurile pe teme dogmatice sau morale grupînd în jurul acestora viața și faptele defunctului. Și unul și altul utilizează explicitînd-o deplin, ideea patristică potrivit căreia moartea și înmormîntarea credincioșilor trebuie să fie prilej nu numai de participare la durerea rudelor celui decedat, dar și de valorificare — pentru ei și pentru toți credincioșii participanți la adunarea de doliu — a unora sau altora dintre învățăturile creștine menite nu numai să consoleze dar și să instruiască și să zidească.

4. MATERIA NECROLOGULUI

Alegerea materiei unui necrolog este supusă principiului omiletic în temeiul căruia principalul obiect al cuvîntărilor bisericești este tezaurul revelațional. Practic aceasta înseamnă că, precum orice cuvîntare bisericească, necrologul e obligat și el să propovăduiască și aplice învățătura dumnezeieștii Descoperiri.

Intrucît însă cuvîntarea funebră e condiționată de un anumit moment din viața parohianului, și anume de încheierea vieții lui în lumea de aici și de trecerea în viața de dincolo, e potrivit ca preotul să aleagă pentru asemenea cuvîntare, învățături

²⁶ MPG 99, 884 sq.

²⁷ Cf. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur*, München 1897, p. 167, 171.

²⁸ Fr. Schubert, *Leichenrede in Lexikon für Theol. u. Kirche*. Bd. VI, II Aufl., Fr. i. Br. 1934, col. 464.

mai ales din cele referitoare la cele mai de pe urmă ale credinciosului ca: învățătura despre moarte; despre nemurirea sufletului; despre judecată; despre iertarea păcatelor; despre viața de veci; despre cruce; despre legăturile dintre Biserica de aici și Biserica de dincolo; despre rugăciunea pentru cei morți; faptele bune — cale către viața veșnică; despre înviere.

Desigur, în necrolog preotul se va referi la persoana credinciosului decedat, va vorbi despre faptele, realizările, meritele, virtuțile lui. Dar toate acestea le va prezenta ca pe un rezultat al împlinirii datoriilor puse de Dumnezeu, precum și ca pe un rezultat al sinergismului creștin.

Preotul se va referi apoi la cei îndoliați. Moartea e prilej de întristare și tulburare, de amărăciune și tânguire, de durere și lacrimi. Nu arareori ea constituie și o grea încercare pentru credință.

Dragostea față de credincioșii săi, față de oameni îl obligă pe preot să-și arate adâncă sa participare la tristețea și durerea rudelor celui încetat din viață. Preotul știe că cuvintele: „Dacă un mădular suferă, toate măduarele suferă împreună” (I Cor. 12, 26), se referă la toți credincioșii. Dar mai știe că, înaintea tuturor celorlalți parohieni, cuvintele Sf. Pavel îl privesc pe el, pe preot. Înaintea tuturor, el trebuie să fie mai apropiat, mai receptiv, mai sensibil la durerea păstorilor săi îndoliați.

Rostirea necrologului constituie una din împrejurările în care preotul poate aduce mângâiere și alinare celor îndurerați din pricina pierderii unuia dintr-ai lor.

Temeiul cel mai important pentru alinarea durerii rudelor celui decedat îl constituie învățătura despre moarte și înviere.

Prin moartea și învierea Domnului, dreptul și puterea morții asupra credincioșilor au fost obiectiv desființate.

Practic moartea continuă să se atingă de credincioși ca de unii care mai poartă în ei urmele slăbiciunilor rezultate din cădere. Dar ea nu mai are nici dreptul, nici puterea să-i stăpânească în mod definitiv.

Prin primirea Botezului și a celorlalte Sf. Taine, credincioșii primesc în însăși ființa lor pe însuși Iisus Hristos cel ce moare și învie. Ca urmare, moartea credinciosului e moarte împreună cu Hristos. Și pentru că moare împreună cu Hristos, va și învia împreună cu El (Rom. 6, 3, 5, 11; I Cor. 15, 21—22 etc.).

Așezarea trupului în mormânt este deci provizorie. După

un interval oarecare, la porunca Domnului (In. 5, 25), mormintele vor elibera trupurile, care, unindu-se cu sufletele, vor învia la viață nouă.

Moartea trupească nu separă de Hristos. Și nici de Biserica Sa. Incît fie că sîntem în viața aceasta, fie că în cea de dincolo, „fie că trăim, fie că murim sîntem ai Domnului“ (Rom. 14, 8).

Pornind de la învățătura că „Dumnezeu este iubire“ (In. 4, 8) și că credinciosul e obligat cu nelimitată iubire față de El (Mt. 22, 37), moartea poate fi prezentată și într-o altă lumină decît aceea de mijloc prin care credinciosul se poate elibera definitiv de urmările căderii. Anume, iubirea, se știe, cuprinde în ea ideea de dăruire dezinteresată. Dumnezeu se dăruiește credincioșilor pînă la jertfă. La rîndul lor credincioșii, pătrunși de iubire, simt trebuința de a se dărui lui Dumnezeu, în întregime, cu tot ce au, inclusiv viața lor.

În lumina acestei învățături despre iubire, moartea poate fi prezentată ca un mijloc pe care Dumnezeu îl pune la ndemîna credinciosului și iubirea acestuia îl acceptă, în scopul de a-i aduce Creatorului suprema cinstire. Prin moarte credinciosul nu mai păstrează nimic pentru sine, ci dăruiește, jertfește — din iubire — totul pentru Dumnezeu.

Prezentată în felul acesta și anume ca jertfă acceptată din iubire față de Dumnezeu și adăugăm, ca jertfă de sine pentru semenii, moartea capătă un nimb de măreție capabil să potolească suferințe și să șteargă lacrimi dintre cele mai amare.

Necrologul va lua în considerare și pe participanții la înmormîntare.

Pentru aceștia necrologul va fi un memento mori care își are valoarea lui educativă. Nu trebuie să se insiste însă prea mult asupra obligației credinciosului de a se gîndi la moarte. A gîndi mereu la moarte este împotriva firii și nesănătos. Pictori mai vechi îl înfățișau pe Fer. Ieronim în poziția omului adîncit în contemplarea unui craniu așezat în fața lui. E în afară de orice îndoială că Mîntuitorul n-ar fi dat — și nici n-a dat — un îndemn în sensul acesta următorilor Săi. El este viață. El a venit să aducă viață. A venit să elibereze puterile sufletești din servitutea păcatului și să le îndrume cu toată hotărîrea într-o direcție pozitivă, spre viață, spre o viață nouă.

În același timp însă Mîntuitorul ne atrage atenția că moartea poate surveni oricînd, și că de aceea, se cuvine să ne pregătim, să lucrăm cît este ziuă, cît sîntem în viața aceasta, căci

vine noaptea, adică moartea, cînd nimeni nu mai poate face nimic pentru mîntuirea sa (In. 4, 9; 12, 35).

Și atunci, în necrolog preotul va releva că destinul veșnic al oricărui credincios depinde de conținutul ce va ști să-l dea vieții de aici și de acum.

Lupta împotriva păcatului și împlinirea perseverență a datoriiilor individuale și sociale, sub călăuzirea unei calde iubiri de Dumnezeu și de semenii trebuie să constituie o preocupare statornică pentru orice credincios.

5. — PĂRȚILE NECROLOGULUI

Părțile necrologului sînt, în general, aceleași ca la orice cuvîntare bisericească. Adică: textul, formula de adresă, introducerea, tratarea, încheierea.

Uneori textul e lăsat la o parte. Dar e bine să fie folosit cît mai des.

După învățătura creștină cuvîntul lui Dumnezeu e unitatea de măsură la care Biserica raportează orice eveniment din viața credincioșilor. Moartea constituie un eveniment de covîrșitoare importanță pentru destinul parohianului. De aceea se cuvine ca ea să fie privită în lumina cuvîntului dumnezeiesc, a unui text scripturistic.

Rostirea textului biblic la începutul necrologului dă credincioșilor participanți la înmormîntare — și în primul rînd rudele celui decedat — sentimentul că Dumnezeu nu rămîne străin de suferința lor, ci e prezent lîngă ei cu puterea și binecuvîntarea Sa. Prin rostirea textului biblic se exprimă convingerea că lîngă mormînt e prezent în mod tainic Domnul însuși, întîmpinînd și călăuzind dincolo pe cel decedat.

Necrologul mai mult decît oricare altă cuvîntare bisericească prezintă ispita alunecării pe panta exagerării virtuților și meritelor celui adormit în Domnul. Deschiderea necrologului cu un text biblic constituie un avertisment pentru vorbitor, în sensul ca el să-și dezvolte cuvîntarea în spiritul Scripturilor Sfinte care, între altele, cer respectarea strictă a adevărului.

Prin necrolog se urmărește și instruirea, zidirea în credință a păstoriților. Textul cuprinde tocmai învățătura pe care preotul urmărește s-o împărtășească în cazul dat.

Textele să fie alese în așa fel încît să se vadă că vorbitorul a recunoscut principalul punct caracteristic cazului la care se referă necrologul său. De exemplu, textul: „M-am luptat lupta cea bună“ (2 Tim. 3, 7) folosit la înmormîntarea unui

preot arată de la început că e vorba de înhumarea unui slujitor duhovnicesc care în tot timpul vieții și-a împlinit cu scrupulozitate misiunea sa de iereu al lui Hristos.

Formula de adresă e cunoscută: Indurerați frați; Indurerați ascultători; Intristată adunare; Intristați creștini etc.

Formula să nu fie repetată prea des. Altfel capătă un caracter supărător, parazitar, trădând golurile de conținut pe care cuvîntătorul slab pregătit vrea să le mascheze.

Introducerea își poate scoate cuprinsul din textul scripturistic ales; din împrejurarea care determină rostirea cuvîntării funebre; din întristarea pricinuită de pierderea suferită de cei îndoliați și de parohia întreagă; din constatarea că toate zilele vieții noastre, începutul și sfîrșitul lor sînt sub cîrma lui Dumnezeu etc.

Partea introductivă a necrologului să fie scurtă. Cîteva fraze sînt suficiente pentru a deschide calea către tratare.

Obișnuit, la necrolog nu se anunță tema. Au fost însă și predicatori care își încheiau introducerea cuvîntării funebre cu enunțarea temei și a părților ei. Așa face, cum am văzut, Sf. Grigorie de Nazianz în necrologul la moartea fratelui său Cezar. La fel procedează Fléchier. În cuvîntarea funebră a ducesei de Montausier (rostită la 2 ian. 1672), ilustrul orator anunță că va vorbi despre: înțelepciunea; moderația; răbdarea — care au împodobit viața defunctei.

În introducerea necrologului lui Turene (ținută la 10 ian. 1676), oratorul arată că va vorbi despre: curajul; înțelepciunea; pietatea veștitului comandant.³⁰

La fel sînt și celelalte cuvîntări funebre ale lui Fléchier. Toate pornesc de la un text și o temă precisă cu împărțirile de rigoare pe firul cărora e desfășurată expunerea.

La fel procedează Samoil Klain de la Sad în cuvîntările lui „la îngropăciunea oamenilor morți”.

În cuvîntarea întîii vorbește, în partea primă: despre cît de „lungă și grea iaste calea omului cînd trece din lumea aceasta”; în partea a doua: despre „ce feliu de merinde să cade să-și ia omul pre calea aceea”.³¹

În cuvîntarea a doua are două puncte:

29 *Oraisons funèbres de Bossuet suivies des oraisons funèbres de Fléchier*, Nouvelle édition, revue et adnotée par M. l'abbé Drioux, Paris.

30 *Ibid.*, Pars II, p. 5, 59.

31 Samoil Klain, *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj 1784, p. 2.

1. — „Fieștecine trebuie odată să moară“;

2. — „Nu știi cînd vei să mori“.³²

Cuvîntarea a treia tratează în partea întîi despre cum „să ne gătim de moarte“; în partea a doua: „precum va fi gătirea așa va fi și moartea“.³³

Același procedeu îl folosește și Petru Maior în ale sale „Propovedanii“. În „propovedania“ întîi anunță, în introducere, că va vorbi: „despre datoria creștinului de a se gîndi și la moarte; despre datoria creștinului de a se și teme de ea“.³⁴

În „propovedania“ a IV-a autorul vorbește despre: „gîndul morții oprește de la păcat; gîndul morții îl aduce pe credincios la pocăință“.³⁵

Punctele „propovedaniei“ a V-a sînt acestea: creștinul e dator să cunoască ce este moartea; dar are și datoria de a „nu se teme de dînsa atîta“.³⁶

Bossuet nu enunță — nu o enunță didactic — tema cuvîntărilor sale funebre.³⁷ Dintre autorii de necrologuri ai Bisericii noastre amintim pe Zaharia Boiu care în ale sale „Cuvîntări bisericești la înmormîntări“ elimină din plan enunțarea temei.³⁸

Ținînd seama de împrejurările în care se țin obișnuit cuvîntările funebre, socotim că e potrivit să se ocolească enunțarea temei și a împărțirii ei, acestea constituind elemente formale care pot distona cu starea sufletească a rudelor celui decedat și a celorlalți participanți.

Dreptul de a nu enunța tema necrologului nu trebuie interpretat însă ca o libertate de a-l alcătui la voia întîmplării. Ca orice cuvîntare bisericească, necrologul trebuie întocmit și el cu multă grijă, cu multă concentrare, pentru a-i da linie, forță și închegare unitară. Bossuet nu-și enunță tema necrologului cum face Fléchier, dar aceasta nu înseamnă că cuvîntările lui funebre ar fi mai puțin închegate decît ale celui din urmă. Dimpotrivă fiecare din vestitele Oraisons funèbres constituie adevărate modele de logică, de gîndire religioasă, compoziție și stil.

În tratare se va face referire la viața defunctului. Se vor releva virtuțile cultivate de el, în cadrul familiei, în cadrul pa-

32 Ibid., p. 14.

33 Ibid., p. 22.

34 Petru Maior, Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți, Buda 1909, p. 2.

35 Ibid., p. 27.

36 Ibid., p. 35.

37 Cf. ed. cit. Drioux.

38 Zaharia Boiu, Cuvîntări bisericești la înmormîntări, parastase și alte festivități funebre, Sibiu 1889.

rohiei, al vieții obștești. Caracterizarea celui decedat să fie sobră, întemeiată pe realități, nu pe ficțiuni.

Scăderile parohianului defunct nu vor fi amintite în necrolog. Pot fi amintite atunci când, în viața defunctului, ele au reprezentat un moment care a fost depășit cu deplin succes. Așa procedează, de pildă, Bossuet în cuvîntarea funebă a Anei de Gonzag.³⁹

Preotul vorbitor își va exprima participarea sa la durerea celor îndoliați, dragostea sa și a întregii parohii pentru enoriașul pierdut. Va alege din tezaurul învățăturii creștine și mai ales din dogma eshatologică o învățătură potrivită pentru întărirea și zidirea tuturor credincioșilor participanți. Va mîngîia pe cei îndurerăți.

Incheierea va cuprinde îndemnuri în sensul ca memoria defunctului să nu fie dată uitării. Virtuțile lui să fie urmate și dezvoltate. Să se facă rugăciuni pentru odihna sufletului lui.

În unele părți și mai ales aici în Ardeal e obiceiul ca la sfîrșitul cuvîntării preotul vorbitor să ia în numele mortului, „iertăciuni” de la rudele și prietenii acestuia. Dar în majoritatea cazurilor în loc să aducă vreo mîngîiere, „iertăciunile” sporesc și mai mult durerea celor îndoliați. Încît e mai recomandabil ca în locul acestor „iertăciuni” să se insiste asupra obligației pentru rude și cunoscuți de a nu-l uita pe cel decedat și de a se ruga pentru el.

6. — CINE, UNDE ȘI CÎND SE ROSTEȘTE UN NECROLOG

Altădată — zice Fer. Ieronim — a fost obiceiul ca la înmormîntarea celor răposați să vorbească copiii acestora.⁴⁰ Se obișnuia însă — la greci și la romani — ca vorbitorul să fie nu numai dintre copiii defunctului, dar și dintre rudele lui apropiate.⁴¹

Urmînd tradiției grecești și romane, s-a luat obiceiul și la creștini ca la moartea părinților să vorbească copiii acestora. Așa a vorbit — cum am văzut — Sf. Grigorie de Nazianz la moartea tatălui său. În lipsa copiilor însă vorbeau rudele apropiate. De pildă la moartea lui Cezar și a Gorgoniei a vorbit frațele lor, Sf. Grigorie de Nazianz. În caz că nu se găseau rude apropiate care să-și asume sarcina rostirii necrologului, făceau lucrul acesta un prieten sau un cunoscut.

³⁹ Ed. Drioux, p. 105 și urm.

⁴⁰ Epist. LX în: Heliodorum ... MPL 22, 590.

⁴¹ Th. Mommsen, Das Weltreich der Caesaren, Wien-Leipzig 1913, 599; Fr. Lübker's Reallexikon ... VI. Aufl. Leipzig, p. 192—193.

Așa la moartea Sf. Vasile cel Mare a vorbit prietenul său Sf. Grigorie de Nazianz; la moartea episcopului Meletie al Antiohiei au vorbit Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie Nisanul și Amfilochie.

Cînd era vorba de înmormîntarea vreunuia din cei de sus, vorbeau episcopii. De pildă la moartea lui Constantin cel Mare a vorbit episcopul Eusebiu de Cezareea; la moartea lui Teodosie cel Mare și a lui Valentinian a vorbit episcopul Ambrozio; la moartea Pulcheriei și a Placillei a vorbit episcopul Grigorie de Nisa.⁴²

Se poate spune că în cadrul Bisericii nu gradul de rudenie sau relațiile de prietenie au fost hotărîtoare în ce privește dreptul de a rosti un necrolog, ci apartenența la ierarhia bisericească. Nu e o simplă întîmplare că cele mai vechi necrologuri creștine ce ni s-au păstrat au fost rostite, toate, de membrii ai ierarhiei superioare. Conștienți că răspunderea propovăduirii le revine în primul rînd lor, episcopii au început să valorifice și necrologul ca formă de propovăduire a învățăturii creștine. Faptul că din veacurile prime nu ni s-au păstrat necrologuri rostite de preoți, nu exclude posibilitatea ca și aceștia — cel puțin unii din ei — să le fi folosit.

Obișnuit necrologul se rostea cînd se expuneau rămășițele pămîntești ale decedatului, cum a fost cazul, de exemplu, la moartea lui Constantin cel Mare, a lui Satyrus, fratele Sf. Ambrozio⁴³ etc. Alteori însă cuvîntarea funebră a fost rostită mai tîrziu, după înmormîntare. De pildă, Sf. Grigorie de Nazianz a rostit necrologul Sf. Vasile cel Mare abia la doi ani după înmormîntarea acestuia. La fel Bossuet și Fléchier și-au rostit cuvîntările funebre după înmormîntarea persoanelor defuncte respective. Astfel: Henrieta a Franței moare în 10 sept. 1669; dar necrologul i-a fost rostit de către Bossuet la 16 noiembrie 1669; Ludovic de Burbon moare în 11 dec. 1686; cuvîntarea funebră îi e rostită la 10 martie 1687; Turenne moare la 27 iulie 1675 și cuvîntarea funebră îi e rostită de către Fléchier la 10 ian. 1676 etc.⁴⁴

Trebuie să recunoaștem însă că asemenea cuvîntări rostite după înmormîntare au mai mult caracterul de discursuri religioase decît de necrologuri.

42 Krüll, art. cit. în *Realencyklopädie* ... I, 1882, p. 632—633.

43 Krüll, *ibid.*, p. 921.

44 Cf. Ed. cit. Drioux, p. 1, 3, 172, 175, 54, 56.

Așadar, regula e că necrologul să fie rostit înainte de înmormântare.

Numai rostit în intervalul pretafic, ca să zicem așa, necrologul își poate împlini misiunea ce-i revine, anume aceea de a mîngîia și îmbărbăta. Firește, durerea celor îndoliați e durere și după înmormântarea rudei decedate. Dar între durerea pretafică și cea posttafică, între durerea premergătoare înmormîntării și cea posterioară acestui act, e o mare deosebire. Prima e mult mai intensă decît ultima, curgerea timpului contribuind mult la atenuarea ei. Cei îndoliați simt totdeauna nevoie de îmbărbătare, dar asemenea trebuință o simt ei în mod cu totul deosebit în intervalul anterior înmormîntării. Iată de ce necrologul se cuvine să fie rostit în intervalul acesta.

Nu mai menționăm că separarea necrologului și distanțarea lui ca timp de momentul înhumării îi reduce mult din puterea de înrîurire asupra ascultătorilor și îi anulează aproape total menirea de a da expresie ultimului rămas bun luat de cei îndoliați și parohieni în frunte cu preotul, de la fratele lor decedat.

Locul rostirii necrologului e condiționat de locul unde se face slujba înmormîntării. Adică în biserică sau în capela mortuară. Aceasta din următoarele motive:

În Biserica ortodoxă predica e, în general, legată de slujbă. Ca formă de predică bisericească, necrologul e legat și el de slujbă, de slujba înmormîntării.

Orice cuvîntare bisericească cere, presupune crearea în prealabil a unei atmosfere primirii și asimilării de învățătura dumnezeiască. Atmosfera aceasta e creată de slujbă, de rugăciune. Atmosfera prielnică necrologului e creată de slujba înmormîntării.

O asemenea slujbă are printre altele și menirea de a potoli și mîngîia sufletul celor îndoliați. Rostirea necrologului în continuarea slujbei de înmormîntare întărește și mai mult lucrarea aceasta paracletică a slujbei. Se știe că schimbarea unui conținut de idei poate aduce și o schimbare a sentimentelor determinate de acestea. În speță, modificînd pe calea cuvîntării funebre, conținutul conștiinței religioase a celor îndoliați, preotul poate influența și asupra sentimentelor lor, înlocuind sentimentele depresive cu cele stenice ale nădejzii și încrederii.

La întrebarea dacă la orice înmormîntare trebuie rostit un necrolog se poate răspunde că așa s-ar cuveni.

Pe de o parte, pentru că orice credincios îndoliat are dreptul la un cuvînt de mîngîiere din partea preotului său. Pe de

altă parte, pentru că rostirea de necrologuri numai pentru unii poate da prilej la nemulțumiri și cărtiri. Și apoi de unde să știm că nu chiar necrologul pe care am neglijat să-l rostim ar fi putut fi mijlocul transformării definitive a unuia sau altuia dintre parohieni?

Sînt omileți însă care restrîng folosirea necrologului numai la cazuri mai importante. V. Mitrofanovici, de pildă, recomandă ca necrologul să se țină:

1. — Cînd cazul de moarte interesează întreaga parohie (încetarea din viață a episcopului, a parohului etc.).

2. — Cînd decedatul a izbutit să se remarce prin însușirile sale pozitive în așa fel ca să poată fi dat drept model celorlalți.

3. — În cazuri de moarte năpraznică sau prea înainte de vreme.

4. — În cazul cînd preotul e solicitat să vorbească de către familia celui decedat.⁴⁵

7. — ÎNCHEIERE

Necrologul e unul din mijloacele pe care Biserica pe de o parte, vremelnicia vieții credincioșilor pe de alta, i le pune la îndemîna preotului pentru a-și împlini misiunea lui de propovăduitor al cuvîntului și păstor duhovnicesc. Necrologul e supus principiului omiletic fundamental al propovăduirii dumnezeieștilor învățături.

În temeiul acestui principiu preotul e obligat ca atît fondul cît și forma necrologului să le păstreze în sfera și atmosfera bisericească creștină.

Faptul că rostirea necrologului este dictată de moartea unuia sau altuia dintre parohieni, impune preotului obligația ca în cuvîntarea sa să se refere la cazul dat, la persoana decedatului, a cărui viață va fi prezentată pe scurt în datele ei pozitive. Se vor evita aspectele negative. Aici e bine să luăm în considerare principiul: „Să spunem adevărul în cadrul iubirii; să ne arătăm iubirea în limitele adevărului“.

Prezentarea însușirilor individuale și sociale ale defunctului se va face în lumina principiului creștin al sinergismului, al colaborării dintre Hristos și credincioși.

Dar moartea nu privește numai pe un singur credincios, ci pe toți parohienii. În consecință, preotul îi va lua în considerare

⁴⁵ V. Mitrofanovici: *Omiletica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, 1875, p. 284—285; Pr. D. Voniga, *Omiletica sau Studiul oratoriei bisericești*, Orăștie 1906, p. 85—86.

și pe ei. Mai întâi se va adresa rudelor apropiate ale celui adormit în Domnul, străduindu-se a le potoli suferința, a-i redresa moralmente, îndreptându-le atenția spre importante și urgente datorii ale vieții și sensibilizându-le conștiința pentru prezența permanentă a lui Dumnezeu ca stăpîn nu numai al vieții dar și al morții.

Către ceilalți participanți va îndrepta îndemn părintesc ca ei să biruiască păcatul, să dea un conținut cât mai bogat vieții, să meargă cu hotărîre pe calea luminată de comandamentele divine.

Ca formă a propovăduirii bisericești necrologul va transmite învățătură creștină luată mai ales din cuprinsul dogmei eshatologice.

Se cuvine ca necrologul să fie în strînsă legătură cu slujba înmormîntării. Prin atmosfera pe care o creează, slujba conferă cuvîntării funebre o mai mare putere de înmîriuire. Prin lumina pe care o iradiază, slujba intensifică eficiența necrologului.

Să se evite expunerile lungi, încărcate, greoaie. Durerea momentului e neprielnică unei atenții prelungite.

Necrologul e un important mijloc de care Biserica se servește în lupta ei contra morții. De aceea să fie folosit ca atare. Să ocolească platitudinea. Să nu promoveze resemnarea fatalistă, descurajantă, pesimistă.

În cuvîntarea funeabră să vibreze puternic adîncă și ne-zdruncinată încredere că prin învierea Mîntuitorului moartea a primit lovitura hotărîtoare, definitivă. O rază din strălucirea pascală să răzbată prin umbrele întristării, spre inima ascultătorilor. Să se aprindă în suflete nădejdea reconfortantă că o dată și o dată, la porunca lui Hristos, vom învia cu toții.

Necrologul să fie ca un steag al biruinței fluturînd peste răceala mută a mormintelor.

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

NECESITATEA UNITĂȚII PASCALE CREȘTINE

Între alte multe lucruri noi și bune, veacul XX a pus și pune mereu înaintea conștiinței credincioșilor creștini din lumea întreagă problema refacerii unității religioase, problema unității Bisericii creștine. Unul singur a fost și ese întemeietorul acestei Biserici: Iisus Hristos fiul lui Dumnezeu, cel întrupat din Preasfânta Fecioară Maria, cel răstignit pe lemnul crucii, cel înviat a treia zi și înălțat apoi la ceruri, unde șade de-a dreapta Tatălui în slavă și cinste deosebită. Biserica întemeiată de El este „UNA, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică”,¹ deci nu mai multe, ci una singură. Existența mai multor Biserici nu este de la Dumnezeu.

Se pare că conștiința creștinilor din lumea întreagă este în secolul nostru tot mai apăsată din pricina spargerii unității creștine primare, din pricina sfîrticării nu numai a „cămășii”, ci a întregului trup al lui Iisus Hristos.² Datorită acestui fapt, creștinii secolului XX au inițiat diferite acțiuni pentru împăcare, pentru înfrățire, pentru înțelegere și refacerea unității creștine.³

1 Din Simbolul Credinței, articolul 9.

2 Ca un ecou al acestor păreri, ca o dorință a refacerii unității creștine trebuie interpretate și tot mai desele glasuri care se aud cerind înțelegere, pace, frățietate și colaborare între toți creștinii din lume. În conferințele de îndumnezeire și orientare a preoției ortodoxe române, ținute pe protopopiate, în primăvara anului 1964, în legătură cu problema ecumenismului, s-a discutat insistent și necesitatea tot mai puternic simțită de a se serba Paștile deodată de către toți creștinii din lume. Procesul verbal al Conferinței protopopiatului Sibiu, întocmit la 6 aprilie 1964 cere, între altele, următoarele: „Problema serbării Paștilor la o dată unică de către toți creștinii din lume, este o dorință vie și des exprimată, atât a credincioșilor cât și a clerului din protopopiatul nostru. De aceea rugăm pe P. Ven. Consiliu Arhiepiscopesc să ia măsuri și să transpună problema celor în drept spre bună soluționare”. (Proces Verbal, p. 3).

La fel s-au ocupat de această problemă și preoții din protopopiatul Tirnăveni, în Conferința ținută la 7 aprilie 1964 (Proces Verbal, p. 4), precum și preoții din protopopiatul Luduș, etc. Deci problema serbării Paștilor la o dată unică de către toți credincioșii din lume, preocupă în grad mare atât pe credincioșii cât și pe clericii diferitelor confesiuni creștine din lume.

3 Preocupările și inițiativele acestea sînt, desigur, și o consecință a acțiunii pentru pace, acțiune care a fost și este îmbrățișată cu dragoste de către masele largi ale tuturor popoarelor din lume.

În discuțiile care s-au purtat și în studiile publicate pe tema împăcării și refacerii unității creștine s-a pus mereu și se pune cu stăruință problema intercomuniunii reprezentanților diferitelor confesiuni creștine, ca un prim pas făcut pe calea realizării mult doritei unități a tuturor creștinilor din lume.

Noi socotim însă că chiar înainte de a putea să realizăm intercomuniunea dorită și refacerea unității Bisericii, trebuie să ne străduim să înlăturăm din viața noastră a creștinilor unele deosebiri supărătoare, sau chiar provocatoare, între care un loc de frunte îl ocupă data serbării Paștilor în zile deosebite de către diferitele confesiuni creștine.

Se știe că pentru întreaga suflare creștină învierea lui Iisus Hristos din morți este unul dintre cele mai mari evenimente din istoria creștinismului. Datorită acestui fapt întreaga lume creștină sărbătorește în fiecare an acest eveniment cu un fast deosebit și cu o bucurie deplină. Paștile sînt, „prazincul praznicelor și sărbătoarea sărbătorilor“ tuturor creștinilor din lume. Și cu toate acestea, ca o ironie a sorții, ca un păcat care apasă de atîtea secole asupra conștiinței creștinilor, acest eveniment mare, strălucitor și aducător de pace și bucurie, nu este prăznuit pretutindeni în lume în aceeași zi, la aceeași dată calendaristică. Nu mai departe decît anul trecut (1964), credincioșii romano-catolici și protestanți au sărbătorit Paștile la 29 martie 1964, în timp ce creștinii ortodocși au sărbătorit Paștile la 3 mai 1964. Cu drept cuvînt masele de credincioși s-au întrebat și se întreabă: de ce oare aceste deosebiri între oameni care cred în același Mîntuitor? De unde provin asemenea deosebiri și care este temeiul și scopul lor? Oare Iisus Hristos n-a înviat în aceeași zi pentru toți creștinii din lume? De ce atunci prăznuirea învierii se face la date calendaristice deosebite de către credincioșii diferitelor Biserici creștine? Masele de credincioși nu pot să înțeleagă de ce și de unde provine această deosebire, care în nici un caz nu este spre lauda și nici spre bucuria creștinilor. De aceea, ei toți ar dori să se pună capăt acestor deosebiri și praznicul învierii lui Iisus Hristos să se serbeze în aceeași zi de către toți creștinii din lume. Realizarea acestei îndreptățite dorințe ar fi mai ușoară decît intercomuniunea, nestînd împotriva ei nici o învățătură dogmatică, nici o problemă de conștiință decît pur și simplu date calendaristice mai mult sau mai puțin perfecte.

Datele calendaristice și calculele care s-au făcut și se fac în continuare pentru stabilirea Duminicii de prăznuire a Sf.

Paști în fiecare an, sînt multe, variate, complexe și destul de greu de pătruns. De aceea vom încerca, în cele ce urmează, să arătăm aceste date într-o formă cît se poate de simplificată, spre a putea să înțeleagă oricine cauzele care determină deosebiriile existente, în ceea ce privește data serbării Paștilor, precum și posibilitățile de a se ajunge la un acord, la o înțelegere a tuturor creștinilor asupra unei date unice de prăznuire împreună, în fiecare an, a Sf. Paști.

I. ELEMENTE GENERALE DE CRONOLOGIE ASTRONOMICA

Omul a observat din cele mai îndepărtate vremuri că toate evenimentele s-au petrecut și se petrec „în timp”. Datorită acestei observații, omul a început să măsoare „intervalele de timp dintre două evenimente”.⁴ La început acest calcul, această măsurare a timpului s-a făcut într-o formă primitivă, apoi tot mai precis, tot mai perfect.

Nevoile de fiecare zi ale oamenilor au impus un mod anumit de măsurare a timpului, spre a-și putea coordona mai bine munca, ținînd seama de durata fiecărei lucrări ce aveau de îndeplinit. În acest scop ei s-au folosit de o serie de fenomene naturale, observate că se repetă cu o mare regularitate și la intervale de timp egale.⁵ Omul a observat în primul rînd mișcarea mereu repetată și regulată a soarelui, care răsare și apune și face ca după o zi plină de lumină să urmeze întunericul nopții, potolit totuși de o lume de stele strălucitoare, și de luna care apare cu regularitate în diferitele ei faze de evoluție. Datorită acestui fapt, oamenii au avut de la început acest ceasornic mare și constant al cerului pentru măsurarea timpului. După acest ceasornic natural oamenii s-au orientat și și-au rînduit-viața lor de fiecare zi și mai ales viața lor religioasă. În cele ce urmează, vom arăta mai amănunțit modul în care soarele, luna și stelele de pe cer au servit omului ca mijloace sigure pentru măsurarea timpului.

Ziua și împărțirea ei

Cel dintîi fenomen natural care a atras atenția omului și a alcătuit prima bază de măsurare a timpului a fost mișcarea aparentă, mereu repetată a soarelui, ce răsare și apune cu regularitate uimitoare, făcînd să apară neîntrerupt ziua și noaptea. Intervalul de timp cuprins între două răsăriri de soare, a fost la început singura unitate de măsură a timpului. Cele 24 de ore, adică timpul necesar pentru ca pămîntul să se rotească odată în jurul axei sale, „este cea mai regulată mișcare din univers din cîte ne sînt cunoscute și care nu și-a schimbat deloc durata în timp de 2.000 de ani”.⁶

Din cele mai vechi timpuri omul a împărțit ziua astronomică în cele două părți distincte ale ei — zi și noapte — și apoi pe fiecare în alte unități mici. Ziua a fost împărțită în trei părți: dimineață, amiază și seară,

4 I. F. Polak, *Timpul și calendarul*. București 1949, p. 5—6.

5 Const. Drîmbă, *Timpul și măsurarea lui*. București, Ed. de Stat pentru literatură științifică, 1952, p. 4—6.

6 I. F. Polak, op. cit., p. 10.

iar noaptea în alte trei părți: seară (după apusul soarelui), miezul nopții și dimineața (înaintea răsăririi soarelui). Ceva mai târziu s-a trecut la împărțirea zilei în patru părți: dimineața, amiază, după amiază și seară, iar noaptea în alte patru părți, după cele patru străji ale nopții: seară, miezul nopții, cîntatul cocoșului și dimineața.

Destul de veche este împărțirea zilei în 12 ore și a nopții în alte 12 ore, în total 24 de ore. Această împărțire o întâlnim încă la iudeii vechi, ca și la greci și romani. Dovezi: Iisus Hristos întreabă pe iudei: „Oare nu douăsprezece ceasuri sînt într-o zi?” (Ioan 11, 9). În alt loc se vorbește despre angajarea unor muncitori în ceasul al treilea, al zecelea și al unsprezecelea din zi, pentru a lucra la vie (Matei 20, 6—9).

În antichitate, oamenii au construit *orare de soare* spre a preciza orele zilei. Aceste orare aveau drept arătător o trestie lungă sau un obelisc de piatră, care stătea vertical pe un plan orizontal. În jurul trestiei sau a obeliscului erau desenate șase semicercuri și fiecare semicerc era împărțit în mai multe părți egale (12, 24, etc.). Umbra trestiei sau a obeliscului cădea asupra unui punct din semicerc și arăta partea de zi. Încă din sec. VIII î.Hr. au existat asemenea orare de soare. Testamentul Vechiu vorbește, de asemenea, despre aceste orare (II Regi 20, 8—11; Is. 38, 7; II Cron. 32, 24, etc.). La anul 263 î.Hr. cetatea Romei a primit din Catina (Sicilia) un orar de soare, dar nu l-a putut utiliza din cauza diferenței de peste 40° latitudine nordică. Abia la anul 164 î.Hr. Roma și-a construit un orar bun de soare. Asemenea orare s-au răspîndit apoi și în alte orașe din lume.

Descoperirea unui nou orar de soare cu ore egale în toate anotimpurile anului a făcut trecerea de la ora antică „temporală” la ora egală „echinoctială”. Arătătorul acestui nou orar de soare are direcția osiei pămîntului și stă vertical pe planul ecuatorial. Soarele se mișcă regulat în jurul acestui arătător în tot timpul anului. Umbra arătătorului se mișcă cu aceeași regularitate ca și — aparent — soarele în jurul axei pămîntului. Cercul desenat în jurul punctului fix al arătătorului, împărțit în 24 părți egale, arată ore egale în toate anotimpurile anului.⁷

Pentru măsurarea timpului de noapte s-au făcut ceasornice de apă, numite clepsidre, și ceasornice de nisip. Într-un vas obișnuit de sticlă se punea apă sau nisip. Vasul avea o deschizătură, un orificiu — adaptat pentru scurgerea apei sau nisipului — și apa sau nisipul aluneca încetul cu încetul într-un alt vas. Înălțimea nivelului apei sau nisipului în unul sau în celălalt vas arăta ora, sau timpul care a trecut. Asemenea ceasornice au fost cunoscute și asirienilor (în sec. VI î.Hr.).

În sec. XII d.Hr. s-a inventat ceasornicul cu pendulă, care arată ore egale atît ziua cît și noaptea. În turnurile înalte ale bisericilor din orașe s-au așezat ceasornice mari, care băteau ceasurile 1—12 de cu seară pînă dimineața și iarăși 1—12 de dimineața pînă seara.

În sec. XVI s-au inventat ceasornicele de buzunar.

În ceea ce privește momentul în care începe ziua, sau mai bine zis clipa acceptată ca început al unei zile, a variat în cursul secolelor după locuri și popoare.

⁷ Dr. Vasile Gheorghiu, *Noțiuni de cronologie calendaristică și calcul pascal*. București 1936, p. 8—10.

Aşa b.o. egiptenii, chinezii şi romanii, într-o anumită vreme, socoteau că ziua începe la miezul nopţii, babilonienii socoteau acest început la răsăritul soarelui, iar arabii, evreii şi grecii socoteau începutul zilei de la apusul soarelui. Unele din aceste popoare au trecut în cursul secolelor de la un sistem la altul.

Astronomii au socotit pînă acum de curînd începutul zilei la amiază, cînd razele soarelui cad perpendicular pe pămînt şi împart ziua în două părţi egale. Acest calcul a rupt în mod arbitrar ziua naturală în două părţi, făcînd o împărţire care nu corespunde din nici un punct de vedere nevoilor practice ale oamenilor. Începînd din anul 1925 s-a convenit ca şi ziua astronomică să înceapă, ca şi ziua civilă, la miezul nopţii.⁸ Tot în secolul nostru s-a stabilit, mai ales pentru serviciul de poştă, telegraf, căi ferate, etc. să nu se mai împartă ziua în 12 ore de zi şi 12 ore de noapte, ci să se ia ziua şi noaptea ca o unitate de 24 de ore. Începutul orei se face imediat după miezul nopţii şi continuă pînă la orele 24 de la miezul nopţii următor.

Globul pămîntesc se învîrteşte în jurul axei lui imaginare, ale cărei capete sînt polii, în 24 de ore, alcătuiind ziua civilă, calendaristică şi ziua astronomică, descriînd cercuri de 360° şi parcurgînd 15° pe oră. Cercul cel mai mare al pămîntului este ecuatorul, situat la o egală distanţă de cei doi poli. Numai locurile situate pe acelaşi meridian geografic pămîntesc au aceeaşi oră, în timp ce pe meridiane diferite, în acelaşi moment, ceasornicul arată ore diferite, ceea ce constituie o dificultate în precizarea timpului.

S-a rezolvat şi această dificultate în anul 1884, cînd, la propunerea unui inginer american de căi ferate, s-a adoptat ora zonală. El a împărţit ecuatorul în 24 de zone sau fusuri orare, prin 24 de meridiane care brăzdează pămîntul de la polul nord la polul sud, la distanţa de 15° longitudine unul de altul. Ele se numerează de la Vest la Est, pornind de la fusul zero, numit fus de origine, prin mijlocul căruia trece meridianul Greenwich de lîngă Londra. Țările situate în acest fus — $7^\circ, 30'$ la Est şi $7^\circ, 30'$ la Vest — Franţa, Belgia, Anglia etc. au o oră identică. Țările din fusul nr. 1 — Germania, Italia, Austria etc. — situate la Est de fusul 0. vor avea ceasornicele cu o oră înainte faţă de Greenwich; țările din fusul nr. 2 — România etc. — vor avea ceasornicele cu două ore înainte, şi tot aşa pînă la fusul 12 din strîmtoarea Behring etc.

Săptămîna

Prin săptămînă înţelegem un grup de 7 zile. Obiceiul de a grupa 7 zile într-o unitate numită săptămînă este destul de vechi. Ceea ce a determinat pe oameni să stabilească această unitate de 7 zile a fost evoluţia de trecere a lunii prin cele patru faze principale ale ei, faze care modifică forma lunii tot din 7 în 7 zile şi anume: Faza întâia, cu lună nouă; faza a doua, cu pătrarul întîii; faza a treia, cu lună plină şi faza a patra cu pătrarul ultim al lunii. A mai contribuit la această grupare în şapte zile a săptămînii, desigur, şi referatul biblic despre crearea lumii în timp de 7 zile.

⁸ Ion Ionaşcu, *Cronologia documentelor din Moldova şi Ţara Românească. Documente privind Istoria României*. Bucureşti 1956, vol. I, p. 392.

Săptămîna de 7 zile o găsim la vechii babilonieni, la vechii chinezi, la vechii evrei etc.

Prin mijlocirea creştinismului obiceiul de a grupa timpul în săptămîni de cîte 7 zile s-a introdus în viaţa tuturor popoarelor încreştinate. Ziua cea dintîi a săptămîinii, ziua în care a înviat Iisus Hristos, a fost numită de creştini „ziua Domnului”, ziua Duminicii (Apocalips 1, 10). Înainte de creştinism ea era numită ziua soarelui. Celelalte zile ale săptămîinii şi-au păstrat numirile lor vechi, provenite de la egipteni, numiri împrumutate de la anumite corpuri cereşti şi anume: Luna, Mars, Mercur, Joe, Venus. Numirea de sîmbătă e luată de la Sabatul iudaic.

Luna

Popoarele vechi au formulat o unitate de timp mai mare decît ziua şi săptămîna, numită lună. La formularea aceasta omul a ajuns tot datorită mişcării unui corp ceresc şi anume datorită rotirii Lunei în jurul pămîntului. Durata acestei mişcări, zisă şi revoluţiune, este de 29 de zile, 12 ore, 44 minute şi 29 secunde. Mişcarea aceasta mai e cunoscută şi sub numirea de *lunaţie*, *lună lunară*, şi *lună sinodică*. În această mişcare a Lunii se disting patru faze: luna nouă, se vede seara ca o seceră subţire, numită şi „Crai nou”. Urmează apoi în a opta seară primul pătrar, cînd Luna are forma unei emisfere. După alte 7 zile urmează luna plină, cu forma unui disc rotund şi strălucitor. În ziua de 21 a fiecărei luni, Luna răsare după miezul nopţii, se vede iarăşi în formă de emisferă şi acesta este pătrarul ultim al Lunei.

Plecînd de la mişcarea Lunei cereşti în jurul Pămîntului, anticii au stabilit o lună civilă de 29 de zile. Cînd au observat însă că începutul lunii nu mai corespunde cu momentul apariţiei lunii noi pe bolta cerului, în forma unei seceri subţiri, au formulat o lună civilă de 30 de zile. Ajungînd din nou la nepotriviri între luna civilă şi luna cerului, au trecut la un calendar în care după o lună de 29 de zile urma o lună civilă de 30 de zile (deci luna medie de $29\frac{1}{2}$ zile) şi anul de 12 luni cu 354 de zile sau 355 de zile.

Popoarele vechi de religie musulmană au menţinut acest an lunar neschimbat, în timp ce celelalte popoare l-au pus mereu în concordanţă cu anul tropic solar.

Apariţia pe cer a lunii noi, în prima zi a lunii, era anunţată publicului de preoţi. Cu acest prilej se vesteau credincioşilor şi sărbătorile din luna respectivă.

La romani, ziua de întîi a lunii era numită *calende*, de la verbul *calare*, adică a chema, a anunţa, de unde s-a şi luat numirea de *calendar*.

Iudeii socoteau începutul fiecărei luni din clipa cînd observau apariţia lunii noi, a „Craielui nou” pe bolta cerului. Ziua luminoasă care urma acestei seri cu lună nouă era socotită ca prima zi a lunii respective.

Multă vreme iudeii înregistrau apariţia lunii noi prin mijloace primitive, empirice. Erau angajaţi anumiţi oameni care scrutau cerul cu ochii şi îndată ce observau apariţia lunii noi, ei anunţau pe cei în drept despre ivirea Craielui nou şi aceştia vesteau poporului în mod oficial, prin bucium sau trîmbiţe, apariţia lunii noi. Această metodă primitivă a durat pînă pe la anul 217 d.Hr.

La iudei era considerată drept primă lună a anului luna care cădea în jurul echinocţiului de primăvară. Această lună se bucura de o cinstire

deosebită, pentru că în această lună ei au fost eliberați, pe timpul lui Moise, din robia Egiptului.

Lunile la evrei nu aveau numiri deosebite. Ele erau ținute în evidență prin numerotare, luna 1, 2, 3, 4, etc. După eliberarea evreilor din captivitatea Babilonului, ei au început să dea numiri speciale lunilor de peste an. Prima lună este la evrei Nisan, luna care începe imediat după prima lună nouă de după echinocțiul de primăvară. După luna Nisan urmează, Iar, Sivan, Tamuț, Ab, Elul, Tișri, Marchesvan, Chislav, Tebet, Șebat, Adar (și Veadar când anul avea 13 luni).

Anul

Pământul se mișcă în jurul axei sale în timp de 24 de ore, dar se mișcă totodată și în jurul soarelui. Durata de timp în care se face mișcarea pământului în jurul soarelui se numește „an” (lat. annus=inel, cerc, ciclu).

Multă vreme oamenii au crezut că pământul se găsește în centrul universului, că el este fix și că în jurul lui se învîrtește soarele și toate celelalte corpuri cerești. Sistemul lui Ptolemeu susținea această învățătură. La anul 1512 N. Copernic a răsturnat acest sistem și a descoperit lumii adevărul că pământul și celelalte planete se învîrtesc în jurul soarelui.⁹ Deci mișcarea aparentă a soarelui pe eliptică (cercul pe care îl descrie pe cer) este în realitate mișcarea pământului în jurul soarelui.

Punctul unde se întretaie eliptica descrisă de soare cu ecuatorul (și acest punct nu este constant), sau punctul și momentul în care soarele traversează ecuatorul, trecînd din emisfera sudică în cea nordică, se numește punctul vernal (de la lat. ver=primăvară). Întretăierea sau traversarea aceasta se întîmplă totdeauna la data de 21 martie, cînd avem echinocțiul de primăvară și ziua este egală cu noaptea pe întreg globul pămîntesc. Durata de revoluție a pământului în jurul soarelui este de 365 de zile, 5 ore, 48 de minute și 46 de secunde și se numește *an tropic solar*.

Anul tropic solar este puțin mai scurt decît *anul sideral*, care reprezintă timpul de la plecarea astrelor dintr-un punct fix pe sfera cerească și revenirea lor în același punct, timp care e de 365 de zile, 6 ore, 9 minute și 9 secunde. Anul sideral fiind mai precis decît anul solar este utilizat de astronomi, „dar viața naturii — și cu ea viața omului — sînt în concordanță cu schimbarea zilei și a nopții, adică cu soarele, iar nu cu stelele”.¹⁰

În mișcarea aparentă a soarelui pe bolta cerului, în cursul unui an, s-a observat că el nu apune zilnic în același punct al cerului și că în locul unde apune nu apune totdeauna în timpul nopții aceeași constelație. S-a observat însă și aceea că planetele nu se depărtează prea mult de planul elipticității, adică de zona de 18° a sferei cerești sau a unui briu cuprins între două cercuri paralele cu eliptica, la 9° de o parte și de alta a elipicii. În această zonă se găsesc cele 12 constelații, pe care soarele le tra-

⁹ N. Copernic, De revolutionibus orbium coelestium libri VI. Această lucrare, în șase cărți, despre mișcarea lumilor cerești, a apărut în ultimul an (1543) al vieții lui N. Copernic, la Nürenberg.

¹⁰ I. F. Polak, op. cit., p. 13.

versează rînd pe rînd în cursul unui an.¹¹ Fiindcă constelațiile din acest brîu au nume de animale, se numesc *zodiac* (de la grecescul ζῳον, animal).

Fiindcă mișcarea de translație a pămîntului în jurul soarelui se face într-o poziție înclinată pe planul elipticii, el nu apare totdeauna în același fel în fața soarelui și de aici decurge inegalitatea zilelor și a nopților, ele fiind egale numai la ecuator. Din această inegalitate a zilelor și a nopților rezultă succesiunea celor patru anotimpuri ale anului: primăvara, vara, toamna și iarna.

„Deoarece de perioadele anului este legată ordinea vieții economice, omul din vremuri imemoriale a început să se folosească de an ca de o unitate naturală pentru măsurarea timpului. Ca urmare, în calendarele tuturor popoarelor, anul reprezintă unitatea de bază pentru măsurarea intervalelor lungi de timp”.¹²

În întrebuințarea anului omul a întâmpinat marea dificultate a lungimii fragmentate a anului tropic solar în 365 de zile, 5 ore, 48 minute și 46 secunde, pe care omul a căutat s-o rezolve întrebunînd numai un an cu un număr întreg de zile, fără fracțiuni, care s-a numit an *civil* sau an calendaristic.

În cursul secolelor au existat diferite sisteme de măsurare a timpului, diferite calendare. Ele se pot reduce la trei tipuri fundamentale: *soiare*, *lunaro-soiare* și *lunare*.

Egiptenii au folosit cei dintîi un *calendar solar*, adică un calendar orientat după mișcarea aparentă a soarelui, în urmă cu aproximativ 6.000 de ani. De la egipteni au împrumutat acest calendar și armenii.

Un calendar lunaro-solar au avut pentru prima dată babilonienii, în urmă cu aproximativ 5.000 de ani. De la ei au împrumutat acest sistem calendaristic evreii, fenicienii, cartaginezii, indienii, chinezii, grecii, etc.

Un calendar bazat numai pe mișcarea lunii au avut arabii vechi.¹³

Toate aceste sisteme calendaristice au avut deficiențele lor mai mari sau mai mici și omul s-a trudit neconținut să îndrepte aceste deficiențe și să pună în concordanță anul civil cu anul solar. În ordine cronologică, cea mai substanțială reformă calendaristică cunoscută în lumea întreagă a fost săvîrșită de către Julius Caesar.

II. REFORMA CALENDARISTICA FĂCUTĂ DE CAIUS JULIUS CAESAR

Caius Julius Caesar s-a hotărît să pună capăt unei dezorientări și unei confuzii generale calendaristice din timpul său. Spre a face o reformă calendaristică bună el a cerut avizul unor renumiți astronomi din Alexandria, între care a fost și savantul Sosigenes. În anul 45 î.Hr. s-a decretat prin edict introducerea în întreg imperiul roman a următoarei reforme calendaristice:

Anul civil decretat de C. Julius Caesar are 365 de zile, deci cu 10 zile mai mult decît calendarele anterioare reformei. Calendarul solar, spunea însă C. Julius Caesar, este cu șase ore mai mare decît anul civil. Din cauza aceasta el a dispus că tot al patrulea an va avea 366 de zile, deci cu o zi

¹¹ Ion Ionașcu, op. cit., p. 396.

¹² I. F. Polak, op. cit., p. 38.

¹³ A se vedea mai pe larg descrierea acestor sisteme calendaristice la Ion Ionașcu, op. cit., p. 396—402.

mai mult decît cei trei ani comuni. Ziua aceasta rezultă din cele 6 ore ale celor patru ani ($6 \times 4 = 24$ ore). Fiecare al patrulea an se va numi an „bisect“ fiindcă are o zi în plus (bis) față de ceilalți trei ani. Ziua în plus va fi adăugată la sfîrșitul lunii februarie, care, în aceste cazuri va avea 29 de zile, în loc de 28 de zile din anii comuni.

Această reformă, cunoscută sub numirea de „calendarul iulian“, a fixat numărul lunilor anului la 12, precum și numărul zilelor fiecărei luni. Tabloul lunilor, cu numirile lor și cu numărul zilelor este următorul:

luna ianuarie cu	31 zile	luna iulie cu	31 zile
luna februarie cu	28 (29) zile	luna august cu	31 zile
luna martie cu	31 zile	luna septembrie cu	30 zile
luna aprilie cu	30 zile	luna octombrie cu	31 zile
luna mai cu	31 zile	luna noiembrie cu	30 zile
luna iunie cu	30 zile	luna decembrie cu	31 zile

Față de sistemele calendaristice existente pînă atunci, reforma făcută de către C. Julius Caesar a însemnat un mare progres, un însemnat pas înainte. Anul calendaristic stabilit de către C. Julius Caesar la $365\frac{1}{4}$ de zile se acoperea aproape în întregime cu lungimea anului tropic solar. Se știe că prin an tropic solar se înțelege intervalul de timp ce se scurge din momentul cînd soarele este privit dintr-o localitate anumită în constelația în care se găsește el, de ex. constelația berbecului, și pînă în momentul, cînd el trecînd prin toate cele 12 constelații ale zodiacului, se întoarce iarăși în aceeași constelație de unde a pornit în momentul cînd a fost privit. S-a stabilit mai nou (1900) din partea astronomilor că un an tropic solar are o lungime de 365 de zile, 5 ore, 48 minute și 46 secunde. Deci anul tropic solar este cu 11 minute și 14 secunde mai scurt, mai mic decît anul calendaristic stabilit de C. Julius Caesar.

Calendarul iulian are: 365 zile, 5^o, 59' și 60'', adică 365 zile și 6 ore.

Calendarul tropic solar are: 365 zile 5^o, 48' și 46''

Diferența: — — 11' și 46''

Diferența aceasta, mică și neînsemnată în primii ani, a crescut an de an și secol de secol, provocînd o deosebire mare între anul civil și anul tropic solar. După fiecare cinci ani, anul civil a rămas în urmă față de anul tropic solar cu 56 minute și 10 secunde, deci aproape cu o oră. După scurgerea alor 128 de ani, anul iulian era în urmă față de anul tropic solar cu o zi întreagă. Datorită acestei diferențe, în anul 1920 calendarul iulian era în urmă față de anul tropic solar cu 30 de zile, adică cu o lună întreagă. Continuarea utilizării acestui calendar ar fi dus în chip inevitabil la diferențe tot mai mari. Datorită acestor diferențe s-ar fi ajuns, cu timpul, ca sărbătorile creștine, stabilite pentru anotîmpul iernii să fie serbate în primăvară, apoi în vară, în toamnă și iarăși în iarnă, dar cu un an întîrziere față de anul tropic solar. Datorită existenței acestor diferențe între anul civil și anul tropic solar, oamenii au început să se gîndească la o nouă reformă calendaristică, reformă care să înlătore deficiențele calendarului iulian.

LEGĂTURA DINTRE CALENDAR ȘI ZIUA SERBĂRII PAȘTILOR

Învierea lui Iisus Hristos din morți, sau Paștile,¹⁴ este cea mai mare sărbătoare creștină. La Paști, creștinii serbează biruința vieții asupra morții, a luminii asupra întunericului, a binelui asupra răului, a adevărului asupra neadevărului, a virtuții asupra păcatului. Dată fiind importanța deosebită a acestei sărbători, creștinii tuturor veacurilor au ținut ca timpul în care e prăznuită această sărbătoare să fie, în cuprinsul anului, cât mai apropiat de timpul în care a avut loc învierea lui Iisus Hristos. Datorită acestui fapt, Paștile au fost totdeauna și sînt și astăzi strîns legate de toate calculele astronomice făcute în cursul secolelor, sînt strîns legate de toate teoriile și de toate reformele calendaristice realizate pînă astăzi în lume. Avînd în vedere aceste lucruri vom înțelege interesul mare, discuțiile aprige, deosebirile de vederi și deosebirile de practică ivite în cursul veacurilor între creștinii diferitelor regiuni din lume și vom înțelege și deosebirile care există astăzi între diferitele confesiuni creștine cu privire la data serbării Paștilor, precum și deosebiri ce există uneori chiar în cadrul aceleiași Biserici.¹⁵

Spre a ne documenta cît mai temeinic asupra timpului, asupra lunii și asupra zilei în care a avut loc învierea lui Iisus Hristos din morți, vom căuta să cercetăm datele existente referitoare la serbarea Paștilor iudeilor din anul acela, precum și alte date calendaristice și astronomice care au determinat în cursul veacurilor data serbării Paștilor din fiecare an.

PAȘTILE CREȘTINILOR ȘI PAȘTILE IUDEILOR

Testamentul Vechi ne informează că iudeii care locuiau în Egipt, spre a fi scutiți de îngerul morții, care avea să ucidă în anul acela pe toți cei întîi născuți, au primit încunoștințare ca fiecare cap de familie să junghie cîte un miel de un an și cu sîngele lui să ungă stîlpii ușilor intrării în casele lor. În felul acesta au scăpat întîi-născuții iudeilor din Egipt de o moarte sigură (Eșire 12, 1—15).

În amintirea acestui important eveniment din viața lor, evreii au instituit sărbătoarea Paștilor evreiești (Pesah=cruțare, salvare). Această sărbătoare iudaică a fost o prefigurare a Paștilor creștine, a salvării tuturor din ghiarele morții.

14 Termenul „p a ș t i” îl avem de la evreiescul „pesah”, care înseamnă: crutare, mîntuire, salvare.

15 Cazul „stilistilor” de la noi, în special în Moldova, și în alte părți ale lumii.

Paștile iudaice se serbau, după Lege, în fiecare an în seara zilei de 14 Nisan, adică în prima lună a anului evreiesc, lună care începea totdeauna imediat după echinocțiul de primăvară, deci primăvara Atunci, iudeii junghiau, la templul din Ierusalim, mieii lor pascali. Răstignirea Mântuitorului a avut loc, după cum se știe, tocmai vineri, în ziua de 14 Nisan. Deci adevăratul Miel pascal, adevărata jertfă pentru salvarea omului s-a adus tocmai în această zi, rînduită în mod special pentru ca prin sîngele care se varsă atunci să fie cruțată, să fie salvată viața omului. Această coincidență de dată calendaristică între jertfa mielului pascal iudaic și jertfa lui Iisus Hristos pe lemnul Crucii exprimă simbolul, semnificația, sensul și importanța salvatoare a jertfei lui Iisus Hristos.

Învierea lui Iisus Hristos din morți a avut loc în dimineața zilei de 16 Nisan, adică a treia zi după răstignire și îngropare. Aceasta era „ziua întâia a săptămînii“. După înviere, Domnul s-a arătat Apostolilor și învățăcelor Săi (Matei 28, 9—17; Marcu 16, 9—14). În amintirea marelui eveniment al învierii și mai ales întru cinstirea și preamărirea operei realizată de Iisus Hristos prin înviere, Apostolii și toți creștinii au început să serbeze acest eveniment atît în fiecare „primă zi din săptămînă“, adică Duminica, cît și în zilele de aniversare anuală, adică primăvara. Paștile erau serbate de creștini în Duminica din săptămîna azimelor evreiești, deci nu în ziua de Paști a evreilor, ci în prima Duminică ce urma după 14 Nisan. Cu toate că Paștile evreilor au servit drept tip al Paștilor creștine — deși acestea din urmă s-au serbat în strînsă legătură de timp cu Paștile evreiești — totuși Paștile creștinilor fiind o desăvîrșire, o încoronare spirituală a celorlalte, și-au cucerit de la început și și-au păstrat tot timpul independența și superioritatea lor față de cele evreiești.

SERBAREA PAȘTILOR ÎN PRIMELE TREI SECOLE CREȘTINE

Respectînd împletirea evenimentelor din ultimile zile ale petrecerii în lume a Mântuitorului — patimile, moartea și învierea — cu datele serbării Paștilor evreiești, primii creștini au obișnuit să serbeze Paștile lor în prima Duminică, după lună plină, care urma echinocțiului de primăvară. Deci, în Duminica respectivă toți creștinii din lume serbau Paștile.

Unitatea aceasta a creștinilor a fost spartă în sec. II de către unii creștini iudaizanți, care socoteau că pot serba Paștile creștine în orice zi a săptămînii. Prin încreștinare ei n-au înțeles

că trebuie să abandoneze toate practicile iudaismului și de aceea ei serbau în ziua de 14 Nisan „Paștile răstignirii“, iar la data de 16 Nisan „Paștile învierii“. Creștinii aceștia au trăit în Asia mică, Asia proconsulară și au fost numiți „Quartodecimani“. Ei, prin practica lor, au cauzat multe neînțelegeri între biserica Asiei mici și biserica Romei.¹⁶ În a doua jumătate a sec. II schisma aceasta a început să slăbească, iar Sinodul I ecumenic, prin hotărârile aduse, a pus definitiv capăt unor asemenea practici greșite.

O altă tendință iudaizantă întâlnim în sec. III în Siria, Mesopotamia și o parte a Ciliciei. Creștinii din aceste ținuturi pretindeau ca Duminica serbării Paștilor să nu se depărteze cu nimic de săptămîna azimelor evreiești. De aceea, ei serbau Paștile în Duminica din săptămîna Paștilor iudaice. Ei au practicat acest lucru chiar și atunci cînd iudeii, datorită unui calcul greșit, serbau Paștile lor înaintea echinocțiului de primăvară. Ei au fost numiți „protopashiți“, fiindcă serbau Paștile uneori chiar înainte de timpul rînduit pentru această prăznuire. Deci, ei se legau în chip irațional și fără nici un temei de data Paștilor iudaice, ceea ce i-a dus în mod inevitabil la greșeli.

Marea majoritate a creștinilor din lumea întreagă serbau însă Paștile potrivit rînduielilor și practicilor moștenite de la Apostoli, adică în prima Duminică ce urma lunii pline de după echinocțiul de primăvară. Biserica a combătut totdeauna practicile greșite, acuzînd pe „protopashiți“ că în cîte un an serbează Paștile de două ori — odată după echinocțiul de primăvară și a doua oară înaintea acestui echinocțiu — iar în anul următor nu le serbează de loc.

Pe lîngă cea mai mare bunăvoință și dorință de unitate, s-a întîmplat totuși să existe, uneori, unele deosebiri chiar și între adevărații credincioși ai Bisericii creștine pe tema datei serbării Paștilor. Așa au fost cazuri cînd unii creștini au serbat Paștile, potrivit tradiției, în prima Duminică după luna plină ce urma echinocțiului de primăvară, în timp ce alți creștini le serbau în a doua Duminică de după luna plină ce urma echinocțiului de primăvară. Cauzele acestei deosebiri au fost următoarele:

a) Deosebirile existente între echinocțiul Alexandriei, fixat pentru data de 21 martie și echinocțiul Romei, fixat pentru ziua de 18 martie.

¹⁶ Euseviu Popovici, *Istoria bisericească universală*. București 1925, vol. I, p. 413, unde se arată pe larg discuțiile dintre papa Anicet și episcopul Policarp al Smirnei, pe tema serbării Paștilor.

b) Deosebiriile dintre Alexandria și Roma cu privire la stabilirea vârstei lunii. Alexandrinii socoteau vârsta lunii urmînd unui ciclu de 19 ani, în timp ce Roma utiliza un ciclu lunar de 16 ani.

c) Cei din Alexandria serbau Paștile în Duminica ce urma imediat după luna plină de 14 zile, în timp ce creștinii din Roma, din cauza diferenței de meridian de peste două ore, obișnuiau să mute serbarea Paștilor pe Duminica următoare, în anii cînd luna plină se arăta abia sîmbătă noaptea.

Deosebiriile acestea, referitoare la data serbării Paștilor, au provocat și în timpurile acelea multe discuții, nemulțumiri și exprimări a dorințelor de a se găsi soluția ca toți creștinii din lume să serbeze în aceeași Duminică praznicul învierii lui Iisus Hristos din morți.

HOTĂRÎREA SINODULUI I ECUMENIC REFERITOARE LA SERBAREA PAȘTILOR

Primul Sinod ecumenic s-a ținut la anul 325 d.Hr., în Niceia Bitiniei. Împăratul Constantin cel Mare, preocupat de o serie întreagă de probleme teologice care fărâmițau viața credincioșilor din cuprinsul imperiului, a organizat și prezidat primul Sinod ecumenic. La ședințe au participat 318 episcopi din toate părțile lumii.

Paralel cu dezbaterile dogmatice, referitoare la combaterea ereziei lui Arie, sinodul s-a ocupat și de problema serbării Paștilor. Spre a stabili o dată unică în cuprinsul anului, cînd toți creștinii din lume să serbeze deodată evenimentul învierii lui Iisus Hristos, Sinodul I ecumenic a hotărît următoarele:

1. Întreaga Biserică creștină din lume este invitată ca de acum înainte să serbeze deodată, în aceeași Duminică, sfintele Paști. Pe viitor să nu mai existe nici un fel de deosebire între Răsărit și Apus pe tema datei serbării Paștilor.

2. Este nedemn, este lipsit de prestigiu și este de neconceput ca Biserica lui Iisus Hristos să se orienteze în ceea ce privește data serbării Paștilor după datina iudeilor, care adeseori serbează în mod eronat Paștile lor, înaintea echinocțiului de primăvară. Paștile creștinilor nu trebuie să aibă nimic comun cu Paștile evreilor.¹⁷

3. Biserica va continua și de acum înainte să serbeze Sf. Paști „după dreapta sa orînduire, pe care a primit-o și a păzit-o

nealterată încă din ziua patimilor Domnului și pînă în prezent". Care este orînduirea aceasta, „mai bună și mai dreaptă decît a iudeilor, pe care noi creștinii am primit-o de la străbuni”?¹⁸ Această orînduire „mai bună și mai dreaptă” este aceea care prevede ca Paștile creștinilor să fie serbate în fiecare an, de către toate bisericile, *în Duminica întâia după luna plină, ce urmează echinocțiului de primăvară*.¹⁹

Deci, Sinodul I ecumenic nu numai că nu leagă în nici un chip serbarea Paștilor creștine de Paștile evreilor și nici de data de 14 Nisan, ci dimpotrivă, prin o dispoziție categorică spune: „*Paștile creștinilor să nu fie serbate deodată cu iudeii*”.²⁰ Deci, Paștile creștine pot fi serbate atît înainte de Paștile iudeilor, cît și după aceste Paști.

Date fiind diferențele de calcul calendaristic dintre Răsărit și Apus, Sinodul I ecumenic — spre a evita în viitor deosebiri care rezultă din diferențele de calcul — a însărcinat pe episcopul din Alexandria, cel mai renumit centru de studii astronomice și matematice din timpul acela, ca pe viitor să fixeze el, în fiecare an, data serbării Paștilor. Hotărîrea lui va fi comunicată din vreme Bisericii întregi, ca în felul acesta întreaga Biserică creștină să serbeze Paștile în aceeași Duminică.²¹

Această dispoziție nu s-a putut aplica, din cauză că Biserica Romei nu a voit să adopte calculul pascal stabilit de episcopul Alexandriei. De aceea, deosebirile dintre Apus și Răsărit, pe tema datei serbării Paștilor, au continuat pînă în jumătatea întâia a sec. VI, cînd Dionisie cel Mic, Exiguus (525) abate din Roma, a pus în concordanță calculul pascal al Romei, cu cel al Alexandriei.²²

SERBAREA PAȘTILOR ÎNTRE ANII 325—1583

Cu toată hotărîrea clară și precisă a primului Sinod ecumenic, referitoare la Duminica în care trebuie sărbătorite Paștile, creștinii n-au putut ajunge la înțelegere și unitate deplină în privința unei date precise, pentru a serba toți deodată marele praznic al învierii lui Iisus Hristos. Reiese clar acest lucru din

18 Euseviu, Vita Constantini, Migne, P.G.T. 20, 1073.

19 Euseviu Popovici, op. cit., București 1926, vol. II, p. 98.

20 V. Gheorghiu, op. cit., p. 37.

21 A se vedea Prologul pascal al lui Ciril al Alexandriei, publicat de Petavius (Doctrina temporum, p. 481). Cf. și C. Popovici, Capitolul al șaptelea al literii P. din Sintagma alfabetică a lui Mateiu Vlastar, „Despre Sf. Paște” sau „Despre computul pascal”. Cernăuți 1900, p. 177. A se vedea și V. Gheorghiu, Sf. Paști și forma calendaristică ortodoxă română. Cernăuți 1929, p. 12, etc.

22 Euseviu Popovici, op. cit., vol. II, p. 99.

faptul că Sinodul local din Antiohia de la anul 341 d.Hr. a formulat în canonul 1 următoarele: „Toți aceia care cutează să desființeze hotărîrea sîntului și marelui Sinod, care s-a adunat în Niceia, hotărîre care s-a luat cu privire la sînta sărbătoare a mîntuitoarelor Paști, de față fiind piosul și iubitorul de Dumnezeu împărat, Constantin, să fie lipsiți de comunitate și lepădați de Biserică, dacă vor stărui a se opune, cu mai îndîrjită iubire de ceartă, împotriva celor ce au fost bine stabilite acolo. Acestea fie zise pentru cei laici. Iar dacă vreunul dintre conducătorii Bisericii, fie episcop sau presbiter sau diacon, după ce s-a dat această hotărîre, ar (mai) cuteza să se dezbine, pentru a răzvrăti poporul și a tulbura Biserica, și (ar îndemna) să serbeze Paștile împreună cu iudeii, pe unul ca acesta l-a judecat sf. Sinod, chiar mai înainte, ca străin de Biserică”.²³

Biserica din Alexandria a căutat să se achite onorabil de îndatorirea pe care i-a încredințat-o Sinodul I ecumenic, de a preciza în fiecare an data serbării Paștilor. și a comunica din timp tuturor episcopilor această dată. Ea a făcut calculele necesare și a întocmit *tabelele pascale*. La baza acestor tabele stătea ciclul lunar de 19 ani iuliani, în timpul cărora Luna face 325 de lunațiuni²⁴ complete, rămînînd totuși o diferență de aproximativ 1½ oră în minus pentru Lună față de calendarul iulian. Această mică diferență face totuși ca din 309,7 sau, rotund, din 310 în 310 ani Luna să fie cu o zi în urmă față de calendarul iulian. Pentru a face să dispară această diferență ar fi trebuit ca după fiecare 310 ani să se suprimă cîte o zi din calendarul iulian.

Biserica Romei a făcut însă alte calcule. Ea a alcătuit *tabele pascale* separate de cele din Alexandria. La baza acestor tabele era un ciclu lunar de 16, respectiv 85 de ani. Echinoxul de primăvară a fost stabilit în acest calcul pe data de 18 martie și nu pe data de 21 martie, ca în cel alexandrin. Dacă luna plină ar fi căzut în zi de sîmbătă, Paștile nu se serbau în ziua următoare — cum prevedea hotărîrea din Alexandria — ci se amîneau pentru Duminica următoare. Din aceste deosebiri de calcul au rezultat în mod inevitabil deosebiri cu privire la data serbării Paștilor între creștinii din Răsărit și cei din Apus. Singu-

23 A se vedea Pedalion, Mănăstirea Neamțul, 1844, can. 1, p. 27—28.

24 Prin „lunație” sau „lunațiune” se înțelege mișcarea Lunii în jurul Pămîntului într-un interval de timp de 29 de zile, 12 ore, 44 minute și 3 secunde, precum și mișcarea Lunii împreună cu Pămîntul în jurul Soarelui.

rul episcop din Apus care a respectat cu sfințenie hotărârile Sinodului I ecumenic și a acceptat pentru serbarea Paștilor data fixată de episcopul din Alexandria, a fost Ambrozie al Mediolanului.

Încercări de a aduce la numitor comun Apusul cu Răsăritul cu privire la data serbării Paștilor s-au făcut și la Sinodul din Sardica (343—344), ca și în secolele următoare. De problema aceasta s-au ocupat neconținut oameni renumiți, ca de ex. împăratul Teodosie I (379—395), episcopul Teofil al Alexandriei (385—412), Sf. Ciril cel Mare al Alexandriei (412—444), care a stabilit portativul, sau *termenii pascali* între 22 martie și 25 aprilie, avînd ca bază echinocțiul de primăvară, fixat pentru ziua de 21 martie. Renumite sînt și calculele monahului egiptean din sec. V, Anianus, ca și ale contemporanului său din Apus, Victor de Aquitania. De problema datei serbării Paștilor s-au ocupat și Sf. Maxim Mărturisitorul († 662), Andrei Criteanul († 726), Sf. Ioan Damaschinul († 754), Matei Vlastare (sec. XIV), etc.

Marele merit de a fi reușit să aducă Apusul în acord cu Răsăritul în privința datei serbării Paștilor îl are călugărul Dionisie Exiguul (536—556). Calculele făcute de el s-au bazat pe ciclul alexandrin de 19 ani. Fiind el starețul unei mănăstiri din Roma, tabelele pascale întocmite de el au fost primite de întreg Apusul și continuate secole de-a rîndul. Așa se explică că începînd de la Carol cel Mare (768—814). și pînă pe timpul papei Grigorie XIII (1572—1585), deci timp de opt secole, creștinii din Apus au serbat Paștile în aceeași Duminică cu creștinii din Răsărit.²⁵ Aceasta este o dovadă puternică despre faptul că ceea ce a fost odată posibil poate să devină iarăși posibil în prezent sau viitor, fără să dăuneze nimănui, ci dimpotrivă, spre folosul, spre mulțumirea și bucuria tuturor. Evenimenul care a pus capăt serbării Paștilor deodată de către toți creștinii din lume a fost marea reformă calendaristică din secolul XVI.

REFORMA CALENDARISTICĂ GREGORIANĂ

Papa Grigorie XIII (1572—1585) este autorul acestei reforme, care-i poartă numele. În timpul acestui papă lumea occidentală, dîndu-și seama de insuficiențele calendarului iulian, a cerut reformarea lui. Problema fusese discutată pe larg și în cadrele Sinodului tridentin (1545—1561), dar nu s-a trecut la hotărîri și fapte concrete pentru îndeplinirea reformei.

25 Cf. C. Popovici, op. cit., p. 197 și V. Gheorghiu, op. cit., p. 44—45.

Papa Grigorie XIII instituie ulterior o comisie, căreia i se dă mandatul să studieze problema și să facă propuneri concrete și amănunțite pentru îndreptarea calendarului. Din comisie au făcut parte: Luigi Lilo, astronom italian, care a și întocmit raportul, preotul iezuit german Christophor Clavius, spaniolul Petru Ciaconus și italianul Ignazio Danti. Raportul comisiei a fost aprobat și de alți celebri astronomi din vremea aceea. Papa Grigorie XIII a comunicat apoi proiectul șefilor statelor catolice și unor înalte instituții iezuite, punându-se în felul acesta de acord și cu acești conducători. La data de 24 februarie 1582 a dat bula *Inter gravissimas*, prin care a impus următoarea reformă:

1. — Echinoceiul de primăvară este adus din ziua de 11 martie 1582 a calendarului iulian, la data de 21 martie 1582 a calendarului gregorian, așa cum fusese el și pe timpul Sinodului I ecumenic din Niceia (325 d.Hr). Această operație s-a făcut prin suprimarea alor 10 zile (5—14 octombrie 1582) din calendarul iulian. După ziua de joi 4 oct. 1582 a urmat vineri 15 oct. 1582. Prin această operație s-a desființat decalajul de zece zile, existent atunci între anul astronomic și anul iulian.

2. — Spre a se evita în viitor apariția diferenței de o zi, după scurgerea alor 128 de ani iuliani, față de soare, s-a stabilit ca diferența de 3 zile, 2 ore, 53 minute și 20 secunde dintre anul solar și cel iulian, în timp de 400 de ani, să fie eliminată numai în ce privește cele trei zile, fără celelalte fracțiuni de timp, transformându-se anii seculari bisecți — la care primele două cifre, exprimând secolul, nu se împart exact cu 4 — în ani comuni de 365 de zile. În felul acesta, din cei patru seculari: 1600, 1700, 1800 și 1900, anul 1600 rămâne bisect, de 366 de zile, căci 16 se divide exact cu 4, pe când ceilalți trei ani devin ani comuni, cifrele 17, 18 și 19 nefiind divizibile cu 4. Anul 2000 va fi iarăși un an bisect, ca și anul 2400 ș.a.m.d. Luna februarie, în anii seculari — care devin bisecți, cum erau în calendarul iulian, ani comuni — va avea numai 28 zile. Prin această reformă s-a reușit a se apropia anul calendaristic de lungimea anului tropic solar mai mult decât era în calendarul iulian.

Spre a ilustra aceste date, dăm următorul tablou:

100 ani iuliani au	36.525 zile
100 ani iuliani au	36.525 zile
100 ani iuliani au	36.525 zile
100 ani iuliani au	36.525 zile
400 ani iuliani au	146.100 zile
100 ani gregoriani fac	$36.500 + 24 = 36.524$ zile
100 ani gregoriani fac	$36.500 + 24 = 36.524$ zile
100 ani gregoriani fac	$36.500 + 24 = 36.524$ zile
100 ani gregoriani fac	$36.500 + 25 = 36.525$ zile
400 ani gregoriani fac	$= 146.097$ zile

Diferența dintre 400 ani iuliani și 400 gregoriani este, așadar, de 3 zile în minus pentru calendarul din urmă. Acesta se apropie mult de anul tropic solar, pentru că:

100 ani tropici solari au	36.524.220 zile
100 ani tropici solari au	36.524.220 zile
100 ani tropici solari au	36.524.220 zile
100 ani tropici solari au	36.524.220 zile
400 ani tropici solari au	146.096.880 zile

Diferența dintre 400 ani gregoriani de	146.097.000 zile
și diferența dintre 400 ani tropici solari de	146.096.880 zile
este	0.120 zile ²⁶

Calendarul gregorian (stilul nou) n-a reușit totuși să aducă anul calendaristic în deplină acoperire cu anul tropic solar, rămânând și anul acestui calendar mai lung decât anul tropic solar cu aproximativ 24 de secunde, ceea ce în curs de 3.500 de ani duce la diferență de o zi.²⁷

În urma suprimării celor 10 zile din calendar, a suferit o modificare și *ciclul lunar*.²⁸ De aceea calendarul gregorian a trebuit să fie pus în acord și cu Luna de pe cer. Studiindu-se cerul, s-a constatat că *proemtoza lunară*²⁹ a crescut în intervalul de 1257 de ani, câți s-au scurs de la Sinodul I ecumenic din Niceia (325), cu 4 zile, adică aproximativ câte o zi la fiecare 310 ani și de aceea a trebuit să se alcătuiască un nou ciclu lunar. Fiindcă fazele lunare nu puteau fi suprimate, s-a trecut la postdatarea lor cu 10+3 zile, adică 10 zile pentru cele suprimate din calendar și 3 zile din cauza proemtozei lunare. Ținându-se seama și de *vîrsta faptică a Lunii*³⁰ de pe cer („epacta lunii”), s-a ajuns la constatarea că la data de 1 ian. a calendarului gregorian din anul 1583 vîrsta lunii este de 0+1. Anul I al noului ciclu lunar are, deci, epacta lunii 1 pentru ziua de 1 ianuarie.

Avîndu-se în vedere faptul că nici în viitor nu pot fi suprimate fazele lunare de pe cer, s-a hotărît că ori de câte ori se va suprima câte o zi în anii seculari ai calendarului gregorian, vor trebui operate următoarele modificări:

a) Epactele lunare pentru ziua de 1 ianuarie a noilor ani solari vor fi micșorate cu câte o zi. Această operație este reclamată de menținerea echinocțiului de primăvară la data calendaristică fixată; 21 martie. Operația aceasta e cunoscută sub numirea de „egalare solară”. La anul 1700 a fost făcută prima egalare solară. Atunci vîrsta lunii a fost redusă de la 1 la zero pentru ziua de 1 ianuarie.

b) O a doua operație care trebuie făcută este aceea de contrabalanșare a proemtozei lunare, care după fiecare 310 ani crește la o zi întreagă.³¹

26 Datele sînt după V. Gheorghiu, op. cit., p. 51.

27 Ion Ionașcu, op. cit., p. 445—446.

28 Ciclul lunar sau „crugul lunii” este o perioadă de 19 ani solari (sau 235 de lunații), după a cărei împlinire fazele lunare revin la aceleași date ale lunilor.

29 Prin „proemtoză lunară” înțelegem faptul că tot din 304 în 304 de ani luna înaintează, încheindu-și cu o zi mai devreme evoluțiunea, faza ei, față de cum a fost cu 304 ani în urmă.

30 „Vîrsta faptică a lunii”, numită și „temelie” și „epactă”, este elementul cronologic care indică vîrsta lunii la o dată din an, mai ales cifra care exprimă această vîrstă în ziua de 1 martie a unui anumit an. Cf. N. Docan, Despre elementele cronologice în documentele românești; în: Anal. Acad. Rom., Mem. Sect. Ist., seria II, tom. XXXII (1910), p. 1 (353).

31 V. Gheorghiu, op. cit., p. 53. Cum anume se face că proemtoza lunară aduce tot din 304 în 304 ani, respectiv din 310 în 310 ani o modificare de o zi față de calendarul iulian, vom înțelege din calculul următor:

Datorită acestui lucru s-a hotărît ca tot după 300 de ani, epactele (vîrsta lunii) din tabelele pascale să fie sporite cu o zi. Numai în felul acesta epactele lunare ale calendarului gregorian pot fi menținute în acord cu realitatea astronomică a Lunei de pe cer, cu vîrsta ei factică. Operația aceasta e cunoscută sub numirea de „*egalare lunară*”. La anul 1800, cînd s-au împlinit mai bine de 300 de ani de la reforma gregoriană, a avut loc prima egalare lunară. Viitoarele egalări vor trebui operate în anii: 2100, 2400, 2700, 3000, 3300, etc.

Cînd se întîmplă însă ca o egalare lunară să coincidă cu una solară, ele se anulează reciproc și situația epactelor lunare rămîne neschimbată. Anularea aceasta are loc din motivul că în timp ce egalarea lunară pretinde ca epactele lunare să fie sporite cu o zi, cea solară, dimpotrivă, pretinde să fie micșorate cu o zi, și atunci ele se anulează reciproc. În cazurile acestea, tabelele lunare își păstrează valabilitatea lor timp de 200 de ani sau și mai bine. Un asemenea caz s-a petrecut la anul 1800, cînd a coincis o egalare solară cu una lunară, fiindcă atunci s-au împlinit 300 de ani de la data reformei gregoriene. Ambele egalări s-au anulat și epactele lunare de la 1700 au rămas neschimbate pînă la 1900.

Anul 2000 va fi un an bisect (divizibil prin 400), deci o egalare solară nu va fi. Dar nu va avea loc nici o egalare lunară, deoarece de la ultima egalare lunară din 1800 nu s-au scurs încă 300 de ani. Datorită acestui fapt, epactele lunare din 1900 rămîn neschimbate și valabile și pentru anii 2000—2100.

În anul 2100 trebuie să fie o nouă egalare solară. Atunci se împlinesc însă și 300 de ani de la ultima egalare lunară din 1800. Va trebui, deci, să aibă loc și o egalare lunară. Ele se vor anula reciproc și tabela epactelor lunare existentă va rămînea neschimbată pînă la 2200.

În anul 2200 va fi o nouă egalare lunară. Atunci epactele lunare se vor reduce cu o zi, reducere care va fi valabilă pînă la anul 2300, cînd se

1 lunăție face	29,53059 zile
235 lunății fac	<u>29,53059 × 235 =</u>
	14765295
	8859177
	<u>5906118</u>
	6939,68865 de zile

Un an civil face 365,25 zile.

19 ani civili fac $365,25 \times 19 = 6939,7500$ de zile.

Diferența dintre 19 ani civili și 235 lunății face

$6939,75000$ zile
 $6939,68865$ zile
 0,06135 zile

Lunățiile sînt, deci, în timp de 19 ani civili, cu 0,06135 zile sau $1^{\circ}28'64''$ mai scurte decît anii civili.

Această diferență crește în timp de

190 ani iuliani (2350 lunății) la	$0,06135 \times 10 = 0,6135$ zile
85 ani iuliani (1175 lunății) la	$0,06135 \times 5 = 0,30675$ zile
19 ani iuliani (235 lunății) la	0,06135 zile
6 ani iuliani (78 lunății) la	0,02045 zile
300 ani iuliani (3838 lunății) la	<u>1,00205 zile</u>

Deci o zi în minus pe seama lunii în timp de 300 ani iuliani.

Cum 300 ani iuliani $3 \times 36525 = 109575$ zile

300 ani gregoriani $3 \times 36524 = 109572$ zile există o diferență de 3 zile; iar 300 de ani tropici solari fac $36524,220 \times 3 = 109572,660$ zile rezultă, că 300 ani tropici solari sînt, de fapt, cu 0,660 zile $= 10^{\circ}50'24''$ mai mari decît respectivele lunății (3838).

vor reduce din nou cu o zi pînă la anul 2400. Anul 2400 fiind divizibil cu 400 este an bisect, de aceea nu există egalare solară. Atunci se împlinesc însă 300 de ani de la ultima egalare lunară din anul 2100 și va fi o nouă egalare lunară. Epactele lunare vor fi sporite cu o unitate. Potrivit acestor principii se va proceda și în secolele ce vor urma.

Avînd în vedere că proemtoza lunei nu crește exact din 300 în 300 de ani cu o zi, ci din 310 în 310 ani (respectiv din 304 în 304), calendarul gregorian, într-un răstimp de $31 \times 300 = 9300$ de ani, va arăta lunile noi cu o întîrziere de o zi întreagă. Această zi va trebui din nou egalată, cînd se va ivi acest caz.³²

Reforma calendaristică gregoriană a pus capăt serbării Paștilor în aceeași Duminică a anului de către toți creștinii din lume. Această reformă a creat „stilul nou”, care este cu 13 zile mai devreme decît „stilul vechi” din calendarul iulian. Așa b.o. la data de 14 martie a stilului nou (calendarul gregorian) este data de 1 martie stil vechi (calendarul iulian). Se înțelege că reforma gregoriană — chiar dacă n-a reușit să facă să dispară orice diferență între anul civil și anul tropic solar — este totuși un mare progres, un mare pas făcut înainte spre a pune în armonie anul calendaristic, anul civil cu anul astronomic, anul tropic solar. Deci reforma gregoriană prezintă din punct de vedere științific un stadiu categoric superior calendarului iulian. Cu toate acestea, pătrunderea reformei în rîndurile credincioșilor necatolici a întîmpinat greutăți mari.

În primul rînd, protestanții din părțile europene au refuzat la început să accepte reforma gregoriană. Refuzul lor nu se baza pe argumente de ordin științific-astronomic, ci pe realități pur confesionale. Găsindu-se în conflict acut cu catolicismul, ei nu voiau să mai primească nimic, nici ceea ce era bun, de la catolicism. Reforma gregoriană era pentru protestanți „o nouă inovație”, care trebuia respinsă.

Abia mai tîrziu, după ce astronomi cu renume mondial — ca de ex. Tycho Brahe și Johannes Kepler — s-au exprimat elogios despre această reformă, au început s-o accepte și protestanții. Începînd din sec. XVIII, rînd pe rînd statele protestante din Apus au primit noua reformă calendaristică. În felul acesta Occidentul a introdus atît în Biserică, cît și în viața zilnică și viața oficială de stat „stilul cel nou”.³³

Nu putem să nu recunoaștem că papa Grigorie XIII a invitat atunci, prin patriarhul din Constantinopol, și Bisericile ortodoxe din lume să accepte noua reformă calendaristică. Patriarhul de atunci, din Constantinopol, Ieremia II, a răspuns papei Grigorie XIII, în august 1583, spunînd că nu poate să accepte noua reformă calendaristică pentru motivul că ea s-a făcut fără o consultare și înțelegere prealabilă cu Biserica Ortodoxă. O acceptare a acestei reforme, decretată prin bulă papală, ar putea să producă neînțelegeri și supărări în rîndurile credincioșilor Bisericilor ortodoxe din lume. Patriarhul Ieremia II a promis însă că va aduce această chestiune la cunoștința tuturor șefilor Bisericilor ortodoxe, se va consulta cu ei și dacă acest lucru va fi plăcut lui Dumnezeu, se va face cu bună înțelegere între toți cei chemați să-și spună cuvîntul.³⁴

Într-adevăr, patriarhul Ieremia II a convocat încă în același an un

32 C. Popovici, op. cit., p. 307.

33 Idem, p. 315 și V. Gheorghiu, op. cit., p. 59.

34 A se vedea mai pe larg C. Popovici, op. cit., p. 317.

sinod, la care au participat patriarhi, mitropoliți și arhiepiscopi, înființatori ai multor Biserici ortodoxe din lume. Sinodul a discutat pe larg reforma calendaristică făcută de Biserica Romei și cererea papei Grigorie XIII de a adera și Biserica Ortodoxă la această reformă. Sinodul din Constantinopol hotărăște să fie respinsă cererea papei Grigorie XIII de a se introduce reforma calendaristică și în Bisericile ortodoxe. Prin enciclica sinodală din 20 noiembrie 1583, patriarhul din Constantinopol, Ieremia II, spune că Biserica Răsăritului a hotărît să rămână în continuare pe lângă calendarul iulian, respectînd regulile pascale uzitate pînă acum.³⁵

Intr-adevăr, în împrejurările de atunci, Biserica Ortodoxă a avut motive puternice să respingă introducerea acestei reforme în viața ei. Căderea Constantinopolului în mîinile turcilor, la anul 1453, a făcut ca toți oamenii de știință, cunoscători ai astronomiei, ai calculelor matematice și ai cronologiei, să se refugieze din Răsărit în Apus. Lipsa acestor oameni a făcut să înceteze în Răsărit toate preocupările înalte referitoare la astronomie și reforma calendaristică. Deci, în împrejurările de atunci, pur și simplu nu existau oameni care prin prestigiul și autoritatea lor științifică să garanteze în fața maselor de credincioși că reforma făcută este bună, corectă și necesară și în felul acesta să se evite ivirea unor neînțelegeri și dezbinări.

În același timp, puterea imperiului turcesc era în creștere continuă și multe din țările ortodoxe au fost subjugate, sau pe cale de a fi subjugate de către turci. În astfel de împrejurări, patriarhul din Constantinopol nu avea nici puterea, nici posibilitatea de a lua contact și a se înțelege cu conducătorii Bisericilor ortodoxe din Răsărit asupra acestor probleme. Este ușor de înțeles că în astfel de împrejurări era imposibil de a se trece în această parte a lumii creștine la aplicarea reformei calendaristice propusă de latini.

La toate aceste realități se adăugau cele *de ordin confesional*. Raporturile dintre Roma papală și Constantinopolul ortodox erau încă destul de încordate. Împrejurările în care s-a produs marea dezbinare de la anul 1054, ocuparea Constantinopolului de către cruciații latini și purtarea lor detestabilă în timpul acestei ocupații, refuzul apusenilor de a da ajutor bizantinilor împotriva turcilor cînd aceștia amenințau Constantinopolul și alte multe lucruri neplăcute, creaseră stări sufletești în rîndurile credincioșilor ortodocși din Răsărit de așa natură încît ei nu aveau nici o încredere și nici o dragoste pentru ceea ce ar fi venit din Apus. Acceptarea reformei calendaristice făcută de papa Grigorie XIII ar fi însemnat pentru masele de creștini din Răsărit o capitulare a Bisericii Ortodoxe în fața catolicismului, ar fi însemnat o irosire inutilă a întregului ei prestigiu de Biserică Ortodoxă, care a păstrat cu sfințenie adevărurile de credință și întreg patrimoniul sfînt moștenit de la Hristos, Apostoli și urmașii lor, tinîndu-se mereu departe de toate inovațiile apusenilor.

Prin răspunsul negativ pe care l-a dat Biserica Ortodoxă papei Grigorie XIII, cu privire la acceptarea reformei calendaristice, Biserica Ortodoxă n-a spus că ține să stea pentru totdeauna legată de calendarul iulian, pe care îl știa greșit și în dezacord cu anul tropic solar. Prin acest răspuns, Biserica Ortodoxă n-a făcut nimic altceva decît a amînat rezol-

35 Cf. C. Popovici, op. cit., p. 322 și V. Gheorghiu, op. cit., p. 60

varea acestei probleme pentru vremuri mai bune, cînd vor fi date toate condițiile prielnice care să-i permită să facă o reformă proprie a calendarului iulian, o reformă care să fie superioară reformei făcută de către papa Grigorie XIII. Din fericire, Biserica Ortodoxă a făcut această reformă calendaristică într-un mod superior tuturor reformelor făcute pînă astăzi în lume. Înainte însă de a vorbi despre această reformă, vom arăta foarte succint unele proiecte de reformă calendaristică din secolul XX.

NOI PROIECTE DE REFORMĂ A CALENDARULUI

În secolul nostru problema reformării și îndreptării calendarului a preocupat și preocupă încă pe mulți oameni de știință. Așa b.o. în trecut a funcționat pe lîngă fosta Ligă a Națiunilor o comisie care era preocupată de întocmirea unui calendar cu luni, trimestre și semestre cît mai egale. Problemele vieții economice, munca și salariul, etc., pretind tot mai mult stabilirea unor unități de timp cît mai egale și constante. În vederea satisfacerii acestor cerințe, comisia a alcătuit mai multe proiecte, dintre care două au fost mai interesante și anume:

1. Anul va avea 12 luni ca și pînă acum. Prima lună a fiecărui trimestru (ian.-aprilie-iulie și oct.) va avea cîte 31 de zile. Celelalte opt luni ale anului vor avea fiecare cîte 30 de zile. Primele patru luni ale acelor patru trimestre anuale vor începe totdeauna în zi de Duminică. Lunile care urmează imediat după ele în fiecare trimestru (febr., mai, aug. și noiembrie) vor începe totdeauna miercurea, iar ultimele luni ale trimestrelor (martie, iunie, sept. și dec.) vor începe totdeauna vineri. Trimestrele vor avea cîte 91 de zile, semestrele 182 de zile și anul 364 de zile. La sfîrșitul fiecărui an comun se va adăuga o zi, care nu va fi plătită muncitorilor zileri și salariaților. Tot al patrulea an va fi an bisect, deci va avea 366 de zile. În anii bisecți vor fi două zile care nu vor fi plătite muncitorilor de toate categoriile. Una din aceste zile se va adăuga primului semestru, adică la sfîrșitul lunii iunie. A doua zi se va adăuga ultimului semestru al anului, adică la sfîrșitul lunii decembrie. Un proiect al acestui calendar, publicat în „Jurnal of Calendar Reform“, december, 1933, New-York City, Nr. 4, se prezintă în chipul următor:³⁶

Proiectul acesta de calendar suprimă continuitatea și caracterul săptămînal al zilelor, ceea ce este o mare deficiență. El n-a putut împărți anul în unități de timp egale — așa cum a intenționat — pentru că dintre cele patru trimestre ale anului, cel puțin unul rămîne inegal, iar în anii bisecți sînt două trimestre inegale. La fel se întîmplă și cu semestrele.

Suprimarea unei zile din calendar în anii comuni și alor două zile în anii bisecți, este un regres — atît față de calendarul iulian cît și față de cel gregorian — în năzuințele omului de a pune într-un acord cît mai perfect anul calendaristic cu cel tropic solar.

2. Cel de al doilea proiect întocmit de comisia calendaristică de pe lîngă Liga Națiunilor, împarte anul în 13 luni. Fiecare lună are cîte 28 de zile și începe cu aceeași zi a săptămîinii. Fiecare trimestru are cîte trei luni și o săptămîină. Fiecare semestru are cîte șase luni și două săptămîni. Anul are numai 364 de zile. În anii comuni se adaugă la sfîrșit o zi albă.

În anii bisecți se adaugă fiecărui semestru câte o zi albă. Dăm aici tabloul trimestrelor acestui proiect calendaristic.³⁷

Pentru multe sale insuficiențe n-a putut fi acceptat nici acest proiect calendaristic.

36 THE WORLD CALENDAR

JANUARY							APRIL							JULY							OKTOBER						
S	M	T	W	T	F	S	S	M	T	W	T	F	S	S	M	T	W	T	F	S	S	M	T	W	T	F	S
1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14	8	9	10	11	12	13	14	8	9	10	11	12	13	14	8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21	15	16	17	18	19	20	21	15	16	17	18	19	20	21	15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28	22	23	24	25	26	27	28	22	23	24	25	26	27	28	22	23	24	25	26	27	28
29	30	31					29	30	31					29	30	31					29	30	31				
FEBRUARY							MAY							AUGUST							NOVEMBER						
S	M	T	W	T	F	S	S	M	T	W	T	F	S	S	M	T	W	T	F	S	S	M	T	W	T	F	S
	1	2	3	4				1	2	3	4				1	2	3	4					1	2	3	4	
5	6	7	8	9	10	11	5	6	7	8	9	10	11	5	6	7	8	9	10	11	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	12	13	14	15	16	17	18	12	13	14	15	16	17	18	12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25	19	20	21	22	23	24	25	19	20	21	22	23	24	25	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30			26	27	28	29	30			26	27	28	29	30			26	27	28	29	30		
MARCH							JUNIE							SEPTEMBER							DECEMBER						
S	M	T	W	T	F	S	S	M	T	W	T	F	S	S	M	T	W	T	F	S	S	M	T	W	T	F	S
						1							1							1						1	2
3	4	5	6	7	8	9	3	4	5	6	7	8	9	3	4	5	6	7	8	9	3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16	10	11	12	13	14	15	16	10	11	12	13	14	15	16	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	17	18	19	20	21	22	23	17	18	19	20	21	22	23	17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30	24	25	26	27	28	29	30	24	25	26	27	28	29	30	24	25	26	27	28	29	30

37 Tabloul trimestrelor acestui sistem calendaristic:

TRIM. I			TRIM. II			TRIM. III			TRIM. IV		
Ianuarie			Aprilie			Iulie			Octombrie		
D	1	8 15 22	D	8 15 22		D	15 22		D		22
L	2	9 16 23	L	9 16 23		L	16 23		L		23
M	3	10 17 24	M	10 17 24		M	17 24		M		24
M	4	11 18 25	M	11 18 25		M	18 25		M		25
J	5	12 19 26	J	12 19 26		J	19 26		J		26
V	6	13 20 27	V	13 20 27		V	20 27		V		27
S	7	14 21 28	S	14 21 28		S	21 28		S		28
Februarie			Mai			August			Noiembrie		
D	1	8 15 22	D	1 8 15 22		D	1 8 15 22		D	1	8 15 22
L	2	9 16 23	L	2 9 16 23		L	2 9 16 23		L	2	9 16 23
M	3	10 17 24	M	3 10 17 24		M	3 10 17 24		M	3	10 17 24
M	4	11 18 25	M	4 11 18 25		M	4 11 18 25		M	4	11 18 25
J	5	12 19 26	J	5 12 19 26		J	5 12 19 26		J	5	12 19 26
V	6	13 20 27	V	6 13 20 27		V	6 13 20 27		V	6	13 20 27
S	7	14 21 28	S	7 14 21 28		S	7 14 21 28		S	7	14 21 28
Martie			Iunie			Septembrie			Decembrie		
L	1	8 15 22	L	1 8 15 22		L	1 8 15 22		L	1	8 15 22
M	2	9 16 23	M	2 9 16 23		M	2 9 16 23		M	2	9 16 23
M	3	10 17 24	M	3 10 17 24		M	3 10 17 24		M	3	10 17 24
J	4	11 18 25	J	4 11 18 25		J	4 11 18 25		J	4	11 18 25
V	5	12 19 26	V	5 12 19 26		V	5 12 19 26		V	5	12 19 26
S	6	13 20 27	S	6 13 20 27		S	6 13 20 27		S	6	13 20 27
D	7	14 21 28	D	7 14 21 28		D	7 14 21 28		D	7	14 21 28

3. Intre cei care la noi în țară s-a ocupat de problema reformei calendaristice este și Gustav Bedeus, din Sibiu, credincios la Bisericii evanghelice. El a întocmit în anul 1934 și a prezentat Bisericii sale, ca și altor foruri interesate, un proiect de reformă calendaristică cu următoarele principii:

- a) Anul are 12 luni.
- b) Lunile constau din săptămâni întregi.
- c) Primele luni ale fiecărui trimestru au câte cinci săptămâni (35 de zile), iar celelalte luni câte patru săptămâni (28 de zile).
- d) Toate săptămânile, lunile și chiar și anul încep cu ziua de luni și termină cu Duminică.

e) Anul are 364 de zile.

f) Ziua a 365-a din anii comuni și ziua a 366-a din anii bisecți nu se adaugă în fiecare an anilor. Se așteaptă pînă ce aceste zile formează o săptămînă întreagă și atunci se adaugă anului respectiv săptămîna aceasta. În consecință, după fiecare șase ani se adaugă la ultima lună a anului încă o săptămînă. Deci fiecare al șaselea an va avea 371 de zile.

Dar întrucît șase ani civili nu au exact 7 zile ci $7\frac{1}{2}$ zile, urmează ca diferența de o jumătate de zi din fiecare grup de șase ani să fie totalizată într-o unitate de o săptămînă. Această săptămînă apare tot din 45 în 45 de ani și ea se adaugă atunci la finea lunii lui decembrie a celui an. Pentru o mai bună ilustrare, dăm și schema anului prim al proiectului G. Bedeus.³⁸

Aprilie	Iulie	Octombrie	Luna 13
D 1	D 1 8	D 1 8 15	D 1 8 15 22
L 2	L 2 9	L 2 9 16	L 2 9 16 23
M 3	M 3 10	M 3 10 17	M 3 10 17 24
M 4	M 4 11	M 4 11 18	M 4 11 18 25
J 5	J 5 12	J 5 12 19	J 5 12 19 26
V 6	V 6 13	V 6 13 20	V 6 13 20 27
S 7	S 7 14	S 7 14 21	S 7 14 21 28

38 Sistemul calendaristic al lui Bedeus pentru anul prim:

Ianuarie	Aprilie	Iulie	Octombrie
L 1 8 15 22 29	L 1 8 15 22 29	L 1 8 15 22 29	L 1 8 15 22 29
M 2 9 16 23 30	M 2 9 16 23 30	M 2 9 16 23 30	M 2 9 16 23 30
M 3 10 17 24 31	M 3 10 17 24 31	M 3 10 17 24 31	M 3 10 17 24 31
J 4 11 18 25 32	J 4 11 18 25 32	J 4 11 18 25 32	J 4 11 18 25 32
V 5 12 19 26 33	V 5 12 19 26 33	V 5 12 19 26 33	V 5 12 19 26 33
S 6 13 20 27 34	S 6 13 20 27 34	S 6 13 20 27 34	S 6 13 20 27 34
D 7 14 21 28 35	D 7 14 21 28 35	D 7 14 21 28 35	D 7 14 21 28 35
Februarie	Mai	August	Noiembrie
L 2 9 16 23	L 2 9 16 23	L 2 9 16 23	L 2 9 16 23
M 3 10 17 24	M 3 10 17 24	M 3 10 17 24	M 3 10 17 24
M 4 11 18 25	M 4 11 18 25	M 4 11 18 25	M 4 11 18 25
J 5 12 19 26	J 5 12 19 26	J 5 12 19 26	J 5 12 19 26
V 6 13 20 27	V 6 13 20 27	V 6 13 20 27	V 6 13 20 27
S 7 14 21 28	S 7 14 21 28	S 7 14 21 28	S 7 14 21 28
Martie	Iunie	Septembrie	Decembrie
L 1 8 15 22	L 1 8 15 22	L 1 8 15 22	L 1 8 15 22
M 2 9 16 23	M 2 9 16 23	M 2 9 16 23	M 2 9 16 23
M 3 10 17 24	M 3 10 17 24	M 3 10 17 24	M 3 10 17 24
J 4 11 18 25	J 4 11 18 25	J 4 11 18 25	J 4 11 18 25
V 5 12 19 26	V 5 12 19 26	V 5 12 19 26	V 5 12 19 26
S 6 13 20 27	S 6 13 20 27	S 6 13 20 27	S 6 13 20 27
D 7 14 21 28	D 7 14 21 28	D 7 14 21 28	D 7 14 21 28

Pentru multe sale complicații și deficiențe, nici acest proiect calendaristic n-a putut fi acceptat. Prea marea deosebire între primele luni ale trimestrelor și celelalte luni (unele cu 35 de zile și altele cu 28 de zile), deosebirile de o săptămână dintre anii obișnuiți și tot la al șaselea an, precum și adausul de încă o săptămână după fiecare 45 de ani, creează complicații mari la întocmirea statisticilor, la salarizarea tuturor categoriilor de muncitori, etc. La toate acestea se mai adaugă insuficiența că nici proiectul lui Bedeus n-a rezolvat egalarea anului civil cu anul tropic solar. După fiecare 300 de ani, calendarul lui Bedeus rămâne cu o zi în urma anului tropic solar.

Au mai existat și alte proiecte pentru reforma calendaristică, asupra cărora nu mai insistăm aici, ci vom trece să examinăm Reforma calendaristică a Bisericii Ortodoxe, care e cea mai bună pînă astăzi.

REFORMA CALENDARISTICĂ A BISERICII ORTODOXE

Teologi renumiți din Biserica Răsăritului au constatat și au arătat insuficiența reformei făcută calendarului de către Caius Julius Caesar. Pascaliografi renumiți ai Bisericii Ortodoxe din sec. XIV au arătat lămurit diferențele ivite între anul calendaristic iulian și anul tropic solar, precum și necesitatea unei reforme calendaristice. Evenimentele care au avut loc în imperiul bizantin prin apariția pericolului turcesc, prin căderea Constantinopolului în mâinile turcilor (1453), prin refugiarea învățaților din Răsărit în Apus, prin anihilarea oricărei influențe a Bisericii creștine în imperiul otoman etc., au pus capăt pentru secole de-a rîndul oricăror preocupări și oricăror posibilități de a se face reforma calendaristică dorită și necesară.

Din motive întemeiate, puternice și serioase Biserica Ortodoxă n-a putut să accepte nici reforma calendaristică întocmită la anul 1582 de către papa Grigorie XIII și nici să inițieze atunci o reformă proprie.

A fost vrerea lui Dumnezeu să revină Bisericii Ortodoxe contemporane și în special Bisericii Ortodoxe Române sarcina, meritul și cinstea deosebită de a studia, a iniția și a face îndreptarea calendarului ortodox, punîndu-l cît mai mult posibil în acord cu anul tropic solar. Biserica Ortodoxă a îndreptat calendarul creștin ortodox în conformitate cu toate cerințele științei veacului nostru, respectînd în același timp toate hotărârile primului Sinod ecumenic și toate practicile Ortodoxiei adevărate și luminate. În armonizarea acestor principii și respectarea lor, la îndreptarea calendarului, stă marele merit al Bisericii Ortodoxe Române.

Știm că anul tropic solar este mai scurt decît calendarul iulian și din cauza aceasta, după fiecare 128 de ani, respectiv

129 de ani, echinocțiul de primăvară astronomic depășește cu o zi echinocțiul calendarului iulian.

Știm și aceea că nici calendarul gregorian n-a reușit să fixeze echinocțiul astronomic de primăvară pentru totdeauna pe data de 21 martie, ci numai pentru un răstimp de 3326 de ani. După scurgerea acestui interval de timp, calendarul gregorian se va găsi în întârziere cu o zi față de anul astronomic, adică atunci echinocțiul de primăvară va fi la data de 20 martie.

În anul 1924 Biserica Ortodoxă Română a făcut următoarea reformă calendaristică:

1. Fiindcă la data respectivă anul civil iulian rămăsese în urmă cu 13 zile față de anul tropic solar și echinocțiul de primăvară cădea atunci pe data de 8 martie, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât suprimarea alor 13 zile din calendarul iulian. Datorită acestei suprimări, imediat după ziua de 30 sept. 1924, a calendarului iulian, a urmat ziua de 14 octombrie a noului calendar ortodox îndreptat. Prin această suprimare a 13 zile, echinocțiul de primăvară calendaristic a fost pus în armonie cu echinocțiul de primăvară astronomic, adică a fost adus iarăși la data de 21 martie, ca pe timpul primului Sinod ecumenic.

2. Spre a evita în viitor decalajul între echinocțiul astronomic și echinocțiul calendaristic, s-a stabilit ca anii seculari să fie ani comuni (de câte 365 de zile) și nu ani bisecți cum prevedea calendarul iulian (ani de câte 366 de zile). Excepție de la această regulă vor face numai anii seculari, care împărțiți prin 9 vor da un rest de 2 sau 6.³⁹ Potrivit acestei reguli, anumiți ani seculari dintre 1900—3000, adică anii 1900, 2100, 2200, 2300, 2500, 2600, 2700, 2800 și 3000 vor fi ani comuni de câte 365 de zile și numai anii seculari 2000, 2400 și 2900 vor fi ani bisecți (cu câte 366 de zile). Prin acest ingenios calcul s-a putut ajunge ca echinocțiul astronomic de primăvară să nu mai depășească data calendaristică de 21 martie decât după un interval de timp foarte mare, după 45.000 de ani. Abia după o scurgere de 45.000 de ani diferența dintre anii tropici solari și anii calendaristici ai noului calendar ortodox român va fi de o singură zi. Un mic calcul grafic ne va lămuri și mai mult asupra problemei:

³⁹ Cf. Chiricescu, Așezarea pascaliei în calendarul îndreptat, București 1926, p. 10.

Ani tropici solari:

400 ani tropici solari fac	146.096,880 zile
400 ani tropici solari fac	146.096,880 zile
100 ani tropici solari fac	36.524,220 zile
900 ani tropici solari fac	328,717,980 zile

Anii calendaristici ai reformei Bisericii Ortodoxe Române:

Primii 400 de ani ai ref. Bis. Ort. Rom. fac 146.097,00 zile, căci s-au suprimat 3 zile.

Ceialți 400 de ani ai ref. Bis. Ort. Rom. fac 146.096.00 zile, căci s-au suprimat 4 zile.

Ceialți 100 de ani ai ref. Bis. Ort. Rom. fac 36,525,00 zile, adică an secular bisect.

900 de ani ai ref. Bis. Ort. Rom. fac 328,718,00 zile.

Diferența dintre 900 de ani ai ref. Bis. Ort. Rom. care

și 900 de ani tropici solari, care au

au 328,718,000 zile

328,717,980 zile

Este de: 000,000,020 zile⁴⁰

la an. Această minimă diferență face ca abia după scurgerea alor 45.000 de ani, anul nostru calendaristic să rămână în urmă față de anul tropic solar cu o singură zi.

Făcînd acum o comparație între cele trei mari reforme calendaristice, vom constata următoarele:

După calendarul iulian anul civil este mai mare decît anul tropic solar cu 11 minute și 14 secunde, ceea ce face ca după fiecare 128 (129) de ani, anul civil să fie cu o zi întreagă în urma anului tropic solar.

După calendarul gregorian anul civil este mai mare decît anul tropic solar cu 4 minute și 192 secunde, ceea ce face ca după fiecare 3326 de ani, anul civil să fie cu o zi întreagă în urma anului tropic solar.

După calendarul îndreptat al Bisericii Ortodoxe Române anul civil este mai mare decît anul tropic solar numai cu 1,74528 secunde, ceea ce face ca numai după scurgerea unui interval de 45.000 de ani, diferența să se urce la o zi întreagă. Reiese, prin urmare, că îndreptarea calendarului făcută de către Biserica Ortodoxă Română este cea mai perfectă pînă astăzi, că ea se apropie mai mult decît oricare alta de anul tropic solar. Diferența dintre anul nostru calendaristic și cel tropic solar este atît de minimă încît nici nu se simte în viața de toate zilele.

Îndreptarea calendarului de către Biserica Ortodoxă Română — suprimînd 13 zile din calendarul iulian — a modificat,

⁴⁰ V. Gheorghiu, op. cit., p. 65.

pe lângă *litera duminicală* a anului și *ciclul solar*, precum și *ciclul lunar*, aducându-le și pe acestea în cel mai deplin acord cu cerul.

Cînd se va suprima în anii seculari cîte o zi, în chip natural se va face o modificare și în ciclul nostru lunar. Vîrsta (epactele) lunii se vor reduce atunci cu o unitate, spre a rămînea în conformitate cu vîrsta lunii de pe cer, care nu se modifică. Această corectare, necesară din cauza echinocțiului solar, se numește „*egalare solară*”. Cînd nu se suprimă la finea anilor seculari nici o zi, cînd adică aceștia sînt bisecți, atunci se înțelege că și epactele lunii rămîn neschimbate, rămîn aceleași.

Pe lângă această egalare solară, din 300 în 300 de ani trebuie să intervină și o „*egalare lunară*”, care după fiecare 310 ani face o zi întreagă, din cauza proemtozei lunare. Aceasta cere ca epactele lunare din tabelele lunare să fie mărite cu cîte o unitate.

Cînd se întîmplă ca în același an secular să intervină ambele egalări, solară și lunară, ele se anulează reciproc, pentru că cea solară cere reducerea epactelor lunare cu cîte o unitate, în timp ce cea lunară cere o urcare a lor cu cîte o unitate. Deci, în asemenea cazuri epactele lunare rămîn neschimbate. Pe baza celor spuse mai sus situația anilor viitori seculari va fi următoarea:⁴¹

an	1 ian.	31 dec.	Egalare solară lunară		Epactele lunare din 1900
2000 bis.	sîmb.	Dum.	—	—	pînă la 2099
2100 com.	vin.	vin.	— 1	+1=0	aceleași
2200 com.	mierc.	mierc.	— 1	—	— 1 zi
2300 com.	luni	luni	— 1	—	— 1 zi
2400 bis.	sîmb.	Dum.	—	+1	+ 1 zi
2500 com.	vin.	vin.	— 1	—	— 1 zi
2600 com.	mierc.	mierc.	— 1	—	— 1 zi
2700 com.	luni	luni	— 1	+1=0	aceleași
2800 com.	sîmb.	sîmb.	— 1	—	— 1 zi
2900 bis.	joi	vin.	—	—	— 1 zi
3000 com.	mierc.	mierc.	— 1	+1=0	aceleași
3100 com.	luni	luni	— 1	—	— 1 zi
3200 com.	sîmb.	sîmb.	— 1	—	— 1 zi
3300 bis.	vin.	sîmb.	—	+1	aceleași
3400 com.			— 1	—	— 1 zi
3500 com.			— 1	—	— 1 zi
3600 com.			— 1	+1=0	aceleași
3700 com.			— 1	—	— 1 zi

⁴¹ Tabloul este redat după V. Gheorghiu, op. cit., p. 67—69.

ani	1 ian.	31 dec.	Egalare solară lunară		Epactele lunare din 1900
3800 bis.			—	—	aceleași
3900 com.			— 1	+1=0	aceleași
4000 com.			— 1	—	— 1 zi
4100 com.			— 1	—	— 1 zi
4200 bis.			—	+1	aceleași
4300 com.			— 1	—	— 1 zi
4400 com.			— 1	—	— 1 zi
4500 com.			— 1	+1=0	aceleași
4600 com.			— 1	—	— 1 zi
4700 bis.			—	—	aceleași
4800 com.			— 1	+1=0	aceleași
4900 com.			— 1	—	— 1 zi
5000 com.			— 1	—	— 1 zi
5100 bis.			—	+1	aceleași
5200 com.			— 1	—	— 1 zi
5300 com.			— 1	—	— 1 zi
5400 com.			— 1	+1=0	aceleași
5500 com.			— 1	—	— 1 zi
5600 bis.			—	—	aceleași
5700 com.			— 1	+1=0	aceleași
5800 com.			— 1	—	— 1 zi
5900 com.			— 1	—	— 1 zi
6000 bis.			—	+1	+ 1 zi
6100 com.			— 1	—	— 1 zi
6200 com.			— 1	—	— 1 zi
6300 com.			— 1	+1=0	aceleași
6400 com.			— 1	—	— 1 zi
6500 bis.			—	—	aceleași
6600 com.			— 1	+1=0	aceleași
6700 com.			— 1	—	— 1 zi

În calendarul îndreptat al Bisericii Ortodoxe Române s-a redus și proemtoza lunară în așa măsură încît epactele lunare din tabele se apropie acum foarte mult de vîrsta factică a lunii.

„Cum proemtoza lunară crește la 1 zi nu din 300 în 300 ani, cum s-a considerat în tabele, ci abia după un răstimp de 310 în 310 ani, calendarul nostru îndreptat egalează și această diferență. Diferența celor 10 (resp. 8) ani face 0.0259,3683 zile sau 0 zile 0°37'20". Ea crește după o serie de $8 \times 300 = 2400$ ani la mărimea $0.02593683 \times 8 = 0.20749464$ zile, ceea ce face 4°58'47.53344". După un răstimp de 5×2400 ani = 12.000 ani diferența de mai sus crește la 1.037477320 zile sau 1 zi 5357.68448". Va să zică, abia după un răstimp de 12.000 ani epactele lunare vor trebui urcate cu o zi din cauza proemtozei lunare suplimentare, care n-a putut fi egalată în complet, ci numai din 300 în 300 ani. Cum calendarul nostru îndreptat este cel mai scurt dintre toate sistemele calendaristice de pînă

acum și se apropie de mărimea anului tropic solar pînă la o minimă diferență de 1,7" la an și cum egalarea proemtozei lunare suplimentare nu va fi necesară decît după un răstimp foarte îndelungat, de 12.000 ani, putem spune că reforma calendaristică „ortodoxă română” este superioară tuturor reformelor calendaristice de pînă acum, chiar și celei Gregoriene. De calendarul iulian — care după fiecare serie de cîte 128 ani este tot cu cîte 1 zi mai lung decît 128 ani tropici solari — nici nu mai vorbim, pentru că diferența lunginii lunațiunilor din acest răstimp scurt este relativ deosebit de mare.

În aceste condițiuni atît de favorabile pentru lungimea anului civil și pentru calcularea epactelor lunare, create de noua reformă calendaristică, Duminica de Paști nici după calculele tabelare pascale nu se va mai îndepărta de prima lună de după echinocțiul astronomic de primăvară. Paștile vor putea fi serbate într-o Duminică ce cade între 22 martie și 25 aprilie, fără ca cerul să ne dezavueze mai curînd decît după trecerea unui răstimp de 42.772, resp. 45.000 ani. Așa se face că „vechea orînduire” a creștinătății, care a aflat deplina aprobare a Părinților de la I-ul Sinod ecumenic din Niceia (325 d.Hr.) va putea să revină în toate drepturile sale, fără putință de a mai fi călcată.

Din punct de vedere astronomic-științific calendarul acesta îndreptat copiază aproape exact lungimea anului tropic solar. De aceea el poate fi considerat cu drept cuvînt cel mai ideal sistem calendaristic. Și noi (românii) putem fi mîndri că l-am putut alcătui. „Este un frumos titlu de glorie pe care ni l-am dobîndit în concertul popoarelor civilizate de pînă acum, în mijlocul cărora trăim”.⁴²

Odată săvîrșită această reformă calendaristică, specialiștii români au fost însărcinați, în anul 1924, să transpună vechea pascalie în cadrul calendarului îndreptat, fără să modifice regula stabilită la primul Sinod ecumenic din Niceia. Această regulă este:

Sfintele Paști să fie serbate de către toți creștinii din lume, în fiecare an, în prima Duminică după prima lună plină ce urmează echinocțiului de primăvară. Dacă s-ar întîmpla însă ca serbarea Paștilor creștine să coincidă cu Paștile iudaice, atunci serbarea Paștilor creștine se amîna pentru Duminica următoare. Potrivit acestei reguli, Paștile cădeau totdeauna într-una din Duminicile situate între 22 martie și 25 aprilie, deci, într-un interval de 35 de zile.

Specialiștii noștri au fost puși însă în fața următoarei alternative:

1. Urcarea datei pascaliei vechi cu 13 zile (cîte s-au suprimat prin îndreptarea calendarului) și admiterea unui alt răstimp de 35 de zile posibil pentru serbarea Paștilor: 4 aprilie—8 mai. Acest lucru ar fi însemnat însă o nesocotire a unei părți din hotărîrea primului Sinod ecumenic și anume, de a nu trece cu serbarea Paștilor peste data de 25 aprilie.

2. Adaptarea și introducerea vechii pascalii în calendarul îndreptat, menținîndu-se regula ca Paștile să fie serbate în cadrul timpului dintre 22 martie și 25 aprilie.

S-a acceptat soluția a doua, care nu poate satisface totdeauna condiția evitării coincidenței Paștilor creștine cu Paștile iudaice, atunci cînd evitarea acestei coincidențe ar împune depășirea datei ultime de 25 aprilie.⁴³

⁴² V. Gheorghiu, op. cit., p. 69—71.

⁴³ I. Ionașcu, op. cit., p. 448.

Adaptarea și introducerea vechii pascalii în cadrul calendarului îndreptat n-a fost deloc o lucrare ușoară. Prin suprimarea celor 13 zile din calendarul iulian, toate datele lunare ale acestui calendar au pășit de pe o anumită zi a săptămânii pe ziua următoare; și aceasta, pentru motivul că data de 14 oct. din anul 1924 — dacă nu s-ar fi suprimat cele 13 zile — ar fi căzut luna și nu marțea, cum a căzut, datorită suprimării amintite. Prin această depășire, sau mai bine zis prin această pășire de pe o zi pe ziua următoare, s-au modificat toate elementele de bază pentru întocmirea pascaliei, și anume s-au modificat „literalele duminicale”, „*mîna anului*”, „*crugul soarelui*”, „*temelia lunii*”. Cu toate acestea, specialiștii români s-au achemat în chip onorabil de greaua sarcină primită și au întocmit o pascalie nouă, indicind data Paștilor din fiecare an în calendarul îndreptat. E adevărat că această pascalie are un caracter limitat, fiind întocmită numai pentru anii 1926—2099. Ea este întocmită și publicată atît de către autor, fostul profesor universitar de teologie Dr. Vasile Gheorghiu,⁴⁴ cit și de către Ion Ionașcu.⁴⁵

Această pascalie — deși foarte bine întocmită — n-a putut fi aplicată totdeauna și aceasta din următoarele motive:

a) Coincidența aproape constantă a datei serbării Paștilor din pascalia nouă cu data serbării Paștilor rom.-catolicilor, a mînat apă la moara celor ce s-au ridicat împotriva îndreptării calendarului. Cei mai mulți dintre ei, datorită neputinței de a studia, de a pătrunde și a cunoaște adevărul, au susținut cu fanatism că nu este vorba de îndreptarea calendarului iulian, ci pur și simplu de acceptarea calendarului rom.-cat. a calendarului gregorian. Ei au acuzat pe susținătorii îndreptării calendarului de subordonare față de catolicism și de trădare a intereselor ortodoxe.

b) Unii n-au putut înțelege just problema necesității îndreptării calendarului. Ei au confundat această problemă pur calendaristică cu adevărurile dogmatice ale credinței ortodoxe și au socotit că orice îndreptare a calendarului însemnează o modificare, o schimbare a adevărilor de credință ortodoxă.

c) La aceste atitudini au contribuit desigur și faptul că nu toate Bisericele ortodoxe au făcut îndreptarea calendarului iulian. În anul 1924 și-au îndreptat calendarul iulian, pe lângă Biserica Ortodoxă Română, și Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, precum și Biserica Ortodoxă a Greciei. Celelalte Biserici ortodoxe — Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Bulgară, Biserica Ortodoxă Sîrbă și călugării de la muntele Athos — au rămas în continuare cu calendarul vechi iulian.

d) Adaptarea și introducerea vechii pascalii în cadrul calendarului îndreptat n-a putut evita în fiecare an coincidența serbării Paștilor creștine cu Paștile iudaice. Faptul acesta a prilejuit anumite discuții și anumite nemulțumiri chiar și în lumea teologilor erudiți.

Datorită acestor cauze Biserica Ortodoxă Română — uneori din prudență, alteori din necesități practice — n-a aplicat totdeauna datele pascaliei noi. Așa b.o. în anul 1926 noi am serbat Paștile potrivit datelor din pascalia cea nouă, la data de 4 aprilie, deodată cu rom.-cat. și protestanții. În anii 1927 și 1928 s-au aplicat datele pascaliei vechi, mărite cu 13 zile. Deci o formă nouă de a stabili data serbării Paștilor. În 1929 s-a admis

44 V. Gheorghiu, op. cit., p. 119—122.

45 I. Ionașcu, op. cit., p. 652—654.

iarăși data de 21 martie a pascaliei noi, a pascaliei adaptate stilului nou, calendarului îndreptat. La fel s-a procedat și în anul 1930. În 1931 s-a admis pentru serbarea Paștilor data de 12 aprilie a vechii pascalii, mărită cu 13 zile și nu data de 5 aprilie din pascalia nouă.

În 1931, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a decis ca în viitor data serbării Paștilor să se fixeze după vechea pascalie, mărită cu 13 zile, adică în intervalul de timp dintre 4 aprilie și 8 mai.

În ziua de 17 iulie 1948, reprezentanții Bisericilor ortodoxe — adunați în conferință pentru aniversarea împlinirii alor 500 de ani de la autocefalia Bisericii Ortodoxe Ruse — au semnat o rezoluție în chestiunea datei serbării Paștilor de către toate Bisericile ortodoxe creștine din lume. Rezoluția prevede obligația tuturor creștinilor ortodocși din lume de a serba Paștile după stilul vechi iulian, respectînd canonul pascal alexandrin.⁴⁵ Datorită acestor hotărâri s-a ajuns la aceea ca pascalia adaptată și introdusă în calendarul ortodox îndreptat să nu mai fie astăzi respectată. De aceea chiar și anul trecut (1964) Paștile nu s-au serbat la data de 5 aprilie, cum prevede pascalia adaptată noului calendar,⁴⁷ ci s-au serbat la 3 mai, adică după pascalia veche plus 13 zile.

Deși îndreptarea calendarului făcută de către Biserica Ortodoxă Română este cea mai bună posibilă, cea mai desăvîrșită reformă calendaristică din cîte există pînă astăzi, totuși, din motivele arătate, ea n-a putut și nu poate să fie aplicată în toate amănuntele și în toate consecințele ei. Datorită acestui fapt, data serbării Paștilor și a tuturor sărbătorilor mobile, ca și a celor cu dată fixă, este o problemă nerezolvată încă atît în cadrul Ortodoxiei, cît și în cadrul ecumenismului general. Ea rămîne o problemă deschisă spre a fi soluționată în viitor.

Liga Națiunilor a consultat în timpul ei și Bisericile creștine, cerîndu-le propuneri despre data serbării Paștilor. *Consiliul Mondial al Creștinismului Practic*, provenit din „Life and Work” (Viață și Acțiune) a cerut atunci părerea tuturor Bisericilor creștine cu privire la rînduirea unei date fixe pentru serbarea Paștilor în cadrul calendarului ce va fi îndreptat. Răspunsul Bisericilor (Ortodoxă, Romano-catolică, Anglicană, Evanghelice, etc.) a fost principial favorabil atît pentru îndreptarea calendarului cît și pentru stabilirea unei date unice a serbării Paștilor de către toți creștinii din lume. Părerile acestor Biserici au fost publicate în broșura: „Les Eglises et la stabilisation de la Fête de Pâque”.

Liga Națiunilor s-a prăbușit și problema a rămas nerezolvată. În prezent, Organizația Națiunilor Unite i-a luat locul, iar Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferințele interortodoxe, Consiliul II Vatican și alte organizații bisericești mai mărunte sînt preocupate și discută intens necesitatea stabilirii unui acord între toate Bisericile creștine din lume pentru serbarea Paștilor împreună, la aceeași dată calendaristică.

Este îmbucurător faptul că chiar și Biserici ortodoxe care au ezitat

46 Cf. Actes de la Conférence des chefs et des représentants des églises orthodoxes autocéphales, réunis à Moscou. Moscova. 1952, vol. II, p. 297—298. Intre altele se spune: „...en accord avec les décisions des Conciles et avoir lieu partout a la même date, un Dimanche, mais non en même temps que la pâque juive. Le Canon pascal d'Alexandrie satisfait pleinement cette exigence de l'Eglise”. Deci întreaga lumea ortodoxă să serbeze obligatoriu „la fête de Pâques uniquement d'après l'ancien style (Julien) conformément au Canon pascal d'Alexandrie”, p. 448—449.

47 V. Gheorghiu, op. cit., p. 119.

să introducă în practică reforma ortodoxă a calendarului, încep acum să-și dea seama de necesitatea acestei reforme și de necesitatea unei date comune pentru serbarea Paștilor.⁴⁸ Deci problema calendarului îndreptat și a unei date unice pentru serbarea Paștilor preocupă și pe cei care în trecut arătau mai puțin interes față de necesitatea unei rezolvări superioare și mulțumitoare pentru toți creștinii din lume a acestei probleme.

III. TEHNICA CALCULULUI PASCAL

Biserica creștină are din punct de vedere calendaristic două feluri de sărbători. Există în cursul unui an bisericesc anumite sărbători creștine, care se prăznuiesc totdeauna la o dată precisă a calendarului civil. Așa de ex. Nașterea Mântuitorului se prăznuiește în fiecare an la 25 decembrie, Tăierea împrejur a Mântuitorului la 1 ianuarie, Botezul Mântuitorului la 6 ianuarie, Întîmpinarea Domnului la 2 februarie, Schimbarea la față a Mântuitorului la 6 august și Înălțarea Sf. Cruci la 14 sept.

Sărbătorile rînduite pentru cinstirea Sf. Fecioare Maria și a sfinților sînt de asemenea prăznuite la date fixe ale calendarului civil. Așa b.o. Nașterea Sf. Fecioare Maria la 8 sept., Intrarea în biserică la 21 nov., Bunavestire la 25 martie și Adormirea Maicii Domnului la 14 august, etc. Prăznuirea sfinților se face de asemenea în zile cu dată fixă din cuprinsul anului, așa b.o.: Sf. Vasile la 1 ian., Sf. Trei Ierarhi la 30 ian., Sf. Gheorghe la 23 aprilie, etc.

Există însă și o categorie de sărbători creștine care nu sînt prăznuite la date fixe ale calendarului. Ele se numesc sărbători mutabile, sărbători schimbătoare, sărbători mobile, pentru motivul că data serbării lor se schimbă în fiecare an, în funcție de data serbării Paștilor în anul respectiv. Astfel de sărbători sînt: Duminica Floriilor, Înălțarea Mântuitorului la cer (Ispasul) și Pogorîrea Duhului Sfînt peste Apostoli (sau Rusaliile).

Serbarea Paștilor, sau praznicul Învierii lui Iisus Hristos din morți, după cum știm, n-a fost fixată niciodată și nu este rînduită nici astăzi pe o zi fixă a calendarului civil, ci e stabilită în fiecare an în funcție de marele ceasornic al cerului, de soare, de lună și stele. Calendarul civil, care este o alcătuire pur omenească, nu satisface dorința creștinilor ca aniversarea învierii lui Iisus Hristos să fie făcută în fiecare an într-un timp cît mai apropiat de timpul natural, de ziua reală a marelui ceasornic al soarelui și al lunii, din timpul cînd a înviat Mântuitorul. Datorită acestei dorințe, creștinii din toate timpurile și din

48 „Revista Patriarhiei din Moscova”, 1962, nr. 9, p. 64, Sarcinile teologiei ortodoxe în viața actuală a Bisericii, trad. rom. de Ion V. Georgescu, în rev. „Glasul Bisericii”, an. XXII (1963), nr. 9—10, sept.-oct., p. 964—970.

toate locurile au făcut mereu tot felul de calcule, bazate pe date astronomice, spre a fixa data serbării Paștilor cât mai real și mai apropiat de ziua anului astronomic în care a avut loc învierea lui Iisus Hristos din morți.

Datele cunoscute în legătură cu acest mare eveniment din istoria creștinismului sînt următoarele: Iisus Hristos a înviat din morți „în ziua cea dintîi a săptămînii”, adică în prima Duminică ce a urmat după Paștile iudeilor. Se știe de asemenea că Paștile iudeilor se serbau în prima zi de lună plină ce urma după echinocțiul de primăvară (Exod 12, 1; Numeri 9, 1 etc.).

Stabilindu-se serbarea Paștilor în funcție de datele de mai sus, data prăzuirii lor variază, se mișcă pe un portativ calendaristic între 22 martie și 25 aprilie a fiecărui an. S-a ajuns la stabilirea acestui portativ datorită următoarelor calcule: Echinocțiul de primăvară cade totdeauna la data de 21 martie. Cînd se întîmplă ca în ziua echinocțiului de primăvară să apară și luna plină pe cer și dacă aceste fenomene cad în zi de sîmbătă, atunci în ziua următoare, în Duminica de 22 martie, se serbează Paștile.

Cînd se întîmplă ca luna plină să apară pe cer cu o zi înaintea echinocțiului de primăvară, adică la data de 20 martie, atunci trebuie să se aștepte cu stabilirea serbării Paștilor pînă la o nouă apariție a lunii pline, care se ivește pe cer numai după scurgerea alor 30 de zile, adică la data de 19 aprilie. Această zi poate să fie o luni și atunci trebuie să se aștepte încă șase zile, pînă la prima Duminică de după luna plină. Duminica aceasta este cea din 25 aprilie, pentru că $19+6=25$. Am dat aici intenționat cele două date extreme, spre a înțelege de ce s-a fixat portativul serbării Paștilor între aceste două date calendaristice.

Se înțelege că dorința și intenția creștinilor de a serba Paștile la o dată cât mai apropiată de ziua astronomică a învierii lui Iisus Hristos sînt satisfăcute numai atunci cînd echinocțiul calendarului civil este în deplină armonie cu echinocțiul calendarului astronomic. Cînd însă calendarul civil a rămas în urmă față de calendarul astronomic, cum e cazul calendarului iulian, atunci și serbarea Paștilor se îndepărtează de la datele reale și adevărate, precizate și de către Sf. Părinți la primul Sinod ecumenic. Deci, cei care susțin că apără autenticitatea Ortodoxiei, concretizată după ei în calendarul iulian, greșesc în ceea ce privește data serbării Paștilor. Aceasta, pentru motivul că echinocțiul calendarului iulian este astăzi cu 13 zile în urma echinocțiului astronomic, ceea ce deplasează serbarea Paștilor de la data lor naturală la o dată mai tîrzie.

Deosebirea între creștini în ceea ce privește data serbării Paștilor provin numai și numai din deosebirile ce există între ei cu privire la acceptarea unui sau altui calendar civil. Dacă toți creștinii din lume s-ar înțelege să respecte integral calendarul astronomic, precizat și de primul Sinod ecumenic, atunci n-ar mai exista nici o deosebire și toți ar serba Paștile în aceeași Duminică. Regula este simplă, clară și precisă și anume: *Paștile trebuie serbate în prima Duminică ce urmează luni pline de după echinocșiul astronomic de primăvară*. Respectarea acestei reguli ar duce în chip automat la serbarea Paștilor împreună, de către toți creștinii din lume.

Spre a putea înțelege în amănunte modul calculării datei Paștilor, sîntem datori să cunoaștem și anumiți termeni tehnici, anumite date strîns legate de serbarea Paștilor. Vom trece deci la lămurirea acestor probleme calendaristice.

„Ciclul solar” sau „Crugul anului” și „Regentul anului”.

În medie anul are $365\frac{1}{4}$ zile. Datorită fracțiunii de $\frac{1}{4}$ știm că Julius Caesar a dispus ca cele patru pătrimi, adică o zi întreagă, să fie adăugată calendarului civil tot din patru în patru ani. Deci fiecare al patrulea an are 366 de zile și e numit an bisect.

Anul este împărțit apoi în săptămîni. Fiecare an comun are 52 de săptămîni plus o zi. Anul bisect are 52 de săptămîni plus două zile.

Fiecare an comun începe cu o anumită zi din săptămîină și termină cu aceeași zi. Anul următor începe cu o zi din săptămîină mai tîrziu decît anul precedent. Dacă anul 1963 a început marți, el a și terminat la 31 dec. tot în zi de marți, iar anul 1964 începe miercuri.

Anul bisect nu termină cu ziua săptămîinală cu care a început, ci cu o zi mai tîrziu. Așa b.o. anul bisect 1964 a început cu zi de miercuri și a terminat cu ziua de joi. Anul următor celui bisect va începe totdeauna cu două zile săptămîinale mai tîrziu decum a început anul bisect. Deci anul 1965 a început vineri 1 ianuarie. Pentru a dovedi și mai bine acest lucru, dăm următorul tablou:⁴⁹

Nr.	Anul d.Hr.	An	(1 ian.) începe cu:	(31 dec.) termină cu:
1	9	comun	marți	marți
2	10	comun	miercuri	miercuri
3	11	comun	joi	joi
4	12	bisect	vineri	sîmbătă
5	13	comun	Duminică	Duminică
6	14	comun	luni	luni
7	15	comun	marți	marți
8	16	bisect	miercuri	joi
9	17	comun	vineri	vineri
10	18	comun	sîmbătă	sîmbătă
11	19	comun	Duminică	Duminică

Nr.	Anul d.Hr.	An	(1 ian.) începe cu:	(31 dec.) termină cu:
12	20	bisect	luni	marți
13	21	comun	miercuri	miercuri
14	22	comun	joi	joi
15	23	comun	vineri	vineri
16	24	bisect	sîmbătă	Duminică
17	25	comun	luni	luni
18	26	comun	marți	marți
19	27	comun	miercuri	miercuri
20	28	bisect	joi	vineri
21	29	comun	sîmbătă	sîmbătă
22	30	comun	Duminică	Duminică
23	31	comun	luni	luni
24	32	bisect	marți	miercuri
25	33	comun	joi	joi
26	34	comun	vineri	vineri
27	35	comun	sîmbătă	sîmbătă
28	36	bisect	Duminică	luni
1	37	comun	marți	marți
2	38	comun	miercuri	miercuri

Reiese din acest tablou că după scurgerea alor 28 de ani, zilele săptămînii, cu care încep anii, se repetă în aceeași ordine. Grupul sau seria aceasta de 28 ani iuliani formează un ciclu de ani numit „*ciclul solar*”. Ciclul solar se mai numește și „*crugul anului*”.

Importanța ciclului solar constă în aceea că știind numărul ciclului solar, putem să știm și ziua săptămînală cu care a început el. Așa de ex. anul 22 al erei creștine este anul 14 al ciclului solar. Anul 14 al ciclului solar începe totdeauna cu ziua de joi.

Cum putem ajunge la cunoașterea ciclului solar al unui an?

Forma cea mai scurtă și mai directă a cunoașterii ciclului solar al unui an este aceasta: Se adaugă numărului anilor erei creștine — pentru timpul de la 1 sept., respectiv 1 oct.—31 dec. — numărul 19, iar pentru timpul de la 1 ian. la 31 aug. respectiv 30 sept, numărul 20. Se face această operație pentru motivul că anul 1 al ciclului solar al erei creștine începe cu 1 sept., resp. 1 oct. a anului 19 d.Hr.

Suma rezultată o împărțim cu 28. Restul care rămîne neîmpărțibil arată ciclul solar al respectivului an al erei creștine. Dacă nu rămîne nici un rest, atunci ciclul solar este 28. Așa de ex. anul 24 al erei creștine este anul 16 al ciclului solar, pentru că $24 + 20 = 44 : 28 = 1$ și un rest de 16. Anul acesta începe cu zi de sîmbătă. Calculele acestea sînt valabile numai pentru calendarul iulian.⁵⁰

A cunoaște ciclul solar al unui an însemnează a ști ziua cu care a început sau va începe anul respectiv. Cunoașterea acestei zile însemnează a ști „*regentul anului*”. Cînd anul începe cu o zi de luni, regentul anului este Luna. Dacă anul începe cu marți, regentul anului este Mars și se continuă cu

⁵⁰ Există reguli și pentru calcularea ciclului solar din anii socotiți de la facerea lumii, precum și pentru anii calendarului gregorian, etc. Cf. V. Gheorghiu, op. cit., p. 88—90.

Mercur pentru miercuri, cu Joe (Jupiter) pentru joi, cu Venus pentru vineri, cu Saturn pentru sîmbătă și Soarele pentru Duminică. Deci ziua din săptămîna cu care începe anul determină „regentul anului”.

„Litera duminicală” sau Duminicile de peste an

Sîrîns legată de ziua cu care începe anul stă prima Duminică din ianuarie. Cunoșcînd ziua cu care începe anul este ușor de găsit ziua în care cade prima Duminică a anului respectiv și invers. Pentru aflarea zilei de săptămîna a unei date din an, deci inclusiv și a Duminicii, s-a folosit metoda *literelor duminicale*, care sînt primele litere mari din alfabet (A—G) și indică primele șapte zile din luna ianuarie ale unui an, repetîndu-se pentru restul săptămînilor din anul respectiv. Numirea de „literă duminicală” vine de la faptul că ea arată la ce dată din an sau în a cîta zi din prima săptămîna a anului a căzut prima Duminică. Fiecare an este, prin urmare, desemnat prin litera corespunzătoare primei lui Duminici. S-a convenit ca zilei de 1 ianuarie să i se atribuie litera A, zilei de 2 ian. litera B, datei de 3 ian. litera C, litera D pentru 4 ian., litera E pentru 5 ian., litera F pentru 6 ian. și litera G pentru 7 ianuarie. Deci, avem următoarea schemă:

- 1 ianuarie litera A cînd anul civil începe cu o zi de Duminică
- 2 ianuarie litera B cînd anul civil începe cu o zi de sîmbătă
- 3 ianuarie litera C cînd anul civil începe cu o zi de vineri
- 4 ianuarie litera D cînd anul civil începe cu o zi de joi
- 5 ianuarie litera E cînd anul civil începe cu o zi de miercuri
- 6 ianuarie litera F cînd anul civil începe cu o zi de marți
- 7 ianuarie litera G cînd anul civil începe cu o zi de luni

Litera duminicală indică deci data lunii ianuarie în care cade prima Duminică a anului și în același timp arată cu ce zi din săptămîna a început anul respectiv. Așa b.o. litera A însemnează că ziua de 1 ian. este chiar o zi de Duminică. Litera B arată că ziua de 2 ian. este o zi de Duminică. Deci anul a început sîmbătă 1 ian. Litera C arată că ziua de 3 ian. este o zi de Duminică și că anul a început vineri 1 ian. ș.a.m.d.

Știînd pe ce dată din ianuarie cade prima Duminică, sau, cu alte cuvinte, cunoscînd litera duminicală, se pot preciza ușor datele la care vor cădea celelalte Duminici ale anului. Cunoașterea aceasta are o importanță mare la aflarea Duminicii Paștilor fiecărui an.

Anii comuni avînd 52 de săptămîni și o zi, sîrșesc totdeauna cu aceeași zi de săptămîna cu care au început. Așa b.o. anul comun care începe cu ziua de luni (1 ianuarie) sîrșește tot cu luni (31 dec.). Anul viitor va începe cu marți. Deci literele duminicale se schimbă în fiecare an.

Anii bisecți avînd 52 de săptămîni și două zile, nu se mai termină în aceeași zi de săptămîna cu care au început. Ei se termină cu o zi mai tîrziu. Așa b.o. anul bisect care începe cu ziua de miercuri (1 ianuarie) va termina cu ziua de joi (31 decembrie), iar anul viitor va începe cu ziua de vineri (1 ianuarie).

Anii bisecți primesc totdeauna două litere duminicale. Prima literă se referă la zilele Duminicilor din lunile ianuarie și februarie, inclusiv ziua de 29 februarie. A doua literă se referă la Duminicile din lunile martie—decembrie. Așa de ex. anul 16 d.Hr. fiind un an bisect are literele duminicale E și D. Litera E arată că prima Duminică din ianuarie cade în

ziua de 5 ianuarie. Anul a început deci într-o zi de miercuri și s-a terminat într-o zi de joi. Litera D arată că de la 1 martie înainte Duminicile cad la aceleași date lunare ca și în anii comuni, care au în ianuarie litera duminicală D, adică întocmai ca în anii a căror primă Duminică cade pe data de 4 ianuarie și începe cu ziua de joi (ianuarie).⁵¹

Ținem să spunem că pentru ușurarea celor interesați, Grotefend și Rühl au întocmit tabele cu literele duminicale ale tuturor anilor de la nașterea lui Hristos și pînă la anul 2000. Aceste tabele arată totodată și literele duminicale ale calendarului gregorian, precum și ale calendarului îndreptat al Bisericii Ortodoxe Române pînă la anul 2400. La fel au întocmit tabele cu anii comuni și tabele cu anii bisecți.⁵²

V. Gheorghiu a întocmit tabelul zilelor săptămînale de la anul 200 î.Hr. și pînă la anul 2000 d. Hr. ale calendarului iulian. Tabele similare a întocmit și pentru calendarul gregorian (1582—2000), precum și pentru calendarul îndreptat al Bisericii Ortodoxe Române (1925—2099).⁵³

Potrivit datelor arătate pînă acum și ajutați substanțial de către tabelele existente, oricine poate găsi cu ușurință ziua săptămînală cu care încep anii, prima Duminică a fiecărui an și apoi datele lunare ale Duminicilor din fiecare an. Toate acestea ajută la stabilirea Duminicii de Paști din fiecare an.

„Ciclul lunar” sau „crugul lunii”.

După cum am mai spus, la stabilirea datei serbării Paștilor nu se are în vedere numai orologiul cel mare al soarelui, numai mișcările pămîntului în jurul soarelui, ci se au în vedere și anumite mișcări ale lunii în jurul pămîntului, etc.

Una din regulile generale ale fixării datei serbării Paștilor este aceasta: *În prima Duminică de după prima lună plină a echinocțiului de primăvară se serbează Paștile*. Pentru a se stabili această Duminică, a trebuit și trebuie să se știe *precis ziua* în care luna de după echinocțiul de primăvară devine pentru prima dată lună plină.

Luna se rotește odată în jurul pămîntului în decurs de 29 de zile, 12 ore, 44 minute și 29 secunde. Acest interval de timp în care luna se rotește odată în jurul pămîntului se numește *lunație*, *lună lunară*, sau *lună sinodică*.⁵⁴

Cunoaștem principiul potrivit căruia fracțiunile de timp nu se au în vedere și nu se calculează decît atunci cînd ajung să formeze o zi întreagă. Dată fiind realitatea că o lună sinodică face ceva mai mult decît 29 $\frac{1}{2}$ de zile, lunile anului nu se acoperă integral cu cele sinodice. Prin studii și experiențe îndelungate s-a ajuns la constatarea că 235 lunațiuni se acoperă aproape integral cu 19 ani solari. Datorită acestui fapt o perioadă de 19 ani solari (sau 235 de luni sinodice, lunații) a primit numirea de

51 A. Giry, Manuel de diplomatique, ed. anastatică, Paris 1925, p. 134—137. Cf. și H. Grotefend, Taschenbuch der Zeitrechnung der deutschen Mittelalters und der Neuzeit, ed. VII, Hannover, 1935, p. 4.

52 Tabelele acestea sînt publicate și de către V. Gheorghiu, op. cit., p. 95—97.

53 Idem, op. cit., p. 100—106.

54 De la grecescul *συνωδήσις* = a însoți, a merge împreună, fiindcă simultan cu această mișcare, Luna se mișcă totodată, împreună cu Pămîntul în jurul Soarelui. Avem și numirea de *lună siderică* de la sidus, eris=stea, care arată timpul unei lunații raportat la stelele de pe cer. Luna siderică e ceva mai scurtă, mai mică decît luna sinodică.

crugul lunii sau *ciclul lunii*. După un asemenea ciclu fazele lunare revin la aceleași date ale lunilor. Ciclul lunar de 19 ani este numai cu o zi mai mare decât 19 ani din calendarul iulian. Diferența aceasta de o zi n-a putut fi egalată în tabelele lunare decât printr-un salt, făcut la loc și timp potrivit. Această avansare a datei lunare, făcută în tabelele lunare, se numește saltul lunii (*saltus lunae*, *augmentum lunae*).⁵⁵ Unii au militat ca acest salt să fie făcut în cursul ciclului 19, în timp ce alții au cerut ca el să fie făcut după ciclul 16. Alexandrinii îl făceau între 1—30 iulie, iar apusenii îl făceau între 27 oct. și 25 noiembrie.

Ciclul lunar al unui an iulian se află adăugându-se la numărul anului cifra de 17 și suma rezultată se împarte cu 19. Restul care rămîne arată ciclul lunar al anului respectiv. Dacă nu rămîne nici un rest, atunci ciclul lunar e de 19.

Ciclul lunar al calendarului nostru îndreptat se află adăugându-se la numărul anului cifra 3. Suma rezultată se va împărți cu 19. Restul, care rămîne, arată ciclul lunar al anului respectiv. Când se întâmplă să nu rămînă nici un rest, atunci ciclul lunar al anului este 19. De ex. anul 1964 + 3 = 1967 : 19 = 103 și rămîne un rest de 10. Deci noul ciclu lunar al anului 1964 este 10.

Apusenii numesc ciclul lunar „litera de aur a anului”.⁵⁶

Temelia sau epacta lunii

„Este elementul cronologic care indică vîrsta lunii la o dată din an, mai ales cifra care exprimă această vîrstă „în ziua de 1 martie a unui anumit an”.⁵⁷ Cuvîntul „epactă” e de origine grecească și înseamnă vîrstă. Avînd în vedere că 12 luni sinodice fac în mediu numai 354 de zile, în timp ce anul solar are 365 de zile, vîrsta lunii va fi din an în an cu 11 zile mai mică. Temelia sau epacta lunii exprimă tocmai această diferență de zile dintre anul lunar și anul solar.

Este necesar să se cunoască vîrsta sau epacta lunii din martie, pentru că numai cunoscîndu-se acest lucru se poate stabili dacă luna nouă poate fi luată în combinație ca lună pascală, sau trebuie să se aștepte o altă lună nouă, adică luna plină din aprilie, pentru a putea serba Paștile.⁵⁸

Pentru stabilirea vîrstei sau epactei lunii s-au întocmit tabele lunare. O nouă tabelă a ciclului lunar de 19 ani, a fost alcătuită în anul 1925, cînd s-a făcut noua reformă calendaristică a Bisericii Ortodoxe Române. Această tabelă a fost pusă în deplin acord cu cerul, adică cu situația faptică a lunii de pe cer. Atunci a fost anul IX al noului ciclu lunar, urmînd ca anul I al noului ciclu lunar să fie în anul 1936.⁵⁹

Pascalie perpetuă

Prin „*Pascalie perpetuă*” se înțelege calculul făcut, sau tabela întocmită, care ne arată pe sute de ani Duminica din fie-

⁵⁵ Ginzel, *Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie*. Leipzig 1906, vol. I, p. 36.

⁵⁶ Popovici, op. cit., p. 186.

⁵⁷ I. Ionașcu, op. cit., p. 427.

⁵⁸ Ginzel, op. cit., p. 140.

⁵⁹ Cf. V. Gheorghiu, op. cit., p. 112, unde se dă tabela ciclului lunar. Felul în care se calculează și se află epacta lunii este arătat pe larg la I. Ionașcu, op. cit., p. 428 și tabela de la anexa XVI, care cuprinde concordanța între crugul lunii, nr. de aur, temelie, epactă și legiuita fască (luna plină pascală), servind la stabilirea datei serbării Paștilor. Cf. I. Ionașcu, op. cit., p. 660.

care an în care trebuiesc serbate Paștile. Pascalia este întocmită pe baza calculelor astronomice în care se ține seama de echinocțiul de primăvară, de lună plină, de ciclul solar, de ziua duminicală, de regentul anului, de crugul lunii, de epactele lunii, de termenii pascali și de hotărârile primului Sinod ecumenic, referitoare la serbarea Paștilor.

Tabloul în care este cuprinsă pascalia, arată, pe lângă data serbării Paștilor în fiecare an, și literele duminicale sau ciclul solar, epactele lunii sau ciclul lunar, cu indicarea datei când are loc prima lună plină după echinocțiul de primăvară. Data Paștilor se găsește la punctul de încrucișare a literei duminicale cu cea a epactei lunare, a fiecărui an.

Cine are odată precizate bine datele astronomice despre care am vorbit poate alcătui cu ușurință pascalia perpetuă. Regula de urmat în această alcătuire este aceasta: La data lunii noi astronomice din ianuarie, respective martie, se adaugă 15 zile și se obține data lunii pline. Aceasta nu trebuie să fie înainte de 21 martie, data echinocțiului de primăvară, dar nici mai târziu de 19 aprilie, data după care mai pot fi luate în combinație cel mult 6 zile, pînă la termenul ultim — 25 aprilie — pentru serbarea Paștilor.

A doua zi după data de 21 martie, adică în 22 martie, pot fi serbate Paștile, în cazul că pe cer se arată luna plină la data de 21 martie (care începe cu seara zilei precedente). Această posibilitate obvine numai atunci când data de 21 martie cade în zi de sîmbătă și a doua zi, 22 martie, e zi de Duminică.

Cînd se întîmplă ca luna plină să apară pe cer abia sîmbătă noaptea târziu, atunci serbarea Paștilor se amîină pe Duminica următoare, adică pe data de 29 martie.

Trebuie avut în vedere și faptul ca luna nouă să nu coincidă în nici un caz cu Duminica de Paști. Ea trebuie să precedă acestei Duminici cel puțin cu o zi. Cînd luna nouă precede cu mai multe zile (cel mult 7) atunci Paștile se serbează în proxima Duminică.

În tabloul pascaliei literele duminicale care ne arată datele lunare ale Duminicilor, sînt puse în fruntea tabloului. Citirea pascaliei, sau aflarea datei Paștilor dintr-un an oarecare, se face în chipul următor:

1. Se caută mai întîi litera duminicală a anului respectiv, sau ziua săptămînală cu care a început anul, ziua de 1 ianuarie.

2. Se caută ciclul lunar al anului și epacta lunii din ziua de 1 ianuarie sau 1 martie. Cînd cineva nu cunoaște aceste lucruri, trebuie căutată ziua de martie în care a căzut luna nouă.

3. Se ia tabloul „pascaliei perpetue” și se pornește de la litera duminicală pe coloană în jos pînă la data Paștilor, dată care se găsește în dreptul ciclului lunar al anului respectiv și în dreptul epactei lunii. Deci, data de Paști este aceea care se găsește la punctul de încrucișare a literei duminicale cu cea a ciclului lunar. De ex.: „Anul 1930 are litera duminicală E, ceea ce însemnează, că ziua de 1 ianuarie a fost o zi de miercuri, iar cea de 1 martie o zi de sîmbătă. Anul 1930 este anul al XIV-lea al noului ciclu lunar, ceea ce însemnează, că epacta lunii din 1 ianuarie și tot așa și cea din 1 martie este 30. La punctul de încrucișare al literei duminicale E cu ciclul lunar XIV data de Paști:

20 aprilie. La 20 aprilie s-au serbat Paștile anului 1930. Alt exemplu: Anul 1936 este an bisect. Litera sa duminicală este ED. Ciclu nou lunar este I. Paștile se vor serba la 12 aprilie".⁶⁰

PASCALIA PERPETUĂ⁶¹

Ciclu lunar	Epacta lunii la 1/1 și 1/3	Zile	Luna plină pascală de după 21 mart. (echinoc)	Litera duminicală						
				A	B	C	D	E	F	G
				1/1 Dum. 1/2 mierc	1/1 simb. 1/3 marți	1/1 vineri 1/3 luni	1/1 joi 1/3 Dum.	1/1 mierc. 1/3 simb.	1/1 marți 1/3 vineri	1/1 luni 1/3 joi
I	23	+15=	7 apr.	BA	CB	DC	ED	FE	GF	AG
II	12		27 mart	9 apr.	10 apr.	11 apr.	12 apr.	13 apr.	14 apr.	8 apr.
III	31		15 apr.	2 apr.	3 apr.	28 mart.	29 mart.	30 mart	31 mart.	1 apr.
IV	20		4 apr.	16 apr.	17 apr.	18 apr.	19 apr.	20 apr.	21 apr.	22 apr.
V	9		24 mart	9 apr.	10 apr.	11 apr.	5 apr.	6 apr.	7 apr.	8 apr.
VI	28		12 apr.	26 mart.	27 mart.	28 mart.	29 mart.	30 mart	31 mart.	25 mart.
VII	17		1 apr.	16 apr.	17 apr.	18 apr.	19 apr.	13 apr.	14 apr.	15 apr.
VIII	6		21 mart.	2 apr.	3 apr.	4 apr.	5 apr.	6 apr.	7 apr.	8 apr.
IX	25		9 apr.	26 mart.	27 mart.	28 mart.	22 mart.	23 mart.	24 mart.	25 mart.
X	14		29 mart.	16 apr.	10 apr.	11 apr.	12 apr.	13 apr.	14 apr.	15 apr.
XI	3		16 apr.	2 apr.	3 apr.	4 apr.	5 apr.	30 mart	31 mart.	1 apr.
XII	22		6 apr.	23 apr.	17 apr.	18 apr.	19 apr.	20 apr.	21 apr.	22 apr.
XIII	11		26 mart.	9 apr.	10 apr.	11 apr.	12 apr.	13 apr.	7 apr.	8 apr.
XIV	30		14 apr.	2 apr.	27 mart.	28 mart.	29 mart.	30 mart	31 mart.	1 apr.
XV	19		3 apr.	16 apr.	17 apr.	18 apr.	19 apr.	20 apr.	21 apr.	15 apr.
XVI	8		23 mart.	9 apr.	10 apr.	4 apr.	5 apr.	6 apr.	7 apr.	8 apr.
XVII	27		11 apr.	26 mart.	27 mart.	28 mart.	29 mart.	30 mart	24 mart	25 mart.
XVIII	16		31 mart.	16 apr.	17 apr.	18 apr.	12 apr.	13 apr.	14 apr.	15 apr.
XIX	5		18 apr.	22 apr.	3 apr.	4 apr.	5 apr.	6 apr.	7 apr.	1 apr.
				23 apr.	24 apr.	25 apr.	19 apr.	0 apr.	21 apr.	22 apr.

60 V. Gheorghiu, op. cit., p. 117.

61 Idem, p. 116.

DATA SERBĂRII PAȘTILOR DUPĂ CALENDARUL ÎNDREPTAT DE CĂTRE
BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

Știm că specialiștii români au fost însărcinați în anul 1924 să transpună vechea pascalie în cadrul calendarului îndreptat, fără să modifice regula stabilită de primul Sinod ecumenic. Știm că acești specialiști s-au achitat în chip onorabil de această însărcinare.⁶² Ei au întocmit o pascalie nouă pentru intervalul de timp 1926—2099. Dăm în cele ce urmează această pascalie întocmită de către V. Gheorghiu.⁶³

Data Sfintelor Paști

După principiile, arătate mai sus, comunicăm în cele următoare data sfintelor Paști de la anul 1926—2099 după noua reformă „ortodoxă română“, precum și ciclul solar, noua literă duminicală și noul ciclu lunar (cu lunile nouă de 1 ianuarie și 1 martie).

Anii solari	Ciclul nou solar	Literele noi duminicale	Ciclul nou lunar	Lunile noi de 1 ian. și 1 martie	Paștile creștine
1926	26	C	10	14	4 aprilie
27	27	B	11	3	17 aprilie
1928	28	AG	12	22	8 aprilie
29	1	F	13	11	31 martie
1930	2	E	14	30	20 aprilie
31	3	D	15	19	5 aprilie
1932	4	CB	16	8	27 martie
33	5	A	17	27	16 aprilie
34	6	G	18	16	1 aprilie
35	7	F	19	5	21 aprilie
1936	8	ED	1	23	12 aprilie
37	9	C	2	12	28 martie
38	10	B	3	1 și 31	17 aprilie
39	11	A	4	20	9 aprilie
1940	12	GF	5	9	31 martie
41	13	E	6	28	13 aprilie
42	14	D	7	17	5 aprilie
43	15	C	8	6	28 martie

62 Constantin Chiricescu, op. cit., p. 8 și 9.

63 Cf. V. Gheorghiu, op. cit., p. 118—122.

Anii solari	Ciclul solar nou	Literele noi duminicale	Ciclul nou lunar	Lunile noi de 1 ian. și 1 martie	Paștile creștine
1944	16	BA	9	25	16 aprilie
45	17	G	10	14	1 aprilie
46	18	F	11	3	21 aprilie
47	19	DC	12	22	13 aprilie
1948	20	E	13	11	28 martie
49	21	B	14	30	17 aprilie
1950	22	A	15	19	9 aprilie
51	23	G	16	8	25 martie
1952	24	FE	17	27	13 aprilie
53	25	D	18	16	5 aprilie
54	26	C	19	5	25 aprilie
55	27	B	1	23	10 aprilie
1956	28	AG	2	12	1 aprilie
57	1	F	3	1 și 31	21 aprilie
58	2	E	4	20	6 aprilie
59	3	D	5	9	29 martie
1960	4	CB	6	28	17 aprilie
61	5	A	7	17	2 aprilie
62	6	G	8	6	25 martie
63	7	F	9	25	14 aprilie
1964	8	ED	10	14	5 aprilie
65	9	C	11	3	18 aprilie
66	10	B	12	22	10 aprilie
67	11	A	13	11	2 aprilie
1968	12	GF	14	30	21 aprilie
69	13	E	15	19	6 aprilie
70	14	D	16	8	29 martie
71	15	C	17	27	18 aprilie
1972	16	BA	18	16	2 aprilie
73	17	G	19	5	22 aprilie
74	18	F	1	23	14 aprilie
75	19	E	2	12	30 martie
1976	20	DC	3	1 și 31	18 aprilie
77	21	B	4	20	10 aprilie
78	22	A	5	9	26 martie
79	23	G	6	28	15 aprilie
1980	24	FE	7	17	6 aprilie
81	25	D	8	6	22 martie
82	26	C	9	25	11 aprilie
83	27	B	10	14	3 aprilie
1984	28	AG	11	3	22 aprilie
85	1	F	12	22	7 aprilie
86	2	E	13	11	30 martie
87	3	D	14	30	19 aprilie
1988	4	CB	15	19	10 aprilie
89	5	A	16	8	26 martie

Anii solari	Ciclu nou solar	Literele noi duminicale	Ciclu nou lunar	Lunile noi de 1 ian. și 1 martie	Paștile creștine
90	6	G	17	27	15 aprilie
91	7	F	18	16	7 aprilie
1992	8	ED	19	5	19 aprilie
93	9	C	1	23	11 aprilie
94	10	B	2	12	3 aprilie
95	11	A	3	1 și 31	16 aprilie
1996	12	GF	4	20	7 aprilie
97	13	E	5	9	30 martie
98	14	D	6	28	19 aprilie
99	15	C	7	17	4 aprilie
2000	16	BA	8	6	26 martie
1	17	G	9	25	15 aprilie
2	18	F	10	14	31 martie
3	19	E	11	3	20 aprilie
2004	20	DC	12	22	11 aprilie
5	21	B	13	11	27 martie
6	22	A	14	30	16 aprilie
7	23	G	15	19	8 aprilie
2008	24	FE	16	8	30 martie
2009	25	D	17	27	12 aprilie
2010	26	C	18	16	4 aprilie
11	27	B	19	5	24 aprilie
2012	28	AG	1	23	8 aprilie
13	1	F	2	12	31 martie
14	2	E	3	1 și 31	20 aprilie
15	3	D	4	20	5 aprilie
2016	4	CB	5	9	27 martie
17	5	A	6	28	16 aprilie
18	6	G	7	17	8 aprilie
19	7	F	8	6	24 martie
2020	8	ED	9	25	12 aprilie
21	9	C	10	14	4 aprilie
22	10	B	11	3	17 aprilie
23	11	A	12	22	9 aprilie
2024	12	GF	13	11	31 martie
25	13	E	14	30	20 aprilie
26	14	D	15	19	5 aprilie
27	15	C	16	8	28 martie
2028	16	BA	17	27	16 aprilie
29	17	G	18	16	1 aprilie
2030	18	F	19	5	21 aprilie
31	19	E	1	23	13 aprilie
2032	20	DC	2	12	28 martie
33	21	B	3	1 și 31	17 aprilie
34	22	A	4	20	9 aprilie
35	23	G	5	9	25 martie

Anii solari	Ciclul nou solar	Literele noi duminicale	Ciclul nou lunar	Lunile noi de 1 ian. și 1 martie	Paștile creștine
2036	24	FE	6	28	13 aprilie
37	25	D	7	17	5 aprilie
38	26	C	8	6	28 martie
39	27	B	9	25	10 aprilie
2040	28	AG	10	14	1 aprilie
41	1	F	11	3	21 aprilie
42	2	E	12	22	13 aprilie
43	3	D	13	11	29 martie
2044	4	CB	14	30	17 aprilie
45	5	A	15	19	9 aprilie
46	6	G	16	8	25 martie
47	7	F	17	27	14 aprilie
2048	8	ED	18	16	5 aprilie
49	9	C	19	5	25 aprilie
2050	10	B	1	23	10 aprilie
51	11	A	2	12	2 aprilie
2052	12	GF	3	1 și 31	21 aprilie
53	13	E	4	20	6 aprilie
54	14	D	5	9	29 martie
55	15	C	6	28	18 aprilie
2056	16	BA	7	17	2 aprilie
57	17	G	8	6	25 martie
58	18	F	9	25	14 aprilie
59	19	E	10	14	30 martie
2060	20	DC	11	3	18 aprilie
2061	21	B	12	22	10 aprilie
62	22	A	13	11	2 aprilie
63	23	G	14	30	15 aprilie
2064	24	FE	15	19	6 aprilie
65	25	D	16	8	29 martie
66	26	C	17	27	18 aprilie
67	27	B	18	16	3 aprilie
2068	28	AG	19	5	22 aprilie
69	1	F	1	23	14 aprilie
2070	2	E	2	12	30 martie
71	3	D	3	1 și 31	19 aprilie
2072	4	CB	4	20	10 aprilie
2073	5	A	5	9	26 martie
74	6	G	6	28	15 aprilie
75	7	F	7	17	7 aprilie
2076	8	ED	8	6	22 martie
77	9	C	9	25	11 aprilie
78	10	B	10	14	3 aprilie
79	11	A	11	3	23 aprilie
2080	12	GF	12	22	7 aprilie
81	13	E	13	11	30 martie

Anii solari	Ciclul nou solar	Literele noi duminicale	Ciclul nou lunar	Lunile noi de 1 ian. și 1 martie	Pastile crestine
82	14	D	14	30	19 aprilie
83	15	C	15	19	4 aprilie
2084	16	BA	16	8	26 martie
85	17	G	17	27	15 aprilie
86	18	F	18	16	7 aprilie
87	19	E	19	5	20 aprilie
2088	20	DC	1	23	11 aprilie
89	21	B	2	12	3 aprilie
2090	22	A	3	1 și 31	16 aprilie
91	23	G	4	20	8 aprilie
2092	24	FE	5	9	30 martie
93	25	D	6	28	19 aprilie
94	26	C	7	17	4 aprilie
95	27	B	8	6	27 martie
2096	28	AG	9	25	15 aprilie
97	1	F	10	14	31 martie
98	2	E	11	3	20 aprilie
2099	3	D	12	22	12 aprilie

Ion Ionașcu a făcut o adaptare după tabela întocmită de V. Gheorghiu, la care a adăugat încă patru rubrici pentru Paști și anume: o rubrică cu Paștile după calendarul gregorian, o a doua rubrică cu Paștile după calendarul iulian, o a treia rubrică cu Paștile după pascalie veche majorată cu 13 zile și ultima cu data serbării reale. Această pascalie merge însă numai pînă la anul 2000. Dăm în cele ce urmează și această tabelă.⁶⁴

Din tot ceea ce am spus pînă acum reiese clar că data serbării Paștilor nu este o problemă de credință religioasă, ci o problemă de calcule astronomice. Diferențele care au existat între Răsărit și Apus și diferențele care există astăzi între diferitele confesiuni creștine pe tema datei serbării Paștilor, au fost și sînt numai datorită deosebirilor de calcule astronomice.

Faptul că au existat în trecut secole de-a rîndul cînd creștinii au serbat împreună Paștile, fără să se modifice nimic din cauza aceasta în credința și în practica religioasă a bisericilor răsăritene și apusene, este o dovadă puternică și convingătoare că ceea ce a fost poate să mai fie, fără să pericliteze nici credința, nici cultul și nici chiar obiceiurile diferitelor comunități creștine din lume.

Astăzi, cînd întreaga lume creștină este dornică de pace, de bună-înțelegere, de frățietate și colaborare pentru o viață mai

⁶⁴ I. Ionașcu, op. cit., p. 652—654. Anexa XXIII. Paștile în calendarul îndreptat. Perioada 1925—2000. Lămuriri și indicații pentru utilizarea tablei care urmează, se găsesc tot la I. Ionașcu, op. cit., p. 277.

bună, mai liniștită și mai îmbelșugată, problema unității pascale poate fi rezolvată fără nici o greutate, fără nici o supărare și fără nici o piedică din partea nimănui.

Nu trebuie decît ca anumiți specialiști ai diferitelor Biserici creștine să se întrunească și în armonie și bună înțelegere să precizeze datele astronomice, pe care le furnizează știința de astăzi, și pe baza lor să întocmească o pascalie unică și perpetuă, obligatorie pentru întreagă suflarea creștină din lume. O asemenea unitate pascală nu este deloc imposibilă, nu este greu de realizat, dar este foarte necesară și încurajatoare pentru drumul comun, pentru refacerea unității primare și pentru înfrățirea și trăirea în dragoste și pace a tuturor creștinilor din lume.

Pr. Dr. SPIRIDON CÂNDEA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

PAȘTILE ÎN CALENDARUL ÎNDREPTAT

Anii erei noastre	Cicl. sol. nou	Lit. dum. noi	Cicl. lun. nou	Temelia nouă	P A Ș T I L E				
					In calend. îndreptat 22m-25ap	In calend. gregorian st. nou	In calend. iulian st. vechiu	Păsc. veche + 13 zile	Cînd s-au serbat de fapt
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1925	25	D	9	25	12A	12A	6A	19A	19A
1926	26	C	10	14	4A	4A	19A	2Mi	4A
1927	27	B	11	3	17A(24A)	17A	11A	24A	24A
1928	28	AG	12	22	3A	8A	2A	15A	15A
1929	1	F	13	11	31M	31M	22A	5Mi	31M
1930	2	E	14	30	20A	20A	20A	20A	20A
1931	3	D	15	19	5A	5A	30M	12A	12A
1932	4	CB	16	8	27M(24A)	27M	18A	1Mi	1Mi
1933	5	A	17	27	16A	16A	3A	16A	16A
1934	6	G	18	16	1A	1A	26M	3A	8A
1935	7	F	19	5	21A	21A	15A	28A	28A
1936	8	ED	1	23	12A	12A	30M	12A	12A
1937	9	C	2	12	29M	28M	19A	2Mi	2Mi
1938	10	B	3	1 și 31	17A	17A	11A	24A	24A
1939	11	A	4	20	9A	9A	27M	9A	9A
1940	12	GF	5	9	31M(24M)	24M	15A	28A	28A
1941	13	E	6	28	13A	13A	7A	20A	20A
1942	14	D	7	17	5A	5A	23M	5A	5A
1943	15	C	8	6	28M(25A)	25A	12A	25A	25A
1944	16	BA	9	25	16A(9A)	9A	3A	16A	16A
1945	17	G	10	14	1A	1A	23A	6Mi	6Mi
1946	18	F	11	3	21A	21A	8A	21A	21A
1947	19	E	12	22	13A(6A)	6A	31M	13A	13A
1948	20	DC	13	11	28M(25A)	28M	19A	2Mi	2Mi
1949	21	B	14	30	17A	17A	11A	24A	24A
1950	22	A	15	19	9A	9A	27M	9A	9A
1951	23	G	16	8	25M(22A)	25M	16A	29A	29A
1952	24	FE	17	27	13A	13A	7A	20A	20A

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1953	25	D	18	16	5A	5A	23M	5A	5A
1954	26	C	19	5	25A	18A	12A	25A	25A
1955	27	B	1	23	10A	10A	4A	17A	17A
1956	28	AG	2	12	1A	1A	23A	6Mi	6Mi
1957	1	F	3	1 și 31	21A	21A	8A	21A	
1958	2	E	4	20	6A	6A	31M	13A	
1959	3	D	5	9	29M	29M	20A	3Mi	
1960	4	CB	6	28	17A	17A	4A	17A	
1961	5	A	7	17	2A	2A	27M	9A	
1962	6	G	8	6	25M	22A	16A	29A	
1963	7	F	9	25	14A	14A	1A	14A	
1964	8	ED	10	14	5A	29M	20A	3Mi	
1965	9	C	11	3	18A	18A	12A	25A	
1966	10	B	12	22	10A	10A	28M	10A	
1967	11	A	13	11	2A	26M	17A	30A	
1968	12	GF	14	30	21A	14A	8A	21A	
1969	13	F	15	19	6A	6A	31M	13A	
1970	14	D	16	8	29M	29M	13A	26A	
1971	15	C	17	27	18A	11A	5A	18A	
1972	16	BA	18	16	2A	2A	27M	9A	
1973	17	G	19	5	22A	22A	16A	29A	
1974	18	F	1	23	14A	14A	1A	14A	
1975	19	E	2	12	30M	30M	21A	4Mi	
1976	20	DC	3	1 și 31	18A	18A	12A	25A	
1977	21	B	4	20	10A	10A	28M	10A	
1978	22	A	5	9	26M	26M	17A	30A	
1979	23	G	6	28	15A	15A	9A	22A	
1980	24	FE	7	17	6A	6A	24M	6A	
1981	25	D	8	6	22M	19A	13A	26A	
1982	26	C	9	25	11A	11A	5A	18A	
1983	27	B	10	14	3A	3A	25A	8Mi	
1984	28	AG	11	3	22A	22A	9A	22A	
1985	1	F	12	22	7A	7A	1A	14A	
1986	2	E	13	11	30M	30M	21A	4Mi	
1987	3	D	14	30	19A	19A	6A	19A	
1988	4	CB	15	19	10A	3A	28M	10A	
1989	5	A	16	8	26M	26M	17A	30A	
1990	6	G	17	27	15A	15A	2A	15A	
1991	7	F	18	16	7A	31M	25M	7A	
1992	8	ED	19	5	19A	19A	31A	26A	
1993	9	C	1	23	11A	11A	5A	18A	
1994	10	B	2	12	3A	3A	18A	1Mi	
1995	11	A	3	1 și 31	16A	16A	10A	23A	
1996	12	GF	4	20	7A	7A	1A	14A	
1997	13	E	5	9	30M	30M	14A	27A	
1998	14	D	6	28	19A	12A	6A	19A	
1999	15	C	7	17	4A	4A	29M	11A	
2000	16	BA	8	6	26M	23A	17A	30A	

PREDICĂ LA DUMINICA LĂSATULUI DE BRINZĂ

„Tu însă cînd postești, unge capul tău și fața ta o spală, ca să nu te arăți oamenilor că postești, ci Tatălui tău care este întru ascuns.” (Mattei 6, 17—18)

Iubiți credincioși,

Dacă privim viața credincioșilor din zilele noastre în lumina Sfintei Evanghelii de astăzi, constatăm că între ceea ce cerea Mîntuitorul celor celor ce voiau să urmeze învățătura Sa și ceea ce dau astăzi cei ce urmează această învățătură, adică creștinii, este o totală nepotrivire. Astfel, Mîntuitorul cere să iertăm greșalele aproapelui nostru, dacă voim ca și Tatăl nostru cel din ceruri să ne ierte greșalele noastre; Mîntuitorul ne cere să nu postim un post nesincer și fățarnic, numai pentru ochii oamenilor, ci să postim un post adevărat, ținut din inimă; Mîntuitorul cere să nu ne adunăm comori trecătoare, ci să ne adunăm comori nestricăcioase și veșnice, pentru împărăția cerurilor. Cum ne conformăm noi, creștinii de astăzi, acestor cerințe ale învățăturii creștine? În cea mai mare parte le nesocotim și numai în mică măsură le urmăm.

Dar dacă admitem că sînt și creștini care, măcar în parte, se conformează cerințelor Sf. Evanghelii de astăzi în ceea ce privește iertarea greșalelor aproapelui sau adunarea de comori, trebuie să recunoaștem deschis că în ceea ce privește postul, nu postim cum ne învață Mîntuitorul.

În pragul începutului Postului Patruzecimii, se cuvine să ne oprim puțin asupra înțelesului postului creștin, precum și a importanței sale pentru sănătatea trupeză și sufletească a creștinilor.

Iubiți credincioși,

Post însemnează reținere voită de la anumite mîncări și băuturi, în anumite timpuri, în scopul înfrînării trupeză și sufletești, pentru dobîndirea de noi puteri în lupta împotriva celui viclean.

Postul a fost practicat și în Vechiul Testament. Legea lui Moise îl impune evreilor în numeroase ocazii, iar exemplele de post în Vechiul Testament sînt nenumărate. Astfel, e cunoscut postul proorocului Ilie, postul de pocăință al ninivitenilor, postul evreilor din timpul robiei babilonice, precum și alte ocazii în care nu numai oameni singuratici, ci întreg poporul evreu postea.

Postul creștin își are originea în postul de 40 de zile al Mîntuitorului Iisus Hristos în pustie, ținut la începutul activității Sale și, alături de rugăciune, a fost recomandat de Mîntuitorul în numeroase ocazii, ca o armă foarte potrivită și eficace pentru alungarea puterilor diavolești. În Biserica veche postul a fost practicat de către întreaga obște creștină, potrivit recomandării Mîntuitorului și a Sfinților Apostoli, iar Sf. Biserică l-a recomandat și l-a reglementat cu timpul în mod amănunțit, atît în ceea

ce privește felul în care trebuie să se postească, cât și în ce privește timpul în care trebuie să se postească.

Desigur, postul nu este numai o practică religioasă, căci despre post se poate vorbi și în înțeles pur profan sau laic. Astfel, e cunoscută reținerea atleților greci sau romani din antichitate, ca și reținerea sportivilor din zilele noastre, de la anumite mâncări și băuturi, în scopul fortificării corpului; sînt cunoscute interdicțiile și restricțiile medicale impuse de medici unor bolnavi, în scopul prevenirii ori vindecării unor boale; ori, ce să mai zicem de postul impus voluntar și practicat în special de femei, în scopuri estetice, pentru menținerea siluetei, frumuseții fizice ori a greutateții? Dar de la început și fără nici o rezervă trebuie să precizăm că aceste posturi n-au nici o legătură cu postul creștin.

A posti din punct de vedere creștin, așadar a te reține de la anumite mâncări și băuturi, înseamnă a păși pe calea virtuții prin înfrînarea poftelor trupului și întărirea voinței, a renunța la ce te atrage sau la ceea ce îți este plăcut ție, în scopul de a preamări prin aceasta pe Dumnezeu, înseamnă a omorî în tine pornirile cele păcătoase, pentru a deveni stăpîn peste tine, stăpîn peste sufletul tău cu ceea ce are el mai duhovnicesc, înseamnă a înlătura din adîncul ființei tale tot ce te împiedică de a deveni cu adevărat fiul lui Dumnezeu.

După cum bine știm, prin păcatul strămoșesc s-a stricat armonia dintre trup și suflet, astfel că trupul, cu pornirile, poftele și patimile lui, nu se mai supune sufletului, partea cea mai însemnată a ființei omenești, în care este întipărit, de la crearea omului, chipul lui Dumnezeu, adică gîndirea, simțirea și voința, ci din contră, sufletul ajunge rob trupului și poftelor lui păcătoase. Această situație nenorocită în care se află și se zbate omul neîmpăcat cu Dumnezeu, o arată Sf. Apostol Pavel, cînd spune: „După omul cel dinăuntru mă bucur de legea lui Dumnezeu, dar văd o altă lege în mădularele mele, luptîndu-se împotriva minții mele (adică împotriva sufletului), care mă dă rob păcatului. O, nenorocitul de mine, cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?” (Rom. 7, 23 urm.).

Această stare de vrăjmășie și de luptă nu trebuie să stăpînească în ființa credinciosului. Trupul cu poftele lui păcătoase, nu trebuie lăsat să înrobească sufletul, ci din contră, el trebuie să fie stăpînit de suflet, mai întîi înfrînîndu-i-se poftele și pornirile cele păcătoase, iar cu vremea, tăindu-li-se orice rădăcină. Iar cel dintîi și cel mai eficace mijloc pentru aceasta este postul. Prin post mai întîi potolîm, iar apoi supunem pornirile trupesti cele josnice, tăiem poftele spre păcat, oprind astfel biruința cărnii asupra spiritului în așa fel încît înfrînarea trupestă să devină o înfrînare sufletească. Căci precum o săgeată ce zboară dintr-un arc a cărui coardă este slăbită nu lovește la țintă decît foarte slab, fără a-i aduce acesteia vreo pagubă, tot așa și săgețile poftelor care pornesc dintr-un trup supus postului și prin aceasta înfrînării, nu vor avea puterea de a săvîrși păcatul aducător de pierzanie și moarte sufletească. De aceea, postul trupesc nu poate fi desprins de postul sufletesc, căci numai împreună pot birui păcatul. Postul, deci, nu e un scop în sine, ci numai un mijloc în lupta împotriva păcatului.

Așadar, în sens creștin, postul fiind un mijloc de luptă împotriva păcatului, este în același timp și un mijloc pentru dobîndirea mîntuirii su-

fletului. El este cale prin care putem restabili în noi domnia sufletului cu legea minții, despre care ne vorbește Sf. Apostol Pavel, el e mijlocul prin care putem dobîndi tăria sufletească împotriva păcatului, așa precum ne spune Sf. Ioan Gură de Aur: „Postul potolește zburdările trupului înfrînează poftele cele nesățioase, curățește și înaripează sufletul, îl înalță și-l ușurează, apropiindu-l de Dumnezeu“.

Dar postul mai are încă un rost în viața creștinului. El este în același timp semnul pocăinței sincere făcută în fața lui Dumnezeu, e mijlocul prin care dobîndim îndurarea lui Dumnezeu și iertare pentru păcatele săvîrșite și este totodată semnul extern al recunoașterii păcătoșeniei noastre, precum și a neputinței noastre în fața lui Dumnezeu. De aceea, în scaunul mărturisirii, preotul duhovnic adeseori prescrie penitențelor, drept canon de pocăință, alături de rugăciune, și postul, pentru dobîndirea iertării păcatelor.

Iar dacă vrea cineva să se convingă despre valoarea postului, îl îndemnăm să citească viețile unor sfinți, pentru căre postul a fost o îndelnicie scumpă a vieții lor, sau numai să întrebe pe cei așa de puțini la număr care postesc cu adevărat, așa cum ne-a învățat Mîntuitorul și, sînt sigur, va primi lămuriri convingătoare despre folosul postului pentru viața creștinilor.

Valoarea și utilitatea postului adevărat nu poate fi pusă la îndoială. Creștinii au nevoie de post și de pocăință.

Se cuvine, deci, în privința postului să ne convingem de utilitatea lui cel puțin acum, înaintea postului Patruzecimii, propunîndu-ne să ascultăm de porunca Bisericii și să postim cel puțin în anumite zile. Să facem din acest răstimp prilej de cinstire a lui Dumnezeu, pentru biruința împotriva păcatului și pentru cîștigarea împărăției cerurilor. Amin.

Protos. ARSENIE OBANCEA

CUVINT LA DUMINICA ÎNȚIIA DIN SFINTUL ȘI MARELE POST (LA DUMINICA ORTODOXIEI)

În cea dintîi Duminică din sfîntul și marele post, rînduit-a sfînta Biserică să se facă pomenirea cea de peste an despre una din însemnatele biruințe pe care le-a purtat creștinătatea ortodoxă. În această zi, cu bucurie se vestește că s-a făcut pentru totdeauna lumină în chestiunea cinstirii sfintelor icoane.

Ani și zeci de ani de-a rîndul sufletele credincioșilor se luptară cu îngrozirea cea dinafară și cu îndoiala cea dinăuntru. Dar iată că — cu voia lui Dumnezeu — pentru rîvna și osteneala sfinților mărturisitori, a biruit adevărul ortodox, prin cel de al șaptelea Sinod a toată lumea, ținut la Niceia, în anul 787. La acest sfînt sinod, sfînta Biserică și-a spus cuvîntul hotărît în ce privește cinstirea sfintelor icoane.

Sfintele icoane, după cum știm din învățătura sfîntei Biserici, stau în legătură cu persoanele înfățișate pe ele. Ele înfățișează pe Mîntuitorul, pe Maica Preacurată și pe oamenii cei sfinți care bine au plăcut lui Dumnezeu. Noi nu cinstim materia icoanei, nici icoana despărțită de persoanele înfățișate pe ea, ci pe cei ce sînt înfățișați pe sfintele icoane. Noi nu cerem

ajutor de la sfintele icoane, ci cerem ajutor de la cel pe care sfintele icoane îl înălțăsează.

Cînd cinstim sfintele icoane, noi facem o faptă a credinței ortodoxe, ne arătăm împreună cinstitori cu toți acei sfinți mărturisitori care au suferit pentru închinarea la sfintele icoane, precum și supuși ai sfintei Biserici care drept învață cuvîntul adevărului. Prin această cinstire ne arătăm a fi credincioși ai Bisericii celei sobornicești.

Potrivit rînduiei de mîntuire, dată de sfînta Biserică sobornicească, în Duminica Ortodoxiei, cînd se face pomenire de biruința adevărului în chestiunea cinstirii sfîntelor icoane, se face amintire și de adevărul cel mai de căpetenie care stă la temelia credinței ortodoxe. La sfînta Liturghie din această Duminică auzim citindu-se din Sfînta Evanghelie acea parte în care se istorisește că Natanail, cel din Cana Galileei, l-a mărturisit pe Mîntuitorul Hristos „Fiu al lui Dumnezeu” și „Împărat al lui Israil”. De fapt, la temelia credinței ortodoxe stă adevărul că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu. Așa îl mărturisim și în Simbolul Credinței, și anume în partea care s-a alcătuit la întîiul Sinod ecumenic, ținut la Niceia, în anul 325. Acest adevăr, formulat pentru totdeauna la întîiul Sinod *ὁμοῦν* are temei în Sfînta Evanghelie și a fost crezut de toți dreptcredincioșii încă de la începutul Bisericii creștine. Dovadă despre aceasta ne stă tocmai mărturisirea lui Natanail.

Sfîntul Evanghelist Ioan mărturisește că văzînd Domnul Hristos pe Filip l-a chemat să-i urmeze, iar Filip, găsind pe Natanail, i-a zis acestuia: „Găsit-am (pe Acela) despre care a scris Moise în Lege și au scris Proorocii, pe Iisus din Nazaret” (Ioan 1, 46).

Invitat de Filip, Natanail s-a apropiat de Domnul Hristos, care, văzîndu-l, a spus despre dînsul: „Iată, cu adevărat, israilitean întru care nu este vicleșug” (Ioan 1, 48).

Cînd a înțeles Natanail că Domnul cunoaște cele ascunse și are putere să pătrundă în inima omului, a zis către El: „Rabi, tu ești Fiul lui Dumnezeu, tu ești Împăratul lui Israil” (Ioan 1, 5).

Să stăruim puțin asupra acestei mărturisiri a lui Natanail și să ne cercetăm pe noi înșine în fața acestui adevăr mărturisit de „israiliteanul fără vicleșug”.

Natanail l-a numit pe Mîntuitorul „Fiu al lui Dumnezeu”. „Tu ești Fiul lui Dumnezeu” a zis el, și a adăugat îndată: „Tu ești Împăratul lui Israil”. Ce a înțeles Natanail prin aceste cuvinte, sfîntul Evanghelist nu ne spune, dar din istorisirea lui înțelegem că Mîntuitorul a primit ca adevărate cuvintele lui. De-altfel, aceasta și este învățătura sfintei Biserici; acest adevăr, că Iisus din Nazaret este „Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu” (Matei 1, 16), adevăr propovăduit de sfînta Biserică, stă la temelia credinței noastre.

Noi mărturisim, împreună cu Natanail, că Iisus Hristos Domnul este „Fiul lui Dumnezeu”, despre care știm că este „Unul născut” și că „din Tatăl s-a născut, mai înainte de toți vecii”, fiind „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu făcut, de o ființă cu Tatăl” și mai știm că „prin El toate s-au făcut”. Acestea și altele asemenea le mărturisim noi de cîte ori rostim „Simbolul Credinței” alcătuit la cele dintîi două Sinoade a toată lumea. Dar încă și mai des mărturisim adevărul că Iisus este Fiul lui Dumnezeu. De cîte ori spunem cuvintele: „Mărire Tatălui și Fiului

și Sfântului Duh“ avem în vedere, amintind pe „Fiul“, pe Acela pe care l-a întâmpinat Natanail cu mărturisirea: „Tu ești Fiul lui Dumnezeu“.

Se pune însă întrebarea: Când mărturisim noi pe Iisus „Fiul lui Dumnezeu“ avem oare aceleași simțăminte pe care le-a avut Natanail? Facem noi această mărturisire cu entuziasmul cu care a făcut-o Natanail? Ne simțim noi angajați în fața lui Iisus cu toată ființa noastră, așa cum se cuvine să se simtă oricine în fața lui Dumnezeu? Primim noi cuvântul Lui cel purtător de viață așa cum se cuvine să primească oricine cuvântul grăit de Dumnezeu? La acestea toate răspunde nu atât cuvântul de mărturisire, pe care îl spunem în anumite împrejurări, nu simplele formule pe care le rostim din obișnuință și care de multe ori rămân la suprafața sufletului nostru, ci răspunsul la întrebarea de mai înainte o dată cel mai bine felul nostru de viață. Așa au înțeles acest lucru Sfinții Părinți, care spun: „Măsura vieții este măsura credinței“. Cu alte cuvinte, credința nu poate fi desprinsă de viață, ci ea este așa de strâns legată de viața pe care o duce cineva, încât dacă vrem să cunoaștem credința noastră în Dumnezeu, n-avem decît să ne cercetăm viața, și atunci știm cum stăm cu credința.

Dar, poate, și mai la îndemînă decît cercetarea vieții ne este rugăciunea, despre care zic fericirii Părinți că este „oglanda sufletului“. Cine zice „oglanda sufletului“, acela zice, fără îndoială, și „oglanda credinței“.

Dacă ne cercetăm pe noi înșine în ce privește rugăciunea, să nu avem în vedere numai cantitatea — deși și aceasta mărturisește ceva — ci să luăm aminte mai cu seamă la calitatea rugăciunii noastre.

Cine stă la rugăciune cu conștiința că are în față pe „Fiul lui Dumnezeu“, cine este copleșit de acest gând, acela nu-și lasă mintea să se împrăstie ci, dacă aceasta, din obișnuință, se îndreaptă spre cele deșarte, cu care s-a împrietenit mai mult, îndată o cheamă din împrăstiere și o aduce la Hristos, așa cum Filip l-a adus pe Natanail și precum Natanail l-a mărturisit pe Iisus „Fiul lui Dumnezeu“; așa și mintea, în rugăciune, mărturisește pe Domnul vrednic de preamărire și întru aceasta se îndeletnicește cu bucurie.

L-a mărturisit pe Iisus și „Împărat al lui Israil“. Israil se tâlcuiește „bărbat care a văzut pe Dumnezeu“. O astfel de minte, care s-a curățit prin ostenele virtuților, s-a făcut bărbătească și s-a învrednicit de a vedea pe Dumnezeu, de aceea și vrednică este să se numească „bărbat care a văzut pe Dumnezeu“. „bărbat care vede pe Dumnezeu“.

Cînd zicem „vederea lui Dumnezeu“, nu înțelegem prin acest cuvînt o vedere cu ochii trupului, nici o vedere a ființei lui Dumnezeu, celei mai presus de cunoaștere, ci zicem o simțire a prezenței lui Dumnezeu.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul învață că Cuvîntul lui Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu, se face trup prin virtuți, în cei vrednici. Aceasta însemnează că prin fiecare virtute, Fiul lui Dumnezeu apare mai viu, mai lămurit în cîmpul conștiinței credincioșilor, de unde concluzia că: „cei curați cu inima vor vedea pe Dumnezeu“.

Dacă cu credința pe care o avem noi, fie ea și slabă și neputincioasă, ne vom strădui să stăm aproape de Mîntuitorul, citind, ascultînd sau gîndindu-ne la cuvîntul cel dătător de viață, cuprins în Sfînta Evanghelie, pe care, după putere, îl vom împlini cu fapta; dacă ne vom curăți de vicleșug și de toată răutatea, putem nădăjdui ca de la credința cea începătoare

să înaintăm, cu darul lui Dumnezeu, la o credință tare și luminată, la o cunoștință întemeiată a lui Dumnezeu, făcându-ni-se mintea „Israil“, iar pe Mîntuitorul avîndu-l împărat peste Israilul cel dinăuntrul sufletului nostru.

Dumnezeu să ne învrednicească pe toți să ajungem a primi fiecare dintre noi bună mîntuire de la Fiul lui Dumnezeu și să-l avem pe El, întru simțire, stăpîn al vieții noastre.

Ierod. TEOFIL PĂRAIANU

CUVINT ÎN DUMINICA A DOUA A SFINTULUI ȘI MARELUI POST

În a doua Duminică a Sfîntului și Marelui Post, Sfînta Biserică Ortodoxă face pomenirea cea cu laude a Sfîntului Grigorie Palama, care a fost episcop în Tesalonic pe la jumătatea veacului al patrusprezecelea al erci creștine. Pomenind pe Sfîntul Grigorie, Sfînta Biserică vestește cu glas de bucurie că bună este încrearea cea de mîntuire săvîrșită și apărată de Sfîntul Grigorie Palama, adică rugăciunea după rînduială.

Darul lui Dumnezeu se dă celui ce îl cere în rugăciune. Cu această încredințare să ne străduim întru înmulțirea rugăciunii, iar temei pentru aceasta să ne fie în însăși dumnezeiasca Evanghelie, în care se vorbește de puterea Domnului Hristos, care și sufletul și trupul îl înzdrăveneste.

Sfîntul Evanghelist Marcu spune că fiind Mîntuitorul în Capernaum, s-a adunat la El mulțime de oameni, așa încît nu mai era cu putință să intre cineva în casa în care se găsea Domnul Hristos și propovăduia cuvîntul de învățătură. Era în Capernaum un om slăbănog, care zăcea pe pat. Pe acesta l-au adus la Iisus patru inși, voind să-l înfățișeze înaintea Lui, spre vindecare, dar erau împiedicați de mulțimea ce era adunată. Stăruitori în dorința de a înfățișa pe cel bolnav înaintea Domnului, nu s-au descurajat de mulțimea ce era de față, ci l-au urcat pe acoperișul casei și, apoi, desfăcînd podișul acoperișului, l-au lăsat în jos, chiar în fața Domnului Hristos.

Lucrul acesta dovedește stăruința pe care o aveau cei patru, care îl purtau pe slăbănog. Aceștia ar fi putut să renunțe, cînd au văzut mulțimea adunată; ar fi putut să găsească o altă rezolvare a dorințelor; ei, însă, n-au mai amînat, n-au căutat o rezolvare ușoară, ci au făcut tot ce le-a fost în putință.

Sigur, pentru noi — cînd auzim această istorisire, în care se spune că acești patru purtători ai slăbănogului s-au urcat cu el pe casă și apoi au descoperit casa — lucrul pare cu neputință de înțeles. Noi ne gîndim la construcții de case ca cele din vremea noastră, sau ca cele din părțile noastre. Pierdem din vedere că prin ținuturile în care a propovăduit Mîntuitorul, casele nu au acoperiș în unghi ascuțit, ci sînt în așa fel construite, încît pe acoperiș se poate sta, avînd acoperișul drept, căci din pricina căldurilor, acolo își petrec locuitorii mai ales seara. E ușor de ajuns pe acoperiș, căci, după cum se știe, în acest loc se putea urca pe două scări, una din casă, iar alta din curte, ducînd fiecare pe podișul acoperișului. De bună seamă că aceasta nu se putea face cu ușurință, cînd era vorba de transportat un bolnav. Tocmai aici se arată rîvna celor patru, care duceau pe slăbănog. Ei țineau cu orice preț să-l pună fără întîrziere înaintea lui Iisus. Prin aceasta, se fac pentru noi pildă de stăruință, pildă de jertfelnicie.

Cînd Domnul a văzut credința lor, ne spune Sfîntul Evanghelist că a zis: „Fiule, iartă-se ție păcatele tale” (Marcu 2, 5). Aceste cuvinte, adresate slăbănogului, auzindu-le cei de față, în mintea lor au stîrnit felurite gînduri. Astfel, istorisitorii acestei minuni spun că: „Erau acolo unii dintre cărturari, care ședeau și cugetau în inimile lor: Pentru ce vorbește acesta astfel? El hulește. Cine poate să ierte păcatele, fără numai unul Dumnezeu?” (Marcu 2, 6—7).

Mai departe, ne informează Sfîntul Evanghelist că: „Îndată, cunoscînd Iisus, cu duhul Lui, că așa gîndesc ei întru sine, le-a grăit: de ce cugetați acestea în inimile voastre? Ce este mai lesne a zice slăbănogului: iartă-se ție păcatele tale, sau a zice: scoală-te, ia-ți patul tău și umblă?” (Marcu 2, 8—9).

Spre dovedire că amîndouă cuvintele sînt cu puțință a se împlini de către Fiul lui Dumnezeu, cu cuvîntul a ridicat Iisus pe slăbănog din nepuțința sa, lucru pe care l-au văzut toți cei ce erau de față.

Este de mare însemnătate pentru mîntuirea noastră să reținem că înainte de a da vindecare trupului, Fiul lui Dumnezeu a dat vindecare sufletului, arătînd că și noi avem datoria, mai întîi mîntuirea sufletului să o căutăm.

A statornicit Mîntuitorul, prin cele spuse, și legătura ce este între suferință și păcat, căci înainte de a ridica suferința, a ridicat pricina ei, de vreme ce a zis: „Iartă-se ție păcatele tale”.

Că adeseori între suferință și păcat este o strînsă legătură, a arătat Fiul lui Dumnezeu și în altă împrejurare, deoarece după ce l-a vindecat pe un alt slăbănog — și anume pe cel de la scaldătoarea Viteza — înîlnindu-l pe acela în templu, i-a zis: „Iată, te-ai făcut sănătos. Nu mai păcătuiești, ca să nu ți se întîmple și mai rău” (Ioan 5, 14).

Tot de mare însemnătate este să reținem că Domnul Hristos este cunoscător al gîndurilor omenesti și că le ia în seamă ca pe unele din care pornesc toate cele ce se făptuiesc sau se grăiesc. Aceasta știînd-o noi, datorîi avem să fim cu multă luare aminte la gîndurile noastre, ca să gîndim numai cele ce se cuvin și cele ce duc la fapte bune și la cuvinte ziditoare de suflet.

În felul acesta rînduindu-ne viața, după învățătura Sfîntei Evanghelii practicînd toate cîte Sfînta Biserică ni le pune înainte, nădejde să avem în înzdrăvenirea sufletelor noastre, prin puterea Domnului nostru Iisus Hristos, căruia i se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, în vecii vecilor. Amin.

Ierod. TEOFIL PĂRĂIANU

POMUL VIETII¹

„...Fie numele Domnului binecuvîntat de acum și pînă-n veac” (Dan. 2, 20).

Parcă niciodată n-au avut un înțeles mai profund și mai grăitor aceste cuvinte ca astăzi, cînd Biserica noastră a înflorit prin credința voastră a tuturor celor ce v-ați împărtășit cu Sf. Taîne.

Și într-adevăr. podoaba Bisericii — mai presus de toate — o formează creștinii cei vii în credința lor și care nu se înstrăinează de dra-

¹ Predică la Duminica Floriilor.

gostea lui Dumnezeu, ci petrec cu El și întru El. Nu podoabele pereților fac strălucirea bisericii, nici aurul și argintul, ci sufletul curat care-l primește pe Hristos-Domnul este adevăratul potir în care se preamărește Dumnezeu.

Fie numele Domnului binecuvântat, „carele pe mine smeritul și păcătosul și nevrednicul Sau rob ... m-a chemat la sfânta și preaînalta treaptă a preoției și ... să întru în sfânta sfintelor, unde sfinții îngeri doresc să audă glasul Evangheliei Domnului Dumnezeu și să vadă cu ochii lor chipul sfintei jertfe și să se îndulcească de dumnezeiasca și sfânta Liturghie...” (Molitva a 5-a de la Sf. Maslu — vezi Aghiazmatar, București 1950, p. 131).

Fie numele Domnului binecuvântat, Cel ce a îndreptat pașii voștri după cuvântul lui Dumnezeu, ca să nu vă mai slăpînească fărădelegea (cf. Ps. 118, 133) și v-a adus în duh de dreptate la sfântul altar, pentru a vă împărtăși cu Sf. Taine ale Fiului Său și Dumnezeului nostru.

Fie numele Domnului binecuvântat, Cel ce nu și-a întors fața Sa de la noi pentru răutățile și păcatele noastre cele multe, ci a crescut în inimile noastre gând de întoarcere și ni s-a dat nouă spre mâncare și băutură, ca să gustăm și să vedem cât de bun este Domnul! (cf. Ps. 33, 8).

Nici o bucurie nu poate fi mai presus de bucuria unei conștiințe liniștite și nebîntuită de furia păcatului. Nici o bucurie nu e mai curată decît bucuria păcii sufletești a credinciosului cu oamenii și a împreunării lui cu Dumnezeu și Stăpînul vieții noastre. Cît de bine și de ușurat se simte creștinul în curțile casei Dumnezeului nostru! „La altarele Tale, Doamne al puterilor, Împăratul meu și Dumnezeul meu” (Ps. 83, 4). Cît de puternică este legătura dragostei cerești care ne unește întreolaltă și împreună ne unește cu Dumnezeu! „Ferice de omul pe care-l ajuți Tu și de cei ce cunosc cărările Tale” (Ps. 83, 6).

Astăzi, mai bine ca oricînd, putem să cîntăm cu o gură și cu o inimă Dumnezeului nostru: „Să se umple gurile noastre de lauda Ta, Doamne, ca să lăudăm mărirea Ta; că ne-ai învrednicit pe noi a ne împărtăși cu sfintele, dumnezeieștile, nemuritoarele și de viață făcătoarele Tale Taine; întărește-ne pe noi întru sfințenia Ta, toată ziua să ne învățăm dreptatea Ta. Aliluia, Aliluia, Aliluia” (vezi: Liturghier, Sibiu 1902, p. 116). Lăudați pe Domnul, lăudați pe Domnul, lăudați pe Domnul, așa cum de-altfel, după ce am parcurs drumul sufletului spre cer, încheiem rugăciunile Sf. Liturghii citind din adîncul bucuriei noastre duhovnicești: „Fie numele Domnului binecuvîntat de acum și pînă-n veac”!

Și ce laudă vom aduce Ție, Doamne, Cel ce pururea ești preamărit și necuprins de minte și de cuvînt! Că de-am aduce rugăciuni și cîntări la număr întocmai ca și nisipul mării, tot mici am rămas față de cîntea la care ne-ai ridicat, de-a fi florile Bisericii lui Hristos.

Frați creștini, unul din marii prooroci ai Vechiului Testament, care a trăit cu vreo 600 de ani înaintea întrupării Lui Hristos Domnul, sub ocrotirea luminoasă a Duhului Sfînt, a văzut peste atîta număr de ani înainte, Biserica lui Dumnezeu, ca pe un pom uriaș (cf. Ierem. 17, 8; comp. și Dan. 4, 7ss), care cuprinde tot pămîntul și ale cărui ramuri sînt înălțate pînă la ceruri. Această viziune profetică, atît de luminoasă și de minunată, o vedem sub ochii noștri cum crește și se preamărește ori de cîte ori se nasc creștini noi din scaldătoarea botezului copilăriei și se altoiesc

duhovnicește — prin Sf. Taine — în pomul Hristos, Dumnezeu nostru. Căci Biserica lui Dumnezeu, pe care după cuvîntul Mîntuitorului nostru „nici porțile iadului nu o vor putea birui“ (Mt. 16, 18), ca un pom uriaș își are rădăcinile înfipte pînă dincolo de pămînt, iar trunchiul ei este Hristos, adevăratul butuc al viței și noi, creștinii, tot atîtea ramuri și rămurele care alcătuim într-un duli și-o unitate, coroana Bisericii. Și așa cum felurite sînt ramurile unui pom, mari și mici, așa și noi, după credința fiecăruia în parte, creștem ca niște mlădițe vii, de la o zi la alta, în acest pom al vieții — Hristos Domnul.

Ți-e mai mare dragul să privești un pom crescut și înflorit! N-ai pleca bucuros de lingă el. Te înalță și desfată frumusețea lui; te îmbată mirosul lui ca o aleasă mireasmă și te luminează sufletește ca un răsărit de soare după norii de furtună. Așa e azi pomul Bisericii lui Hristos Domnul, înflorit, cum îl cere și Duminica Floriilor, într-adevăr ca o minunată lucrare a lui Dumnezeu.

Dar după cum de la florile unui pom așteptăm și roadă, așa toți cei ce ați înflorit, prin împărtășirea cu Sf. Taine, să aduceți roada virtuții, a Duhului Sfînt, a dragostei, a bucuriei, a păcii, a îndelungii-răbdări, a bunătății, a facerii de bine, a credincioșiei, a blîndeței, a înfrînării pofteilor“ (Gal. 5, 22—23).

Să cuprindeți în căldura inimii voastre sufletele tulburate care au lipsă de un cuvînt bun. Nu mai puțin pe vecinii voștri, pentru ca toți împreună, cu o gură și cu o inimă, să mărim pe Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos.

Și pentru ca bucuria noastră să fie deplină, cei care sînteți numai ramuri date în mugur de credință, nu pregetați să înfloriți și voi, prin împărtășirea cu Sf. Taine, în zilele ce mai rămîn pînă la Sf. Înviere, pentru ca nici un alt pom să nu fie mai frumos decît acela pe care l-au preamărit proorocii și în care au nădărduit părinții noștri, din veac. Căci nu curge mustul primăverii prin acest pom al vieții, ci însuși sîngele cel prea-scurp și dătător de viață al Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, care ne hrănește, una făcîndu-ne în El și cu El.

Prin pîrtășia noastră comună la hrana cerească a Sf. Altar, Mîntuitorul a intrat astăzi nu numai într-un Ierusalim biblic — unde în cîntece și osanale i s-au așternut pe cale haine și stîlpări de finic — ci a intrat în sufletele noastre, ale tuturor celor ce ne-am împărtășit cu Sf. Taine. Și nu ramuri care veștejesc așternem în calea Domnului, ci pe noi înșine, viața și sufletul nostru, ramuri înflorite acum, din pomul Bisericii lui Dumnezeu. E triumful binelui asupra răului, al curăției asupra păcatului. Pentru toate, să cîntăm și noi „Osana, Fiul lui David“, adică ajută-ne și pe noi, Doamne, ca după ce am crescut și înflorit în Biserica Ta, să putem osteni și noi, pe șantierele vieții, cu toată inima, la propășirea binelui în lume, a dragostei între oameni și a împăcării tuturor. Amin!

Preot NICHIFOR TODOR

PREDICA IN JOIA MARE

Aşa a iubit Dumnezeu lumea încît pe Fiul Său Unul născut l-a dat, ca tot celce crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică (Ioan 3, 16).

După anii de propovăduire şi de biruinţă, cînd mulţimile se îmbulzeau în jurul lui Iisus ca să-i audă cuvîntul, ca să le vindece boalele şi să le aline durerile şi cînd ele îl căutau să-l proclame împărat şi-l aclamau la intrarea în Ierusalim ca pe un împărat, iată, au sosit zilele, clipele de totală prăbuşire, cînd Iisus a fost dat spre judecată, a fost condamnat la moarte şi răstignit — ca un făcător de rele — iar ucenicii Lui l-au părăsit, rămînînd pînă la urmă lîngă crucea Lui doar Maria, mama Lui, femeile mironosiţe şi Ioan, ucenicul iubit. Intr-adevăr, viaţa lui Iisus este — pînă la 30 de ani — viaţă de anonim, ca în următorii trei ani să strălucească cu lumină mare în Galileia şi Iudeia şi dincolo de graniţele lor, ca în o noapte şi o zi lumina aceasta să se stingă într-un mod neaşteptat, într-un mod năpraznic. Aşa cum din adîncuri necunoscute se aprind pe bolta cerului serii meteoriţii şi lasă în urma lor o dîră de lumină din ce în ce mai strălucitoare, ca dintr-o dată să se stingă fără urmă, aşa părea ucenicilor şi viaţa lui Iisus. Ei nu puteau pricepe cum Iisus cel „tare în cuvînt şi faptă” (Lc. 24, 19), nădejdea tuturor, cel ce avea putere asupra bolilor trupeşti şi sufleteşti, asupra valurilor mării, asupra morţii însăşi, acum se lasă dus spre jungchiere fără să rostească nici un cuvînt de apărare, fără să facă nici un gest de răzvrătire! Pe alţii i-a vindecat, i-a eliberat din legăturile morţii, iar pe Sine nu poate să se ajute (Mc. 15, 29—31). Nădăjduiam în El şi iată nădejdea noastră a fost zadarnică! (Lc. 24, 21).

Aşa gîndeau mulţi ucenici, care s-au răspîndit în toate părţile înfrigaţi şi deznădăjduiţi.

Şi totuşi, acolo unde după cele dinafară şi pentru înţelegerea limitată a ucenicilor, era înfrîngere totală şi neputinţă deplină, după cele dinăuntru şi după planul lui Dumnezeu era culmea puterii şi a biruinţei. De ce? Pentru că Iisus n-a venit în lume ca să stăpînesacă peste ţări şi popoare. Dintru început el a respins ispita de a deveni împărat peste lume (Mt. 4, 8—10). Iisus a venit în lume ca om al iubirii. El a venit ca să ne descopere pe Tatăl, care iubire este şi care revarsă darurile Sale şi peste cei buni şi peste cei răi (Mt. 5, 45). El a venit ca să ne descopere ce mare este iubirea Tatălui şi iubirea Lui însăşi faţă de noi, oamenii. Această iubire nemărginită s-a arătat prin faptul că Tatăl a trimis pe Fiul în lume, că Fiul a primit să ia chip de om, să fie asemenea nouă şi să vieţuiască omeneşte ca un frate în mijlocul nostru. Această iubire s-a arătat în toate cuvintele Lui, în toate minunile Lui, prin care a revărsat atîta lumină în suflete, atîta bucurie în inimi, atîtea binefaceri în trupurile suferinde. Dar iubirea aceasta s-a arătat într-un mod desăvîrşit, în toată minunata ei putere şi strălucire, în umilînţa şi neputinţa crucii, în răstignirea Sa. Căci mărimea iubirii se măsoară după capacitatea de jertfă ce ţi-o insuflă. Şi cea mai mare iubire este aceea care e capabilă să meargă pînă la jertfirea vieţii pentru salvarea semenului. O spune Mîntuitorul însuşi ucenicilor înainte de patimile Sale: „Iubire mai mare decît aceasta nimeni nu are, ca cineva să-şi pună sufletul său pentru prietenii săi” (In.

15, 13). Și iată, pe cruce se descopere adîncul necuprins al iubirii Tatălui, al iubirii lui Iisus față de noi. Că „așa a iubit Dumnezeu (Tatăl) lumea, că pe Fiul Său Unul Născut l-a dat ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (In. 3, 16). Și așa de mult a iubit Iisus Hristos lumea că a acceptat să primească răstignire și moarte, să-și dea sufletul Său pentru a ne elibera din robia păcatului și a morții și a ne deschide calea sfîințeniei și vieții veșnice.

Patimile și moartea lui Iisus nu sînt semnul neputinței, ci al puterii, al puterii supreme, căci în ele ne întîmpină cu maximă intensitate înălțarea nestînsă a unei iubiri divin-umane, a iubirii veșnice. Brațele întinse pe cruce sînt brațele iubirii care îmbrălișează întreaga omenire, întreg Cosmosul, ca să ne ridice de pe pămînt la cer, din vremelnicie la veșnicie.

*

Patimile Domnului ne culcă pe adînc pentru că din ele se revarsă iubirea cea nemărginită a lui Iisus. El ne-a iubit pînă la moarte — și încă moarte pe cruce. Această mărturie supremă a iubirii face să se sfărîme și în noi catapeteasma egoismului și să țîșnească la lumină setea de iubire ce zace ascunsă în sufletul nostru. Iubirea Lui deșteaptă în noi iubire. Celui ce ne-a iubit mai presus de orice, să-i dăruim iubirea noastră, o iubire mai mare decît oricare alta. De iubește cineva pe mamă, pe tată, fiu sau fiică, soț sau soție mai mult decît pe mine, nu este vrednic de mine — ne spune Iisus. Să-l iubim dar, mai mult decît pe mamă, fiu sau fiică, soț sau soție, pentru că El ne-a iubit întîi pe noi mai mult decît propria Lui viață.

Dar, totodată, iubirea Lui ne cheamă să ne iubim și noi unii pe alții așa cum ne-a iubit El. „Să vă iubiți unii pe alții așa cum v-am iubit eu”... este porunca Lui (In. 15, 12; 13, 34). Să iubim pe om, pe semenii noștri, patria și omenirea, așa cum a iubit El, cu o iubire jertfelnică, cu o iubire care slujește și se dăruiește, nimic așteptînd decît iubire. Atunci, numai atunci, vom fi adevărați ucenici ai Domnului; vom păși cu adevărat pe urmele Lui și vom aduce cuvenită cinstire patimilor Lui celor de bunăvoie. Căci crucea este semnul supremei iubiri! De aceea ea strălucește peste veacuri, răspîndind valuri de iubire pretutîndeni și înălțînd sufletele spre cerul veșnicei iubiri.

Arhim. NICOLAE MLADIN

PREDICA ÎN VINEREA PATIMILOR, LA PROHOD

Iubiți credincioși,

An de an, în Vinerea Patimilor, creștinii dreptmăritori ne adunăm în sfintele biserici, ca să prohodim pe Acela care, cu toate că era viața lumii, a fost dat spre moarte și a suferit patimile și moartea, făcîndu-se pentru noi blestem, pentru ca, prin moartea Sa, să surpe pe cel ce avea stăpînirea morții, adică pe diavolul (Evr. 2, 14). El, cel drept, Împăratul Dreptății, Împăratul Măririi, izvorul vieții și stăpînul morții, a murit pe cruce ca om, pentru ca, prin moartea Sa, să aducă întregului neam omenesc harul izbăvirii din păcat și din moartea cea veșnică sau din osînda morții. Dar El n-a murit fiindcă ar fi fost victima morții ca urmare a păcatului, fiindcă El a fost străin de orice păcat, ci a primit să moară, a suferit să moară și a murit pentru ca, prin moartea Lui, să ne cîștige nouă tuturor viața cea veșnică.

Isus Hristos a murit pentru noi, dar n-a murit pentru a se lăsa stăpinit de moarte, ci pentru a birui moartea prin înviere și a se face astfel Începătorul învierii morților, deci a murit pentru a ne dobândi nouă atît învierea din moartea în care ne cufundase păcatul lui Adam, cît și pentru a ne face părtași vieții și fericirii veșnice.

Dar moartea Mîntuitorului este o piatră de hotar între oamenii care au murit de la Adam pînă la El, și cei ce au murit, mor și vor muri de la El încoace, pînă la sfîrșitul veacurilor. Învăîndu-ne acest adevăr, Sf. Apostol Pavel spune: „Drept aceea, precum printr-un singur om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, tot așa moartea a trecut în toți oamenii, prin acela întru care toți am păcătuit, adică prin Adam” (Rom. 5, 12). Și spune mai departe Apostolul neamurilor: „Însă cu greșala nu e cum e cu harul, căci dacă prin greșala unuia a căzut moartea peste cei mulți, cu atît mai virtos, prin harul unui singur om (adică al lui Hristos), harul și darul lui Dumnezeu a prisosit spre mîntuirea celor mulți” (Rom. 5, 15).

Iată de ce, moartea, după învierea lui Hristos, nu mai are putere și stăpînire asupra oamenilor, ca înainte de moartea și învierea Lui, fiindcă Hristos, prin moartea Sa a călcat-o, iar prin înviere a biruit-o, dăruind tuturor celor morți garanția învierii și a vieții veșnice. Așadar, Mîntuitorul ne-a dat încredințarea că moartea nu trebuie să fie socotită ca sfîrșitul vieții și ca osînda veșnică pentru toți urmașii și moștenitorii păcatului lui Adam, ci ea trebuie să fie considerată ca începutul unei noi vieți, începutul vieții veșnice, pentru toți cei ce vor crede în El și vor trăi, aici pe pămînt, potrivit învățăturii Lui, adică vor fi drepti și temători de Dumnezeu. Ba mai mult, precum rezultă din numeroase locuri din Sf. Scriptură, Hristos, prin moartea Sa, a adus mîntuirea sau izbăvirea din moarte, precum și de urmările ei, pentru toți cei drepti, deci nu numai pentru cei drepti ce vor urma după El, ci și pentru toți dreptii Vechiului Testament, morți înainte de El (cf. I Petru 3, 18—20; Efes. 2, 18; I Petru 4, 6, etc.).

Referindu-se la moartea dreptilor, psalmistul exclamă: „Cinstită este înaintea Domnului moartea cuvioșilor lui” (Ps. 115, 6), iar în alt loc, vorbind despre soarta dreptilor care-i așteaptă după judecata obștească, zice: „Dreptii vor moșteni pămîntul și-l vor locui în veacul veacului” (Ps. 36, 29), precum și: „Veșnică va fi pomenirea dreptului și în veac nu se va clăti” (Ps. 111, 6). Mai mult, spre a arăta cît de mult iubește Domnul 'pe cel drept nu numai în viață, ci și după moarte, iată ce-i descoperă proorocului Iezechil: „Cînd un drept se va abate de la dreptatea sa, și va face nelegiuiri, cînd voi pune înaintea lui încercare și va muri, atunci, dacă tu nu i-ai dat povață, el va muri în păcatele lui și toate faptele bune pe care le-a făcut nu vor mai fi pomenite, iar Eu voi cere sîngele lui din mîna ta” (Iez. 3, 20).

Moartea dreptilor trebuie privită după asemănarea morții Mîntuitorului Hristos. Precum Hristos a murit, dar n-a putut fi stăpinit de moarte, tot astfel cel drept, deși moare cu trupul, moartea nu-l poate stăpîni, deoarece el va învia, spre a se face părtaș cu trupul vieții celei veșnice.

Descoperirea dumnezeiască ne vorbește lămurit despre două morți: una e moartea trupească, ca urmare a păcatului strămoșesc, moarte care stăpînește asupra întregii omeniri pînă la sfîrșitul veacurilor, iar a doua moarte este moartea veșnică sau osînda celor păcătoși, despre care se vor-

bește în Apocalipsă, 20, 13—14: „Și marea a dat pe morții cei din ea... și au fost judecați fiecare după faptele sale... Aceasta este moartea de a doua: iezerul de foc“. Aceasta este moartea cea mai înfricoșătoare, moarte despre care ne vorbește însuși Mîntuitorul, dar care nu va stăpîni pe cei drepți, ci numai pe cei păcătoși: „Amin, amin, grăiesc vouă, cel ce ascultă cuvintele mele și crede în Cel ce m-a trimis pe mine, are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață... Căci vine ceasul în care toți cei din morminte vor auzi glasul Lui și vor ieși cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții (adică a vieții și fericirii veșnice), iar cei ce au făcut cele rele, spre învierea osîndirii“. adică spre a doua moarte, spre moartea veșnică cea înfricoșătoare (Ioan 5, 24—29).

Iată deci darul adus nouă creștinilor, prin moartea lui Hristos: Scăparea drepților de frica morții veșnice, după cuvîntul Apostolului: „Și să izbăvească pe aceia, pe care frica morții îi ținea supuși robiei, în toată viața“ (Evr. 2, 15). Pînă la Hristos, moartea inspira groază tuturor, deoarece încă nu venise izbăvirea din moarte, deși fusese făgăduită prin profeți. De aceea, toți drepții Vechiului Testament au fost ținuți în robia morții, și numai după ce Hristos s-a pogorît la iad cu sufletul îndată după moartea Sa, cei drepți, care au adormit întru nădejdea venirii lui Mesia, au iost sloboziți de El din încuietorile cele veșnice, care îi ținuseră legați, fiind făcuți astfel părtași vieții și fericirii veșnice.

Așadar, bucuria vestită nouă de troparul învierii: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcînd, și celor din mormînturi, viață dăruindu-le“, este o bucurie pe care numai moartea lui Hristos ne-o putea aduce, căci ea e o urmare a biruinței asupra morții, prin moartea singurului om drept: Omul-Dumnezeu Iisus Hristos.

Moartea Mîntuitorului Hristos este garanția cea mai temeinică și sigură că nici un creștin adevărat, nici un drept, n-are de ce se teme de moarte. În raport cu veșnicia, moartea celui drept e doar momentul trecerii din viața pămîntească la viața veșnică, e scăparea din mărginirea timpului și ancorarea în nesfîrșitul veșniciei: E scăparea de judecata strîmtă, după care ceea ce e trecător și sensibil e mai important și trecerea în lumea celor nădăjduite și nevăzute, lume pe care numai o credință puternică o poate dovedi.

E adevărat că moartea trupească este prilej de lacrimi și durere pentru toți cei ce trebuie să se despartă de cel drag al lor. Ea e prilej de lacrimi și durere chiar pentru cel ce pleacă pe calea veșniciei, căci și acesta, chiar drept fiind, nu se poate desprinde atît de ușor de cele pămîntești și adeseori mare e regretul în suflet după cele ce le-a părăsit în această viață. Așadar, atît pentru cel ce moare, cît și pentru cei din mijlocul cărora pleacă, moartea e prilej de durere și suferință, după cum toate durerile și suferințele, ca urmări ale păcatului în această viață, sînt un continuu prilej de lacrimi.

Dar aceste dureri sînt trecătoare și trebuie să ne găsim alinare pentru ele, căci iată ce spune glasul ceresc, auzit de Sf. Apostol Ioan, cînd i s-au făcut descoperirile: „Și am auzit din tron un glas puternic, zicînd: Iată cortul lui Dumnezeu este cu oamenii și Domnul va sălășlui cu ei, ei fiind poporul Lui. Și va șterge orice lacrimă din ochii lor și moartea nu va mai fi, nici piîngere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi“ (Apoc. 21, 3—4).

Iubiți credincioși,

Care dintre noi, cei care am luat parte la slujba Prohodului Mântuitorului și care așteptăm praznicul slăvitei Sale Învieri, n-am voi să fim înscrși în cartea vieții și să purtăm — la a doua venire a Domnului — fiecare pe frunțile noastre, pecetea dreptilor, pecetea cu semnul Fiului lui Dumnezeu, atunci când acest cer și acest pământ vor trece, iar Domnul va întemeia, pentru cei ce s-au împărtășit de moartea dreptilor, un cer nou și un pământ nou, întru care va locui dreptatea? (II Petru 3, 13).

Iată, Fiul lui Dumnezeu cel întrupat a murit pentru noi, spre a ne slobozi din robia păcatului și a morții și a ne face împreună-locuitori cu El ai raiului ceresc. Dar ni se cade și nouă ca, odată ce am murit prin botez, pentru păcat, împreună cu Hristos, făcându-ne părtași morții Lui, așa să viețuim, încît păcatul să nu mai domnească în trupul nostru, iar îngroparea Mântuitorului să însemne pentru fiecare dintre noi, îngroparea omului celui vechi al păcatului. Și atunci, fiecare dintre noi, la vremea sa, ne vom împărtăși de moartea de care au parte dreptii, și atunci vom împlini îndemnul Apostolului: „Așa și voi, socotiți-vă a fi morți păcatului, și vii lui Dumnezeu, întru Iisus Hristos Domnul nostru” (Rom. 6, 11). Amin.

Diacon Prof. I. ZĂGREANU

BUCURIA ÎNVIERII¹

„Hristos a înviat“!

Iubiți credincioși,

Acest salut freamătă văzduhul și înconjoară pământul de la un capăt la altul. La vestea lui, trezită din letargie, întreaga natură îmbracă haină de sărbătoare, iar înîmă credincioșilor, după șapte săptămîni de post și rugăciune, de îniristare și căință, tresaltă de bucurie pentru că sint chemați la o viață nouă, la Hristos cel ce a înviat din mormînt.

Adevărul învierii Domnului stă la temelia mîntuirii noastre. El ne întărește credința că Domnul — Cel ce a murit pentru păcatele noastre, și ne-a lăsat viața Sa ca pildă de urmat — este Dumnezeu adevărat care a rupt zăpșul păcatelor noastre, a sfărîmat puterea morții și nouă ne-a dăruit viață veșnică.

Iubiți credincioși, dacă Hristos Domnul n-ar fi înviat, nu ne-ar fi mîntuit, deoarece ar fi arătat că este numai Om. El ar fi rămas un mare binefăcător al omenirii, la fel cu atîți filozofi, savanți și eroi care s-au jertfit de-a lungul veacurilor și au promovat progresul spiritual, moral și social, dar n-au mîntuit-o pentru că n-au scos-o din păcat. Ei au fost oameni ca și noi și au murit pentru păcatele lor.

Murînd ca Om desăvîrșit, fără de păcat, Domnul a înviat ca Dumnezeu, pentru că El este Fiul în una și aceeași persoană: luminează din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut din Tatăl mai înainte de veci, întrupat prin Sf. Fecioară Maria ca să ne mîntuiască de păcat, să sufere pentru noi și să ne facă iarăși fiii lui Dumnezeu, cum am fost la început. În acest scop, Domnul a luat asupra Sa păcatul lui Adam și păcatele tuturor oamenilor și a murit pentru ele, împăcîndu-ne cu Dumnezeu. De aceea Domnului Hristos este în veci adevăratul nostru Mîntuitor.

¹ Predică la Învierea Domnului.

Dar iată acum se revelează minunea! Omul acesta umilit, batjocorit, hulit și chinuit, răstignit, omorât și îngropat, n-a rămas în mormînt decît trei zile și a înviat pentru că n-a fost un simplu Om, ca alți oameni; n-a fost numai Om, ci și Dumnezeu și ca Dumnezeu El a înviat din morți. De această biruință ne bucurăm și ne veselim în veac noi toți, deoarece învierea Lui este certitudinea învierii noastre și este cîștigată în numele nostru al tuturor. De aceea, săltînd de bucurie că ne-a trecut „din moarte la viață și de pe pămînt la cer”, iar puterea celui rău s-a distrus, zicem cu măritul Apostol Pavel: „Unde îți este moarte, boldul? Unde îți este, iadule, biruința?” (I Cor. 15, 55—56).

Acestea văzîndu-le cu duhul, psalmistul a grăit: „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa”. Iar noi cîntăm cu bucurie: „Aslăzi toate de lumină s-au umplut și cerul și pămîntul...”, pentru că Dumnezeu s-a împăcat cu noi prin jertfa Fiului Său, Dumnezeu a devenit Părintele nostru, iar noi am ajuns fiii Săi prin har. În lumina bucuriei pascale, credincioșii sînt îndemnați să se ierte, și să se împace între ei: „să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi”.

Dar, iubiți credincioși, marea bucurie a Învierii o simte sufletul credincios numai dacă privește și la faptele dureroase din Vinerea Sf. Patimi. În această zi am văzut stînd față în față iubirea altruistă și jertfelnică, cu ura egoistă, oportunistă, iertarea cu răzbunarea, virtutea cu păcatul și viciul, Viața adevărată cu moartea, etc. Atunci, de frică ni s-a cutremurat toată ființa pentru că am văzut triumful forțelor întunericului asupra forțelor luminii.

Dar, iată, a venit ziua Învierii, cînd toate se umplu de lumină. Ea ne cheamă la viață nouă plină de veselie, pentru că Hristos a înviat ca un Dumnezeu, s-au sfărîmat porțile iadului, a zdrobit puterea celui rău și ne-a adus mîntuirea. Prin El sîntem fericiți în veci. Veniți azi toți credincioșii să ne îmbrățișăm cu bucurie unul pe altul, pentru că Mirele Hristos a răsărit nouă din mormînt purtînd în mînă Crucea, semnul eternei noastre biruințe. Prin aceasta ne arată că forțele luminii sînt mai puternice decît forțele întunericului. Adevărul și binele absolut biruiesc minciuna și răutatea feroce, dreptatea iese la suprafață, iubirea și iertarea sînt mai tari decît ura și răzbunarea, virtutea triumfă peste păcat și fărădelege, viața învinge moartea.

Iubiți credincioși, Ziua Învierii ne spune că viața este lucrul cel mai de preț și că merită să trăiești, să lupți și să te jertfești pentru promovarea și triumful valorilor absolute: pentru Adevăr, Bine, Frumos, Sfințenie, Dreptate, etc., după pilda vieții Domnului, căci urmîndu-l și murind cu El, pentru împlinirea voi și poruncilor Lui, vom învia împreună cu El.

Ziua Învierii este pentru creștini cea mai înaltă lecție despre un Dumnezeu Părinte care cîrmuiește și îngrijește de noi, prin Fiul și Sfîntul Duh, să ne mîntuim și să ne sfințim. Ziua Învierii ne spune că viața noastră nu este o zi de sărbătoare, dar nici o zi de temniță, ci este o zi de lucru, de încordare serioasă, de luptă insistentă cu înfrîngeri și scăderi. Numai peste Golgota se ajunge la Înviere și numai acest drum al Crucii dă sensul suprem vieții și bucuria de a trăi: „Fii credincios pînă la moarte și îți voi da cununa vieții” (Ap. 2, 10). Muncește, luptă, jertfește, căci vine fericirea mare a învierii tale, a biruinței pe care ți-o va da ție Domnul și celor ce ascultă de El. Ascultă și urmează voia Lui și mergi liniștit înainte. Ziua

învierii tale, Ziua cea mare a bucuriei pe care nimeni nu ți-o mai poate lua, e ziua mântuirii și a iericirii tale.

Iubite frate, citesc în ochii tăi că nu te bucuri din adâncul ființei tale de Învierea Domnului. Cauza? Tu ai ceva pe suflet, ai rămas în păcatele tale de ieri. Tu nu te-ai împăcat cu Dumnezeu, cu aproapele și cu tine însuși, de aceea nu te scoli azi cu Hristos din groapa păcatelor tale, nu ai înviat la o viață nouă. Deși tu te-ai spovedit și ai făgăduit cu căință să-ți schimbi viața, să devii mai bun, mai drept și cinstit, nepătimăș, iubitor și jertfelnic, iertător și binefăcător, nu te ții de cuvânt. Tu nu ai murit cu „omul cel vechi” de ieri, cum ai promis în fața lui Dumnezeu, de aceea nu poți învia, ești mort cu duhul. Ridică-te, leapădă-te de aceste păcate! Împlinește făgăduința făcută lui Dumnezeu la Spovedanie și schimbă-te. Te-ai cuminecat, ai în tine pe Hristos-Dumnezeu. Roagă-L să-ți dea harul Învierii Sale care să te ajute să rupi cu păcatul, în gând, în vorbă și faptă.

Strigă-L: „Vino, Doamne, ajută-mă! Inviază-mă la o viață nouă! Voiesc ca tu să trăiești de acum înainte în viața mea! Să fii tu modelul meu de purtare! Sporește-mi credința, nădejdea și dragostea de Tine, de aproapele! Voiesc să merg după Tine; luminează-mi cărarea cu lumina Ta! Tu ești Calea, Adevărul și Viața (In. 14, 6). Tu ești Calea care nu rătăcește, Adevărul care nu se înșală și Viața care nu se stinge ci ne luminează cu har în vecii vecilor”. Amin.

Prot. Dr. SIMION RADU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii: PREDICI, CUVÎNTĂRI, EPISTOLE, APELURI. Vol. IV, Moscova 1963, p. 236.

În Editura Patriarhiei din Moscova a apărut vol. IV de culegeri de predici, cuvîntări, epistole și apeluri ale Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei și al întregii Rusii, rostite în cursul anilor 1957—1963. În aceste cuvîntări Sanctitatea Sa a abordat diferite probleme ale vieții Bisericii Ortodoxe Ruse, ale bisericilor și uniunilor creștine, ale Ortodoxiei și întregii omeniri contemporane. Prezentul volum cuprinde expunerile Sanctității Sale Patriarhului Alexei ca Patriarh al Moscovei și al întregii Rusii și întîistătător al Bisericii Ortodoxe Ruse. De aceea în el nu se oglindește slujirea lui ca predicator și ca arhipăstor al Eparhiei Moscovei.

Cartea cuprinde șase capitole.

I. — În primul cap. se cuprinde Epistolele adresate cu ocazia sărbătorilor Nașterii și Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, cum și cuvîntări, ca: predica din ziua Sf. Treimi, rostită în catedrala Sf. Adormiri din orașul Odesa; cuvînt introductiv la Sinodul arhierieilor Bisericii Ortodoxe Ruse de la Troițe-Sergheeva-Lavra (18 iulie 1961); apelul către arhipăstorii, păstorii și către toții fiii credincioși din Exarhatul Patriarhiei Moscovei din America de Nord și de Sud (21 martie 1960) și cuvînt de răspuns rostit cu ocazia sărbătoririi împlinirii a 85 ani a Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei și al întregii Rusii (p. 7—52).

II. — Capitolul II cuprinde 14 cuvîntări, rostite cu ocazia înmînării cîrjii arhieresti episcopilor hirotoniți și nou-numiți (p. 55—85).

III. — Capitolul „Biserica Ortodoxă Rusă și Apărarea Păcii” prezintă cuvîntări și apeluri adresate de Sanctitatea Sa, prin radio sau în scris, către diferite congrese, conferințe mondiale și locale și persoane oficiale, privind lupta pentru apărarea păcii, interzicerea armelor atomice și nucleare și dezarmarea totală (p. 89—123).

IV. — Relații cu Bisericile Ortodoxe Autocefale. Acest capitol cuprinde: Scrisori de felicitare adresate Întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe Autocefale cu ocazia Nașterii Domnului, Sf. Paști și altor evenimente bisericesti și răspunsurile primite la aceste scrisori (p. 127—151).

V. — Vizite la Bisericile prietene. Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei, în 1960, a întreprins un pelerinaj în Orientul apropiat; iar în 1962 a făcut o călătorie în Balcani și în România. Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Ruse în decursul acestor călătorii a slujit, a predicat în biserici, a ținut cuvîntări cu ocazia solemnităților ce au avut loc la întîlnirile cu Întîistătătorii Bisericilor-gazde și răspunsurile acestora (p. 157—209).

VI. — Biserica Ortodoxă Rusă și Mișcarea Ecumenică. În acest capitol se cuprind: apeluri, epistole de felicitare, cuvîntări și telegrame ale Sanctității Sale Patriarhului Alexei, ce privesc mișcarea ecumenică și alte evenimente în relație cu conducătorii și reprezentanții altor Biserici.

Pr. C. PISTRUI

Heinrich Vogel: DAS NICAENISCHE GLAUBENSBEKENNTNIS. Eine Doxologie. (Mărturisirea de credință niceană. O doxologie). — Ed. Lettner, Berlin-Stuttgart, 1963, p. 215.

Heinrich Vogel, autor al mai multor lucrări teologice, este profesor de teologie sistematică la Facultatea de teologie a Universității Humboldt din Berlin și cunoscut activist pe tărîm obștească în cadrul „Conferinței Creștine pentru Pace“.

Lucrarea de față este o interpretare a simbolului de credință niceo-constantinopolitan, pe care însă autorul nu-l numește nici simbol și nici niceo-constantinopolitan, ci simplu „mărturisire de credință niceană“, pentru a nu-i acorda numai caracter de definiție dogmatică sau cel puțin pentru a nu-l privi principal sub acest unghi și pentru că partea a doua a simbolului n-o socotește ca derivînd de la sinodul II ecumenic de la Constantinopol, fiind mai veche decît acesta.

Autorul insistă pe întreg parcursul lucrării asupra unei însușiri specifice, după dînsul, a acestei mărturisiri de credință, anume aceea de „doxologie“, de imn, de preamărire a lui Dumnezeu în Treime, Creatorul, Mîntuitorul și Sfințitorul nostru. De aici și lămurirea dată în subtitlu: „O doxologie“.

Acest chip de a privi simbolul corespunde și pietății ortodoxe, după care simbolul credinței se rostește ca o rugăciune de laudă (doxologie), nu numai ca simplă declarație de credință. Și, într-adevăr, simbolul credinței este preamărire a lui Dumnezeu și a perfecțiunilor Lui. Constituie un merit al profesorului H. Vogel de a fi scos în evidență, pentru coreligionarii săi, acest caracter al simbolului. Credința mărturisită în simbol este recunoaștere, încredere desăvîrșită și adorare a lui Dumnezeu Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt. Simbolul este doxologie, fiindcă el este credință, gîndire, simțămînt și exprimare determinate de mărirea și strălucirea neapropiată a Aceluia la care se referă și spre care se îndreaptă mărturisirea din cuprinsul lui, al simbolului. Dreapta cunoaștere a lui Dumnezeu, cuprinsă în simbol, exprimîndu-se adorator, devine dreaptă mărire a lui Dumnezeu; astfel că „orto-doxia“ este „doxo-logie“. Simbolul credinței este mărire a lui Dumnezeu, doxologie, deși, cum se știe, apare cu conținut strict dogmatic și cu tendință dogmatic-polemică, determinată de anume împrejurări istorice.

Geneza lucrării este arătată ca explicîndu-se prin două constatări de fapt: 1. Biserica Evanghelică (luterană), deși are ca simbol de credință pe cel așa-zis apostolic, primește simbolul niceo-constantinopolitan și-l ține în deosebită considerație, ceea ce se vede în faptul că la unele praznice, ca Crăciunul și Paștile, este întrebuintat în locul simbolului apostolic; 2. În teologia apuseană, cum mărturisește H. Vogel, lipsește pînă acum o interpretare „cuvînt de cuvînt“ a simbolului pe care noi îl numim niceo-constantinopolitan. Tocmai acest gol urmărește să-l umplă lucrarea.

Autorul prezintă o împărțire neobișnuită la noi a simbolului, anume în trei articole: articolul întîi, identic cu articolul întîi din împărțirea noastră; articolul doi, care cuprinde articolele 2—7 ale împărțirii noastre, și articolul trei, cuprinzînd articolele 8—12 din împărțirea noastră. Această împărțire în trei articole sau părți nu-i lipsită de temei, nu-i adică arbitrară, întrucît cele trei părți corespund cuprinsului simbolului, care se re-

feră cu deosebire la unitatea ființei divine, la Sfânta Treime, la persoanele dumnezeiești și la lucrările acestora: Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul și Dumnezeu Duhul Sfânt. Astfel că, în genere luate, partea întâi e strict teologică (despre unitatea lui Dumnezeu și despre Dumnezeu Tatăl); a doua hristologică (despre Dumnezeu Mântuitorul); a treia pnevmatologică (despre Dumnezeu Sfântul și Desăvârșitorul).

În general privită, lucrarea se prezintă ca un studiu dens și valoros prin bogăția cuprinsului, dovedind pătrundere adâncă a problemelor, putere de analiză minuțioasă a noțiunilor și informație largă, atât cât a fost socotită necesară; iar, ca formă, desfășurare firească, strânsă, logică a considerațiilor și demnă ținută teologică în exprimare. În aceste privințe, mai cu seamă partea a doua a lucrării, cea hristologică, se urmărește cu un deosebit interes, partea aceasta fiind și aceea în care răzbat cel mai puțin la suprafață note specific confesionale ale autorului.

Dar, pe lângă acestea, deși apreciem pozitiv și în grad înalt valoarea teologică a lucrării, avem să ne manifestăm și unele rezerve față de unele părți din ea, e drept că mai mult în legătură cu atitudini și afirmații mai de amănunt, în care ni se pare ca prea puternică nota confesională, adică ceva mai mult decât pare să fi fost strict necesar, și pe care, se-nțelege, n-o putem pune în nici un chip în vreun oarecare acord cu credința Bisericii ecumenice celei una și nedespărțite.

Aici, în primul rând ni se prezintă adaosul „Filioque“, pe care autorul îl susține și care nu există în mărturisirea de credință niceană — al cărei text, în forma originală, este pus de autor chiar la începutul lucrării —, adaos care e necunoscut vechei Tradiții și care, după cum recunoaște autorul însuși, a fost introdus în simbol în evul mediu, în epoca lui Carol cel Mare. Astfel că, în această privință, titlul lucrării: „Mărturisirea de credință niceană“ nu corespunde în totul cu cuprinsul ei.

În această ordine ar mai fi de menționat, între altele, și concepția strict monergistă asupra credinței, după care credința se naște și trăiește exclusiv prin lucrarea Duhului Sfânt, fără nici un aport din partea credinciosului; ca și unele neclarități și insuficiențe din eclesiologie, cum ar fi afirmația că tot ce ține de ființa și viața Bisericii este creatură.

Însă, firește, nici prin gând nu ne trece să facem nici cel mai mic reproș vreunui teolog că susține învățătura Bisericii sale, ci ne facem doar datoria față de credința noastră, credința Bisericii apostolice și patristice, credința epocii ecumenicității creștine. Mai mult chiar, admirăm spiritul de largă perspectivă al profesorului H. Vogel, a cărui operă depășește în multe privințe granițele confesionale, iar în cele în care nu le depășește, reprezintă totuși o poziție care, din punctul ei de vedere, este întru totul firească și deci întru totul explicabilă și de înțeles.

Pr. Prof. ISIDOR TODORAN

La LUNCILE SOARELUI. Antologie a colindelor laice. Ediție îngrijită și prefată de Monica Brătulescu. E.P.L. București, 1964.

Istoricii literari consideră folclorul o enciclopedie poetică vie a vieții populare. Și pe drept cuvânt. Folclorul oglindește în forme variate și multiple sentimentele, gândurile și năzuințele poporului nostru în diferitele lui etape de dezvoltare. Creațiile folclorice exprimă sufletul norodului, întreg,

cu aspirațiile și îndeletnicirile lui, cu osebire plugăria, precum și obiceiurile de la nuntă și de la înmormîntare. În ele descoperim și un puternic filon religios, de factură creștină, în speță acelea care sînt legate de sărbătorile tradiționale: Crăciunul, Anul Nou sau Boboteaza. Dintre acestea, colindele stau la loc de frunte.

În mod obișnuit, colindele se împart în două: *lumești* sau *laice* și *religioase*.

Colindele profane cuprind țesături de ecouri istorice și biblice cu înflorituri de basm, întâmplări posibile, fapte de bravură și faceri de bine, moravuri și obiceiuri vrednice de amintire din veacul nostru ori din vremuri uitate. Uneori, se amestecă în această lume pămîntească, Dumnezeu cu îngerii, Hristos, Maica Domnului, Sfinții...

Colindele laice sînt individualizate, deci în așa fel alcătuite ca să se potrivească cu starea celui colindat și să fie spre lauda lui, cu poziția ce o are în lume, după vîrstă și ocupație (cf. Istoria literaturii române, vol. I, Edit. Academiei, 1964, p. 19, 211—213).

În colindele religioase se amestecă dumnezeiescul cu omenescul. În cîntări de preamărire, colindele religioase aduc printre noi pe Iisus, pe Maica Domnului, pe îngeri, pe sfinți, prezența lor fiind simțită pretutindeni, pînă și în grajdul vitelor. Adeseori Iisus este înfățișat în aceste colinde contemporaneizat („Astăzi s-a născut cel fără de început“). Alături de om, în colindele religioase participă întreaga natură la bucuria praznicului („răsări luceafărul, pomii s-au altoit, de roadă bună au adus“, spune colinda).

Antologia „La luncile soarelui“ cuprinde exclusiv colinde laice, avînd o prefață densă, cu explicații referitoare la apariția acestor producții folclorice, la stilul lor, la bogăția mare și varietatea limbii lor.

Mîncînd de la studiul Acad. Al. Rosetti: „Colindele religioase la români“ (1919), care numește acest soi de colinde „sociale“ (e vorba de cele profane), semnatara prefeței subliniază caracterul lor esențial și anume: creații în care se reflectă momentele de producție și organizarea socială și familială a comunității țărănești arhaice. Mai numeroase și mai arhaice sînt colindele de ciobănit. În ele se remarcă cu ușurință fenomenul transhumanței: („Vara le văra“) în vîrfurile munților, („Iarna le ierna“) în prundul mării (p. 36). Descrierea vieții aspre și singuratice a ciobanului o întîlnim foarte des în colindele de acest fel; pînă și omorul comis — din pizmă sau gelozie — se oglindește în ele. În ele recunoaștem, fără greutate, tema dezvoltată în balada Miorița (p. 41—50).

O parte însemnată a colindelor laice o formează colindele cu caracter agrar, în care sînt înfățișate etapele muncii cîmpului: aratul, semănatul, seceratul. Sînt preamărite în ele roadele muncii omului, belșugul în grîne, bogăția în animale, dîndu-se prețuire deosebită bouului. („Ce-i mai bun pe acest pămînt? / Bunu-i bun bouu sur / Că răstoarnă brazda neagră / Și răsare grîu roșu“) (p. 56).

Două treimi din repertoriul colindelor laice îl ocupă colindele legate de căsătorie. Căsătoria e înfățișată ca o lege a firii, cu rost determinat în angrenajul vieții sociale. Se pot urmări fazele istorice ale căsătoriei: mireasa ca pradă de război, mireasa furată (p. 191, 193), etapele peșitului (p. 199—203) etc.

Deși arhaice prin origine, colindele abundă în expresii poetice de o înaltă valoare artistică. Este nelipsit refrenul: *Florile dalbe, Mirelui tinerel, Junelui bunu, Lerui Ler*, fără să aibă o relație strictă cu subiectul. Specifice colindei sînt formulele introductive și finale. Unele încep chiar cu refrenul. Un număr mare dintre ele debutează printr-o localizare a acțiunii. Cadrul de desfășurare a acțiunii este înfățișat fie în nemijlocita noastră apropiere: „Ici în aceste curți“, „Colea sus pe lîngă cer“, fie undeva departe: „Spre munții cei mari“, „La luncile soarelui“ (p. 168, 170), de la care a fost împrumutat și titlul sugestiv al acestei bogate antologii.

În general, cadrul de desfășurare a colindei e solemn și festiv. Întoarcerea, dar chiar și numai lectura lor, strecoară în inimi mireasma vieții neprihănite de la țară, ci tot ce are ea mai bun, mai sfînt și mai înălțător.

Înmănunchierea și publicarea colindelor cu teme — în care prevelează elementul uman, avînd doar tangențe cu temele religioase — aduce un folos publicului cititor, iubitor al comorilor noastre tradiționale. Publicarea — în continuare — a colindelor religioase, va fi tot așa de utilă.

Lucrarea este întocmită științific, cu sistematizarea materialului adunat pe probleme, avînd și un glosar, meticolos întocmit, cu explicarea tuturor arhaismelor și regionalismelor ce formează terminologia colindelor, precum și un index alfabetic al titlurilor.

Preot ION BUNEA — Cluj

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

CONFERINȚELE PREOTEȘTI DE ORIENTARE DIN MARTIE A. C. IN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Potrivit dispozițiilor ocîrmuirii bisericești au fost programate conferințele de orientare pe zilele de 1—5 martie a. c., în Arhiepiscopia Sibiului, avînd ca temă oficială: „*Importanța monumentelor de artă bisericească și grija pentru conservarea lor. Îndatoririle preoțimii*”.

Pentru prezidarea acestei conferințe, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a designat următorii delegați chiriarhali:

1. P. C. Prot. stavr. Traian Belasçu, vicar arhiepiscopesc, la protopopiatele Agnita (1 III) și Făgăraș (2 III);
2. I. P. Cuv. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin, la protopopiatele Brașov (3 III) și Sf. Gheorghe (4 III);
3. P. C. Prot. stavr. Prof. Dr. Spiridon Cîndea, la protopopiatele Rupea (1 III) și Sighișoara (2 III);
4. P. C. Prot. stavr. Ioan Nicoară, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele Mediaș (4 III) și Tîrnăveni (5 III);
5. P. C. Prot. stavr. Ioan Velțan, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele Luduș (3 III) și Tg. Mureș (4 III);
6. P. C. Prot. stavr. Prof. Dr. Isidor Todoran, la protopopiatul Sibiu (3 III).
7. P. C. Prot. stavr. Prof. Dr. Dumitru Belu, la protopopiatele Reghin (2 III) și Toplița (3 III);
8. P. C. Prot. stavr. Ioan Vlad, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele Sebeș (4 III) și Alba Iulia (5 III).

Din rapoartele delegaților oficiali, precum și din procesele verbale primite de Centrul Eparhial de la toate oficiile protopopești se constată că această conferință a înregistrat bune rezultate. Referenții și participanții la discuții au scos în evidență importanța monumentelor noastre de artă religioasă, precum și grija cu care trebuie să le conservăm. Au fost stabilite limpede îndatoririle preoțimii față de aceste comori de artă și a fost reliefat aportul permanent și substanțial al ocîrmuirii noastre de Stat, adus prin fondurile bănești și materiale repartizate în scopul păstrării și punerii lor în valoare, ca bunuri ale întregului popor.

Conferința aceasta avînd loc în preajma alegerilor de deputați pentru Marea Adunare Națională și Sfaturile Populare regionale, raionale, orășenești și comunale, delegații chiriarhali, referenții și participanții la discuții au scos în evidență realizările regimului democrat popular în cei 20 de ani trecuți de la eliberarea Patriei de sub jugul fascist.

Pe plan intern s-a scos în evidență dezvoltarea impetuoasă a industriei noastre socialiste, ca și transformarea agriculturii din starea de totală înapoiere și fărâmițare a proprietății funciare într-o agricultură înaintată, dotată cu utilaje de tot felul, care numai într-o agricultură socialistă pot fi aplicate cu succes pe suprafețe mari.

Pe plan extern s-a pus în lumină deosebită: libertatea de acțiune a Bisericii Ortodoxe Române în relațiile sale cu celelalte culte religioase; participarea acesteia la Mișcarea Creștină pentru Pace de la Praga, Biserica noastră fiind prezentă, prin reprezentanții săi oficiali, la toate congresele și conferințele ce urmăresc apropierea între culte și popoare, pentru pace și coexistență pașnică.

Constituția garantează libertatea tuturor cultelor recunoscute din Patria noastră socialistă. Sub scutul acestei libertăți, Biserica noastră și-a desfășurat activitatea, având la dispoziție institute teologice de grad universitar (București, Sibiu), seminarii, precum și o presă bisericească de nivel teologic deosebit.

Ocîrmuirea de Stat a Patriei noastre socialiste a recunoscut și răsplătit contribuția slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române la realizarea cooperativizării agriculturii și la lupta pentru pace, înalții ierarhi ai Bisericii noastre, precum și un mare număr de protopopi și preoți, fiind decorați cu ordine ale Republicii noastre.

Lupta pentru pace a fost preocupare permanentă a Bisericii și slujitorilor ei. Biserica și-a adus partea sa de contribuție în mișcarea pentru pace. Numeroși slujitori ai ei au fost cooptați în comitetele de luptă pentru pace la toate nivelele: național, regional, raional, orășenesc și comunal.

Biserica noastră a adus un aport deosebit în Mișcarea creștină pentru Pace de la Praga. Reprezentanții noștri, prin modul în care au pus problemele în cadrele sesiunilor și adunărilor acestei mișcări, și-au câștigat simpatia celorlalte delegații participante.

Se știe că Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei este președinte al unei secții a acestei Mișcări; Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului este membru delegat permanent al Patriarhiei Ortodoxe Române în Comitetul Executiv, iar P. C. Prof. Dr. Milan Șesan, de la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu, este membru în Comitetul consultativ.

Remarcabile sînt apoi legăturile Bisericii noastre cu Consiliul Ecumenist al Bisericilor.

În cadrul Mișcării ecumeniste, reprezentanții noștri autorizați au militat pentru apropierea cultelor creștine, prietenia ce trebuie să sălășluiească între toți creștinii de pretutindenea, între credincioșii tuturor cultelor religioase, pentru sprijinirea fără rezerve a luptei pentru apărarea păcii, pentru coexistență pașnică între popoare, pentru intensificarea relațiilor culturale, economice, politice, între state și popoare, pentru mai buna cunoaștere reciprocă și pentru înlăturarea războiului.

Ca oameni ai Bisericii și ca cetățeni loiali ai Patriei noastre iubite sprijinim din tot sufletul Conducerea noastră de Stat, care prin înțeleapta sa politică a stabilit relații de prietenie cu toate popoarele iubitoare de pace, de coexistență pașnică, de ajutorare reciprocă, contribuind astfel la dezvoltarea rapidă a unor relații de încredere reciprocă și con-

tribuind prin toate acestea la crearea unei vieți mai bune, mai omenești, pentru toate popoarele.

În cadrele fiecărei conferințe s-a accentuat că ziua de 7 martie a. c., este pentru fiecare preot și credincios al Bisericii noastre o zi de importanță deosebită în istoria Patriei noastre înfloritoare.

La alegerile din 7 martie 1965 vor fi chemați în fața urnelor toți cetățenii majori ai Patriei. Aceste alegeri nu pot fi asemănate cu alegerile de pe vremea slăbinirii fostelor partide politice. Candidații acelor partide se prezentau în fața alegătorilor cu promisiuni și făgăduieli mincinoase, demagogice. Candidații Frontului Democrației Populare vin în fața alegătorilor cu bilanțuri pozitive, concrete, pline de realizări, fără promisiuni și făgăduieli deșarte. Acești candidați sînt exponenții întregului popor, fiind expresia tuturor categoriilor de cetățeni: reprezentanții clasei muncitoare, țăranimii cooperativizate, intelectualității legate de popor.

Între candidații de deputați pentru Marea Adunare Națională și pentru Sfaturile Populare se află și slujitori ai cultelor religioase din țara noastră.

Participanții la conferințe s-au angajat să sprijinească alegerile de la 7 martie a. c., să mobilizeze pe toți credincioșii să se prezinte cu însuflețire patriotică la centrele de votare și să-și dea votul pentru candidații F.D.P. din toată inima și cu toată încrederea.

S-a apreciat că prin votul de la 7 martie 1965, acordat candidaților F.D.P. se face dovadă puternică:

a) Pe plan intern — că întregul popor din Patria noastră este strîns unit în jurul regimului democrat popular, pe care-l sprijină fără rezerve;

b) Pe plan extern — prestigiul Patriei noastre va crește și mai mult, dovedindu-se că între regim și popor este o unitate puternică și că poporul și-a dat votul cu tot entuziasmul, ca o răsplată bine meritată de conducerea Patriei pentru uriașele realizări înfăptuite de poporul nostru în cei 20 de ani de conducere democratică și populară.

Angajamentul acesta a fost îndeplinit în ziua alegerilor cu conștiință creștinească și preoțească. Slujitorii și credincioșii Bisericii noastre au dat astfel încă o dovadă a alipirii lor sincere față de ocîrmuirea actuală a Patriei noastre iubite. Ei și-au exprimat și în forma aceasta hotărîrea neclintită de a participa și de-acum încolo — cu toată tragerea de inimă — la strădaniile Sfîntului Sinod al Bisericii noastre și a intereselor superioare ale poporului nostru.

Prot. IOAN VLAD
consilier cultural

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DE ORIENTARE DIN MARTIE 1965 ÎN EPISCOPIA ORADEA

În luna martie a. c., potrivit dispozițiilor Sf. Sinod, a avut loc o nouă serie de conferințe preoțești de orientare.

În Episcopia Oradea conferințele au fost programate, la toate protopopiatele, între 1 și 5 martie. Tema acestor conferințe, fixată de Sf. Sinod, a fost: „Importanța monumentelor de artă bisericească și grija pentru păstrarea lor. Indatoririle preoțimii“.

Pentru a veni în ajutorul preoțimii, Centrul eparhial a trimis din timp un plan amănunțit al conferinței, indicînd totodată și materialul bibliografic, ceea ce s-a dovedit a fi de un real folos.

Delegații Prea Sfinției Sale Episcopului *Valerian*, încredințați cu prezidarea acestor conferințe, au fost următorii:

1. — I. P. C. vicar eparhial Dr. Augustin Paul, la protopopiatele Beiuș (2 III) și Oradea (5 III);
2. — P. C. consilier Nicolae Păcală, la protopopiatele Marghita (2 III) și Șimleu (III);
3. — P. C. consilier-protopop Paul Madincea, la protopopiatele Baia Mare (1 III) și Zalău (4 III);
4. — P. C. inspector eparhial Liviu Becan, la protopopiatele Cehul-Silvaniei (2 III) și Carei (4 III);
5. — P. C. consilier-protopop Dr. Carol Pop, la protopopiatele Satu-Mare (2 III) și Sighetul Marmăției (4 III);
6. — P. C. protopop Cornel Sava, la protopopiatul Oaș-Negrești.
7. — P. C. secretar eparhial Iulian Cîrstoiu, la protopopiatele Aleșd (2 III);
8. — P. C. Păr. Andrei Lupșa, la protopopiatul Salonta (3 III).

Menționăm faptul că la lucrările conferințelor de orientare din protopopiatele Baia-Mare, Zalău și Oradea a fost de față și P. Sf. Sa Episcopul *Valerian*. Participarea P. Sf. Sale la aceste trei conferințe a accentuat și mai mult caracterul lor sărbătorec, constituind totodată și un imbold în ceea ce privește desfășurarea lor la un înalt nivel academic.

Data fiind coincidența tinerii acestor conferințe cu zilele premergătoare mării sărbători a poporului nostru — 7 martie 1965 — zi în care poporul nostru a ales pe reprezentanții săi în Marea Adunare Națională, precum și pe cei care vor conduce treburile în centrele regionale, raionale și comunale — Prea Sfinția Sa a încredințat pe delegații Centrului eparhial ca în partea începătoare a lucrărilor conferinței să dea citire unui cald și părintesc îndemn adresat preoțimii de către P. Sf. Sa, cu prilejul acestui mare eveniment.

În acest cuvînt, P. Sf. Sa Episcopul *Valerian* a amintit faptul că Biserica Ortodoxă Română a fost totdeauna alături de popor. Ea a fost, în zile grele, cea care s-a interpus între stăpînitorii tirani și poporul român iobag și rob al pămîntului pe care îl muncea fără nici o nădejde.

Astăzi, cînd frînele Statului sînt în mîinile poporului, Biserica Ortodoxă, prin slujitorii și credincioșii ei, contribuie din tot sufletul la eiorturile ce le face întregul popor pentru a-și croi o soartă mai bună, mai dreaptă și mai fericită.

„La 7 martie, a încheiat P. Sf. Sa, vlădici, preoți și norodul credincios român, prin adeziunea exprimată prin votul nostru vom arăta că sîntem cu poporul, cu cei ce-l conduc și împotriva tuturor celor ce ar voi să-l împiedice în drumul spre pace, progres și bună stare“.

După citirea de către delegați a cuvîntului P. Sf. Sale Episcopului *Valerian* adresat preoțimii cu prilejul zilei de 7 martie, preoții referenți aleși, au citit tema propriu-zisă a conferinței.

Așa după cum reiese din rapoartele delegaților, precum și din procesele verbale înaintate Centrului eparhial, preoții referenți au lucrat temeinic tema, științific, cu mult simț de răspundere, cu bogăție de date și într-o formă aleasă.

Frumusețea și însemnătatea temei date a constituit desigur pentru P. C. Preoți un imbold puternic în a da lucrări de o reală valoare.

În toate aceste lucrări s-a evidențiat faptul că pe pământul scump al Patriei noastre iubite — pământ binecuvântat de Dumnezeu cu atâtea frumuseți și bunătăți — pe lângă încântătoare monumente ale naturii, se află și nenumărate monumente de artă și cultură care înflăcărează inima și trezesc sentimente de legitimă bucurie și mândrie fiilor acestui popor.

Aceste monumente, semănate pe întreg teritoriul patriei, constituie un valoros patrimoniu artistic, cultural și istoric al poporului nostru. Ele sînt dovezi materiale a tot ceea ce a trăit și simțit poporul nostru de-a lungul existenței sale, a dezvoltării culturii pe teritoriul Patriei noastre, sau al desfășurării unor evenimente importante din trecutul său.

În galeria monumentelor istorice din Patria noastră un loc de frunte îl ocupă, desigur, monumentele de artă bisericească: mănăstiri, biserici de mir, icoane, manuscrise rare, vechi tipărituri, etc. În aceste monumente de artă bisericească, geniul creator al poporului nostru s-a desfășurat în toată plenitudinea sa.

Ilustrînd acest adevăr, toți P. C. Părinți referenți au amintit despre minunatele noastre așezări mănăstirești, vechi ctitorii voievodale care se înșiruie ca o salbă minunată pe versantul de răsărit și de sud al Carpaților, începînd de la Putna lui Ștefan cel Mare pînă la Tismana lui Vlaicu și Radu I Voievod. În legătură cu aceste mănăstiri s-a făcut pomenire despre cele două stiluri arhitectonice românești: în Moldova, stilul lui Ștefan cel Mare — moldovenesc —, în Muntenia și Oltenia, stilul lui Constantin Brîncoveanu — brîncovenesc. Vestitele fresce, interioare și exterioare, de la Voroneț, Sucevița, Vatra Moldoviței, Hurezu, etc., a căror faimă de mult a trecut hotarele Patriei, în chip deosebit au fost subliniate de către referenți.

Bisericuțele de lemn, presărate cu atîta generozitate pe întreg întinsul Ardealului — în special în partea de Nord — care uimesc prin suplețea, ingeniozitatea și originalitatea lor pe toți vizitatorii străini, au fost de asemenea amintite la loc de cinste.

În legătură cu aceste perle ale geniului creator al poporului român s-a arătat că din pricina vitregiilor vremurilor prin care a trecut, poporul nostru nu a avut posibilitatea să ridice, asemenea altora, catedrale mărețe. Noi coborăm din munți, puneam cîte o bîrnă sau o piatră și iarăși ne retrăgeam în inima codrilor. Așa ne-am putut înjgheba aceste mici bisericuțe admirate de toată lumea. Deși mici ca dimensiune, bisericile de lemn sînt monumentale. Nu mărimea proporțiilor, nu metrul, ci ideea arhitectonică este hotărîtoare și acesta este cazul cu bisericile noastre de lemn. Ele sînt produse ale artei și credinței meșterilor țărani care le-au dăltuit — putem spune — nu cu barda, ci cu sufletul lor.

Decorul artistic la uși, pridvoare, brîu, friză, sculptura și creștătura, benzile formate din triunghiuri și rozete, motivul cel mai frecvent funia împletită, crucile, stelele, iată cîteva minuni ale artei populare, ale geniului poporului nostru concretizate în aceste monumente de artă.

De asemenea au fost relevate și alte monumente de artă bisericească: a) opere de sculptură în lemn — iconostase, uși împărătești, cruci, sfes-

nice, etc. — în piatră — diferite ornamente ce împodobesc stîlpii, ușile și ferestrele bisericilor —, în metal — coperti de evanghelii, icoane, Țotire, cădelnițe, cruci, etc. —; b) opere de mare rafinament artistic — cusături, broderii — care au rămas peste veacuri modele ale măiestriei și bunului gust; c) manuscrise și vechi tipărituri — evanghelii, psaltiri, cărți de învățătură, etc.

Grijă pentru păstrarea monumentelor de artă bisericească, atît înainte cît și după anul 1944, a constituit un capitol special al acestor referate. În această privință s-a arătat că restaurările efectuate pînă în anul 1944 au fost făcute, uneori în dauna principiilor de restaurare a valorii arhitectonice. Mănăstiri ca: Bistrița, Tismana, Dealul, Curtea de Argeș, etc. au suferit denaturări, ceea ce a provocat nemulțumiri și critici din partea istoricilor și specialiștilor.

În perioada de după 1944, de restaurarea și conservarea monumentelor istorice se ocupă Academia Republicii noastre, Comitetul de Stat pentru Arhitectură și Construcții, Ministerul Culturii. Acestor instituții — conform art. 6 din H.C.M. nr. 661/1955 — le revine sarcina evidenței monumentelor istorice, cît și aceea a îndrumării și controlului pazii, protejării, conservării, consolidării, restaurării.

În ceea ce privește grija pe care Biserica Ortodoxă Română a manifestat-o față de monumentele de artă bisericească, în toate referatele s-a subliniat faptul că Biserica, prin ierarhii ei, a făcut tot ce i-a stat în putință pentru păstrarea stilului autentic al artei noastre naționale.

Deși intimidată și uneori terorizată de exponenții regimurilor burgheze, ierarhii Bisericii noastre nu au încetat să protesteze împotriva greșelilor trecutului. Mai mult nu se putea face atunci.

În zilele noastre avem bucuria deosebită să constatăm că în Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române se inscriu prevederi salutare cu privire la operele de artă bisericească.

Colaborarea dintre Biserică și Stat, și în această privință, este extrem de rodnică. Pentru refacerea a nenumărate așezări mănăstirești, biserici, etc., Statul alocă în fiecare an sume imense. Călătorul care își îndreaptă pașii spre aceste așezări, presărate cu atîta dărnicie pe întinsul Patriei noastre, rămîne extaziat de ceea ce vede. Mănăstiri ca: Sucevița, Vatra Moldoviței, Cozia, Horezu, Dealul, etc. sînt complet restaurate, altele în curs de restaurare. Nimic nu este lăsat la o parte; tot ceea ce interesează trecutul Patriei noastre, al poporului nostru, se bucură de o atenție deosebită din partea forurilor competente. O legitimă bucurie și mîndrie sînt fiecare văzînd aceste realizări minunate.

Discuțiile care au avut loc pe marginea acestor referate au fost extrem de rodnice. Zeci de preoți au luat cuvîntul subliniînd, pe de o parte, grija deosebită pe care Statul și Biserica o manifestă față de aceste monumente, iar pe de alta, grija pe care fiecare slujitor trebuie să o aibă unde păstorește.

În legătură cu marea sărbătoare a poporului nostru — ziua de 7 martie — toți vorbitorii și-au exprimat atașamentul lor personal și al credincioșilor pe care îi păstoresc, față de Patria noastră, față de cei care îi conduc destinele spre o viață din ce în ce mai fericită, mai prosperă. Și-au exprimat de asemenea satisfacția pentru sfaturile și îndemnurile părințești cuprinse în circulara nr. 600 a P. Sf. Sale Episcopului Valerian, tri-

misă tuturor preoților din cuprinsul eparhiei Oradea cu prilejul zilei de 7 martie 1965.

Prea Sfinția Sa Episcopul Valerian, la cele trei conferințe la care a asistat, a făcut un apel calduros către P. C. Preoți să fie cu luare aminte și să poarte o deosebită grijă acestor bunuri ale întregului popor. Este o datorie patriotică aceasta, ca tot ceea ce poporul nostru a creat cu geniul, cu munca sa, de-a lungul veacurilor, să fie cinstit și păstrat cu grijă, spre a fi pildă generațiilor viitoare, învățînd să-și iubească Patria, să iubească trecutul poporului nostru și comorile de artă făurite de el, de-a lungul zbuciumatei sale istorii.

Să fim la înălțimea chemării noastre de preoți și cetățeni, să luăm parte cu toată însuflețirea, noi și credincioșii noștri, la marea sărbătoare a poporului nostru, ziua de 7 martie 1965.

Delegații P. Sf. Sale Episcopului Valerian au apreciat pozitiv toate referatele prezentate de către P. C. Preoți: Florian Vașadi (Brusturi-Aieșd); Iuliu Surani (Sisești Baia-Mare); Lascăr Mihăilescu (Cristior-Beiuș); Nicolae Popescu (Horea-Carei); Pericle Năstase (Bixad-Oaș); Ioan Ciocan (Ceica-Oradea); Alexandru Popa (Varviz-Marghita); Gheorghe Demian (Sînicolaul Român-Salonta); Traian Picla (Cosniciul de jos-Șimleu); Grigore Popa (Chelnița-Cehu-Silv.); Petru Bologa (Apa-S. Mare); Alexandru Pîrvulescu (Rona-Zalău).

Concluziile delegaților chiriarhali pe marginea discuțiilor purtate au fost:

1. — Patria noastră este bogată în monumente de artă și istorie bisericească. Acestea sînt comorile în care ni s-au păstrat veacuri de-a rîndul o bună parte a istoriei poporului nostru.

2. — Bisericele, mănăstirile, operele de artă plastică bisericească, etc., sînt dovezi materiale ale dezvoltării culturii pe teritoriul Patriei noastre, sînt deci bunuri comune ale istoriei naționale și bisericești.

3. — Propășirea unei culturi se dovedește și prin monumentele ei istorice și de artă pe care înaintașii le-au lăsat, iar noi le păstrăm ca o mărturie vie a strădaniilor lor.

Sarcinile care revin preoților în mod practic:

1. — Să păstreze și să îngrijească monumentele cu toată atenția.

2. — Cu prilejul restaurărilor să se păstreze tot ce poate fi păstrat din monumentele vechi, împlinindu-se numai lipsurile, refăcînd formele primitive, spălînd picturile noi pentru a scoate la iveală pe cele originale.

3. — Să se adune date cu privire la istoricul bisericilor, să se citească inscripțiile de pe pietre, să se păstreze hrisoavele existente.

4. — Să se păstreze în bune condițiuni lucrările de valoare artistică, istorică, cărțile și manuscrisele.

5. — Să fie fotografiate bisericile monumente de artă pentru a se păstra înfățișarea lor.

Cu privire la ziua de 7 martie 1965 — ziua alegerilor — toți delegații chiriarhali au amintit că este o datorie a noastră a tuturor să dăm dovadă de un fierbinte patriotism, alegînd în Sfatul cel Mare de la București, precum și în cele regionale, raionale și comunale, pe trimișii poporului.

Pr. IULIAN CIRSTOIU

LA SF. MĂNĂSTIRE BRINCVEANU

Potrivit unei vechi tradiții, Izvorul Tămăduirii din vinerea Săptămîinii luminate (30 aprilie a. c.) a fost sărbătorit la sf. mănăstire Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus (raionul Făgăraș) în chip deosebit.

Aceste locuri cu cîtorii voievodale ne cheamă și prin frumusețile lor naturale. O priveliște măreață am avut și în acest an cu primăvară mai răcoroasă, cînd la cîțiva kilometri de floricelele gingașe ale primăverii și frunzele crude de iag se întindea mantia albă a zăpezii, pe care munții Făgărașului au aruncat-o la acest sfîrșit de aprilie pînă jos către picioarele lor.

Bucuria praznicului a fost mărită și de prezența P. Sf. Arhieru *Emilian* Antal, de la mănăstirea „Sf. Ilie Proorocul” din Toplița, delegat al I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului. P. Sf. Sa a fost însoțit de P. C. Arhim. prof. Dr. *Nicolae* Mladin și de C. diacon Gh. Papuc.

Joi seara, Vecernia a fost slujită la altarul din pădure de un sobor al mănăstirii, iar la sfîrșit a vorbit credincioșilor de față C. ierod. Teofil Părăianu despre rugăciune, care se poate face cu gîndul, cu graiul și cu fapta. Fiecare faptă bună este o rugăciune de cinstire a lui Dumnezeu.

Vineri dimineața, după Utrenie, Sf. Liturghie a început la ora 9^{1/2}. P. Sf. Arhieru *Emilian* a fost întîmpinat de un sobor de preoți, iar Sf. Liturghie s-a desfășurat în biserică.

La sfîrșit au vorbit credincioșilor:

P. C. Arhim. *Serafim* Popescu, care, plecînd de la Apostolul zilei — și anume de la cuvintele Sf. Apostol Petru rostite slăbănogului întîlnit la poarta ce se chema „Frumoasă” (F. Ap. 3, 6) — arată darurile atît de folositoare la zidirea noastră creștinească ce izvorăsc din Învierea Domnului, dintre care la loc de frunte se află bucuria. Ca purtător al luminii lui Iisus Hristos, fiecare suflet creștinesc trebuie să reverse din sine cît mai multe fapte bune spre binele semenilor și al obștei. Căci cei care își împropriază sincer bucuria lui Hristos, adevărul Lui, harul Lui, aceia sînt lucrători ai bucuriei și binelui.

De aceea, să lepădăm toate ambițiile rele — îndeamnă în încheiere vorbitorul — toate patimile înrobitoare ale ființei noastre; să ne înnoim viața, să trăim astfel ca bucuria Învierii Domnului nostru Iisus Hristos să fie permanentă în sufletele noastre, căci „noi sîntem fiii Învierii, nu ai morții”, deci să iubim viața, să iubim pacea și să urgisim războiul.

P. C. prot. *Moise* Ionașcu (Făgăraș), pornind de la cuvintele Mîntuitorului: „Poruncă nouă dau vouă, ca să vă iubiți unul pe altul” (Ioan 13, 14), vorbește despre dragostea de Dumnezeu și de semenii, cele două porunci egale și de căpătîi ale Noului Testament și despre care Iisus-Domnul a grăit învățătorului de lege care a venit la Sine. Aproapele nostru este orice om care are nevoie de ajutorul nostru și căruia noi, ca creștini, avem datoria de a-i face bine. Esența învățăturii creștine fiind deci dragostea, credincioșii sînt îndrumați să rămînă în dragostea Mîntuitorului Iisus Hristos.

P. C. Arhim. prof. *Nicolae* Mladin (Sibiu) spune în cuvîntul său că atunci cînd Mîntuitorul s-a arătat, după Înviere, Sfinților Apostoli, i-a întîmpinat pe aceștia cu cuvintele: „Pace vouă!”. Iisus însă nu a adus pace

numai în sufletele Apostolilor, ci și nouă, pentru că „El este și pacea noastră”.

Pacea lui Iisus Hristos constă în primul rînd în pacea lăuntrică, în pacea sufletului eliberat de patimi, de tot felul de păcate și stăpînit de virtute. Pacea lăuntrică se revarsă și înafară. De aceea pacea lui Iisus Hristos ne cheamă mereu la pace, ne îndatorează mereu să fim oameni ai păcii. Marșurile păcii, care au avut loc și în această primăvară, în preajma Paștilor, în unele țări, sînt manifestări ale creștinilor, prin care aceștia acționează pentru ca în lume să fie pace, ca oamenii să poată munci în liniște.

Credincioșii sînt îndemnați deci să cuprindă cît mai mult în inimile lor această pace pe care ne-o dă Iisus Hristos, pentru ca, în felul acesta, totdeauna să fim lăuritori ai păcii, să revărsăm totdeauna în jurul nostru untdelemnul bunătații și al dragostei de Dumnezeu și de oameni.

Șirul vorbitorilor a fost încheiat de P. Sf. Arhiepiscop *Emilian*, care — după ce relatează unele date despre mănăstirea „Sf. Ilie Proorocul” din Toplița — se ocupă de învățătura Sf. Evangheliei, care este asemănată cu sămînța cea mai bună ce trebuie să rodească. „Inima fiecăruia dintre noi — se adresează P. Sf. Sa credincioșilor — o socot ca un pămînt bun ce trebuie să rodească înzecit și înmiit” gînduri și fapte bune.

Făcînd un istoric al Izvorului Tămăduirii — sîrbătoare pe care o are și Biserica romano-catolică și care-și are originea într-un izvor binefăcător de pe timpul împăratului bizantin Leon al IV-lea — P. Sf. Arhiepiscop *Emilian* mulțumește Mintuitorului Iisus Hristos și Preacuratei Sale Maici pentru toate binefacerile pe care le-au revărsat asupra noastră.

În continuare, P. Sf. Sa arată că și astăzi qmenirea mai e amenințată de unele rele, între care cel mai mare este războiul. De aceea credincioșii sînt îndurunați să lupte împotriva războiului, să-și sădească pacea în inimile lor. Căci oamenii, toți, sînt ca un „snop” mare și cînd inimile tuturor vor fi cuprinse de pace, tot snopul, toate familiile, toți vecinii, toate popoarele vor fi în pace. „Pacea singuraticilor oameni se va înmănunchia în snopul cel mare al tuturor oamenilor”.

În încheiere, P. Sf. *Emilian* împărtășește credincioșilor prezenți la praznic binecuvîntările și urările de bine ale I. P. Sf. nostru Mitropolit *Nicolae*, îndemnînd pe ascultători la dragoste de Dumnezeu și de oameni, la rugăciune și la muncă.

La sfîrșitul Sf. Liturghii arhieresti a urmat sfințirea apei, maslul de obște, precum și o rugăciune la mormîntul răposatului vlădică *Nicolae Bălan*, de la a cărui adormire întru Domnul se împlinesc 10 ani în această vară.

La agapa frățească ce a urmat, a vorbit P. C. Arhim. *Ioan Dinu*, starețul sf. mănăstiri *Brîncoveanu* care — după ce deapănă amintiri legate de aceste locuri ca unul care încă înainte de 1900 a văzut preoți slujind la zidurile acestei mănăstiri — mulțumește P. Sf. Arhiepiscop *Emilian* pentru osteneala drumului și a slujbei, precum și întregului sobor preoțesc.

În bătaia razelor soarelui care a început să-și arate fața nu departe de asfințit, credincioșii se revărsau liniștiți către vetrele lor, cu dorința ca sămînța bunelor învățături pe care le-au auzit, să facă să crească în inimile lor roade bogate de muncă, bucurie și pace.

GH. P.

INCHEIEREA ANULUI ȘCOLAR 1964—1965 LA INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

Cu ajutorul lui Dumnezeu și călăuzit fiind îndeaproape de ocîrmuirea noastră bisericească prin Înălții Ierarhi ai eparhiilor din Mitropoliile Ardealului și Banatului, Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu a încheiat încă un an de muncă — al 154-lea an de existență neîntreruptă a sa.

Roadele culese în acest răstimp sînt îmbucurătoare pentru cei ce ocîrmuiesc așezămîntul de pregătire a clerului de la centrul Mitropoliei Ardealului, iar pentru cei ce beneficiază de ele sînt prețioase și folositoare.

În anul școlar 1964—1965 Institutul s-a bucurat — ca și pînă acum — de grija părintească pe care i-o poartă zi de zi Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, precum și de sprijinul generos, moral și material, al Înălților Ierarhi din eparhiile ardelenene și bănățene. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului și Prea Sfințiii Episcopi Teoctist al Aradului, Teofil al Clujului și Valerian al Oradiei au vizitat Institutul cu diferite prilejuri, au prezidat examene de diplomă, au ținut sfat cu profesorii și cu duhovnicii, au stat de vorbă, părintește, cu studenții teologi care sînt îi ai eparhiei respective, interesîndu-se îndeaproape de rîvna lor la studii, de purtarea lor și de trebuințele lor. Pe de altă parte, aceste vizite au constituit tot atîtea ocazii de întîlnire cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului și de chibzuită împreună-sfătuire pentru asigurarea unei desfășurări corespunzătoare a întregii activități de pregătire a clerului Bisericii noastre, pe care o desfășoară Institutul sub conducerea Chiriarhilor din Ardeal și Banat, potrivit directivelor Sfîntului Sinod și ale președintelui său, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și în conformitate cu legiuirile în vigoare,

În cursul anului școlar 1964—1965 programul de cursuri și seminarii, ca și cel de educație duhovnicească, s-a desfășurat în mod organizat, potrivit prevederilor regulamentare în vigoare.

Potrivit programului trasat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, președintele Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, profesorii Institutului — în colaborare statornică, de frățească armonie, cu colegii lor de la Institutul Teologic de grad Universitar din București și de la Institutul Teologic Universitar Protestant Unic din Cluj (mai ales cu Secția Evanghelică-luterană C.A. din Sibiu) — au desfășurat în cursul anului școlar curenți o bogată activitate de studii și documentare în cadrele lucrărilor pregătitoare pentru manifestările periodice ale Consiliului Mondial al Bisericilor și ale Conferinței Creștine pentru Pace. Vrednice de amintit, în această privință, sînt mai ales următoarele sesiuni de lucru teologic ecumenist și de luptă pentru pace:

P. C. Prof. Dr. Isidor Todoran a participat la lucrările Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace, care au avut loc la Leningrad-Moscova în zilele de 8—10 aprilie a. c.

P. C. Rector Dr. Sofron Vlad a luat parte la lucrările Comisiei pentru afacerile internaționale ale Conferinței Creștine pentru Pace, care au avut loc la Viena-Salzerbad (Austria), în zilele de 23—25 mai a. c.

La rîndul lor, studenții Institutului nostru — conduși de profesori și duhovnici — au participat la felurite manifestări cultural-sociale care au

avut loc în orașul Sibiu, la acțiuni de folos obștească care vădese o înaltă conștiință patriotică (muncă patriotică, colaborare cu „Crucea Roșie” a țării noastre, la donări de sânge pentru spitale, etc.) și la excursii instructive în diferite regiuni ale țării.

Telul suprem al activității pe care o desfășoară Institutul este pregătirea de slujitori bisericești devotați Bisericii și Patriei, preoți cu pregătire teologică și cerățienească temeinică.

Telul acesta a fost urmărit — în cadrele îndrumărilor date de Sfântul Sinod al Bisericii noastre — și la cursurile preotești de îndrumare misionară și pastorală care se desfășoară an de an la așezământul bisericesc din Curtea de Argeș. În frățescă conlucrare cu colegii lor de la Institutul Teologic de grad Universitar din București, profesorii Institutului nostru au asigurat atât conducerea lor locală (responsabili fiind la seriile 46 și 47: P. C. Profesori Arhim. Dr. Nicolae Mladin și Dr. Corneliu Sirbu), cât și îndeplinirea programului de activitate zilnică. Ocîrmuirea noastră bisericească a apreciat deosebit de favorabil această activitate, între alte cu prilejul primirii făcute acolo înaltului oaspete al Prea Fericitului nostru Părinte Patriarh Justinian, Grația Sa Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Michael Ramsey, primatul Bisericii Anglicane, care a fost salutat de către P. C. Rector Dr. Sofron Vlad, însoțit de P. C. Profesori Dr. Nicolae Neaga și Dr. Spiridon Căndea, împreună cu colegii de la Institutul Teologic din București (4 iunie a. c.).

Activitatea gospodărească în Institut, desfășurată prin osîrdia tuturor salariaților și sub conducerea permanentă a P. C. Rector Dr. Sofron Vlad, a înregistrat frumoase realizări de întreținere a localului, prin executarea atentă și în termen a lucrărilor de sezon. Serviciul administrativ (secretar șef Diacon Constantin Voicu și colaboratorii) și cel economic-financiar (contabil șef Pr. Dorin Perian și colaboratorii), ca și biblioteca (bibliotecar Pr. Ioan Beju) și cantina (resp.: magistrand Ioan Floca), au îngrijit cu atenție de bunul mers al lucrărilor de cancelarie, de înzestrarea materială și întreținere și de inventar bibliografic.

Duhovnicii Institutului (P. C. Preoți Moise Popovici și Simion Radu) au asigurat bunul mers al îndeplinirii programului liturgic, pe lângă îngrijirea duhovnicească a studenților, în exercitarea căreia au fost ajutați de profesori ori de câte ori s-a simțit trebuința.

*

Programul zilnic de cursuri a luat sfîrșit în ultima zi lucrătoare a lunii mai a. c.

Dimineața, la Liturghia săvîrșită în Paraclisul Institutului anume pentru ei, studenții anului IV s-au cuminecat, potrivit datinei.

Cu acel prilej, obișnuitul cuvînt de părintească povătuire le-a fost adresat — din ușile împărătești ale Sfîntului Altar — de către P. C. Prof. Dr. Isidor Todoran, care le-a fost profesor îndrumător de an (diriginte). Studentul absolvent Soporan Grigorie a dat expresie simțămîntelor cu care promoția lui întîmpină misiunea preotească ortodoxă.

După Sf. Liturghie, studenții anului IV și-au exprimat în cuvinte simțite recunoștința față de ostenitorii Institutului — rector, profesori, ș. a. — oferindu-le buchete de flori la locurile lor de muncă.

De asemenea, ei și-au luat un călduros rămas-bun de la colegii lor din ceilalți ani, făcîndu-și reciproc urări de bună reușită în strădaniile

ce-i așteaptă de-acum încolo și pe unii și pe ceilalți. Cheia sălii de curs a anului IV — a cărei intrare era împodobită cu ghirlande de verdeată și flori, iar deasupra avînd inscripția de invitare la revedere colegială de un deceniu de la absolvire (1965—1975) — a fost predată, simbolic, studenților absolvenți ai anului III.

În cursul lunii iunie a. c., potrivit programărilor făcute din vreme pe baza prevederilor regulamentare, s-au desfășurat examenele de sfîrșit de an, urmate de examenele pentru obținerea diplomei de Licențiat în Teologie. Examenalele candidaților din Eparhia Aradului și din Eparhia Clujului au fost prezidate personal de către Prea Sfinții Episcopi Teoclist și Teofil.

În aceeași perioadă, potrivit prevederilor regulamentare, P. C. Profesori Dr. Grigorie Marcu și Dr. Milan Šesan au prezidat examenele de diplomă desfășurate la Seminariile Teologice și Școlile de Cîntăreți bisericești din Caransebeș și Cluj.

Festivitatea încheierii anului școlar 1964—65 s-a desfășurat Duminică 27 iunie a. c.

Dimineața, la sorocul îndătinat, s-a săvîrșit în Catedrala mitropolitană Sfînta slujbă a Utreniei și apoi, în continuare, Sf. Liturghie arhierescă, de către Prea Sfinții Episcop Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului, înconjurat de un sobor de preoți alcătuit din: Prea Cuv. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin, P. C. Prof. Dr. Spiridon Cîndea, P. C. Consilier cultural arhier. Ioan Vlad, P. C. Prot. raional Ioan Munteanu, ș. a.

La priceastă, din amvonul Catedralei, a predicat P. C. Prof. Dr. Spiridon Cîndea, adresînd la sfîrșit un cuvînt adecvat studenților teologi și cu deosebire absolvenților Institutului.

Răspunsurile liturgice au fost date de corul studenților teologi, dirijat de P. C. Conf. Gheorghe Șoima.

La sfîrșitul Sfîntei Liturghii, cu îngenuncherea cuvenită, P. Cuv. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin a dat citire Rugăciunii de mulțumire pentru încheierea anului școlar.

La Sf. Liturghie a luat parte I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, precum și P. Sf. Arhieriu Teodor Scorobet Răsinăreanul, consilieri arhieriscopesci, profesorii și studenții Institutului Teologic, slujitori bisericești și credincioși.

La orele 12 — în aula Institutului — a început desfășurarea programului festiv al încheierii anului școlar.

Întîmpinat cu Imnul arhieresc, executat de corul studenților teologi sub diriguirea P. C. Conf. Gheorghe Șoima, Prea Sfinții Episcopi Teofil al Clujului a luat loc la masa prezidială.

În sală — alături de P. C. Părinți Consilieri arhieriscopesci și profesorii Institutului — se aflau: Dl Prof. Dr. Ștefan Iuhasz, rectorul Institutului Protestant Teologic Unic din Cluj, Dl Prof. vicar și decan Dr. Hermann Binder de la Secția Ev.-lut. C.A. din Sibiu a aceluiași institut, P. C. Consilier patriarhal pens. Gheorghe Maior, ș. a.

Festivitatea a început cu Imnul de Stat al Republicii noastre, executat de corul studenților teologi.

A luat apoi cuvîntul P. C. Rector Dr. Sofron Vlad. Adresîndu-se celor prezenți la festivitate, P. C. Sa a spus:

Prea Sfințite Părinte,
 Domnule Rector,
 Domnule Decan,
 Prea Cucernici Părinți Consilieri și Profesori,
 Onorat public și iubiți studenți,

La încheierea acestui an îmi vin în minte cele învățate în timpul studenției în legătură cu serbările deosebite ce se țineau la poporul biblic cu prilejul terminării secerișului.

O sărbătoare a secerișului este și pentru noi ziua de azi, în care am adus mulțumită specială lui Dumnezeu pentru roadele recoltate la sfârșitul unui an de muncă.

Dacă privim cu ochii deschiși și cu mintea atentă la rezultatul muncii desfășurate cu elan și cu efort susținut în toate sectoarele de activitate din Patria noastră, timp de două decenii, putem fi deplin mulțumiți de rodul bogat din câmpul de activitate material-tehnic, ca și din câmpul activității culturale. Putem spune cu conștiința liniștită că secerișul a fost bogat. Astăzi „România înfățișează tabloul unei țări în plin avânt, cu o economie socialistă multilateral dezvoltată, în care industria cunoaște un continuu proces de perfecționare și adaptare la cerințele progresului tehnic contemporan ... cu o cultură în plin progres și cu un nivel de trai tot mai ridicat“.

Acest seceriș bogat formează izvorul din care sorbim noi energii și culegem noi îndemnuri pentru o activitate și mai bogată în viitor.

Un mare program de activitate pentru înflorirea Patriei și bunăstării poporului nostru este trasat în proiectele de Directive cu privire la dezvoltarea economiei naționale în perioada 1966—1970 și în Directivele pentru valorificarea surselor eneegetice și electrificarea țării în perioada 1966—1975.

El este „un program vast și mobilizator care îmbrățișează toate laturile vieții economice și sociale, fiind menit să marcheze o nouă și importantă etapă în făurirea societății socialiste în Patria noastră“.

Ar trebui să vorbim îndelung pentru a enumera marile complexe industriale moderne care se vor construi și care vor intra în funcțiune, precum și acelea care vor fi modernizate și care urmează să-și arate toată capacitatea lor de producție în viitorul apropiat.

Proiectele de Directive pentru noul plan cincinal prevăd să se continue în viitor politica de industrializare socialistă a țării. În aceste Directive se prevăd perspective mărețe și îmbucurătoare. Vom aminti aici că în 1970 producția industrială globală va fi cu circa 65% mai mare decât producția din 1965.

În ce privește electrificarea, prin noi hidrocentrale — între care marea Hidrocentrală de la Porțile de Fier — și termocentrale, ca și primele centrale atomice, producția de energie electrică va crește pînă la 55—60 miliarde kilovați. Se prevede să se electrifice cel puțin 1.000 sate anual, astfel ca electrificarea rurală să fie practic încheiată în 1972—1973.

D-voastră, ca tineri, nu sînteți străini de mărețele realizări din ultimii 20 de ani, întrucît în diferitele conferințe care v-au fost ținute de profesorii Institutului, vi s-au prezentat adeseori, cu amănunte, rezultatele bogate din diferitele sectoare de activitate și mai ales din sectorul educației, al activității culturale și al cercetărilor științifice de la noi, care ne-au făcut să fim apreciați și peste hotare.

Lucrul acesta v-a făcut să vă simțiți mîndri că sînteți cetățeni ai acestei Patrii. Acum, luați cunoștință despre perspectivele luminoase ale noului plan cincinal.

Infățișarea acestor lucruri în fața voastră are menirea să vă facă să vă gândiți serios la felul cum trebuie voi înșivă să lucrați și cum trebuie să vă pregătiți pentru ca să vă aduceți tot aportul vostru la munca comună pentru înflorirea Patriei ai cărei fii sunteți.

Biserica strămoșească a avut rostul ei în trecut, dezvoltând o activitate pe care cercetările istorice au încrestat-o cu satisfacție. D-voastră vă este prea bine cunoscută această activitate din ceea ce ați învățat aici, ați văzut ce a făcut această instituție pe teren religios-moral, cultural, istoric și patriotic. Ea a lucrat asiduă pentru formarea limbii noastre literare și cu aceeași perseverență a lucrat și pentru formarea conștiinței noastre de popor. E destul să vă pomenesc aici numai de Noul Testament de la Bălgărad (1648) și de Cazania lui Varlaam de la Iași, care dădeau expresie acestei conștiințe a unității.

Biserica noastră — cea ardeleană mai ales — a lucrat hotărât în această direcție, îndreptind pe credincioșii ei cu fața spre arcuirea Carpaților și spre frații lor în credință și limbă de dincolo de Carpați.

Unitatea aceasta de credință și de limbă a existat în tot trecutul nostru istoric chiar și atunci când granițe artificiale despărteau pe fiii aceluiași neam și pe credincioșii aceleiași Biserici strămoșești.

Încercarea artificială făcută la începutul sec. XVIII de a ridica pe lângă granița politică și o graniță spirituală, prin care să despartă pe credincioșii aceleiași Biserici străbune de pe cele două versante ale Carpaților și încercarea de a sfîșia pînza unitară a credinței, care era țesută din beteală și urzeală ortodoxă și românească, s-a dovedit zadarnică.

Două secole și jumătate, în decursul cărora credincioșii români ardeleni au fost despărțiți în două Biserici și menținuți astfel în mod artificial, de interese străine, au dovedit că instinctul popular de conservare a fost mai tare decât mijloacele folosite de străini, care voiau să ne scoată din albia tradițională a credinței strămoșești și să ne orienteze în altă direcție de cum a voit Dumnezeu să fim de la începutul istoriei noastre.

Marele nostru ierarh Nicolae Bălan exprima o realitate adîncă puș pînă spunea că în provincia de dincoace de munți, în ultimele două secole și jumătate, ca și mai înainte, a existat o singură Biserică românească, doar cu două strane, una cea dreaptă, înțelegînd prin aceasta Biserica Ortodoxă și alta cea stîngă, înțelegînd prin aceasta cealaltă Biserică românească (fostă unită), la care strane se aducea mărirea lui Hristos în aceeași limbă liturgică, după aceleași rînduiri și cu un elan care se nutrea din aceeași credință comună pe care n-au încetat să o aibă toți românii ardeleni. După cum spunea acest ierarh, Hristos nu a fost niciodată împărțit în mijlocul credincioșilor români.

Adevărul acesta s-a putut constata în 1948, cînd s-a făcut reintregirea Bisericii strămoșești ardelenene fără nici o greutate, întrucît la noi n-a existat o reformă religioasă, ci doar o împărțire artificială dictată de calcule politice străine intereselor noastre.

Inspirîndu-vă din învățăturile care se desprind din trecutul istoriei noastre bisericești, inspirîndu-vă din exemplul viu al poporului nostru, care a menținut în tot trecutul istoric unitatea noastră de credință și care — atunci cînd au fost înlăturate piedicile artificiale și au fost create condițiile prielnice — a înlăturat fără zăbavă și fără șovăire peretele artificial despărțitor dintre frați, să fiți conștii de menirea pe care voi o aveți ca viitori slujitori ai Bisericii strămoșești.

Să adînciți mai întîi credința în Hristos, să o propovăduiți și să o fructificați în acțiuni care să vă facă vrednici de Biserica ai cărei slujitori vă pregătiți să fiți și de Patria ai cărei cetățeni sunteți.

În aceste vremuri noi, cînd toți cetățenii Patriei noastre dragi sînt una în gîndire și simțire și ca un uriaș cu mușchii încordați lucrează pentru binele obșlesc, trebuie să urmăm și noi exemplul lor, lucrînd în ogorul care ne este rezervat, pentru a întări unitatea sufletească și unitatea de credință și pentru a sprijini eforturile poporului nostru de desăvîrșire a vieții celei noi și a luptei lui pentru pace.

Aici vă amintesc cuvintele Mîntuitorului, care spune: „Tot cel ce pune mîna pe plug și se uită înapoi, nu este destoinic pentru împărăția lui Dumnezeu” (Luca 9, 62). Tălmăcit acest îndemn pentru zilele pe care le trăim, eu l-aș formula astfel: Tot cel ce a pus mîna pe plugul Bisericii strămoșești și se uită îndărăt, este expus să tragă brazde greșite în ogorul în care e pus să lucreze și nu este destoinic de împărăția acestei Biserici, în care este încadrat. Noi trebuie să privim tot înainte, spre idealul unității pe care-l avem în față, spre zările de fericire și pace care pot rezulta numai din această unitate de credință și simțire, căci ea ne întărește forțele creatoare.

Această chemare v-o adresez în mod deosebit vouă, iubiților absolvenți. Voi ați scris pe tabloul vostru cuvintele semnificative ale Sfîntului Apostol Pavel, care cuprind un ideal și un program de activitate pe care v-ați angajat să-l realizați. Eu vi le reamintesc, rugîndu-vă să vă fie pururea vii în suflet: „Ce ați învățat, ce ați primit, ce ați văzut ... la mine (eu zic și la noi) aceea să faceți și Dumnezeuul păcii va fi cu voi” (Fil. 4, 9).

Acesta este și îndemnul nostru către voi, cu această ocazie festivă de încheiere a anului școlar, după care voi vă împrăstiați și urmează să vă angajați în cîmpul de activitate pentru care v-ați pregătit.

De încheiere, țin să mulțumesc înaltei noastre ocîrmuiri bisericești în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian și în special Înalt Prea Sfințiților Mitropoliei Nicolae al Ardealului și Nicolae al Banatului și Prea Sfințiților Episcopi Teoctist al Aradului, Teofil al Clujului și Valerian al Oradiei, pentru solitudinea și pentru tot sprijinul moral și material acordat Institutului nostru în scopul bunei desfășurări a activității din acest an.

Mulțumire deosebită aduc, în numele Institutului, Departamentului Cultelor, pentru înțelegerea și sprijinul acordat în toate chestiunile legate de Institutul nostru.

Mulțumesc în mod deosebit Prea Sfințitului Episcop Teofil Herineanu, care deși își avea programul demult orînduit în cadrul Eparhiei Prea Sfinției Sale, a renunțat la el -- rugat fiind de I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae -- pentru a putea prezida serbarea noastră.

Mulțumesc tuturor ostenitorilor din cadrele acestui Institut, profesori, duhovnici, personal administrativ, bibliotecari și personal de serviciu, ca și tuturor studenților buni care au muncit toți, cu sîrg, pentru ca să ne facă posibilă bucuria pe care o simțim în această zi.

După aceea, corul a executat compoziția „Psalm”, de Gh. Șoima.

Prospătul licențiat în teologie Ștefan Liviu a adus cuvîntul de mulțumire și recunoștință al absolvenților Institutului pentru pregătirea de care au avut parte și a asigurat ocîrmuirea bisericească și de Stat de devotamentului și hotărîrea lor de-a fi slujitori bisericești rîvnitori și cetățeni loiali ai Patriei noastre dragi.

În continuare, corul studenților teologi a executat compoziția „Pes-carul”, de D. Kiriac.

A luat apoi cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Teofil al Vadului, Felea-
cului și Clujului.

Mîncînd de la Evanghelia duminicală de rînd (Matei 4, 18—23),
Prea Sfinția Sa a făcut o instructivă incursiune asupra învățaturii despre
împărăția lui Dumnezeu, a cărei expresie este Biserica, Harul și Raiul.
Aceste înțelesuri ale împărăției cerurilor sînt dezvoltate cu deosebire în
parabolele Mîntuitorului și în cuvîntările Sale eshatologice. Parabolele ne
arată că în Biserică sălășluiesc laolaltă și cei buni, și cei răi, ca griul și
neghina în țarină, ca peștii cei mari și cei mărunți în năvoadele pescarilor.
Cuvîntările eshatologice arată însă că numai cei drepi vor moșteni îm-
părăția cerurilor, adică raiul.

Astăzi, prin festivitatea aceasta, cinstim sfîrșitul unei munci care pro-
movează toate cele trei sensuri ale împărăției cerurilor.

După ce — în Catedrală — am dat mulțumită bunului Dumnezeu pen-
tru ocrotitoarea Lui purtare de grijă față de noi toți, aici se cuvine să mul-
țumim ostenitorilor.

Prea Sfinția Sa a exprimat mulțumiri călduroase P. C. Rector al Insti-
tutului, caracterizîndu-l ca pe un slujitor al celor sînte care unește pre-
gătirea superioară cu rîvna și destoinicia exemplară.

Proșesorii Institutului nu și-au cruțat puterile pentru ca bunul mers
al pregătirii teologice și educative a studenților să fie asigurat în cele mai
bune condiții. În numele Sfințului Sinod și îndeosebi în numele I. P. Sf.
Mitropolit Nicolae al Ardealului și al celorlalți Chiriarhi din eparhiile ar-
delene și bănățene, Prea Sfinția Sa le-a exprimat felicitări și le-a făcut
urări de noi succese în calea Domnului.

Recunoaștem cu toții că în Institutul Teologic de grad Universitar din
Sibiu se muncește temeinic și cu spor. De aceea, nu contenim a îndemna
pe studenții acestui așezămînt să urmeze pilda pe care le-o dau luminății
lor dascăli.

Pe cei ce părăsesc acum Institutul, îi sfătuim părintește să fie intru
toate următori ai lui Iisus Hristos, așa cum l-au urmat pe Domnul Sfințitul
Apostol Pavel și ceilalți corifei ai creștinătății străvechi.

Preotul are multiple și prețioase posibilități de-a se afirma simultan
ca slujitor la altar și ca cetățean patriot. Cu deosebire lupta pentru pace
și asocierea permanentă a credincioșilor la purtarea bucuroasă a îndatori-
rilor obștești deschidă păstorului de suflete un larg cîmp de activitate în
spiritul vremurilor noi și înnoitoare pe care le trăim în cadrele scumpei
noastre Patrii.

Binecuvîntîndu-l, apoi, pe toți studenții teologi, le-a pus la inimă
grija de-a nu uita că intră numai în vacanța studiilor. Sub raport duhov-
nicesc, studentul teolog nu se află niciodată în vacanță. Rugăciunea și
participarea la viața bisericească din parohiile în care sălășluiesc, purta-
rea aleasă și cumpătată în toate, asocierea promptă la acțiuni de folos
obștesc fac parte din conduita lui permanentă, specifică studentului teolog.
Prin unele ca acestea el arată în toată bunăvreme că „calcă a preot“, cum
se spune în popor.

De încheiere, Prea Sfințitul Episcop Teofil a împărtășit tuturor bine-
cuvîntările părintești ale Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al
Ardealului, mulțumindu-i că i-a făcut poftirea frățească de-a prezida
această înălțătoare festivitate.

Adresându-se apoi încă o dată studenților teologi și tuturor ostenitorilor Institutului, P. Sf. Sa a urat celor dinții să le ajute Dumnezeu să se poarte în chip demn de educația primită aci și a rugat pe bunul Dumnezeu să hărăzească tuturor roade de mîntuire și de necurmată înflorire pentru Biserica noastră și pentru scumpa noastră Patrie.

După aceea, corul studenților teologi a executat „Hora Republicii” (de prof. Nicolae Lungu).

Petrecut de acordurile solemne ale Imnului arhieresc și însoțit fiind de rector, profesori și consilieri, Prea Sfințitul Episcop Teofil s-a îndreptat apoi spre reședința mitropolitană.

A doua zi, luni 28 iunie a. c., Prea Sfinția Sa s-a înapoiat la reședința sa de la Cluj.

Pr. Prof. GR. MARCU

INCHEIEREA ANULUI ȘCOLAR 1964—1965 LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CLUJ

Incheierea anului școlar la Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul Teologic din Cluj a fost programată pentru Duminică, 20 iunie a. c.

Dimineața, la ora îndătinată, în Catedrala episcopală din Cluj se servește Sf. Liturghie, după care profesorii și elevii trec în sala festivă frumos împodobită a școlii, unde se desfășoară serbarea consacrată terminării anului școlar.

Pe lângă părinți și cunoscuți ai elevilor, erau de față P. C. Prot. Dr. Milan Șesan, profesor la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, ca delegat al I. P. Sî. Mitropolit Nicolae al Ardealului și președinte al comisiei de diplomă, P. C. Vicar Florin Gomolean, delegat al P. Sf. Episcop Teofil al Clujului, precum și reprezentanți ai Institutului Teologic Protestant din Cluj.

Erau prezenți de-asemena reprezentanți ai Departamentului Cultelor.

Solemnitatea se deschide cu rugăciunea domnească „Tatăl nostru”, cîntată de corul elevilor.

Ia apoi cuvîntul P. C. Director Ioan Pop, care face o amplă dare de seamă asupra desfășurării anului școlar 1964—1965. Darea de seamă oglindește fidel străduințele depuse în toate privințele pentru ca tinerele vlăstare ale școlii să devină buni fii ai Bisericii și cetățeni cinstiți și devotați ai Patriei noastre dragi. Astfel, plecînd de la pilda Mîntuitorului Iisus Hristos cu semănătorul și după ce se ocupă îndeaproape cu problemele financiar-economice sau gospodărești ale școlii, P. C. Sa arată, printre altele, că sub raportul comportării morale, care are o covârșitoare importanță pentru viitorii slujitori ai Altarului, „în anul școlar care s-a încheiat elevii au dovedit o bună conduită”. Grăitor în această privință este faptul că din 153 de elevi, cîți au urmat școala cu frecvență obișnuită, 134 au terminat cu nota 10 la purtare. În chip deosebit s-a distins în acest sens anul II, care a avut în întregime nota 10 la purtare, toți elevii acestei clase fiind în același timp silitori la învățătură și exemple demne de urmat la curățenie în clasă și dormitoare. Progrese însemnate s-au constatat pe întreaga școală și în privința formării intelectuale a elevilor.

Pentru lărgirea orizontului lor cultural, precum și pentru formarea cetățenească a elevilor, un rol important a avut și cercul literar „Mihai Eminescu”, (înființat și condus de profesorul de l. română), ca și alte mijloace, cum au fost, de pildă, vizionarea de filme adecvate vârstei și orientării lor, teatru, operă, participări la munci patriotice etc. În anul școlar care s-a scurs, s-au prestat peste 1.500 ore de muncă patriotică.

Adresându-se tuturor elevilor școlii, acum, la încheierea unui an de muncă, P. C. Director le face îndemnul cald de a căuta să traducă în fapte tot ceea ce au învățat, căci făcând astfel va fi „spre cinstea lor, spre lauda celor care i-au educat, spre folosul Patriei și mărirea lui Dumnezeu”.

Exprimînd simțămintele unui părinte cînd acesta își vede feciorul mare, P. C. Director se adresează apoi în chip special absolvenților Seminarului, cărora le exprimă bucuria de a-i vedea „mari, gata de realizări frumoase”, întreg corpul profesoral fiind convins că toți se vor strădui să fie la înălțimea chemării pe care și-au ales-o, „pentru progres și cultură, pentru dragoste între oameni, pentru dreptate și cinste”, din al căror hotar sînt îndemnați să nu iasă. Tinerii absolvenți ai Seminarului sînt sfătuiți de asemenea să nu uite de dragostea pe care trebuie s-o aibă mereu față de Părintele nostru ceresc precum și de dragostea și îndatoririle pe care le au față „de Ierarhii care vă conduc, față de cei care v-au zidit pe temeliea cea tare a credinței lui Hristos, față de părinții și familiile din care v-ați ridicat și față de Patria noastră scumpă, ai cărei cetățeni demni trebuie să fiți”.

În încheierea cuvîntului său, P. C. Director I. Pop mulțumește corpului profesoral, precum și duhovnicului, pedagogilor, bibliotecarului și întregului personal administrativ și de serviciu pentru interesul și munca depusă în vederea bunului mers al școlii.

Mulțumesc de asemenea prea Fericitului Patriarh Justinian, ca și Înălților Ierarhi ai celor trei eparhii (Arhiepiscopia Sibiului, Episcopia Clujului și Episcopia Oradiei) transilvănene pentru toată dragostea și sprijinul acordat.

Aceleași mulțumiri se aduc și Onor. Departament al Cultelor pentru atenția deosebită acordată întregului proces de muncă al școlii.

După ce corul intonează „Cîntecul prieteniei”, urmează distribuirea premiilor, care s-au înmînat nu numai celor mai buni la învățătură, ci și celor care s-au remarcat prin purtarea lor aleasă, sau printr-o altă activitate obștească.

În continuare, absolventul Burzo Gavril recită poezia: „Pîinea, vinul și potirul”.

În numele celor care părăsesc acum Seminarul a vorbit absolventul Fer Nicolae, care, printre altele, arată că vor rămîne mereu legați de foștii lor profesori, de cei care au trudit să le lumineze mințile și să le încălzească inimile la flacăra dragostei lui Hristos. „Acolo unde vom fi — spune amintitul absolvent — vă promitem să slujim cu vrednicie altarul Domnului, năzuințele poporului, dragostea de Patrie și să înfăptuim toate acele învățături pe care ni le-ați predat, știind că aceasta este singura recunoștință pe care v-o putem aduce”.

Mulțumește apoi P. S. Episcop Teofil, ca și celorlalți Ierarhi care patronază școala, delegaților chiriarhali, precum și Consiliilor eparhiale pentru tot sprijinul și ajutoarele care li s-au acordat.

Mulțumește totodată „Onor. Departament al Cultelor, care a veghiat și a contribuit cu atîta bunăvoință la ocrotirea noastră în această școală”.

În continuare, elevul Purcel Vasile din anul I recită poezia: „Nuntă în codru”, de Gh. Coșbuc, după care, din partea părinților, vorbește Pr. Enache Tocilă, care mulțumește corpului profesoral și tuturor celor care s-au îngrijit de buna educare a copiilor în această școală bisericească.

Ia apoi cuvîntul P. C. Prof. Dr. Milan Șesan, care, împărtășind binecuvîntările I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, apreciază munca depusă în școală de către toți cei chemați la aceasta și dă prețioase îndrumări elevilor asupra felului cum să-și petreacă vacanța.

După aceea, în numele P. Sf. Episcop Teofil — care avînd îndatoriri mai înalte nu a putut să ia parte la această festivitate — vorbește P. C. Vicar Fl. Geomolean, enumerînd, printre altele, principalele înfăptuiri pe linie administrativă și didactică ale școlii. Mulțumește întregului corp profesoral, în frunte cu părintele Director, pentru rezultatele obținute. De asemenea, felicită pe premianți și îndeamnă pe toți elevii să continue desăvîrșirea duhului de muncă și viață creștinească ce se cultivă în acest Seminar Teologic, spre a putea culege roade cît mai îmbucurătoare.

În încheiere, P. C. Sa mulțumește organelor Departamentului Cultelor pentru grija pe care au manifestat-o în vederea bunului mers al acestei instituții, dorind totodată tuturor vacanța plăcută.

Festivitatea se încheie printr-o rugăciune frumos executată de corul elevilor școlii.

RED.

CONFERINȚELE PREOTEȘTI DE ORIENTARE DIN MAI A. C. ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Între 4—14 mai a. c. au avut loc în Arhiepiscopia Sibiului conferințele preoțești de orientare, cu tema oficială: „*Problema păcii în preocupările actuale ale Bisericii creștine și ale organizațiilor mondiale*”.

Din dispoziția Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, conferința aceasta a fost prezidată de următorii delegați chiriarhali de la Centrul Eparhial și Institutul Teologic Universitar-Sibiu:

1. P. C. Prot. stavr. Ioan Velțan, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele Agnita (4 V) și Făgăraș (5 V);
2. P. C. Prot. Dumitru Ciuchendea, inspector eparhial, la protopopiatele Brașov (5 V) și Sf. Gheorghe (6 V);
3. P. C. Prot. stavr. Dr. Corneliu Sîrbu, profesor universitar, la protopopiatele Rupea (7 V) și Sighișoara (8 V);
4. P. C. Prot. stavr. Dr. Milan Șesan, profesor universitar, la protopopiatele Mediaș (10 V) și Tîrnăveni (11 V);
5. I. P. Cuv. Arhimandrit Dr. Nicolae Mladin, profesor universitar, la protopopiatul Sibiu (6 V);
6. P. C. Prot. stavr. Ioan Vlad, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele Luduș (12 V) și Tg. Mureș (13 V);
7. P. C. Prot. stavr. Traian Belascu, vicar arhiepiscopesc, la protopopiatele Reghin (14 V) și Toplița (15 V);
8. P. C. Prot. stavr. Ioan Nicoară, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele Sebeș (13 V) și Alba Iulia (14 V).

Această conferință — așa cum reiese din rapoartele delegațiilor oficiali, precum și din procesele verbale primite de Centrul Eparhial de la oficiile protopopești — a înregistrat rezultate bune. Referenții și participanții la discuții au scos în evidență, odată mai mult, că problema păcii, adică menținerea acesteia pe calea dezarmării și așezării statornice în lume a principiilor coexistenței pașnice, constituie preocuparea actuală cea mai de seamă a lumii întregi.

În lumina acestor premise s-a arătat limpede că Bisericele creștine sînt hotărîte că acorde problemei păcii o sollicitudine și un sprijin deosebit. Aceasta — cu atît mai mult cu cît Bisericele creștine din zilele noastre sînt tot mai conștiente de adevărul că pacea pe pămînt constituie pentru ele un ideal evanghelic permanent, pentru înfăptuirea căruia trebuie să acționeze potrivit condițiilor epocii actuale. Nici o altă problemă din zilele noastre nu angajează mai insistent conștiința creștină ca problema înlăturării războiului și menținerea păcii. Aici nici un sacrificiu nu-i de prisos pentru soluționarea ei.

Avînd această convingere, Bisericele Ortodoxe au fost cele dintîi biserici care au sprijinit în mod organizat și permanent năzuințele pașnice ale omenirii.

Se știe că în conferința pan-ortodoxă de la Moscova (iulie 1948) s-a adoptat o chemare la luptă pentru apărarea păcii, adresată tuturor creștinilor din lume; iar la primul congres al partizanilor păcii (1949) Biserica Ortodoxă a fost prezentă prin reprezentanții săi autorizați, spunîndu-și cuvîntul de aderare, din toată inima, la nobila acțiune pentru apărarea păcii, prin neuitatul mitropolit Nicolae al Crutițelor și Colomnei.

Avînd exemplul concret și mișcător al Bisericii Ortodoxe, și celelalte Biserici creștine au început să intervină în favoarea păcii, încît azi Bisericele din lumea întreagă se întîlnesc și se străduiesc să găsească împreună căile pentru menținerea și consolidarea păcii.

Conferința de orientare din mai a. c. a reușit să scoată în evidență că Bisericele creștine pun un accent deosebit pe contribuția specifică pe care creștinii o pot aduce, prin lucrarea lor, la rezolvarea fericită a problemelor păcii.

S-a precizat că acțiunea Bisericii creștine de sprijinire a păcii se desfășoară în cadrul celor trei mari organisme creștine mondiale și anume: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Creștină pentru Pace de la Praga și Conferința Bisericilor Europene.

Conferința de orientare a arătat — în mod cronologic — tot ceea ce s-a realizat pozitiv, pe ansamblul problemelor de sprijinire a păcii de către aceste organisme, la diferitele sesiuni, ca: Rochester (1963), Odesa (1964), Geneva (1964), Tutzing (1964), Enugu-Nigeria (1965); la cea de a II-a Adunare Mondială Creștină pentru Pace de la Praga (1964), la Sofia (1965), Nyborg (1964). Pe de altă parte, publicarea enciclicei „Pacem in terris” (1963) de către fostul papă Ioan al XXIII-lea, a scos pe creștinii romano-catolici din poziția lor închisă de pînă atunci față de problemele păcii, cum o dovedește Declarația de la Berlin (1964), unde personalități marcante romano-catolice din 12 state europene afirmă unele ca acestea: „fiecare catolic, în orice stat și în orice ordine ar trăi, este chemat, după voința lui Dumnezeu, la serviciul de pace. Această chemare cere zilnic de la noi, decizie și acțiune politică concretă”.

Conferința de orientare a scos în evidență și *acțiunile forurilor și organizațiilor mondiale întru sprijinirea și apărarea păcii*, arătând lucrarea săvârșită în această privință de Consiliul Mondial al Păcii pentru coordonarea de-a lungul ultimilor ani a tuturor acțiunilor dedicate păcii. Au fost relevate rezultatele obținute de partizanii păcii la Congresul pentru Dezarmare Generală și Pace, ținut la Moscova (1962), care a culminat în semnarea tratatului de la Moscova pentru interzicerea experiențelor atomice în trei medii. S-a dovedit atunci că Mișcarea mondială pentru pace poate determina mersul evenimentelor pe arena internațională, acționând concret dintru dezarmare, pentru prevenirea, reducerea și lichidarea focarelor de neliniște și încordare în diferitele regiuni de pe glob.

S-au scos în evidență și rezultatele obținute pe această linie de sesiunile de la Malmö-Suedia (1963), de la Viena (1963), Varșovia (1963), Budapesta (1964), Stockholm (1965) ș. a.

S-a arătat apoi lucrarea îndeplinită de O.N.U., prin organismele sale specializate, ca și la cea de a 18-a sesiune a sa anuală (1963), precum și cu prilejul Conferinței O.N.U. pentru Comerț și dezvoltare de la Geneva (1964). La fel Mișcarea Pugwash (Veneția 1964), a luat și ea atitudine, pe lângă problemele de ordin economic, și față de acțiunile militare care amenință pacea mondială. Conferința a scos în evidență și acțiunile pe care țara noastră și Biserica Ortodoxă Română le-a adus ca o contribuție substanțială în cauza păcii. Ele sînt îndeobște cunoscute.

Referatele prezentate la această conferință de orientare de către C. preoți Ilie Popescu-Agnita, Ioan Suciu-Alba Iulia, Nicolae Ciurea-Brașov, Ioan Cornea-Făgăraș, Nicolae Mureșan-Luduş, Nicolae Popa-Medias, Nicolae Dincă-Reghin, Țitei și Turușancu-Rupea, Aurel Voicu-Sebeș, Gheorghe Oltean-Sf. Gheorghe, Ioan Boțocan-Sibiu, Nicolae Colceriu-Sighișoara, Iuliu Moldovan și Teodor Baciuc-Tg. Mureș, Mihai Grecu-Tirnăveni și Ioan Mihăilaș-Toplița au avut darul să pună în lumină preocupările multiple și actuale atît ale Bisericilor creștine, cît și acțiunile purtate pe plan mondial de către toate organizațiile laice pentru concentrarea tuturor acțiunilor în jurul urnirii în sens pozitiv a tratativelor pentru dezarmare și zădărniciii încercărilor imperialiste agresive de a menține sau extinde focarele de neliniște ori de înnăbușire prin forța armelor a mișcării de eliberare a popoarelor, cum sînt operațiunile militare din Vietnam, Congo, etc.

Referatele au relevat și uriașele campanii de protest ale opiniei publice mondiale împotriva războiului din Vietnam, ca și declarațiile prof. John Bernal și Bertrand Russel făcute în sprijinul păcii și împotriva agresiunilor imperialiste; apoi și protestul celor 4.500 personalități din S.U.A. în frunte cu cunoscutul laureat al premiului Nobel, Linus Pauling și mitingul organizat în 31 martie de Comitetul pentru Apărarea Păcii din Patria noastră, ca și declarația Ligii Române de prietenie cu popoarele din Asia și Africa, ș. a.

Delegații chiriarhali, încheind discuțiile pe marginea referatului, au arătat că trebuie intensificate eforturile pentru apărarea păcii din partea tuturor luptătorilor pentru pace, deci și a preoțimii și credincioșilor Bisericii noastre, trasînd sarcinile ce ne revin tuturor.

Prot. IOAN VLAD

consilier cultural

MOARTEA PROTOPOPULUI STAVROFOR CANDID MUŞLEA

Miercuri, 10 martie 1965, după o scurtă şi grea suferinţă, a adormit în Domnul protopopul stavrofor Candid Muşlea din Braşov, în al 79-lea an al vieţii. Vineri, 16 martie, preoţimea din Braşov a săvârşit slujba prohodului în biserica „Sf. Nicolae” din Schei, aducînd un ultim omagiu acestui vrednic preot cărturar şi istoriograf al vieţii bisericeşti din Ţara Bîrsei.

Vrednic urmaş şi continuator al activităţii cultural-bisericeşti a preoţilor şi protopopilor de altă dată ai Braşovului, Candid Muşlea s-a născut în Braşov la 7/19 febr. 1886. După ce face şcoala primară, micul Candid trece la liceul „Andrei Şaguna”. Acesta avea să devină a doua lui „mamă spirituală” şi, în acelaşi timp, locul de muncă îndelungată şi rodnică a vieţii lui. Urmează apoi Seminarul „Andreian” din Sibiu, pe care îl absolvă în anul 1907. Un an este învăţător în comuna Cristian de lângă Sibiu, iar în 1908—1909 îl înfrimăm corector la ziarul local „Gazeta Transilvaniei”, foaie care avea să-i rămînă dragă şi al cărei colaborator credincios i-a fost tot timpul.

În 1909 intră în institutor la „Şcolile Centrale” din Braşov, şi se înscrie la Facultatea de Drept din Cluj, pe care o termină în anul 1912.

În toamna anului 1916 se retrage împreună cu alţi colegi peste munţi, cu armatele române, de acolo, la Bucureşti; apoi, în Moldova, pînă cînd se poate întoarce la Braşov în sinul familiei dragi. În anul 1919 este ales profesor de franceză la liceul „Şaguna”, unde funcţionează, fără întrerupere, pînă în anul 1944, cînd se pensionează.

Între timp, e slinţit ca diacon şi apoi preot, slujind la diferite biserici din protopopiatul Braşov (pe Tocile, Sf. Nicolae, Cetate, Turcheş, Baci, Dîrste şi Blumăna). Din 1945, este în serviciul Eforiei Şcoalelor Centrale, iar în 1949 a fost numit la Arhivele Statului din Braşov, unde şi-a făcut datoria de cercetător pasionat al trecutului cultural al Braşovului. Rod al acestei munci în cadrele Arhivelor Statului sînt studiile: „Instituţia veciniei la români”, „Fondul Bran în Arhivele Oraşului Braşov” şi „Viaţa şi activitatea arhitectului Ştefan Emilian” (arhitectul liceului „Şaguna”).

Profesor, slujitor al altarului şi perseverent cercetător, publicist şi istoriograf al vieţii bisericeşti, culturale şi economice din Braşov şi Ţara Bîrsei, s-a dăruit în egală măsură, cu pasiune şi conştiinciozitate, slindu-se să-şi facă „slujba deplin”. Aceea care i-a încununat ostenele este activitatea de creator şi istoriograf, care îl aşează în rîndul înaintaşilor săi preoţi-cărturari de la biserica „Sf. Nicolae” din Schei.

Profesor auster cu sine şi exigent cu elevii, care au învăţat de la el nu numai limba franceză, dar şi disciplina şi cultul muncii, ca slujitor al zitarului, părintele Muşlea a adus înaintea lui Dumnezeu şi a credincioşilor sufletul său smerit şi sobru. Predicile sale nu aveau patosul cuvîntărilor bisericeşti dar erau limpezi, senine şi deseori legate de trecutul religios al poporului nostru.

Activitatea sa publicistică începe din tinereţe. „Gazeta Transilvaniei” de la Braşov, „Telegraful Român” de la Sibiu, „Tribuna” de la Arad şi „Ţara Bîrsei” îi găzduiesc articole şi însemnări cu caracter istoric. Cunosător al limbilor germană, franceză şi maghiară, după primele publicaţii cu caracter literar şi didactic, pentru trebuinţele şcolii din acele timpuri, atenţia lui este îndreptată, în chip deosebit, spre trecutul românilor din Braşov şi Ţara Bîrsei.

Din acest trecut dă la iveală un material bogat și inedit, scos din arhiva bisericii „Sf. Nicolae”, din Arhivele Statului și din arhivele altor biserici, material care constituie un aport deosebit de prețios la studiul istoriei unuia din cele mai importante orașe ale țării și la cunoașterea rolului cultural și patriotic pe care l-au avut slujitorii străvechii biserici „Sf. Nicolae”.

Cele cinci monografii, intitulate: „Protopopi de altă dată ai Brașovului”, „Eustatie Grid” (1933), „Gheorghe Haines” (1934), „Bratul Baiul și fiul său Nicolae” (1936), „Bartolomeu Baiulescu” (1938) și „Radu Tempea”, sau „Șase generații de preoți și protopopi din aceeași familie” (1939) — aceasta din urmă premiată de Academia Română — arată cu prisosință pasiunea și priceperea lui de istoriograf și constituie un izvor de cunoaștere a vieții românești din aceste părți.

Dar Candid Mușlea nu s-a oprit la aceste cercetări biografice, ci a trecut la studii mai cuprinzătoare și ne-a dat o monografie documentată asupra uneia din cele mai însemnate biserici din Ardeal: „Biserica Sf. Nicolae” din Scheii Brașovului. Până acum, au apărut două volume: volumul I (1292—1742) și volumul II (1743—1837), apărute în 1943 și 1946. Volumul III, de la 1837 până în zilele noastre, se află gata de tipar.

Această lucrare masivă, de aproape 1.500 pagini, cuprinde mult material documentar și a fost bine apreciată de critica istoriei bisericești. Pornind de la ea și de la datele ce se vor mai descoperi în Muzeul, Arhiva și Biblioteca Bisericii „Sf. Nicolae” — acum organizat pe baze moderne științifice, prin ajutorul Departamentului Cultelor — cercetătorii vor putea descoperi noi date importante și perspective ale dezvoltării culturale din acest colț de țară.

Recent, Candid Mușlea a publicat în coloanele „Mitropoliei Ardealului” material inedit din arhiva bisericii „Sf. Nicolae” privind corespondența dintre episcopul V. Moga și protopopii Brașovului, între anii 1810—1846.

Meritul părintelui Mușlea este nu numai de a fi avut o activitate științifică susținută timp de zeci de ani, ci și de a fi desfășurat această activitate cu totul dezinteresat, în afară de obligațiile profesionale, din curată pasiune științifică.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Colan a apreciat deosebit activitatea acestui distins preot cărturar și i-a acordat, în anul 1958, bine meritata distincție de protopop-stavrofor.

„Veșnică pomenire, ție, vrednicule de fericire și pururea pomenite frate al nostru”.

Prot. Dr. VASILE COMAN

† PROTOPOP STAVROFOR IZIDOR VLAD

În 16 mai a. c., a încetat din viață părintele Izidor Vlad, paroh în Miercurea Ciuc, în vîrstă de 81 de ani, după o scurtă și grea suferință, împărțit fiind cu Sf. Taine.

Adormitul în Domnul s-a născut la 10 iulie 1884. Școala primară a urmat-o în satul natal (comuna Mihăileni, raionul Agnita), iar liceul și bacalaureatul le-a terminat în Sibiu, Academia teologică a absolvit-o în Blaj, unde a primit și Sf. Taină a hirotonirii întru preot în anul 1908.

A preoțit în parohia Cașolț-Sibiu, între anii 1908—1921, de unde s-a

transferat în Miercurea Ciuc, în anul 1921, rămânând aci pînă la moarte, adică vreme de aproape o jumătate de veac.

Pentru meritele cîştigate în pastorație, ca și pentru activitatea deosebit de valoroasă pe care a desfășurat-o în lunga sa viață, Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit Nicolae Colan l-a prețuit și distins cu brîu roșu, ridicîndu-l la rangul de protopop-stavrofor, reținîndu-l în slujba de paroh pînă la moarte.

Prohodirea osemintelor pămîntești a fost săvîrșită la 18 mai 1965, în biserica mică din Miercurea Ciuc, de către un sobor de preoți, în frunte cu protopopul său, Părintele Grigorie Chichernea din Toplița, fiind prezenți și părinții protopopi Iosif Antal (rom.-cat.) și Ștefan Kovacs (reformat), cu care adormitul în Domnul a colaborat vreme îndelungată în toate acțiunile de folos obștesc.

Din cuvîntările rostite la catafalcul său — prin P. C. Prot. Grigorie Chichernea, Pr. Gavril Colceriu-Voslobeni, Simion Suciu-Subcetate, ca și cel al colegilor reformat și romano-catolic — au fost desprinse nu numai meritele pastorale ale defunctului, ci și dragostea pe care acest slujitor a avut-o față de întreaga natură — mai ales față de animale, pe care a știut să le îmblînzească, să le apropie cu încredere față de om și întreoaltă în așa măsură încît l-a impresionat profund și pe marele nostru scriitor Mihail Sadoveanu, care pentru astfel de fapte l-a imortalizat în opera sa literară.

Astfel, în nuvela „Modoraș“, în care eroul principal este chiar părintele Izidor Vlad, marele povestitor, descriind purtarea ursului „Musu“, îmblînzit de acest preot și care se simțea foarte bine în curtea acestuia, dinpreună cu alte animale, care au trecut și au cunoscut „chemarea blîndeții“ acestui slujitor, descrie unele ca acestea:

„— Intr-o zi de Sf. Duminică, pe cînd părintele Izidor își ținea predica după leturghie, Musu a intrat în biserică, a privit, s-a orientat, și-a făcut drum printre oamenii destul de înfricoșați și s-a suit și el în locul unde se afla domnul și prietenul său“.

„Oamenii buni! — dorea să cîvînteze Musu — dulci și frumoase cuvinte spun cărțile voastre sfinte despre iubire. Zadarnic le spun căci eu văd că oamenii se dușmănesc și noroadele bat războaie. Pe cînd noi sîntem, în ograda părintelui Izidor, atîtea vietăți felurite: urs, lupi, vulpe, mistreț, cîini, oi, găini, vulturi și bufnițe și văd că putem viețui în bună învoire, căci Dumnezeu a vrut să cunoaștem chemarea blîndeței. Faceți și voi, oamenii, cum facem noi, ucenicii lui popa Izidor“.

Adormitul în Domnul a fost așezat în cripta familiei, din apropierea sfintei biserici pe care a slujit-o cu credincioșie, petrecut de lacrimile credincioșilor și prietenilor săi, care l-au apreciat și iubit, mult regretat de soția sa, ca și de fiică și ginere.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Prot. IOAN VLAD

PRIMA SESIUNE A COMISIEI TEOLOGICE A CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Între 8 și 10 aprilie 1965, Comisia teologică a Conferinței Creștine pentru Pace s-a întrunit în cea dintâi sesiune a ei la Leningrad, la invitația Patriarhiei de Moscova.

La această sesiune a Comisiei teologice au luat parte reprezentanți și membri ai următoarelor biserici și comunități creștine:

Biserica evanghelică din Berlin-Brandenburg (Berlin/R.D.G.), Biserica evanghelică din Berlin-Brandenburg (Vest), Biserica evanghelică a fraților boemi, Biserica evanghelică Hessen-Nassau (R.F.G.), Biserica evanghelică din Slovacia, Biserica evanghelică locală Baden (R.F.G.), Biserica evanghelică luterană din Estonia (U.R.S.S.), Biserica evanghelică luterană din Letonia (U.R.S.S.), Biserica evanghelică luterană din Polonia, Biserica evanghelică luterană din Saxonia (R.D.G.), Biserica evanghelică luterană din Suedia, Biserica metodistă din Marea Britanie, Biserica ortodoxă din Antiohia, Biserica ortodoxă poloneză, Biserica Ortodoxă Română, Biserica ortodoxă siriană din India, Biserica protestantă din Dakar și a celor din împrăștiere în Africa occidentală, Biserica protestantă din Togo, Biserica reformată din Franța, Biserica reformată locală Lippe-Detmold (R.F.G.), Biserica reformată olandeză, Biserica reformată din Ungaria, Biserica unită a lui Iisus Hristos din S.U.A., Patriarhatul de Moscova, Uniunea baptiștilor din Polonia, Uniunea baptiștilor din U.R.S.S., Uniunea bisericilor evanghelice elvețiene, Uniunea bisericilor evanghelice din Uruguai.

Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române în Comisia teologică a CCP care au participat la sesiunea din Leningrad sînt Prot. Dr. Ioan Coman, profesor la Institutul Teologic de grad Universitar din București, Prot. Dr. Gheorghe Soare, consilier patriarhal și Prot. Dr. Isidor Todoran, profesor la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu.

Lucrările Comisiei s-au desfășurat sub conducerea președintelui ei Dr. Arend Theodor van Leeuwen, membru al Bisericii reformate olandeze.

Tema principală a sesiunii a fost: „Întruparea lui Iisus Hristos și răspunderea comunității (Bisericii) pentru lume”. Temele subordonate acesteia, două subteme, au fost: „Comunitatea (Biserica) în societatea care se schimbă permanent” și „Problema fundamentării teologice a acțiunii politice a creștinilor”. În strînsă legătură cu temele acestea a fost discutată și tema: „Teologie, istorie, eshatologie”, care s-a bucurat, și ea, de o atenție deosebită din partea participanților la sesiune.

O sarcină importantă a Comisiei teologice a constatat în pregătirea materialului teologic necesar sesiunii Comitetului consultativ pentru continuarea lucrării Conferinței Creștine pentru Pace, sesiune care va avea loc în 11—13 octombrie 1965, la Budapesta, avînd ca temă principală: „Solidaritate și conlucrare pentru dreptate și pace”, pe temeiul textului neotestamentar „Fericiți sînt făcătorii de pace” (Mt. 5, 9).

Sesiunea Comisiei teologice a fost deschisă în sala festivă a Academiei Teologice din Leningrad printr-o luminoasă cuvîntare a vicepreședintelui Conferinței Creștine pentru Pace, I. P. Sf. Nicodim, mitropolit de Leningrad și Ladoga, în care s-au înfățișat principiile evanghelice care stau la baza strădaniilor creștine în favoarea păcii și bunei înțelegeri între oameni.

Referate, supuse apoi discuțiilor, asupra temelor sesiunii de la Lenin-grad au prezentat următorii participanți: Prot. L. A. Voronov (Patriarhatul de Moscova), Prof. I. Coman (Biserica Ortodoxă Română), Prof. J. M. Lochman (Biserica evanghelică a fraților boemi), Hans Ruh (Uniunea bisericilor evanghelice elvețiene), Th. Lorenzmeier (Biserica reformată din Lippe-Deimold) și Prof. Gordon Rupp (Biserica metodistă din Marea Britanie).

Participanții și-au exprimat deschis concepțiile și convingerile lor religioase, dar, cu toate diferențele de exprimare, diferenții vorbitori și întreaga adunare, referindu-se la izvoarele credinței în Iisus Hristos (Sfânta Scriptură, Părinții bisericești, Reformatorii), au fost unanimi în a recunștea că exemplul și voința Mântuitorului cer ca creștinii să-și ia răspunderea în toate problemele care privesc binele omenirii.

În lumina credinței creștine se descoperă sensul teologic și însemnătatea morală a întrupării lui Dumnezeu, care obligă pe creștini să-și pună de acord deplin gândurile și viața personală și socială cu voința lui Dumnezeu și să se mențină așa neabătut, fundamentându-și cugetul și fapta pe temelia dumnezeiască a iubirii și păcii. De aici rezultă în mod firesc marea răspundere a creștinilor pentru pace, care este condiție fundamentală, de Dumnezeu statornicită, a vieții omenestii.

Situația actuală din lume oferă mai multe motive de îngrijorare; iar creștinii nu pot sta indiferenți față de nici o acțiune care duce la înăsprirea relațiilor internaționale. În momentul de față, creștinii sînt adînc neliniștiți, de pildă, de situația din Asia de Sud-Est, unde se petrec conflicte locale care pot cu ușurință să se transforme într-un război mondial, în care viața atîtor oameni, pentru a căror mîntuire s-a întrupat și jertfit Hristos, ar fi nimicită de mîna fraților lor.

Cu privire la această situație, Comisia teologică stă pe poziția arătată de Comitetul executiv al CCP, în sesiunea din luna martie a. c., la Sofia.

Creștinii sînt și ei și trebuie să rămînă neliniștiți față de faptul că mai există încă, în diferite părți ale lumii, asupriri sociale și rasiale și că se mai încearcă să se înnăbușe lupta popoarelor pentru independență. Comisia teologică n-a omis din atenția ei nici aceste realități durceroase. Totodată, problema Întrupării a fost discutată și în legătură cu răspunderea creștinilor față de situația tulbure din unele regiuni ale pămîntului în care vechi orînduiri s-au prăbușit, iar cele noi încă n-au reușit să se statornicească. Este cunoscut că mai există încă teritorii în care mulți oameni mai mor încă de foame și în care analfabetismul și nesiguranța vieții sînt note dominante ale structurii sociale, constituind astfel probleme de extremă gravitate. Iar credința și morala creștină obligă pe credincioșii creștini să se pronunțe și să acționeze în vederea soluționării juste și neîntîrziate a acestor probleme.

Mai departe, în conformitate cu sarcina care i-a fost încredințată, Comisia teologică a pregătit referatul pentru Comitetul executiv al Conferinței Creștine pentru Pace și și-a schițat planul de perspectivă al activității ei viitoare.

Zilele de lucru ale sesiunii au început și s-au încheiat, fiecare, cu rugăciune în comun și meditație pe baza unui text biblic.

Discuțiile s-au purtat în spirit de înțelegere și atmosferă frățească.

La încheierea lucrărilor sesiunii, vicepreședintele Conferinței Creștine pentru Pace, I. P. Sf. Mitropolit Nicodem de Leningrad și Ladoga, a dat o recepție în cinstea participanților la sesiune.

În cele două zile care au precedat sesiunea Comisiei teologice, ca și în cele două zile de după încheierea ei, participanții au asistat la servicii divine în mai multe biserici ortodoxe din Leningrad, în care participanții clerici ortodocși au și slujit.

După încheierea tuturor lucrărilor din Leningrad ale Comisiei teologice, s-a oferit o recepție pentru participanți de către Președintele Consiliului pentru treburile Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S., V. A. Kurojedov, care a venit la Leningrad în acest scop.

La sfârșit, alte două zile au fost rezervate vizitării Moscovei și Zagorskului (cu Lavra și Academia Teologică).

I. T.

DIN ACTIVITATEA CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Problema cea mai acută a contemporaneității este de a fi menținută pacea în lume, de a se asigura buna înțelegere și conviețuire între state și popoare, ca o condiție firească pentru dezvoltarea vieții întregii omeniri.

De aceea se impun cu tăria de imperative teze ca: ajutorarea țărilor slab dezvoltate, pentru a fi înlăturate sărăcia, foamea, lipsurile și învrăjbirile; apoi stingerea focarelor de agitație războinică, coexistența pașnică în lume și peste tot dezarmarea generală, căci fabricarea armelor nucleare, fantastic de scumpe, nu numai că frinează progresul economic al omenirii întregi, dar amenință lumea cu distrugeri de neînchipuit.

Pentru aceea, Adunarea Pancreștină a 2-a pentru Pace de la Praga (iunie 1964) a oferit analiza problemelor actuale, chemînd pe creștini să colaboreze cîștit și cu convingere, căci problemele păcii și buneii stări în lume nu pot lăsa indiferent pe nici un membru al Bisericii, indiferent de ce confesiune este. De fapt, creștinul este obligat de însuși Mîntuitorul Iisus Hristos la această atitudine, prin cererea de a avea grijă de cei flămînzi, însetați, săraci, lipsiți și bolnavi, căci la caz contrar va urma pedeapsa cuvenită (Mt. 25, 35—46).

În consecință, Mesajul către Biserică și Apelul către Guverne, emise de Pancreștina a 2-a și care au fost înmîinate direct multor biserici și guverne din lume prin delegații Conferinței Creștine pentru Pace (CCPP), pentru asigurarea păcii reale au avut ecouri largi în presa mondială, care le-a analizat și a subliniat justetea lor din punct de vedere creștin, precum și uman și politic. Aceasta se desprinde din publicațiile: „Church Times” și „Anglican World” din Anglia, „Le Suisse” din Elveția, „The British Weekly” (săptămînal) din Londra, „Voce metodista” și „Religioni oggi” din Italia, „Frankfurter Zeitung” din R.F.G., „L'Illustré protestant”, „La vie protestante” și „Le Monde” din Franța, „Hervormd Nederland” din Olanda și altele. Toate recunosc că „dialogul de la Pancreștină a avut caracter cu adevărat ecumenic și cu ecou adînc în lume”. Dar pentru lămurirea celor înlîrziți, mai este încă nevoie de stăruințe teologice, prin

adîncirea „teologiei-păcii” în toată amploarea ei”. (Vezi Buletinul CCPP nr. 13, pe decembrie 1964).

În consecință, s-a hotărît ca lucrările de adîncire a problemelor să fie realizate în cinci comisii de studii și anume: teologică, internațională, a tineretului, ecumenistă și economică, pentru că „CCPP nu este o afacere particulară a cîtorva persoane, ci este expresia unei răspunderi creștine reale față de lume, care crește odată și cu manifestarea frămîntărilor și a necazurilor în omenire”.

În scopul lărgirii activității pentru pace din partea creștinilor, numeroși membri ai CCPP au participat la variate întruniri mondiale, spre a vesti acolo această „răspundere creștină” față de problemele actuale ale omenirii. Astfel, președintele J. L. Hromadka și secretarul general J. Ondra, precum și alți membri, au participat la Conferința statelor neangajate de la Cairo, din octombrie 1964; apoi la Conferința Bisericilor Europene (numită Nyborg IV) din octombrie, cu tema centrală: „A trăi împreună” au participat numeroși reprezentanți ai mișcării CCPP. La Conferința pentru relațiile Est-Vest de la Bielefeld-R.F.G., tot din octombrie, ca și la Conferința pentru pace și colaborare internațională de la New Delhi-India, din noiembrie, peste tot, s-a afirmat teza că „Biserica și creștinii nu există în lume ca să se bucure unilateral de privilegiu și de putere, ci dimpotrivă, Biserica și creștinii există ca să slujească lumea și omenirea în nevoile lor curente”. Astfel, „coexistența pașnică” trebuie să fie pentru creștini „o pro existență”, cum s-a exprimat decedatul vicepreședinte al CCPP, prof. W. Schumacher, în lucrarea: „Koexistenz-Proexistenz”, Hamburg 1964, cînd fiecare trăiește și acționează și spre binele și folosul semenului său.

De aceea, Comitetul de lucru al CCPP s-a întrunit în zilele de 17—20 noiembrie 1964 în Anglia, la Elflinsward, reprezentînd prin componența sa lărgită toate continentele lumii noastre. Din partea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române participă I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului. Cu această ocazie s-a subliniat în mod deosebit că coexistența pașnică implică o realitate multidimensională, așa că ea necesită o adîncire și mai temeinică a problemelor, precum și folosirea vocabularului corespunzător pentru fiecare continent. În acest sens, Comitetul de lucru a dat îndrumări generale pentru tematica celor cinci comisii de studii. (Buletin informativ 11, 1964).

Aceste probleme, față de care creștinii au datoria să ia atitudine pozitivă în spirit real creștin, au fost înfățișate de președintele CCPP J. L. Hromadka, în mesajul său de Anul nou 1965. (Buletin informativ 13, 1965).

În acest spirit de a fi „făcători de pace”, în „grija neobosită pentru om”, reprezentanții CCPP au organizat Conferința teologică Est-Vest de la Köln din R.F.G., au participat și la Conferința „Pacem in terris” de la New York, din februarie 1965 și secretariatul CCPP a planificat ședințele comisiilor de studii în modul următor: Comisia teologică, pentru 8—10 aprilie 1965 la Leningrad; Comisia internațională, în zilele de 23—25 mai, în Austria; Comisia pentru colaborarea tineretului la opera păcii, în 14—19 iunie, în R.F.G.; Comisia ecumenistă, în 8—10 septembrie, în R.F.G. și Comisia economică, în 6—9 octombrie, la Budapesta. (Buletin informativ 15, 1965).

Cu valorificarea activității desfășurate s-a ocupat apoi Comitetul de lucru al CCPP, la ședința de la Sofia, din 2—6 martie 1965. S-a putut constata că mase populare tot mai largi se încadrează în lupta pentru pace, în întreaga lume, precum se constată din activitatea sporită și a altor organizații pentru pace, cum sînt: Confederația internațională pentru dezarmare și pace, Conferința afroasiatică pentru pace, Conferința „lumea fără bombe” de la Accra-Ghana și Conferința pentru interzicerea armelor nucleare. Toate aceste organizațiuni stăruie pentru încetarea acțiunilor agresive ale S.U.A. în Vietnam, pentru combaterea Forțelor Nucleare Multilaterale (FNM), pentru prelungirea (chiar fără limită) a timpului pentru urmărirea și judecarea crimelor împotriva umanității, săvîrșite de naziști, și, deci, contra prescripției lor — cum se preconiza în R.F.G. — de a se amîna doar pe 4 ani. (Buletin informativ 16, 1965).

Aceste măsuri, izvorîte din convingerea cinstită că creștinul nu poate fi străin de condițiile de viață din lume, au îndemnat conducerea CCPP ca viitoarea întrunire a Comitetului consultativ (de 160 membri) să stea sub lozinca dată de Mîntuitorul Hristos: „Fericiți sînt făcătorii de pace” (Mat. 5, 9), și ca subiect de dezbateri să fie: „Solidaritatea și colaborarea în dreptate și pace”.

M. ȘESAN

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

DESPRE ICONOGRAFIA ORTODOXĂ

Expoziția frescelor bisericești sîrbești de la Belgrad din 1958, apoi comemorarea pictorului grec Theotokopoulos Dominic din Spania — vestitul El Greco, la Atena în 1963, precum și Expoziția „Arta bizantină — artă europeană” de la Atena din 1964, — au dovedit că iconografia ortodoxă nu este o simplă zugrăveală de figuri și scene, ci ea are un sens și conținut mult mai adînc ideologic creștin. Această ideologie din icoane a definit-o Sf. Ioan Damaschinul drept: patru roluri fundamentale și anume: cel estetic de înfrumusețare, cel pedagogic de instruire, cel cultic de însoțire a serviciilor liturgice și în fine cel haric de a mijloci harul divin către credincioși. În acest caz iconografia ortodoxă nu numai că stimulează meditația în fața sf. icoane, ci facilitează totodată și rugăciunea, ea însăși fiind o rugăciune pictată.

Acest lucru îl subliniază cercetătorul german luteran, prof. Konrad Onasch de la Halle, în masiva lucrare: *Ikonen*, Berlin 1962, p. 432 cu 151 planșe artistice și în culori. El prezintă operele de artă iconografice ruse. Astfel la început vorbește despre școlile de pictură ruse de la Kiev, Susdal, Vladimir, Iaroslav, Novgorod și Pskov, aducînd exemplificări convingătoare, că la baza iconografiei ruse a stat de la început concepția iconografică ortodoxă bizantină. Apoi oferă exemple pentru școala de pictură de la Moscova și se ocupă cu marii pictori Teofan Grecul (—1405) și Andrei Rubliev (—1430), la care se observă influența isihasmului palamit despre „deschiderea cerurilor” către credincioși și necontenita coborîre a harurilor minuitoare, ceea ce în icoană aduce luminozitate și frumusețe deosebită. Mai departe arată evoluția iconografiei ruse la ucenicii lui Rubliev pînă la autorii marilor școli Stroganov și S. Ușakov din sec. XVII, încheind cu iconografia secolului următoare.

Lucrarea este completată cu ediția: *Arta Kremlinului din Moscova*, publicată de Institutul de artă sovietic, 1963, cu 66 planșe ilustrate, care oferă imagini de amploare, cu scene bogate și de mulțimi mari.

Reproducerea sf. icoane în culori creiază în privitor o atmosferă de intimitate, de viață, de seninătate, mulțumire și de încredere.

COMEMORAREA LUI IOAN HUS

În iulie 1965 se împlinesc 550 ani de la arderea pe rug a teologului Ioan Hus de la Praga, în urma hotărîrii conciliului de la Constanța, din 5 iulie 1415. Deoarece Biserica evanghelică din Cehoslovacia se consideră a fi urmasă în reforma inițiată de profesorul Ioan Hus, pregătirile pentru comemorare au și început decurînd. Astfel au fost publicate variate articole în care sînt prezentate unele probleme discutate de Ioan Hus și apoi însușite și prelucrate de husiți. Au fost publicate în revistele: *Hlas Pravoslavi* — Glasul Ortodoxiei, a Mitropoliei ortodoxe cehoslovace, în revistele: *Cesky Bratr* — Fratele ceh al Bisericii Fraților cehi, și în *Nabozenska Revue* — Revista religioasă și *Cesky Zpas* — Lupta Cehă, a Bisericii cehoslovace. Au fost publicate în broșuri unele din capitolele lucrărilor sale. Peste tot s-a subliniat faptul că Ioan Hus nu a fost numai un critic al teologiei și istoriei papale, ci și apărătorul dreptății pentru cei mulți contra abuzurilor feudale. Astfel se constată că în lucrarea sa: „Potirul lui Hristos”, Hus cerea o credință luminată spre asigurarea păcii sufletești, cum constată prof. Molnar A., în: *Hus ca apărător al adevărului*, în *Colecția Burgscheidungen* 54, Berlin 1961. Apoi prof. Dobias F. a publicat lucrarea lui Hus: *Cuvînt pentru pace*, la Praga 1963, în care subliniază cele două laturi ale păcii, care sînt: pacea lui Dumnezeu și pacea lumii.

În consecință, cînd la conciliul de la Vatican, în sesiunea a 3-a, episcopul Echlinger din Strasbourg a pus problema că condamnarea lui Galileo Galilei este „un simbol de moștenire grea”, delegații catolici cehi au pus problema, în discuțiile intime, pentru înlăturarea acestui fel de moșteniri, dacă nu ar fi cazul ca și Ioan Hus să fie reabilitat, așa cum au cerut-o catolicii cehi, încă în 1919 (*Cesky Zpas* 50, decembrie 1964).

M. ȘESAN

STATE MINUSCULE

Pe continentul nostru există astăzi 6 state atît de mici încît hărţile obișnuite nu le pot rezerva suprafața trebuincioasă pentru a înscrie pe ea numele lor. Acestea sînt: Andorra, Liechtestein, Luxemburg, Monaco, San Marino și Vatican.

Andorra, situată în munții Pirinei, între Franța și Spania, are o suprafață de 452 km pătrați și o populație de circa șapte mii locuitori. Capitala — Andorra la Vieja — e cea mai mică de pe glob: 1.500 locuitori.

Liechtenstein — cel mai tînăr dintre statele minuscule — și-a proclamat independența în anul 1719. Situat între Elveția și Austria, pe o suprafață de 159 km pătrați locuiesc circa douăsprezece mii de oameni. Intemeietorul lui, ducele austriac Johann Liechtenstein, a achiziționat cîteva moșii și s-a auto-proclamat șef de stat. Nu a întîmpinat nici o dificultate, așa că micul stat a apărut pe hartă fără încăierări singeroase și fără conflicte diplomatice.

Luxemburg, mare ducat așezat între Belgia și R.F. Germană, numără circa treisute de mii locuitori.

Monaco ocupă o suprafață de 1,5 km pătrați pe litoralul mediteranean dintre Franța și Italia, existînd ca stat independent din sec. 13. Pe acest petec de teritoriu trăiesc 24.000 de oameni. Ca densitate a populației întrece toate țările de pe glob. Legile după care se conduce sînt identice cu cele franceze. Cetățenii condamnați de tribunalul din Monaco pentru diferite culpe, își ispășesc pedeapsa în închisorile franceze.

San Marino (Italia) numără circa 15.000 de locuitori, resfirați în 30 de așezări, dintre care 10 orașe. Capitala are vreo două mii de locuitori. „Satele“ constau din cîte 3—5 case cu 10—30 locuitori.

Vaticanul (Roma) — recunoscut ca stat suveran papal prin tratatul de la Lateran (1929) — constă dintr-o serie de palate și bazine înconjurate de grădini întinse. Are o suprafață de circa 45 ha. Numărul locuitorilor stabili este greu de determinat, dar populația flotantă însumează 4—5 mii de oameni.

Toate aceste state își desfășoară viața politică pe picior propriu. Unele din ele întrețin și forțe armate proprii și intervin în marile conflicte internaționale. Astfel minusculea republică San Marino, în primul război mondial și-a concretizat adeziunea la Antanta sporind efectivele operative ale acesteia cu... 15 soldați. Pentru ea, aceasta reprezenta un efort militar considerabil.

R.

CEA MAI VECHIE RECLAMĂ DIN LUME

Egiptul — teritoriu al Republicii Arabe Unite de astăzi — este unul din marile șantiere arheologice permanente ale lumii contemporane. Săpăturile care se fac de vreme îndelungată scot la lumină fără încetare vestigii ale trecutului care de care mai interesante și mai instructive, parcă ar fi un nesecat izvor de antichități.

Pe vatra vechiului Memfis, de curînd, casmalele săpăturilor au dat de o tăbliță de lut care poartă următoarea inscripție:

„Eu Rino din Creta, tîlmăcesc visele, la porunca zeilor“.

Magia, vrăjitoriile, fermecătoriile, ghicitoriile erau în floare în Egiptul străvechi. Tîlmăcirea viselor — tot așa. De-altcund, evreii, românii și, în general, popoarele vechi, credeau în vise și așa-zisii tîlmăcitori de vise se bucurau de multă trecere, fiind socotiți adevărați interpreți ai voinței zeilor, exprimată și pe calea aceasta.

Tăblița lui Rino din Creta este socotită cea mai veche reclamă din lume — pînă se va descoperi, eventual, alta, anterioară ei..

SVEDAGON — CEA MAI MARE PAGODĂ DIN LUME

Povestește o veche legendă că demult de tot, doi negustori birmani au plecat în India. După ce au biruit greutățile drumurilor anevoioase prin munți, prin junglă și pe ape, au ajuns în cele din urmă la zeul Budha. I s-au închinat cu smerenie și s-au pregătit apoi să plece înapoi, spre casă. La depărțire, zeul le-a dăruit opt fire de păr.

Călătoria s-a încheiat cu bine și corabia a acostat acolo unde se află astăzi orașul Rangoon. Budiști cucernici fiind, negustorii au adus acasă — cu grija cu care se păzește o comoară — darul zeului.

În vremea aceea, orașul respectiv se numea Okkala. Regele locului i-a întâmpinat cu cinstea cuvenită și a poruncit să se construiască fără întârziere o mică padogă, în care să fie păstrat darul lui Budha.

Din legendara Okkala n-a mai rămas nici urmă, dar padoga despre care vorbește legenda există până în zilele noastre: ea se numește Șvedagon.

Pagoda Șvedagon este instalată pe o platformă lată. Alte pagode mai mici, muzee și statui înfățișând zei, elefanți și demoni înaripați — păzitori ai edificiilor religioase — o înconjoară din toate părțile.

Mica pagodă în care se păstrau firele de păr ale lui Budha — construită deasupra casetei ce adăpostea darul zeului — a fost înălțată curind cu câteva rânduri de cărămidă. „Supraetajarea“ aceasta a continuat peste ani și peste vremi, până a ajuns la dimensiunile de astăzi, care sînt colosale, Șvedagon fiind acum cea mai mare și mai vestită pagodă din lume. Are înălțimea de o sută de metri și mai are avantajul de-a fi înălțată pe o colină care domină împrejurimile, așa că poate fi văzută din oricare colț al Rangoonului.

Vreme de aproape două mii de ani, pagoda Șvedagon n-a văzut decît colibe robilor din preajma platformei pe care este situată, precum și o mănăstire construită pe povirnișul colinei.

Acum două veacuri, însă, armata regelui birman Alaunapi, care a unit țara în lupta împotriva rebelilor feudali, a ajuns pînă la Șvedagon. Acolo, campania militară s-a încheiat. Țara și-a redobîndit liniștea, în cuprinsul ei s-a instaurat pacea. Un oraș nou — Rangoon (care se tilcuiește: „sfîrșitul vrajbei“) — a fost construit de regele Alaunpai în jurul renumitului sanctuar budhist.

Orașul s-a dezvoltat vertiginos, ca și portul din preajma lui. Rîurile din apropiere l-au legat de celelalte așezări birmane mai de seamă. Rangoonul prosper a început să facă un viu schimb de mărfuri cu India, Indonezia și Europa.

În îndelungata ei existență, pagoda Șvedagon a văzut multe: răscoale țărănești încheiate cu executarea conducătorilor lor, primele manifestații studențești și cele dintîi greve ale petroliștilor...

În cursul celui de al doilea război mondial pagoda Șvedagon a văzut cîzind bombe asupra orașului lipsit de apărare, clădiri incendiate, oameni cuprinși de panică și alte orori ale războiului.

În 1934 s-a născut în Birmania mișcarea de rezistență antifascistă, iar la 27 martie 1945 a fost pornită mișcarea de eliberare de sub jugul ocupanților străini. În sfîrșit, pagoda Șvedagon a putut vedea — în dimineața zilei de 4 ianuarie 1948 — înălțîndu-se deasupra Rangoonului steagul roșu-albastru a Birmaniei.

Falnică și neatinșă de dinte vremii, pagoda Șvedagon domină și astăzi Capitala în plină dezvoltare a Birmaniei. În sud, învăluit într-o perdea de fum, se ghicește oceanul. Milul cărat de fluviile Rangoon și Iravadi face ca apele lui să fie gălbui în apropierea țărîmului. An de an, delta adaugă alți metri pătrați de uscat. Porțiunea de lîngă oraș a și fost valorificată ca teren pentru orezării rodnice.

Centrul orașului începe chiar din port. În parcul Independenței se află pagoda Sule, împodobită cu un monument în formă de săgeată și înconjurat de cinci săgeți mai mici. Săgeata cea mare simbolizează Birmania, iar celelalte — statele care alcătuiesc Uniunea Birmană.

Orașul s-a extins considerabil prin cartierele nou construite, în care pulsează o viață industrială intensă. S-au înmulțit instituțiile de învățămînt superior. Pînă departe, în zare, se întind coline joase, acoperite cu arbuști și cutreierate de vîntorii de cerbi. Dincolo de ele se zăresc cîmpuri semănate cu orez.

La hotarul ogoarelor s-a dezvoltat o suburbie care poartă numele legendariei Okkala.

(„Veac Nou“, nr. 4/1965).

O DATĂ ÎN AN: ZI DE MATRIARHAT

Există încă reminiscențe de matriarhat — și anume, destul de aproape de noi atît în timp cît și în spațiu. Iată ce relatează în această privință corespondentul de presă român dl C. Alexandroaie, din Atena (în „Scînteia“, nr. 6508/a. c.):

„Există în Grecia o comună, nu departe de Atena, unde o dată pe an, în luna ianuarie, are loc timp de 24 de ore, o curioasă inversare de roluri între bărbați și femei. Personal am făcut cunoștință cu acest obicei în felul următor:

— Iată-ne ajunși în comuna cu pricina, numită Monoclisia, îmi spune colegul meu de breaslă, un ziarist grec.

Am coborât din mașină și am luat-o pe jos. În cerdacul unei case joase, acoperită cu șindrilă, un bărbat brunet, între două vârste, frământa într-o covată un aluat de piine. Aluatul legăna stângaci în brațe un prunc de câteva luni care nu mai conținea cu plinsul. Un flăcău mustăcios spăla de zor un maldăr de rufe într-un lighean așezat pe scăunelul fântinii cu cumpănă din ogradă, în timp ce nevastă-sa se amuza copios la un joc de cărți împreună cu alte trei femei. Vorbind printre scîndurile gardului, doi vecini se consultau reciproc cum se gătește supa. Pe prispa casei, un mare grup de femei citeau ziare, fumau și ... puneau țara la cale.

Spre prînz, toate femeile s-au adunat în fața casei moașei din sat, apoi au condus-o pe aceasta în piața satului unde au declarat-o „regina zilei”.

Seara, mica bodegă a satului a devenit neîncăpătoare pentru femeile care au venit să bea și ele o halbă de bere și să stea la taifas pînă noaptea tîrziu, lăsîndu-i pe bărbați să adoarmă copiii și să le aștepte cu mîncarea pe foc la întorcerea acasă.

Se presupune că această sărbătoare își are originea în negura vremii, pe timpul matriarhatului, atunci cînd femeia era capul familiei”.

Matriarhatul există și astăzi, ca instituție permanentă, la unele triburi de negri din sudul Africii. Acolo, femeia e „regină” nu de-o zi, nici de un an, ci de-o viață întreagă. Ea exercită realmente o funcție conducătoare în familie.

R.

PE URMELE MORMÎNTULUI LUI ALEXANDRU CEL MARE

Renumitul oraș și port Alexandria — întemeiat în anul 331 î.Hr. de Alexandru cel Mare — este socotit ca a doua „capitală” a Republicii Arabe Unite, ceea ce înseamnă că își menține însemnătatea milenară.

În anii din urmă, centrul orașului Alexandria — colina numită Kom el Dick — a devenit un vast șantier. Au fost pornite acolo lucrări de amploare pentru construirea unui ansamblu arhitectural care urma să cuprindă un sediu guvernamental, o clădire a municipalității, un muzeu, localul teatrului de operă și mai multe blocuri de locuințe.

În cursul săpăturilor necesitate de preliminarile acestor lucrări au fost scoase la iveală urmele unui teatru roman. Au intervenit numaidecît arheologii, cerînd sistarea lucrărilor. Edili erau pentru continuarea lor, susținînd că toate comorile civilizațiilor egipteană, greacă și romană pe care le ascunde teritoriul marelui oraș ar fi fost identificate pînă acum.

Din disputa încinsă între cele două tabere au ieșit biruitori arheologii. Cercetările făcute le-a dat cîștig de cauză: colina Kom el Dick — în măruntăieles căreia odihneau ascunse de veacuri unele monumente de seamă — a fost declarată în întregime monument istoric.

Teatrul descoperit la Alexandria — după cum informează corespondentul de presă român, dl N. Plopeanu (în „Scînteia”, nr. 6485/1964) — datează din primele secole ale erei noastre și este o bijuterie a artei greco-romane. Inscriptiile de pe ziduri înfățișează performanțele unor atleți, ceea ce dovedește că prin secolul IV teatrul a fost transformat în arenă pentru manifestări sportive. În el trebuie să fi încăput circa cinci mii de spectatori. Autoritățile au luat hotărîrea de a-l restaura în forma originală.

Împreună cu celelalte monumente istorice descoperite pe colina Kom el Dick, după ce vor fi restaurate și ele, teatrul respectiv va forma un ansamblu istoric asemănător cu Forumul din Roma.

Casmalele arheologilor scurmă terenul din jurul colinei amintite în speranța că va fi descoperit mormîntul lui Alexandru cel Mare.

Se știe că după ce trupele sale au refuzat să-l urmeze în India, marele cuceritor s-a înapoiat la Babilon, unde a murit pe neașteptate la anul 323. Avea atunci vîrsta de 33 de ani. Rămășițele sale pămîntești au fost transportate la Alexandria și înhumate într-un sarcofag luxos.

Unii cercetători opinează că mormîntul ȋtitorului „reginei Nilului” — cum era răsfațată Alexandria în vorbirea antică — s-ar afla prin preajma moscheei Nabi Daniel, din apropierea colinei Kom el Dick.

Cercetările continuă intens și febril.

R.

„ZIUA VICTORIEI“

La 9 mai a. c. s-au împlinit două decenii de cînd a luat sfîrșit al doilea război mondial, prin căderea Berlinului sub loviturile eroice Armate sovietice și prin capitularea fără condiții a Germaniei fasciste în fața coaliției antihitleriste.

Aniversînd această dată istorică, omenirea greu încercată în cursul aceluia război își amintește că o dată cu curmarea lui n-au încetat consecințele pe care le-a avut. Ele au fost costisitoare și grave — și, de aceea, pline de învățămînt.

Cel mai de seamă din aceste învățăminte a fost concretizat în hotărîrea — de dimensiuni planetare — de-a nu mai îngădui sub nici un motiv izbucnirea unui al treilea război mondial. În acest sens sînt îndreptate nu numai aspirațiile majore și ireversibile ale maselor populare de pretutindeni, dar și acțiunile diplomatice ale guvernelor celor mai numeroase și mai influente pe arena vieții internaționale. Ele sînt susținute — ferm și consecvent — de acțiuni obștești fără precedent în istoria lumii prin amploarea și vigoarea lor.

Din aceste acțiuni fac parte și protestele vehemente care au fost ridicate împotriva intenției de-a se prescrie crimele împotriva umanității, sălbaticile acte de genocid săvîrșite cu o cruzime și un rafinament nedemne de specia umană, ofensată și înjosită în chip cu totul nemeritat de criminalii fasciști.

Parlamente și organizații internaționale de prestigiu — în frunte cu Prezi-diul Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice — au adus legi și au făcut declarații în care se stabilește că prescripția este inoperantă în domeniul crimelor împotriva păcii, împotriva umanității, a crimelor de genocid.

Circa optsprezece mii de profesioniști ai crimei de mare anvergură, ai torturii și ai jafului circulă de douăzeci de ani prin lume. Ei și-au schimbat numele și mulți și-au schimbat și înfățișarea prin intervenții chirurgicale sau prin alte mijloace, dar și-au păstrat aurul smuls de la victimele cruzimii lor inumane.

Tenacitatea cu care sînt urmăriți și sancționați autorii masacrelor din cursul celui de al doilea război mondial este prin ea însăși o contribuție indirectă la cauza apărării păcii și un avertisment — teribil, dar necesar — la adresa tuturor celor ce visează noi încăierări de proporții mondiale. Omenirea s-a convins că războiul este cea mai costisitoare risipă și — spre deosebire de trecut — are conștiința tăriei ei de-a nu admite o nouă conflagrație mondială. Aceasta, în plină eră atomică, ar pune sub semnul întrebării însăși existența vieții pe Pămînt.

SCUMP COSTĂ RĂZBOAIELE!

Revista noastră săptămînală de politică externă „Lumea“, în nr. 19 din 6 mai a. c., publică următoarea informație:

„Un grup de savanți elvețieni a publicat recent o statistică a acțiunilor militare din ultimii 5.000 de ani. În acest scop ei au completat 73.000 de fișe și pe baza a 876.000 de date, cu ajutorul mașinilor electronice de calcul, ei au efectuat 850.000 de operații“.

A reieșit că din anul 3.200 î.Hr., „omenirea a trăit în pace numai 292 de ani. În restul timpului au avut loc 14.513 războaie mari și mici în care au căzut 3.640.000.000 de oameni. Cheltuielile militare și pagubele provocate de războaie depășesc suma de 2.150 trilioane de franci elvețieni. Transformînd această sumă în aur s-ar putea obține o bandă cu grosimea de 10 m și lățimea de 161 km, avînd lungimea Ecuatorului pămîntesc“.

PĂMÎNTUL POATE HRĂNI MAI MULȚI OAMENI

Raportul dintre creșterea vertiginoasă a populației planiglobului și posibili-

tațiile Terrei de a-și hrăni fiii constituie una din problemele cele mai viu discutate astăzi.

Într-un număr din primăvara aceasta al revistei parisiene „Planète“, specialistul de faimă mondială Josué de Castro — autorul cărții de mare răsunet „Geografia foamei“ — răspunde la ancheta făcută în acest sens printr-un articol intitulat „Înainte de a reduce, să organizăm“. Daniel Bovet, profesor de medicină, laureat al Premiului Nobel pentru fiziologie și medicină pe anul 1957, își întitulează răspunsul în același sens: „Pământul poate hrăni mai mulți oameni“. (Cf. „Contemporanul“, nr. 12 a. c.).

RED.

ÎNTR-UN NUMĂR DIN PRIMĂVARA ACEASTA AL REVISTEI PARISIENE „PLANÈTE“, SPECIALISTUL DE FAIMĂ MONDIALĂ JOSUÉ DE CASTRO — AUTORUL CĂRȚII DE MARE RĂSUNET „GEOGRAFIA FOAMEI“ — RĂSPUNDE LA ANCHETA FĂCUTĂ ÎN ACEST SENS PRINTR-UN ARTICOL ÎNTITULAT „ÎNAINTE DE A REDUCE, SĂ ORGANIZĂM“. DANIEL BOVET, PROFESOR DE MEDICINĂ, LAUREAT AL PREMIULUI NOBEL PENTRU FIZIOLOGIE ȘI MEDICINĂ PE ANUL 1957, ÎȘI ÎNTITULEAZĂ RĂSPUNSUL ÎN ACELAȘI SENS: „PĂMÎNTUL POATE HRĂNI MAI MULȚI OAMENI“. (Cf. „Contemporanul“, nr. 12 a. c.).

Biserica romano-catolică, sub valul rapidelor schimbări din vremea noastră, a fost nevoită să caute o adaptare la noile realități — un „aggiornamento“, după expresia papii Ioan XXIII. Se părea că prin Conciliul II Vatican s-ar și realiza o înnoire radicală în sinul acestei Biserici. Cei ce au așteptat însă o astfel de înnoire, după cele trei sesiuni ale Conciliului își dau seama că în fond nu s-a schimbat nimic. Dimpotrivă, s-a accentuat și mai mult papocentrismul și papa Paul VI a înrănit curentul reformist, înclinând balanța spre „integriști“. Astfel că — vorba lui Caragiale — catolicismul se revizuieste, fără însă să se schimbe ceva, decât unele forme și metode de acțiune. De aici dezamăgirea ce a cuprins cercurile catolice progresiste și pe protestanții care nădăjduiau în schimbări reale. Biserica Ortodoxă a avut o atitudine de expectativă, amânând dialogul pînă se va încheia Conciliul II Vatican. Dar deja de acum se vede că expectativa a fost justă și că dialogul nu are perspective, întrucît Vaticanul merge pe vechile linii ale centralismului papal, pledica de veacuri a refacerii unității creștine.

Nemulțumirile din sinul Bisericii rom. cat. s-au manifestat de membrii Conciliului atunci cînd în ultimele ședințe ale celei de a treia sesiuni papa Paul VI, în mai multe probleme, a impus — împotriva votului majorității — opinia unei minorități neînsemnate, minoritatea „integriștilor“ (conservatori). Acestei dezamăgiri îi dă glas revista catolică — moderată, altfel — „Irénikon“ (Nr. 4, 1964, u. 465—466), cînd scrie că „impresia de sfîrșit de sesiune a Conciliului, în noiembrie 1964, a fost foarte amestecată, tulburătoare, nesigură... Ultimele zile au fost penibile: înaintare, apoi dare înapoi“. Aceasta, pentru că papa, în patru cazuri, a voit „să dea satisfacție minorității“, după ce „toate voturile parțiale au fost net în favoarea majorității“, dînd astfel lovituri grele principiului conciliar: în chestiunea Constituției De Ecclesia, a schemei despre ecumenism (cînd prin „un retuș în ultimul minut“ s-a adus din nou „sacrificiu pentru minoritate“), amînarea capitulului despre libertatea religioasă pentru sesiunea următoare („decizie care a adus tulburări dramatice“ în conciliu) și proclamarea de către papa a titlului „Maria, maica Bisericii“, titlu „pe care Conciliul n-a socotit necesar să-l adopte“ (aceasta „a fost o ultimă lovitură neașteptată“ dată de papa conciliului). În aceste cazuri „papa s-a izolat ... de conciliu“ și „s-a distanțat de întreaga apostolicitate“, în care situație — apreciază Irénikon — „nu pare că papalitatea iese mărită“, întărită. „Aceste incidente, venind în momentul cînd la Rhodos chestiunea dialogului Ortodoxiei cu Biserica romană se punea într-un fel nou (deși e felul tradițional ortodox, n.n.), nu vor avea desigur o repercusiune favorabilă“. (Ceea ce este adevărat, întrucît Biserica Ortodoxă nu poate întreține dialog pentru unire pe temeiul papalității autocrate). Aceeași dezamăgire — pe care o exprimă catolicii reformiști — au resimțit-o și acei protestanți care nădăjduiau că propaganda „adaptării“ nu e numai foc de paie. Amintim numai declarația pastorului reformat Boegner (la

Geneva), care referindu-se îndeosebi la amînarea „Declarației despre libertatea religioasă” a spus „că lumea a fost decepționată”.

Infruntarea între conservatori și reformiști, însă, nu s-a limitat la membrii Conciliului II Vatican, ci ea există și în sînul clerului și credincioșilor. Vremea cere schimbări: pe cînd clerul și credincioșii reformiști sînt nemulțumiți de numărul mic al schimbărilor adoptate de Conciliu și de încetineala cu care se introduc în practică, tradiționaliștii nu vor să audă de nici un fel de schimbare. Ceea ce alarmează însă pe unii episcopi și pe preoții catolici nu sînt tradiționaliștii, ci faptul că mulți credincioși nu mai frecventează bisericile, pentru că în ele nu găsesc nici un răspuns la problemele actuale ale vieții. „De mult timp, mulți creștini botezați au părăsit biserica și practica religioasă — scrie pr. Michonneau de la Belleville — pentru că ei nu înțelegeau nimic din oficiile la care asistau”. Mulți „nu mai vin la biserică pentru că prea adesea predica, declarațiile de pe amvon le-au dat impresia că aspirațiile și nevoile lor nu sînt înțelese, că cultul și învățătura ce li se propun nu pot intra în viața lor și să-i hrănească suficient”. Mulți „refuză să dialogheze cu persoane eclesiastice, de orice treaptă ierarhică ar fi, pentru că au impresia că nu sînt înțeleși în problemele lor familiare, profesionale, sociale sau politice”. Aceștia se depărtează de Biserică și „nu se mai întorc”. „E cazul a cel puțin 50 la sută din aceia pe care părinții i-au botezat din obicei”.

Confruntarea dintre nou și vechi e deci acută, pentru că viața însăși cere înnoiri și lipsa înnoirilor se soldează cu pierderea multor credincioși. De aceea poziția Vaticanului, a papii Paul VI, deși aprobată de o minoritate tradiționalistă, întîlnește rezistența fie directă, fie tăcută (prin părăsirea Bisericii fără explicații) a multor preoți și credincioși. Episcopatul însuși se află în o situație încurcată, neștiind cum să împace tabere complet opuse.

Insemnăm aici cîteva informații despre frămîntările din sînul Bisericii romane.

Indexul a fost atacat în Conciliul II Vatican de episcopul Huyghe (Arras), care a arătat că „tot ce e nou este socotit obiect de suspiciune” și că „Indexul condamnă cărțile fără a asculta pe autori”. La fel, episcopul auxiliar Cleven, din Köln, a spus că prin Index Biserica apare „ca adversară a evoluției”. Cardînalul König, arhiepiscop de Viena, a declarat în aprilie 1965, referindu-se la Inchiziție și Index, că „astăzi nu se va găsi nimeni, chiar și în Biserica catolică, care să nu regrete greșala pe care ea a săvîrșit-o față de misiunea sa, îndeosebi în ce privește libertatea de conștiință”. Cu toate acestea, Indexul mai are apărători și Sfîntul Oficiu continuă să existe, condus de cardinalul reacționar Ottaviani. Astăzi, însă, Sf. Oficiu e pus și în situația de a retracta condamnările ce le pronunță. Un exemplu: Sfîntul Oficiu a acuzat în 1950 pe psihiatra olandeză catolică A. Teruwe că „profesează și aplică teorii morale interzise”. El a condamnat opt puncte din tezele psihiatrei (pe care aceasta însă n-a recunoscut că îi aparțin) și a interzis seminariștilor, preoților și călugărilor de a mai consulta psihiatre. Profesorul de teologie morală Duynstee, care a luat apărarea psihiatrei catolice, a fost demis și chemat la Roma.

Episcopatul olandez, sub presiunea opiniei publice, a făcut anchetă și a constatat lipsa de temei a acuzațiilor. Cardînalul Alfrink a cerut, în numele episcopatului, abrogarea deciziei Sf. Oficiu. Drept urmare, în aprilie 1965 (după 15 ani), Sf. Oficiu a declarat că „regretă dacă s-a adus un prejudiciu bunei reputații a dr. Teruwe” și ridică interdicția din 1950. Prof. Duynstee s-a întors la catedra sa.

La fel, încercarea Vaticanului de a interzice reprezentarea piesei „Vicarul” a dramaturgului vest-german Hochhuth — în care e demascată vinovăția papii Pius XII, care n-a condamnat crimele naștilor în legărele de concentrare — a

duș la rezultate opuse celor scontate: piesa s-a jucat cu succes în țările occidentale. A fost turnat și un film după ea, vizionat de sute de mii de spectatori.

Hotărârile sinodului în legătură cu episcopatul și cu colegiul episcopal — și mai ales concepția unor episcopi progresiști francezi despre puterea colegiului episcopal în Biserică — a trezit în Franța reacțiunea violentă a unor ultramontani, călugări și preoți, care au agitat pe unii credincioși fanatici împotriva episcopatului francez și a teologilor progresiști. Lucrurile au mers pînă acolo încît s-a vociferat în biserici, s-a dezlănțuit o campanie în presă etc. Grupul acesta, care vrea să monopolizeze „ortodoxia” catolică, totodată s-a alarmat și de simplificările și schimbările din cult și liturghie, cerînd păstrarea neschimbată a cultului și liturghiei. În schimb, alți preoți și credincioși sînt nerăbdători ca schimbările hotărîte de Conciliul II Vatican să se introducă cît mai repede și să se păsească cu hotărîre pe calea înnoirilor. A trebuit ca episcopatul francez să dea o enciclică în care să ceară tradiționaliștilor înțelegere pentru reforme și progresiștilor răbdare și să precizeze că drepturile episcopatului nu înlătură puterea papală. Pastorală de Crăciun a Cardinalului Feltin, arhiepiscop de Paris, arată că Biserica „într-o lume în perpetuă evoluție” trebuie să se înnoiască, să se adapteze la noile condiții. — „Azi unora li-e teamă — scrie arhiepiscopul — și sînt tulburați în credința lor prin această evoluție, care li se pare că pune în discuție substanța însăși a credinței și infailibilității Bisericii. Alții sînt nerăbdători în fața inevitabilelor tatonări și încetinelor a înnoirii și sînt ispițiți să disperseze la vederea imensității operei de întreprins. Și unora și altora trebuie să li se aducă aminte că Biserica, chiar și în aspectele ei omenești, trebuie văzută prin credință. Vizibilul e sacramentul invizibilului. Prin el e același Dumnezeu imuabil care urmărește, în mod tainic, împlinirea planului Său”. Deci, se face apel la misterul Bisericii și a lucrării lui Dumnezeu ca să se liniștească ambele tabere. Se face apoi apel la supunere față de episcop, care supunere e izvorul unității. Conciliul II Vatican a rupt cu tradiția individualistă a sec. trecut, reînviind spiritul comunitar — caracteristic epocii actuale — care în Biserica ierarhizată cere supunere față de episcop. Această doctrină condamnă orice nesupunere față de episcopul propriu și „orice campanie de denigrare, de critică sau opoziție sistematică”. În privința reformei liturgice, arhiepiscopul declară că „e vremea să se iasă din starea anarhică din ultimii ani. Credincioșii au dreptul la liturghia autentică a Bisericii; nu cea de ieri, nici cea de mîine, ci cea de azi”.

În predicile din Postul Paștilor, ținute la Notre-Dame (Paris), au fost condamnați ultramontanii tradiționaliști, care „se cred, împotriva Conciliului, depozițari ai adevărului”, „apărători ai ortodoxiei”.

Se vede că reformele, chiar moderat aplicate, au generat un fel de „rascal” al tradiționaliștilor ultramontani, care vor să nu se schimbe nimic, socotind că schimbările afectează însăși credința. Arhiepiscopul coajutor de Rouen, Mgr. Pailier, și-a exprimat teama de o schismă bisericească. În schimb, aderenții reformelor vor să se meargă chiar mai departe decît a mers sinodul. Astfel, în renumita revistă „Paroisse et Liturgie” — cu colaborări din 20 de țări — editată de mănăstirea benedictină de Saint-André-des-Bruges din Belgia, într-o serie de articole din nr. pe ianuarie și februarie 1965, „Despre ascultare în materie liturgică”, se promovează „improvizația personală și colectivă”, se face „o invitație la neascultare în materie liturgică”, vătămîndu-se grav disciplina ecleziastică. Revista justifică doctrinal înlocuirea autorității bisericești (episcopale) prin interpretări emănînd de la indivizi sau grupe de preoți sau credincioși. Ea susține că experiența

pastorală nemijlocită (a preotului) premerge directivelor liturgice ale ierarhiei. (Se vorbește chiar de un „episcopat subiacent“ al preoților și credincioșilor).

Se presupune chiar că Constituția asupra Liturghiei — dată de Conciliul II Vatican — este numai fructul unui studiu teoretic și nu al unui contact direct, cumpănit și înțelegător, cu activitatea pastorală. Teza revistei e că episcopatul n-are legături directe cu viața liturgică a parohiilor și deci e nevoie să se dea prioritate experienței pastorale a preoților față de directivele teoretice ale ierarhiei.

Se înțelege că astfel de teoretizări au atras asupra revistei mustrarea din partea episcopatului belgian, care afirmă că aplicarea noilor directive de „adaptare liturgică“ nu justifică sustragerea preoților „de la regulile stabilite“ și acceptarea „liberei improvizații“. Prin neascultare în chestiuni liturgice se neagă misiunea dată episcopatului de Hristos și se sapă la temelia autorității în Biserică. Redacția revistei și-a făcut autocritica și și-a luat obligația ca în viitor să colaboreze mai strâns cu episcopatul.

Faptul în sine al publicării unor astfel de articole într-o revistă de specialitate liturgică și de prestigiu e totuși semnificativ pentru sevea de înnoire liturgică din parohii. E între preoți „un vînt de independență“ față de autoritatea ecleziastică, de care se plînge și cardinalul Lercaro, arhiepiscop de Bologna (Italia). Acesta arată că unii preoți citesc canonul liturghiei în limba vulgară — ceea ce e interzis de autoritatea superioară; alții, la împărtășire, dau ostia în palma credinciosului, care se împărtășește singur, etc.

Tendința spre înnoiri dă naștere la fenomene și mai grave, generînd mișcări religioase populare, cum e cea a „profetului“ Robert Brault din Mayenne (Franța). Un om simplu, de 50 ani, cu părul lung și barbă (asemenea unui călugăr ortodox), de peste doi ani a declanșat în regiunea aceea o mișcare de „prieteni“, care poartă păr lung, barbă, sînt vegetarieni și se întîlnesc într-o capelă, în care se află o masă lungă, icoane și bănci. Învățătura lui e simplă: „Urmarea Bibliei și în special a Evangheliei“, „Curățirea inimii“, „A merge în direcția perfecțiunii“, „A spune nu păcatului“. El a cerut parohului să binecuvinteze un sac cu sare, ceea ce s-a împlinit, fiind un obicei în părțile acelea — sarea binecuvîntată fiind socotită medicament. Astfel de „secte“ există cu sutele în Franța; aceasta, însă, creează tulburări între aderenții ei și ceilalți. Parohul local vede în „profet“ un iluminat care reușește „să impună aderenților lui penitențe“ pe care preotul n-ar fi îndrăznit să le ceară. Aderenții lui sînt recrutați dintre credincioșii cei mai fervenți ai bisericilor parohiale, care participă regulat la liturghie. Cauza mișcării? Între altele — faptul că „acești țărani sînt puțin derutați de reforma liturghiei“.

Frământări sînt, însă, și în ce privește atitudinea politic-socială a Bisericii catolice. Vaticanul vrea să mențină pe catolici izolați, cum e tradiția de veacuri a Vaticanului. De aici conflictul dintre catolicii progresiști și conducerea Bisericii catolice. Astfel, profesorul P. Jouguet, de la Lyon, deplînge „spiritualitatea de oază“, care izolează pe creștin de lume și închide Biserica în sine însăși. De-asemenea condamnă „aspira permanentă de a impune altora credința prin forță“. Organizația „Acțiunea Catolică“ din Franța a protestat împotriva blamului public, dat de Consiliul permanent al episcopatului francez revistei catolice „Temoignage chrétien“, pentru că aceasta a publicat un articol de R. Garaudy. „Acțiunea Catolică“ e de părere că azi nu mai e posibilă izolarea catolicilor de curente sociale, căci viața însăși îi pune în contact cu ele, cu necatolicii și necreștinii. Blamul public a fost interpretat de creștini și necreștini ca avînd un conținut politic. Adică, el exprimă — după eșecul parțial al U.N.R. (partidul gaulist) în alegerile municipale și succesul forțelor de stînga — o întoarcere a episcopatului spre dreapta. Cum se mai

poate susține — în acest caz — că Biserica nu optează pentru nici un fel de politică? Alte organizații catolice (laice) sînt în criză pentru că membrii lor vor să colaboreze cu organizații laice similare și episcopatul le interzice această colaborare. Rezultatul e demisia conducerilor organizațiilor catolice în semn de protest, ceea ce creează mari frămîntări.

Toate acestea arată că sub vîntul înnoitor al vremilor, clericii și credincioșii nu mai acceptă să fie tratați ca niște „minori” și dirijați într-o supunere totală față de Vatican și episcopat. Preoții cer altfel de relații între episcopi și preoți, mirenii cer drepturi.

Lupta dintre conservatori (tradiționaliști) și progresiști (înaintați) odată începută, ia proporții tot mai mari și angajează episcopi, preoți și credincioși. Cu toate eforturile Vaticanului de a îmbrăca o veche politică în haine noi și a îndigui „adaptarea” reală la noile situații, curentul progresist cîștigă teren atît în privința reformei bisericești, cît și în privința colaborării catolicilor cu forțele sociale progresiste. Este ceea ce spune teologul francez dominican Jolif, că „pacea lui Dumnezeu” nu e pur transcendentă, ci e și immanentă și ea cere așezarea unei păci trainice pe pămînt — și ceea ce adaugă prof. catolic P. Jouguelet, că pacea e inseparabilă de dreptate. (Vezi, ziarul „Le Monde”, din 21—22, II, 13 IV, 16 IV, 23 IV, 1965).

N. M.

LA ENUGU

Se știe că, pe o scară tot mai largă, credincioșii aparținînd unei Biserici se preocupă de frații lor din celelalte confesiuni. Se înmulțesc vizitele reciproce. Se îndesesc contactele între „virfuri” și chiar între membrii obișnuiți ai Bisericilor. Se fac eforturi susținute în sensul ca unii să înțeleagă tot mai bine pozițiile celorlalți. Se creează grupuri de lucru menite să cerceteze în ce măsură teologiile confesionale se pot apropia, să facă sugestii și propuneri. Cu un cuvînt, imaginea creștinătății de azi este deosebit de dinamică, ea prezentînd priveliștea reconfortantă a credincioșilor ieșind din izolare și înaintînd unii către alții.

Un exemplu în această privință îl oferă și întîlnirea din ianuarie a. c., la Enugu (Nigeria), a Comitetului Central al Consiliului Ecumenic cu reprezentanți ai Bisericii romano-catolice. Cu acest prilej s-a propus să se creeze un grup de lucru alcătuit din opt reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor și șase ai Bisericii romano-catolice.

Luînd cuvîntul, reprezentantul Bisericii noastre, I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, a declarat în substanță următoarele: „Sîntem fericiți că Consiliul Ecumenic întreține bune relații cu Biserica română și rugăm Comitetul Executiv de a continua această lucrare. Dar Consiliul Ecumenic nu poate vorbi în numele Bisericilor. Inițiativele aparțin fiecărei Biserici. Consiliul e însărcinat doar să le faciliteze. Ceasul unui grup mixt de lucru încă nu a sosit. Dar putem crea un organism care să nu iasă din cadrul Consiliului”. (Citat după Le Monde din 25 ianuarie 1965).

Poziția reprezentantului Bisericii noastre e perfect îndreptățită. Dacă inițiativa în problema unirii Bisericilor ar aparține Consiliului Ecumenic nu-i greu de prevăzut unde s-ar ajunge. Consiliul Ecumenic nu-i o *Suprabiserică* în cadrul căreia Bisericile asociate ar fi renunțat la autonomia și specificul lor. Asocierea celor peste 200 de Biserici în Consiliul Ecumenic s-a făcut fără ca vreuna din ele să renunțe la drepturile ei inclusiv acela al inițiativei pe care o va crede mai potrivită în ce privește stabilirea de relații cu celelalte Biserici. Încît pe bună dreptate a declarat cu prilejul amintit, I. P. Sf. Mitropolit Iustin: „Inițiativele aparțin fiecărei Biserici”. În speță în ce privește chestiunea stabilirii de relații între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică, aceasta se va hotărî de către Biserica Ortodoxă Română însăși, nu de către Consiliul Ecumenic. Acesta poate facilita, înlesni, sprijini o Biserică de a intra în legături cu alta, dar nu i se poate substitui.

Dintre ortodocși a mai luat cuvîntul P. Sf. Pantelimon, episcop al Atenei (Athena), care, declarîndu-se de acord în principiu cu stabilirea de relații cu Biserica Romei, a spus că, în prealabil, va trebui să se consulte cu Biserica Greciei. A vorbit de asemenea Mitropolitul Meliton din Patriarhatul Constantinoplei care,

între altele, a spus: „Sper că Biserica Romano-Catolică va deveni în curînd membră a Consiliului Ecumenic“. Reflexiunea aceasta a fost primită în mod diferit. Unii au aplaudat-o, alții, la auzul ei, au zîmbit.

În documentul adoptat se fac importante precizări, ca de exemplu: Competența Consiliului Ecumenic e limitată. El n-are să intervină în conversațiile pe care Bisericile membre le pot avea cu Biserica Romano-catolică, dar „e gata să răspundă la orice cerere de ajutor care i s-ar adresa“.

Consiliul Ecumenic se recunoaște competent în următoarele domenii: filantropia, chestiuni sociale, programele studiilor teologice avînd importanță pentru relațiile ecumenice; problemele care creează tensiuni între Biserici (de pildă: căsătoriile mixte), literatura religioasă, prozelitismul, preocupări comune asupra vieții și misiunii Bisericii etc.

Un paragraf cere ca relațiile între Consiliul Ecumenic și Secretariatul Roman pentru Unitate să fie continuate prin schimburile regulate și vizite.

De reținut că printre Bisericile care la Enugu au fost primite în Consiliul Ecumenic se numără și Biserica Ortodoxă Sîrbă. Astfel prin intrarea acesteia, 13 din cele 14 Biserici Ortodoxe autocefale sînt acum membre ale Consiliului Ecumenic.

Printre numeroasele chestiuni aflate pe ordinea de zi a Comitetului Central întrunit la Enugu a fost și: Pregătirea Conferinței mondiale asupra Bisericii și societății, conferință care se va ține anul viitor la Geneva. E pentru prima oară după 1937 că o Conferință mondială va fi consacrată unei asemenea teme.

Dintre cele ce s-au spus în spirit autocritic în cadrul debaterilor de la Enugu merită să fie reținute și aceste cuvinte: „O Biserică ce se străduiește să păstreze statu-quo-ul, opunîndu-se împlinirii aspirațiilor oamenilor care caută să ajungă la dreptate socială și economică, și la o mai bună distribuire a resurselor pămîntului, reneagă pe Domnul și contrazice Evanghelia“. Vrînd să dea cuvîntului reazi mul puternic al faptei, Consiliul Ecumenic a adresat un apel tuturor Bisericilor membre, pentru crearea în cursul anilor următori a unui fond de zece milioane dolari în scopul ajutorării urgente a atîtor populații din Africa și-n primul rînd în scopul ajutorării celor 500.000 refugiați ai acestui continent. (După „Le Monde“ din 25 ian. 1965).

D. BELU

ÎN APĂRAREA PĂCII

Confederația internațională pentru dezarmare și pace (CIDP) coordonează lucrările tuturor asociațiilor din lumea capitalistă, care se străduiesc să contribuie la apărarea păcii în lume, prin variate întruniri și conferințe, la care sînt discutate și se iau poziții concrete față de elementele care tulbură pacea popoarelor și buna conviețuire de pe suprafața întregului glob pămîntesc. Despre aceste lucrări, atitudini și informații din presă aduce referate Serviciul de presă al CIDP, prin periodicul: „Peace Press“ (PP), care apare la Londra.

Pe primul plan se situează problema intervenției americane militare în Vietnam, care este calificată ca aventură foarte periculoasă chiar pentru securitatea lumii întregi. De aceea contra acestei intervenții au protestat aproape 100.000 de pastori evanghelici americani, apoi grupul creștin din Comitetul celor 100 de la Londra, condus de rev. J. Collins; apoi SUPA-Misiunea pentru pace a studenților din Canada, apoi Ziarul New York Times; la o consultare publică din California, 80% au răspuns cu „nu“ la politica președintelui L. Johnson față de Vietnam și 82% au cerut începerea de tratative cu R. P. China (PP Nr. 7, 1965, p. 1—13).

Din multe părți se cere „pace în Vietnam“, și 20.000 de studenți au demonstrat în fața Casei Albe din Washington împotriva bombardării R. D. Vietnam de către aviația americană; s-a emis chiar și o „Declarație de conștiință“, din 28 aprilie contra acțiunilor militare americane, și ele au fost din nou criticate în presa americană de: The Observer, The Economist, New York Herald Tribune, The Guardian Newsweek și altele. (PP, Nr. 8, 1965, p. 2—10).

Se ridică cu critici: Consiliul britanic pentru pace în Vietnam, precum și Comitetul ad-hoc pentru Vietnam din Anglia; la fel se pronunță și Inițiativa Neobudhistă pentru pace. De aceea în presă s-a pus întrebarea: cum se aplică doctrina lui Monroe: „America americanilor“, la care americanii țin atît de mult, la „doctrina Johnson“ de intervenție politico-militară în Vietnam, în Congo, în Mediterana și în alte părți? (PP, Nr. 9, 1965, p. 7—14).

M. ȘESAN

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu